
ALLEN COUNTY PUBLIC LIBRARY
3 1833 00662 9841

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

FJORTONDE ÅRGÅNGEN

1912

UTGIFVEN AF

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

CARL MAGNUS STENBOCK

SAMFUNDETS SEKRETERARE

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1913
[120367]

INNEHÅLL.

(Häft 1 och 4.)

Illustrationer.

Afbildningar af de nyaste stadsvapnen: *Lysekil*, *Tidaholm*, *Huskvarna* och *Eslöf*. 11 *Karl XII*-miniatyrer. Anteckning af Ulrika Eleonora på baksidan af Löwens miniatyr af Karl XII. Carl Trolle Bondes porträtt.

Häft. 2 och 3 innehålla

Skrifter utgifna af Personhistoriska Samfundet. 6.

Erik XIV:s almanacksanteckningar, hans dagböcker, ritningar och musiknoter i urval utgifna af Carl Magnus Stenbock. Med 29 planscher och 7 illustrationer i texten.

Tre konungaätter och deras jordegendomar i Sverige

Af Nat. Beckman

Att de danska konungarna under 1100- och 1200-talen ägde rätt betydande domäner i Sverige, har ofta varit påpekadt, och redan Saxo har framhållit,[1] att dessa besittningar vid flera tillfällen spelade en ganska viktig politisk roll. Rörande omfattningen och läget af deras domäner ha emllertid forskarne, äfven de kunnigaste, uttalat meningar, som knappast kunna vara riktiga, och jag har därför trott det vara lämpligt att underkasta frågan en granskning.

Det viktigaste ställe i källorna för frågans bedömande är ett ställe i Valdemar II:s jordebok.[2] Jag skall här aftrycka stället i öfversättning, men jag vill därvid först nämna några ord om dess omgifningar. Jordeboken, som äfven kallas Liber census Danie, afser egentligen att utgöra en redogörelse för den danske konungens skatter och för de egendomar, som å ena sidan tillkomma danska kronan, å den andra konungen personligen. Vårt ställe är inskrifvet på ett blad, som enligt hvad de i mariginalen införda rubrikerna angifva, ursprungligen afsetts för vissa anteckningar rörande häradena i Bleking, men man har, då det icke visade sig behöfligt att använda utrymmet för det först afsedda ändamålet, låtit det nedan aftryckta inflyta om konungens besittningar i vårt land. Efter dessa förutskickade anmärkningar

[1] Ed. Müller—Welschow, s. 618.

[2] Cod. Holm A41, en afskrift från 1200-talet af original från 1231; Upplaga af O. Nielsen, Kobenhavn 1873. En förtjänstfull bearbetning af jordebokens uppgifter föreligger i J. Steenstrups, Studier i Valdemar II:s Jordebog, Köbenhavn 1874. Liksom övriga danska forskare har dock Steenstrup haft ett allt för begränsat material för bedömande af det topografiska rörande Sverige, hvartill kommer, att hans anonyme svenske medarbetare utan tillräckligt skäl tagit för gifvet, att de upptagna svenska gårdarna samtliga skulle ligga i Östergötland.

aftrycka vi stället, som i öfversättning med bibehållna namnformer lyder:

»Detta är konung Valdemars (I:s) besittningar i Sverige. I *Arem* 16 åttingar. *Hallestatha* 8 åttingar. *Gulnæ* 8 åttingar. *Rynkæby* 4 åttingar. *Hvalsbyærg* 8 åttingar. *Istath* 4 åttingar. *Cnæby* 6 åttingar. *Burghær* 4 åttingar. *Wighby* 24 åttingar. *Vlnæruth* 6 åttingar. *Cnæby* i *Thyustæ* 2 åttingar; jämte mycket annat, som tillhör *Syghridlef;* och jämte de egendomar, som Boleslav ärfde, då hans far Sverker d. ä. dog, och efter denne Boleslavs död, ärfdes de af hans syster, drottning Sofia, konung Valdemars (II:s) moder. Och det bör man veta, att alla de nämnda egendomarne gåfvo vi åt hertig Knut jämte Boleslavs arf.»[1]

Innan jag öfvergår till granskning af detta textställe, skall jag till dess belysning framdraga en del uppgifter ur andra källor. Att Sigridlev betyder Sigrid Storrådas arf, är väl i och för sig klart, och det säges uttryckligen i en svensk källa, den i laghandskriften B 17 införda konungalängden till 1333. Sigrid får här namnet »Sigrid den rika (mäktiga), efter hvilken Sigridlev fått namn.»[2]

Sigrid Storrådas historia är så bekant, att jag knappast behöfver länge uppehålla mig vid den. Först gift med Erik Segersäll, hade hon anbud af bl. a. Harald Grenske och en rysk Knäs, hvilka hon brände inne, ehuru Harald var hennes fosterbror; hon ville visa, att hon höll sig för god för småkonungar. Hon sade Harald uttryckligen, att hon med sina egendomar ansåg sig icke stå tillbaka för honom med hans småkonungadöme. Och Snorre betecknar hennes domäner såsom mycket betydande. Åtskilligt tyder äfven på att, sedan hon på bekant sätt blifvit gift med Sven Tveskägg i Danmark, hennes dottersson, Sven Estridsson ägde gods och gårdar i Sverige, dit han som bekant alltid under tronstriderna i motgången drog sig tillbaka. Men uppgifterna äro ganska obestämda, särskildt lämna de oss i sticket, då det gäller att bestämma, hvar hennes gårdar voro belägna. En saga uppger, att hon haft Götaland att styra; den förtjänar knappast tilltro. Lika litet torde man kunna fästa någon vikt vid mötesplatsen i älfven, som Olof Tryggvason skall ha utsatt för henne,

---

[1] Steenstrup påpekar, s. 305, att sista meningen i originalet till vår afskrift torde varit tillagd af Valdemar själv. — De här inom parentes tillfogade ordningsnumren äro af vår skrifvare efteråt tillagda mellan raderna. De tillhöra tydligen icke originalet.

[2] Klemmings Småstycken på fornsvenska eller Scriptores rerum svecicarum I, n:r 2.

hvilket ju skulle kunnat betyda, att hon varit bosatt i trakter, som lågo denna nära. Något mer vikt kan kanske fästas vid de uppgifter, som lämnas rörande Harald Grenskes friarfärd. Man ser här, att hon vistas i Svitiod (= Svealand), och det vill framgå, att hon icke hade synnerligen långt till Haralds landstigningsplats. Äger detta någon grund, så skulle man ha att söka hennes gods någonstädes nära Svealands kust, alltså snarast i Södermanland eller Uppland.

Hittills har jag utan vidare förutsatt, att Snorres och öfriga isländningars uppgifter om Sigrid Storråda vore till sin kärna rent historiska. Men nyligen har Lauritz Weibull i sin värderika afhandling, Kritiska studier i Nordens historia omkring år 1000, helt förnekat Sigrids tillvaro såsom historisk person. Enligt Weibull är det riktigt, såsom isländska källor uppge, att Knut den store var son af en vendisk prinsessa. Men enligt hans tolkning af de äldsta källuppgifterna skulle det vara samma vendiska prinsessa, som förut varit gift med Erik Segersäll och som alltså vore moder till Olof Skötkonung och Estrid. Det blefve sålunda icke någon plats för den svenskfödda Sigrid. — Jag tror icke, att Weibulls bevisning är alldeles oemotsäglig. Ett misstag hos Adam rörande detaljer af Sven Estridssons släkttafla är icke uteslutet, ty det ingick knappast i Adams plan att i hvarje detalj noggrant utfråga konungen om sådant. Min hufvudanmärkring mot Weibull är emellertid, att han så lätt glider öfver uppgifterna just i Valdemar II:s jordebok. De undersökningar, som gjorts rörande denna ge vid handen, att den är en absolut förstklassig källa i afseende på sådana rättsförhållnnden, som falla inom ramen för dess framställning. Man måste därför med bestämdhet tillbakavisa Weibulls antagande, att den på fri hand efter sagornas uppgifter konstruerat begreppet Sigridlev. Tillvaron af ett Sigrids arf, bestående af svenska gods i danske konungens ägo, få vi nog blott på grund af jordeboken antaga såsom ett väl bestyrkt historiskt faktum. Och då vi därtill ha den svenska konungalängden till år 1333, hvilken med all säkerhet icke har jordeboken bland sina (för öfrigt otillräckligt utforskade) källor, så synes slutsatsen bli orubblig.

Vill man åter förklara uppkomsten af detta Sigrids arf, så ställer sig ju saken något annorlunda. Men det skall genast framhållas, att denna allra enklast förklaras, om den isländska traditionen har rätt. Vi behöfva blott supplera denna med det antagandet, att Sigrid öfverlefvat Olof Skötkonung; i så fall skulle

enligt äldre nordisk rätt arfvet gå odelat till Estrid och från henne till Sven. Då man vidare vet, att Sven genomdref särskilda föreskrifter rörande sina söners arfsrätt till Danmarks krona, så ligger det nära att antaga, att han äfven stipulerat bestämmelser för den politiskt viktiga egendom, som Sigridlev var.[1] Skulle nu Sigrid ursprungligen varit en vendisk prinsessa, så ändrar detta ingenting väsentligt i saken. Man får då blott antaga, att Sigridlev utgöres af hennes morgongåfva ensamt i stället för hennes morgongåfva jämte eventuellt svenskt fädernearf. Svårighet men knappast af oöfvervinnerlig art gör det däremot, om hon skulle kunna bevisas vara moder till Knut, ty då skulle Knut ha ärft godsen, och det blir svårt förklara, hur de kommit i Svens och hans ättlingars ägo. Man finge väl snarast antaga Knut som stiftare af »fideikommisset» Sigridlev.

Lösningen af frågan om Sigrids person ingår icke i planen för denna undersökning, det må vara nog, att tillvaron af en stiftelse med namnet Sigridlev är höjd öfver allt tvifvel, och att vi vid sökandet af dithörande gårdars läge kunna på försök använda de knapphändiga anvisningar, som sagorna ge.

Sigrid var emellertid icke den enda drottning i Danmark, som medförde hemgift eller arf i form af svenska gårdar. Vi ha ett komplex nr 2, om hvilket vi få noggrannare upplysningar. Saxo berättar, att Margareta Fredkulla, sedan hon blifvit änka efter Magnus Barfot i Norge, gifte om sig med konung Nils i Danmark, Sven Estridssons yngste son. Snorre förtäljer, att Margareta vid sin första förmälning erhöll en ståtlig hemgift, och Saxo säger uttryckligen, att hon ägde stora gods i Sverige. Det synes ock framgå, att hennes ende kände bror dött före fadern, hvadan hon och systrarna borde ärfva hans gårdar — säkerligen med uteslutande af den till Ryssland gifta.[2] Saxo gör ganska ordentligt reda för hennes egendomars vidare öden, dock utan att närmare ange deras läge. Här kunna vi emellertid så till vida supplera hans uppgifter, som vi veta, att Margareta härstammade från den västgötska ätt, som med Stenkil uppsteg på tronen. Hennes far får i en så säker källa som ett påfvebref en gång titeln västgötarnas konung. Till Västergötland flyr han också för Blotsven.

---

[1] Det bör erinras, att namnet Sigridlev har en parallell i *Konunglev*, beteckning för de danska gårdar, som disponerades af danske konungen som sådan; Konunglev var något annat än konungens arf, det motsvarar Uppsala öd hos oss.

[2] Västgötalagen, Ärfdabalk 12, § 2: »Ingsins mans arf takar han, mæn i Girklandi sitær» afser nog aflägsna länder i allmänhet. Margaretas donationer godtgöra den obillighet, som äldre rätt begick mot den faderlösa och den i fjärran land födda.

Vi kunna med stor sannolikhet sluta, att de af henne ägda gårdarna åtminstone till största delen lågo i Västergötland.

Margareta Fredkullas arfvegods uppdelas i tre delar.[1] Den första tillföll naturligt nog hennes son Magnus. Det var dennes egenskap af västgötabonde, som gaf honom anledning att söka ingripa i Sveriges historia, så att han till och med var af västgötarna vald till konung. Så tillvida äro vi väl underrättade. Och äfven i det följande kunna vi följa denna arfslotts öden. Sedan Magnus stupat vid Fotevik (1134), gick hans arf öfver till sonen Knut Magnusson. Om denne berättar Saxo, att han under sina strider med Sven Grade måste fly till Sverige, där Kon. Sverker som gift sig med en konungaänka nr 2, (åtminstone senare) var hans styffar. Men Saxo anser sig ha anledning att ge svenskarnas gästfrihet ett mycket dåligt betyg och förtäljer, att Knut måste sälja sina svenska gods för att kunna uppehålla sig i Sverige.[2] Hans arfslott lönar det sig alltså icke att vidare leta efter. Möjligen har Saxo något öfverdrifvit, så att vi ha att tänka oss, att Knut ägde något kvar, men då berättas vidare, att Knut gaf en tredjedel af sina fädernegods i hemgift åt sin syster Sofia, och det kan alltså hända, att dessa gods ingått i dennas i vår text nämnda arfslott, som öfvergått till hennes son, Valdemar II.[3]

Andra hufvudlotten af Margareta Fredkullas arf gafs i hemgift åt hennes brorsdotter Ingrid, då denne trädde i äktenskap med prinsen Henrik Skadelår i Danmark. Ingrid hade icke mindre än fem äkta män eller älskare, och vi finna hos Snorre och Saxo nio barn till henne. De voro följande: 1) Magnus Henriksson, Erik den Heliges mördare, ett år konung i Sverige († 1161). 2) dennes helbror och jarl Ragnvald Henriksson. 3) Buris Henriksson straffad för uppror mot Waldemar den store (alltså troligen bl. a. med egendomens förlust).[4] 4) Inge krokrygg,

---

[1] Anf. st.

[2] Anf. st. s. 683.

[3] Anf. st. s. 703. Det finnes verkligen ett sätt att förlika uppgiften, att Knut vid sitt första besök i Sverige (år 1151) sålde och vid sitt andra besök (1154) »såg till» sina gods i Sverige. Enligt äldre rätt kunde man pantsätta jord under form af försäljning med återköpsrätt inom tre år (Västgötalagen, Jordabalk, fl. 6; Amira, Nordgermanisches Obligationenrecht I, s. 201). Det är rimligt, att Knut förbehållit sig återköpsrätt. Och tiden för hans andra besök faller inom den för återköp stadgade fristen. I så fall kan han ha haft äfven svenska gods att ge sin syster i hemgift. För öfrigt ålåg det Knut att före försäljningen hembjuda jordarna åt närmaste arfving, d. v. s. i föreliggande fall mor och syster (Västgötal., Jordab. 3, jämförd med Ärfdab. 2).

[4] Anf. st. s. 811 jämte noter i tredje bandet. Om Buris gjort sig skyldig till »nidingsverk», så skulle äfven efter västgötsk rätt hans gods vara förbrutet, troligen delvis till målsägaren, d. v. s. konung Valdemar I. Hur hans brott i detta afseende

konung i Norge († 1161). 5) Orm Ivarsson kallad Kungsbroder († 1184). 6) Inge Arnesson (jämförelsevis obetydlig). 7) Nikolas Arneson, den af Ibsen i Kongsemnerne skildrade biskopen i Oslo, Sverreättens slugaste motståndare († 1225). 8) Filip af Herdla, en af Sverres motståndare. 9) Margareta Arnesdotter, moder till Baglarnas siste konung, Filip Simonsson. Det är lätt att inse, att vi med en så stor skara arfvingar, hvilka förde ett så äfventyrligt lif i tre riken, icke lätteligen kunna vänta att finna någon större samlad arfslott efter Ingrid. En specialist på norsk medeltidsgenealogi skulle kanske i 1200-talets diplom kunna finna någon spillra af t. ex. Filip Simonssons lott. För vår del måste vi lämna det spåret.

Lättare komma vi till rätta med den tredje hufvudlotten, som gafs åt en systerdotter till Margareta, prinsessan Ingeborg från Gårdarike, då denna blef gift med Knut Lavard. Här är arfsrätten synnerligen enkel. Ingeborg hade blott en son, Valdemar I, denne hade visserligen två söner, Knut Waldemarsson och Waldemar II, men då Knut dog före sin broder och utan bröstarfvingar, så måste det hela gå till Waldemar II, i hvars jordebok alltså en afsevärd del af Margareta Fredkullas hemgift bör återfinnas. Saxo bestyrker för öfrigt, att Valdemar I ägt gods i Sverige. Då Valdemar och Knut båda i kärleksärenden besökte Sverige, så togs till förevändning, att de skulle se till sina gods i detta land. Vid den tiden hade emellertid Knut enligt hvad vi ofvan anfört, måst sälja sina gods, och det måste alltså egentligen ha varit Valdemar, som ägde något.[1]

I fortsättningen[2] låter Saxo oss veta, att Valdemar fått del äfven af konung Sverkers arf. Om själfva faktum säger han nog sant, men han lämnar en alldeles orimlig och påtagligen på fri hand uppgjord förklaring. Sverker skulle ha blifvit så förtjust i sin styfson, Knut Magnusson, och i sin styfdotters, den slaviska prinsessan Sofias trolofvade, Valdemar, att han till dessas favör gjorde sina egna söner arflösa.

Rörande en sådan detalj som åtkomsten till de kungliga domänerna i Sverige är naturligtvis den yngre jordeboken pålitligare än den äldre Saxo. Om man haft svårt att taga dess uppgifter på fullt allvar, så har det väl berott på det öfverras-

---

skulle kommit att bedömas af ett västgötskt ting, är emellertid knappt möjligt att afgöra.

[1] Anf. st. s. 703. Jfr dock föreg. sida.

[2] Anf. st. s. 704.

kande i att en utländsk prinsessa skulle ärfva en svensk konungason.[1] Se vi emellertid till, hur det skulle gå, så finna vi, att den af jordeboken angifva arfsföljden är strängt laglig. År 1167 föll Karl Sverkersson för Knut Erikssons svärd. Under de följande fem åren föllo ytterligare tvenne konungar af Sverkers ätt, först Kol och så Boleslav, den ene troligen, den andre, enligt jordeboken, säkert son af Sverker. Boleslav hade säkert icke bröstarfvingar, och då skulle arfvet gå till hans syster, såvidt ingen broder fanns. Och någon sådan fanns troligen icke.[2]

Östgötalagen har nämligen följande bestämmelse, som är tillämplig på vårt fall: är ej broder, då är syster (arfving). Någon rätt för afliden broders son (i detta fall släktens hufvudman, sedermera Konung Sverker Karlsson) att taga arf, är sålunda ej stadgad. Vid Boleslavs död var alltså hans syster Sofia, ehuru hon var blott styfdotter till Sverker, arfving till Boleslavs fädernearf. Och detta var betydligt nog, ty om Kol varit en Sverkers son, så hade han förut, då han icke efterlämnade söner, lämnat sitt arf åt brodern Boleslav. Detta allt enligt tydliga stadganden i Östgötalagen och i den till affattningstiden äldre Västgötalagen, som till jämförelse bör tagas med i betraktande. Denna ger uttryckligen syster arfsrätt före sonsöner och brorsöner. I detta fall blef alltså, såvidt vi rätt känna Sverkers familjeförhållanden, styfdottern arfving till två tredjedelar af förmögenheten eller, om Kol icke var Sverkers son, i alla händelser hälften. Att Sofias arf gått öfver till Valdemar II är klart.[3]

Sammanfatta vi, hvad vi hittills fått veta, så finna vi, att Valdemar II borde äga högst betydliga jordagods i Sverige. Vi få en svag antydan om ett gammalt godskomplex, som bar namnet Sigridlev, men vi få fullt historiska underrättelser om två stora arfvedelar, den ena genom den västgötska prinsessan Margareta

---

[1] Strinnholm söker undgå detta genom att förmoda, att Boleslav vore styfson till Sverker, alltså äfven på fädernet af slavisk börd. Men i så fall få vi ingen rimlig förklaring vare sig på hans anspråk på tronen eller på hans arfsrätt till Sverkers gods. De gamla lagarna nämna icke uttryckligen halfsystrars arfsrätt, men orden syster, broder användas åtminstone i de isländska sagorna utan åtskillnad om hel- eller halfsyskon. Sv. Folkets hist. IV, 135.

[2] Sverressagan talar om en Karl Sverkersson, som dog såsom Sverres måg. Om denne var en son till Sverker I, så var det väl en icke legitimerad son. Enligt Västgötalagens äldsta fragment skulle barn högtidligen adopteras på tinget för att få arfsrätt. Troligen ha vi här gammal götisk rätt. — En hos Olaus Petri och Bureus nämnd Sune (Simon) Sik, som skulle varit son till Sverker, har troligen kommit in genom missförstånd: en historisk person med detta namn har långt senare (1297) doterat Sverkersättens kloster i Vreta (D. S. II, nr 1192).

[3] En dotter till Sverker blef 1156 gift med Knut Magnusson. Hon nämnes aldrig sedan och var troligen död före 1172.

Fredkulla, den andre genom Drottning Sofia. Den senare ehuru af slavisk börd och blott en styfdotter till Sverker kom att, närmast efter sin halfbror Boleslav, ärfva en större del (troligen hälften eller två tredjedelar) af Sverkers antagligen östgötska gårdar.

För oss svenskar har måhända den Sverkerska delen större intresse än någon annan del. Och vi kunna rätt noga följa dess öden. Slutet af vår text är visserligen icke fullt mönstergillt i afseende på tydlighet, men det synes mig uppenbart, att orden om »de nämnda egendomarna», som konungen lämnat ifrån sig icke främst afse de här ofvan med namn nämnda, ty om de varit bortgifna, så skulle de ju icke hört till Valdemars jordebok. De nämnda egendomarna är alltså snarare de »andra», som icke med namn nämnts, men om hvilka vi få veta, dels att de till någon del bestodo af gårdar ur Sigridlev, dels att de skänkts till Konungens naturlige son, Hertig Knut af Riga († 1260). Sistnämnda upplysning är af stort intresse. Ty hertig Knut hade två söner, af hvilka den ene Herr Svantepolk spelar en icke obetydlig roll i Sverige. Denne Herr Svantepolk Knutsson flyttade öfver och blef lagman samt bevisligen stor jordägare i Östergötland. Då hans broder Erik stannade i Danmark, är det väl troligt, att han fått sin arfslott där, och att alltså Svantepolk erhållit Hertig Knuts svenska gods så godt som odelade. Herr Svantepolks gods böra alltså både till större delen utgöras af Sverkerskt gods och å andra sidan omfatta en mycket väsentlig del af de väldiga jordegendomar, hvarpå östgötabonden Cornubes (Kornubbes?) son grundade sin makt och sina anspråk.

Ibland de uppgifter, som kunna samlas ur diplomatariet, äger den det största intresset, som innehålles i Diplomet nr 1664 (1310). Här stadfäster Svantepolks dotter Ingrid en gåfva, som hennes samma år aflidne fader gjort af »*Kangum*» till Vreta kloster. *Kangum* är tydligen skriffel för *Kaugum*, hvilket betyder *Kaga* en socken och tydligen äfven en gård mellan Linköping och Vreta. Uppgiften har intresse därför, att den i viss mån stöder en annan, som finnes att läsa dels hos Olaus Petri dels i Bures »Sumle» bl. 579 = s. 230 i Klemmings upplaga i Landsm. Bih. I. Enligt denna skall Sverkers far Karnuka (i andra källor Cornuba, Västgötalagen, eller Cornicke) ha byggt kyrkan i *Kaugum*» (*Kaga*). Trots de misstag i detaljer, som munken Johannes Petri gjort, då han ur Varnhemsklostrets gamla böcker utdrog detta år 1489, så synes det väl i alla fall kunna slås fast, att Sverker och hans fäder ägt en gård i Kaga.

Oafsett detta ställe, finna vi åtskilliga uppgifter om Svantepolks gods. Af dessa har det mesta legat (eller kunnat ligga) i Östergötlands lagsaga, då Öland medräknas. År 1253 säljer Herr Svantepolk en kvarntomt i Söderköping (Dipl. nr 404). År 1256 skänker han bort Söderby (= Sörby?), Histet (= Istath??) och Kvinneby på Öland samt Säby i Kinda till Vreta kloster för döttrarnas intagande i klostret. (Dipl. nr 432).[1] 1292 gör han ett byte med Norrabygds hospital i Handbörds härad, Kalmar län, däri han aflåter gårdarna Ocknabäck, Torp och Elgerum, alla i Mönsterås socken (Dipl. nr 1078). Vidare har han begåfvat Hagebyhöga kyrka med en gård Tjärntorp i Klockrike och en äng i Aska by (Dipl. nr 1323, 2426). Redan fadern och farmodern hade grundat ett kanonikat i Linköpings domkyrka, hvaråt de gifvit gårdar i Flistad och Maspelösa; till detta kapell ger Svantepolk gårdar i Källstad och Skäggestad. (Dipl. nr 1515, 3909, 3934.) Vreta kloster ihågkommer han ytterligare med Herbete i Törnevalla socken, år 1292 (Dipl. nr 1250). År 1289 disponerar han Ramstad i Bjälbo och Kedjevad i Strå socken (Dipl. nr 994). Till denna stora mängd östgötska gods kommer rent enstaka en gård Lydolfstorp i Vätle härad, Västergötland, som han år 1286 byter bort mot östgötsk jord (Dipl. nr 917). Denna gård kan han ju lätt ha kommit att köpa, om det är riktigt, såsom Strinnholm (Svenska Folkets hist. IV, s. 543) efter Hvitfelt uppger, att Svantepolk år 1278 varit satt att förvalta det af Magnus Ladulås till danske konungen pantsatta Lödöse.

Det torde vara rätt säkert, att de nu nämnda domänerna till största delen härröra från det Sverskerska arf, som genom förmedling af en slavisk halfsyster och en dansk konung öfvergick till en östgötsk lagman. Egendomligt nog torde Herr Svantepolk för sin hustrus räkning på en annan väg ha fått del af en annan hufvudlott af det Sverkerska arfvet att förvalta. Efter Johan Sverkerssons död torde systern Helena ha blifvit hans universalarfving, och Helena var Svantepolks svärmor. Om Helenas egna donationer se strax nedan. Hennes dotter, Herr Svantepolks gemål, har äfven haft gårdar att bortskänka i Vedbo i norra Småland. Och Svantepolks dotter Ingegärd har skänkt bort en mycket stor mängd gårdar i det centrala Östergötland (Gamla Kils, Sjögerstad, Rappestads, Vestra Hargs, Rystads, Törnevalla

---

[1] Kvarntomten synes ha varit inköpt af Herr Sune Folkesson, se DS, nr 377. Båda dessa äldsta dispositioner träffades medan Hertig Knut ännu lefde.

och Vårdsbergs socknar).[1] Äfven af detta är nog en stor del från den sverkerska förmögenheten, men det är omöjligt att skilja detta från de folkungagods som härröra från Prinsessan Helenas gemål, Herr Sune Folkesson, Birger Brosas sonson.

Till dessa betydliga domäner, om hvilka vi indirekt kunna sluta, att de tillhört Sverkers ätt, kommer ett långt mindre antal, om hvilka vi direkt erfara detsamma. Biskop Brask meddelar om Alvastra, att det grundats på drottning Ulfhilds morgongåfvogods och om Vreta, att det är »nogsamt bevisligt», att det anlagts af Karl Sverkersson på hans fädernegods.[2] I de fåtaliga diplomen från 1200-talets början finna vi, att Sverker II skänkt till Gamla Uppsala kyrka och kaniker Gorratung och Skarpakloster (möjl. V. Löfsta, Uppl.[3]) samt Sundby på Munsön, sonen Johan nämner en fäderneärfd gård i Greppaspagum (Bankekinds härad[3]), hvarjämte han bortskänker gårdar dels i Kimstad till Vreta, dels i Gudhem till Gudhems kloster.[4] (Dipl., nr 115, 160, 161, 181). Konung Karl hade i lifstiden bortbytt en gård Sunnerby (Dipl., nr 162).

Slutligen ha vi donationer af Helena, Sverker II:s dotter. I den ena ger hon dels Gum (i Västergötland?),[5] dels ett par gårdar på Visingsö till Alvastra, där hon vill jordas hos sina fäder. I detta bref åberopar hon egen arfsrätt, medan hennes gemål blott har lämnat samtycke (Dipl., nr 302). I en annan donation åter, som göres af makarna gemensamt och åberopar bådas arfsrätt, lämnas deras gods i Kimstad åt klostret i Vreta (Dipl., nr 295). Här ägde, som vi nyss sett, Konung Johan gods, de kunna lika väl ha varit ärfda efter hans morfar, Birger Brosa, hvilken

---

[1] DS nr 2165, med hennes egna donationer, samt nr 1995, där äfven hennes man är deltagare. Om de särskilda gårdarna, se diplomatariet.

[2] Handlingar rörande Skandinaviens Hist. 14, s. 36: »Alwastra wart funderat aff konung Sverke aff hans hustru dronning ulvilla(s) morgongoffuer, gammelt frelse, som fundacien clarliga bewiser; . . Wretta aff gamle konung Karl Sverkerssons(!) aff hans eget godz, nu snart CCCLX aar oc ey aff cronones, som wäl bewisligt är.» Då biskopen mot en sådan motståndare som Gustaf Vasa åberopar urkunder, så måste vi väl antaga, att han var beredd vid anfordran lägga fram dem. Jfr. Scriptores rerum III, s. 297.

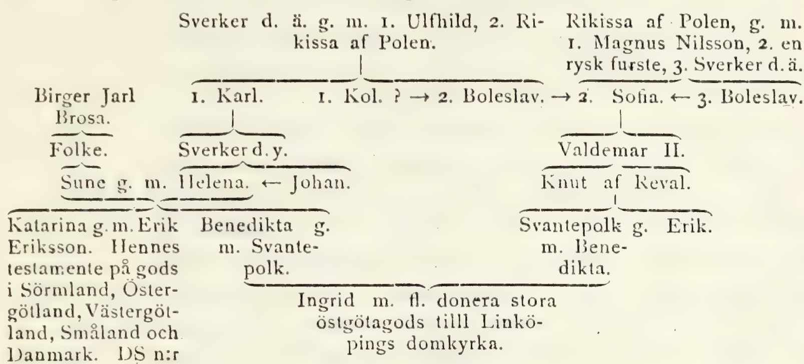
[3] Enligt K. H. Karlssons register till diplomatariets bd I & II.

[4] Det är sålunda bevisligt, att den östgötska konungaätten ägt enstaka gårdar i Västergörland. Rimligast kunna dessa antagas härröra från Ulfhilds morgongåfva i hennes första äktenskap med Inge d. y., jfr nedan om Warnhem. I det nedan nämnda påfvebrefvet om Knut Erikssons gåfvor till Gudhem, nämnes äfven Knuts företrädare (prædecessorum). Närmast ligger här att tänka på Karl Sverkersson, som alltså haft nödig jord för att kunna grunda ett kloster. Jfr Hall, Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift, 1901, s. 45.

[5] Rosenberg upptager blott ett Gum, det söder om Kinnekulle belägna. Om detta af Helena skänkts till Alvastra, så måste det åter ha utbytts, ty på 1300-talet tillhörde det Torkel Knutsson. (Rimkr. I, v. 1962, Dipl., nr 1496). Möjligen afses Gumby, Ödeshögs socken, Östergötland.

var Sunes farfar, som efter Johans och Helenas fader. Det är alltså omöjligt att afgöra, om vi ha folkungagods eller Sverkerskt gods eller bådadera.

De här behandlade arfsförhållandena torde bäst öfverblickas genom ett diagram, som redogör för släktskapsförhållandena. Med en pil beteckna vi sidoarf, gåfva m. m.

Sedan vi nu sökt följa konung Boleslavs till Sverige återbördade arfslott, vända vi oss ånyo till vårt textställe för att se till, om vi kunna tolka det. Vi torde nu ha sett, att vi i konung Valdemars i jordeboken upptagna gårdar icke böra se något af det sverkerska arfvet. Det framgår äfven af texten, att det blott till en del är Sigrids arf, som kommer i fråga, då detta till en del gått samma väg som Boleslavs arf. Hufvuddelen af Valdemar II:s behållna jordar böra tillhöra Margareta Fredkullas arf och alltså vara att söka i Västergötland.

I själfva verket låta några af de i Valdemars jordebok upptagna gårdarna utan all svårighet identifiera sig. Säkrast är *Arem*. Till detta namn förekommer i Rosenbergs geografiska lexikon blott en enda nysvensk motsvarighet, nämligen *Åremma* i Ölsremma socken (fsv. *Ylvisrem*) i Kinds härad. Hvad som därvid kan förvåna, är att den danske konungen ville behålla en gård, som låg i en sådan afkrok. Men det är att märka, att den ligger icke alltför långt från hvad som var hufvudvägen mellan Halland

[1] Då man icke, såsom fallet är med Herr Svantepolk, kan bevisa, att ett visst arf till mycket stor del samlats eller stannat på en hand, så är det ganska vansk-ligt att från äganderättsförhållanden vid midten af 1200-talet sluta någonting rörande äldre förhållanden. Katarinas arf har fått tillskott från Sverkerskt håll genom hennes moder, från Folkungahåll genom hennes fader samt från danskt håll genom hennes mormor och morfars mor. Att utreda de olika egendomarnas åtkomst är alltså absolut omöjligt.

och Västergötland, den stora stråkvägen utefter Ätran. Uppenbarligen hade det sina fördelar att äga så belägna gårdar.

De förvaltare, som sattes på de olika gårdarna, kunde lämpligen användas som ett slags diplomatiska agenter, och vid resor, ja äfven för rent militäriska expeditioner kunde det vara fördelaktigt att ha vissa platser där man bokstafligen var hemma i eget hus. Ur denna synpunkt förstå vi värdet af en sådan besittning som *Vighby*. På vårt språk borde detta bli *Vegby*, och en sådan by äga vi — om vi bortse från en likanämnd i Värend — vid den framåtgående Vegby järnvägsstation i Kinds härad. Platsen ligger vid Sämsjöns norra ända midt för näset mellan öfre och yttre Åsunden. Den är en förträfflig hvilopunkt på Ätravägen och har goda förbindelser både åt väster och åt öster (Småland).[1] En tredje by, som med rätt stor säkerhet kan förläggas till Västergötland, är *Burghær*. Detta kan knappast vara annat än *Borga*, tvillingby, förr egen socken, på ömse sidor om Lidan, där denna bildar gräns mellan Larvs socken i Laske härad och Edsvära i Skånings härad; platsen ligger helt nära den under 1100-talet byggda Björna bro och icke långt från den plats där den andra Danmarksledens, Viskavägens norra förlängning förenar sig med stråkvägen Lödöse-Skara. Ett fjärde namn, som synes kunna återfinnas i Västergötland, är *Ulværuth*. Detta har man visserligen velat identifiera med Ullerud i Värmland, men en sådan identifikation är icke rimlig, då Ullerud i medeltiden har andra former. Ett *Ulvared* är nu länsmansboställe i Grovare socken nära Viskavägen, dessutom vore det tänkbart, ehuru ingalunda troligt, att vi hade att göra med Ulvaryd i Markaryds socken eller Ulvered i Ryrs socken, Väne härad.

Vissa bland namnen försätta oss emellertid säkert till helt andra bygder än Västergötland. Klarast är detta med afseende på »*Cnæby* i Tjust». Emellertid gör detta namn svårighet därigenom, att det icke äger någon motsvarighet i vårt språk. Något *Knäby* ha vi icke kunnat finna. Emellertid är det troligt, att *C* är fel för *E*, och i så fall få vi ett utbredt namn *Eneby*. Ett *Eneby* finnes under Ogesta gods i Odensvi socken i Tjust. För det andra *Eneby* (*Cnæby*) få vi gissa, bäst vi kunna, det finnes omkring 40 byar att välja på, ungefär halfva antalet ligger i Svea-

[1] Orter, som i äldre tider kallas *Vighby*, möta numera äfven med formerna *Viggeby* och *Viby*. Sådana finnas rätt många. Det ofvan afsedda *Vighby* heter ännu i Skara Stifts kyrkliga Jordebok 1541 *Vighby*. Viby finnes på ett par ställen i Östergötland, och man ser ibland Svantepolk skrifvas »till Viby». Mina källor ge ingen upplysning om en sådan gård i hans ägo.

lands kusttrakter, 11 i Stockholms och 12 i Södermanlands län, ett ligger helt nära det nedan behandlade Istad i Södermanland. Ett *Hvalsberg* finna vi i Lunda, Jönåkers härad, Nyköpingstrakten. *Istad* finnes på ett ställe i Södermanland, två i Uppland, ett i Gästrikland och ett på Öland.[1] Ett *Hallestad* finnes i Södermanland under Tullgarn, alltså nära kusten, slutligen ha vi *Rinkaby* dels i Hossmo socken, Kalmar län, dels i Dänningelanda, Kronobergs län, båda vore tänkbara; däremot ligger det mera fjärran att tänka på Rinkaby (förr Rinkarleby) i Örebro län eller Rinkaby i Västmanlands län. Mest sannolikt förefaller att vi hade Rinkaby i Jönåkers härad Södermanlands län; vi skulle då få tre à fyra gårdar Hvalsberg, Eneby, Rinkaby och Istad helt nära hvarandra och helt nära Östersjöhamnar vid nuvarande Nyköping.[2] Som synes hänvisa dessa namn säkert eller med sannolikhet till Östkusten. — Omöjligt att tolka är *Gulvæ*, som antingen skulle svara mot Golfva eller mot Gul-vi, båda obefintliga, så vidt jag vet.[3]

Egendomliga tillfälligheter hade gjort, att det gick jämförelsevis lätt att uppställa en förteckning på gods, som kunde antagas till väsentlig del härröra från Sverker d. ä:s domänkomplex. Här äro vi vida sämre ställda. Men ett och annat synes dock framgå. Fastän de nämnda ortnamnen dels äro otydliga, dels tvetydiga, har det dock fallit i ögonen, att den danska konungaättens gårdar tyckas ligga i två grupper, den ena utefter Östkusten, den andra utefter hufvudvägarna från Halland till Västergötland. Att den senare gruppen härrör från Margareta Fredkullas arf, behöfver väl knappast betviflas. Det är då frestande att i Östkustgodsen se stycken af Sigridlev. De västgötska gårdarna utgöra således en bråkdel, troligen en ytterst ringa sådan, af den stenkilska ättens gods. Naturligtvis har denna ätt ägt gods på många andra håll, särskildt i den ort, som uppges som stamfaderns uppehållsort, Viste härad och Levene socken.

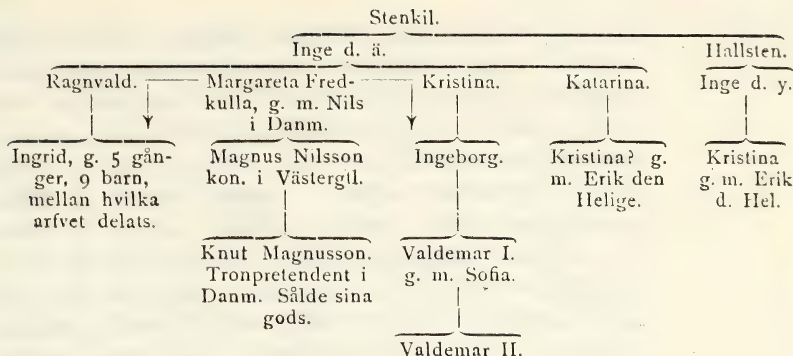
Af Stenkilsättens förmögenhet ha emellertid delar gått öfver till en annan ätt, som vi bättre känna. Vi skola granska de uppgifter vi få om den Erikska ättens egendomar. Innan vi gå till denna granskning skola vi här ställa upp ett släktregister för de personer som ha med vår uppgift att göra.

---

[1] Detta kan naturligtvis vara det ofvannämnda diplomets »Histel».

[2] En af dessa platser skulle genom sitt läge passa utmärkt som skådeplats för händelsen med Harald Grenske.

[3] Man har gissat på ett *Golfsäter*, tidigare *Golvæsæter* i Östergötland (Riksarkivets Pergamentsbref nr 2995).

Östgötakonungen Sverker trädde i gifte med tvenne änkedrottningar, först konung Inges änka Ulfhild, sedan Västgötakonungen Magnus Nilssons änka Rikissa. Hans medtäflare Erik den helige synes ha på ett snarlikt sätt sökt förvärfva vänner bland den bortgångne konungens anhängare. Källorna äro eniga däri, att de räkna hans drottning till den stenkilska ätten, men de skilja sig, såsom vårt diagram visar, däri, att somliga uppge henne vara dotter af Katarina, Inge d. ä:s dotter, medan andra källor låta henne vara dotter af Inge d. y. Den förra uppgiften har en äldre källa (Knytlinga saga), den senare har svensk sådan (konungalängden i B 17 till 1333) och förklarar bättre Eriks anspråk på svenska tronen. Bådas gemensamma innehåll stödes af Sverres saga, enligt hvilken biskop Nikolas Arneson åberopade släktskap med Sverres drottning Margareta, Erik d. hel:s och Kristinas dotter.[1] Om Knytlingasagan har rätt, så ha de två varit sysslingar, om åter den svenska längden har rätt, så ha de varit ännu ett led mera aflägsna släktingar.[2]

Att drottning Kristina ägde arfsrätt till jord i Västergötland, säges visserligen icke uttryckligen i källorna, men det kan med trygghet slutas af dem. En dansk klosterkrönika[3] berättar, att cisterciensermunkarne först sökt en fristad på Lurö i Vänern och

[1] Flatöboken II, s. 632.

[2] Knytlingasagas uppgift lider af en viss inre osannolikhet så tillvida, som den förutsätter, att medan Margareta gifte sig med en son till Sven Estridsson och fick två sina syskons döttrar gifta med sonsöner till denne, skulle hennes egen syster blifvit gift med en sonsons son till samme Sven. Det är dock icke absolut omöjligt, att åldersförhållandena mellan systrarna kunnat medgifva detta. Af de namn, som gifvits Kristinas söner, pekar det ena (Knut) åt Danmark, det andra (Filip) åt Hallstens gren af Stenkils ätt. Det finnes sålunda ingen möjlighet att ge någon af de stridiga uppgifterna ett afgjort företräde, något som dock för vår uppgift är af ringa betydelse.

[3] Langebek, Scriptores rerum danicarum IV, s. 458 följ.

därifrån begifvit sig till Lugnås, därefter skulle de ha fått sig upplåtet Varnhem af en högättad kvinna, vid namn Sigrid. Denna skulle emellertid senare ha fördrifvit dem, hvarför hon straffades med svår sjukdom. Efter hennes död skall hennes släkting Kristina, Eriks (den heliges) gemål, ha oroat dem för att genom deras fördrifvande få besitta gården. — Detta är naturligtvis klosterfolkets version af saken. Mellan raderna läser man ganska tydligt, att vi här ha för oss den så ofta upprepade historien om en »själagåfva», som de lagliga arfvingarna icke ville respektera; om sådana handla ju flera af våra äldsta inhemska diplom, bl. a. det äldsta i original bevarade. Kanske var det Ulfhilds morgongåfva i hennes första gifte, som var tvistefröet, hon nämnes äfven som Varnhems grundläggarinna. Och man kan lugnt antaga, att Kristina hade arfvejord i Skarke församling, där Varnhem ligger. Vi erinra då om den gamla traditionen, att Inge d. ä. skall ligga i detta kloster, en tradition, som icke styrkes af den från medeltiden härrörande inskriften i kyrkan men som kan vara i den meningen sann, att en konung Inge hvilat på den gamla församlingskyrkogården.

Om början var stridig, så synes försoningen ha blifvit både snar och fullständig, ty som bekant ha Kristinas afkomlingar nästan alla valt sin hviloplats i Varnhem. Hennes söner Knut och Filip hade redan före år 1177 gjort gåfvor till Gudhems kloster, som stadfästes af påfven Alexander III. Det är en viss presumption men icke visshet för att dessa gåfvor utgjordes af gods i Västergötland. Slutligen veta vi, att Knut dog i Eriksberg i Gäsene härad i samma landskap. Då han sannolikt skänkt kyrkan där ett ännu bevarat relikskrin, och då hans samtida, biskop Bengt, skänkte samma kyrka dess klockor, så är det väl tydligt, att kyrkan just då byggdes och att platsen för Knut hade större betydelse än som en blott tillfällig uppehållsort. Har han icke månne åt en särskildt afhållen ort gifvit sin faders namn? Det bör vidare erinras, att det var i Västergötland, som Knuts söner nedgjordes af Sverker (dråpet i Älgarås 1205). Det var i samma landskap, som den öfverlefvande Erik Knutsson både 1208 och 1210 mötte sin medtäflare, och hans trupper betecknas af den danska traditionen som västgötar.

Detta tyder icke direkt på egendom i Västergötland men väl på sympati och understöd från västgötskt håll. Och de två hängde nog samman. — Af det viktiga diplomet n:r 216 erfara vi, att Erik Knutsson till en stallare Brynolf skänkt Kråks stora

gods och till Alvastra kloster ett område söder därom, hvarvid ett misstag begåtts, som rättas genom att bl. a. två tredjedels bol i grannbyn Brevik lämnas åt klostret i ersättning för hvad det fått afstå till innehafvaren af Kråk. Det är således här fråga om en mycket betydande sammanhängande domän vid Vätterstranden, strax söder om nuvarande Karlsborg. Längre fram har sonen Erik Eriksson till Gudhems kloster skänkt en gård Spånhult, något sydligare vid samma strand.

En dotter till konung Erik den helige, Margareta, blef som bekant gift med konung Sverre i Norge och en annan med Nils Blaka, en antagligen svenskfödd riddare i samma land. Dessa furstinnor synas ha fått ganska afsevärda hemgifter. Om Margareta uppger Inge Bårdssons större saga, hvilken vi ha blott i Peder Claussöns öfversättning, att hon hade »mycket gods och egendom, penningar och kosteliga ting både i Värmland och Västergötland». Af de uppgifter vi få om hennes resor kan slutas, att hon styrde kosan just till sistnämnda provins. Margareta hade en dotter Kristina, som blef gift med Filip, Baglarnas konung; Filip ärfde sin hustru, då enda barnet dött efter modern. Hvart detta arf sedan tog vägen, ha vi icke kunnat utröna. Äfven en annan dotterdotter till Erik den helige, Nils Blakas dotter, bar namnet Kristina. Hennes namn är knutet till vår provins, då hon blef lagman Eskils maka. Hvar hennes gods legat, vet man icke. En möjlig sondotter till henne (Cecilia) gör upp ett testamente, däri hon donerar gårdar på båda sidorna om Tiveden (Dipl. n:r 900). Bland hennes gårdar nämnes Sund vid Letälfven; den skall säljas och köpeskillingen fördelas mellan klostren på andra sidan Tiveden (i Västergötland). Men dels är det ej klart, att Cecilia härstammade från Erikska ätten, dels veta vi ej, hvad af hennes egendom, som kan vara möderne.

Detta är, hvad man får veta om Erikska ättens domäner i Västergötland,[1] det är ju icke mycket, men det är dock mer, än

---

[1] Ett par småsaker kunna tilläggas: Då västgötalagen, som i allmänhet så föga sysslar med konungen, har speciella bestämmelser för en konungs hemgift, då han söker sin maka utom riket, så förutsätter detta alldeles säkert, att ett sådant fall förekommit under en icke allt för långt tilltagen tid före lagens affattningstid på 1220-talet. Då vi icke ha att räkna med den östgötska sverkersätten och då vi veta, att Knut Eriksson var gift med en svenska, så blir det just ingen att gissa på annat än Erik Knutsson, som 1210 gifte sig med Rikissa af Danmark. Gå vi förbi honom, så få vi gå ända till Filip och Inge II omkring 100 år tidigare.

Vidare kan erinras, att folkungaättens stora jordbesittningar i Västergötland, enligt Magnus Erikssons testamente icke minst i Kinds härad, utefter ättavägen, väl med säkerhet till en del härstamma från Birger Jarls gemål af Erikska ätten.

man erfar om samma ätts egendomar i Svealand, där den ju egentligen hörde hemma. Här ägde den enligt till oss komna handlingar ett par gårdar i Älfkarleby samt ett par andra, hvilka af Knut Eriksson skänktes till Juleta kloster. Däremot synes Juleta själft och Rothma ha varit kungsgårdar, se nedan. Erik Eriksson gör också ett par donationer, t. ex Myreby och Scnötlinge (kanske Mörby och Skillinge), men längre komma vi ej på denna väg.

I förbigående må nämnas, att vi få ett par antydningar äfven om sådana egendomar, som tillhöra kronan, icke konungen personligen. Vi veta ju af Snorre, att redan på hans tid Uppsala öd var färdigbildad. Knut Eriksson uttrycker sig i detta afseende synnerligen klart. Så skiljer han bestämdt mellan å ena sidan Rothma, som han äger i egenskap af konung (ex regio jure pertinere non dubium est, Dipl. n:r 67) och Säby i Julita, som ägts af öfriga konungar före honom (reges, qui ante me fureunt, optinebant, Dipl. n:r 68) och å andra sidan Englev, som är hans fädernearf (nobis ex paterna successione provenit, Dipl. n:r 67). Äfven i andra fall kan man afgöra saken. Skogarna Flata och Nutahult nämnas visserligen på vissa ställen så, att man kunde tro, att någon särskild konung skänkt delar däraf till Nydala kloster: Men då ett diplom säger, att konungarna S(verker), E(rik), K(arl) »et Kanutus atque Sverco» gjort samma gåfva, så är lätt inse, att det är kronans, icke den enskilde konungens gods, som afses. Gåfvan har upprepats af alla konungar ur de båda inhemska ätterna. D. 3 juni 1212 betygar Erik Knutsson, att han på kröningsdagen skänkt Sveabod på Öland till Riseberga kloster (DS, n:r 144). Men 8 år senare skänkes samma Sveabod till samma kloster af konung Johan, som upplyser, att bl. a. Birger Brosa haft det i förläning af »oss». Konung Johan var vid Birgers död enligt Sverres saga blott ett år gammal. Det var väl knappast han personligen utan konungen som sådan, som gifvit Birger ett län, låt vara, att han vid Birgers död förklarades för konung.[1] Till dessa såvidt jag vet hittills förbisedda uppgifter komma de ofta citerade uppgifterna i Västgötalagen och Helsingelagen om Uppsala-öds gods.

Det återstår att se, i hvad mån de egendomsförhållanden, som vi här sökt efter de torftiga källorna i grofva drag skissera, kunna kasta något ljus öfver den behandlade tidens händelser.

---

[1] Flatöboken, II, s. 701.

Vad först beträffar den sverkerska domänkomplexen, så framgår ju, att den omfattat betydliga områden i det centrala Östergötland, hvilket man ju förut haft all anledning antaga. Här skall jag blott stanna vid ett särskildt gods, Vreta. Det uppges i Uppsalaregistrets latinska öfversättning af Västgötalagens konungalängd, att konung Inge d. y. blifvit förgiftad i Vreta. Vår handskrift af originalet stannar vid att uppgifva Östergötland. Onekligen är det en märklig tillfällighet, att Inge vid sin död enligt en uppgift, som man synes sakna anledning betvifla, skall ha vistats hos den man, som ärfde både hans krona och hans drottning. Man kan väl förstå, att denna misstänkta omständighet kan ha inverkat på västgötarnas ställning till Sverker. Att de blott motsträfvigt anslöto sig till hans kandidatur, framgår tydligt af källorna. Västgötalagens konungalängd nämner tiden efter Ragnvalds dråp som ett interregnum. »Då styrde en god lagman och 'landshöfdingar' Västergötland». Landshöfdingar kan icke, såsom Schlyter förmodar, vara häradshöfdingar; det betyder alldeles säkert: landskapets stormän.[1] Isländska och norska källor upplysa en del af det felande. Vi se af dem, att den främste af stormännen var Karl Suneson. Denne uppträdde vid en gränsregelering under Harald Gille så, att han i senare uppteckningar kallades konung Karl,[2] och nästan alla isländska historieskrifvare utom Snorre sammanblanda honom med Karl Sverkersson. Slutligen var det Karl, som af allt att döma på eget beråd och utan att taga konung Sverker till råds år 1137 gjorde ett misslyckadt försök att eröfra Norge. I yttre måtto var denna tid en tid af stora olyckor, nederlaget vid Fotevik, där västgötarnas egen konung föll, och nederlaget vid Krokaskogen för folket. Men västgötalängden skildrar den som en tid af stark nationell sammanhållning: »Då voro alla trogna mot sitt land».

Hur länge interregnum i Västergötland varade, kan icke säkert afgöras. Något bevis på att Sverker haft något att säga där, ha vi först år 1148 eller 1150, då Varnhem grundlades. Men redan nu möter medtäflaren om makten, Erik, som med sin gemål fått gods i landskapet och synes ha velat där uppträda såsom den gamla västgötaättens arftagare.

Traditionellt har man i Eriks uppträdande velat se ett utslag af rivaliteten mellan svear och götar. Därtill finnes dock knappast

[1] Denna betydelse har ordet i Isländska: ex. med afseende på svenska förhållanden i Snorres saga om Emund af Skara (episod i Olof d. heliges saga) eller i Jarlasagan (Flatöb. II, s. 424, r. 3 nfr.).

[2] Norges Gamle Love II, s. 488, Sveriges traktater I, nr 120.

tillräckligt skäl. Erik eller åtminstone hans ätt hade, så vidt vi af källorna kunna se, fullt ut lika mycket stöd i Västergötland som i Svealand. Icke heller kan man med Stjerna[1] i hans klosterpolitik se ett utslag af något hat mot kyrkan eller ens mot cistercienserorden. Hans politik synes här vara rätt enkel. Då den täflande ätten sökte grunda ett kloster, hvarigenom den skulle vinna anseende och eventuellt understöd äfven i Västergötland, så sökte han och hans gemål först hindra detta; sedan öfvergingo de till att söka öfverflygla medtäflaren och göra sig själfva till den nya anstaltens särskilda beskyddare. Denna politik är icke mer inkonsekvent än den, som påfven gång på gång under tronstriderna tillämpar, då han först med bannlysning och annat hotar dem, som vilja ändra status quo och sedan mycket villigt accepterar ett fullbordadt faktum samt skänker den nye maktägaren sitt beskydd.

I den äldre delen af den Sverker-Erikska släktfejden synes mig hvarken den gamla motsättningen mellan svear och götar eller den nya mellan hedendom och kristendom ha spelat den afgörande rollen. Afgörande synes landskapspartikularismen ha varit. Därvid synes motsättningen mellan de två götalandskapen framträda fullt så starkt som den mellan uppsvear och götar. Att förmögenheten och särskildt jordbesittningen var en viktig maktfaktor i den tidens Sverige, har man ju utan vidare kunnat antaga. Det torde därför icke ha varit utan allt gagn att samla de torftiga hithörande uppgifter, som källorna ställa till vårt förfogande.

---

[1] Erik d. hel., flerstädes, särskildt s. 6, s. 8.

Karl IX och Petrus Petrosa

En gammal tradition i ny belysning

Af

Helge Almquist

Det torde främst vara genom *Anders Fryxells* skildring i femte delen af hans »Berättelser», som historien om den papistiske förrädaren Peder Eriksson, *alias* Petrus Petrosa, *alias* Petrus Romanowitz och hans hemska slut blifvit allmänt bekant som en af de mest dramatiska episoderna i Karl IX:s historia; han är den mest framträdande gestalten i det kapitel, som den populäre historikern betitlat »Mordförsök mot hertig Karl».[1] Om man närmare undersöker ursprunget till den tradition, som ligger till grund för Fryxells skildring (liksom för senare framställningar af samma ämne), skall man finna, att den utgör en sammanfattning af de inbördes skäligen stridiga uppgifterna i *Johannes Messenius'* Scondia Illustrata och *Johannes Baazius'* Inventarium Ecclesiæ Sveo-Gothorum. Vid en revidering af den härskande traditionen gäller det i första hand att särskilja dessa båda element och sedan att pröfva dess sanningshalt med tillhjälp af de pålitligare vittnesbörd, som föreligga i de direkt ur händelseförloppet framgångna källorna.

Det berättas af Messenius,[2] att Karl IX år 1605 sändt Petrus Erici, äfven kallad Petrosa och Romanovitz, på beskickning till kejsar Rudolf för att öfvertala denne att åtaga sig medlarvärfvet i tvisten mellan Sverige och Polen, men glömsk af sin trohetsed inlät sig den utskickade i hemliga förhandlingar med konung Sigismund, sedan han från Prag gjort en utflykt till Krakau. Till Sverige, dit han hemförde ett i viss mån tillmötesgående svar

---

[1] Berättelser ur svenska historien. V (1 uppl., Stockholm 1831), s. 30 ff.

[2] Scondia Illustrata, VIII (Stockholm 1702), ss. 96, 98. — En latinsk hyllningsdikt till den katolske martyren läses *ib.*

från kejsaren, följde honom enligt träffadt aftal ett par svenskar af katolsk bekännelse, Laurentius Borlangius och Carolus Nicolai; det var genom dessa som de första misstankarna föllo på Petrus Erici. I deras sällskap begaf han sig till Uppsala för att enligt konungens befallning aflägga ett lärdomsprof vid akademien; efter återkomsten blef han emellertid angifven af en viss köpman och af sin egen tjänare, som yppade hans besök i Polen, och han blef därför med sina stallbröder tagen i fängsligt förvar. På riksmötet i Örebro år 1606 blefvo de samtliga underkastade pinligt förhör, och sedan åtminstone Petrus Erici blifvit öfverbevisad om sitt förräderi genom det lejdebref han mottagit af konung Sigismund, blef han inför ständerna på ett rysligt sätt afrättad. Han hade dock före dödsstunden hunnit öppet bekänna sig såsom katolik och framkommit med så många argument för sin öfvertygelse, att doktor Johannes Raumanus dagen därpå måste uppträda inför menigheten till deras vederläggande. De båda öfriga papisterna hade nödgats åse afrättningen, men sedan återförts i häkte, och de måste till konungens död försmäkta i fängelse, Laurentius Borlangius på Gripsholm och i Nyköping, Carolus Nicolai åter på Kastellholm; den senare blef obotligt sinnesrubbad.

Helt annorlunda formar sig traditionen hos Baazius.[2] Efter att hafva framhållit, hur de polska papisterna brukat taga i sin tjänst de svenskar, som sändts att studera vid katolska undervisningsanstalter, nämner den gamle kyrkohistorikern *Petrus de Petrosa* såsom den lärdaste och måhända slugaste af alla sådana propagandister. Denne hade förstått att lisma sig in vid Karl IX:s hof, men efter en tid afslöjat sitt svekfulla sinnelag genom att vid ett tillfälle, då han befann sig i enrum med konungen, anfalla och söka nedsticka denne. Mordförsöket misslyckades, och den brottslige togs i fängsligt förvar; på riksmötet i Örebro blef han sedermera ställd till ansvar för högförräderi och dömd; han underkastades rådbråkning och fick hjärtat utslitet af bödeln. Midt under plågorna utropade han »O Jesus Maria!» och afslöjade därigenom sin religion. En annan förrädare, bördig från Linköping, sökte att till hertigen af Östergötland få öfverlämna ett från Polen anländt bref, men han rönte intet gehör hos denne, utan blef såsom förrädare utlämnad. — Det är sålunda först Baazius, som påbördar Peder Eriksson ett mordanslag mot

[1] Inventarium Ecclesiæ Sveo-Gothorum (Linköping 1642), s. 622.

konungen och däri ser anledningen till hans anklagande och fällande; däremot nämnes icke ett ord om hans beskickning till kejsaren och därunder begångna försyndelser, liksom ej heller Laurentius Borlangius och Carolus Nicolai spela någon roll i denna version.

Man måste fråga sig, hvarifrån Baazius fått sin uppgift om mordanslaget och om denna öfver hufvud bestyrkes genom tillförlitligare källors vittnesbörd. Det skall af hela min följande framställning blifva klart, hur negativt resultatet blir för trovärdigheten af Baazius' tradition; här skall emellertid anföras det enda vittnesbörd, som kan sägas stödja den och måhända utgör självfva dess ursprung. I ett par till innehållet identiska bref, som Karl IX i mars 1606 aflät till konungen af Frankrike och kurfursten af Pfalz,[1] heter det på tal om Sigismunds fortsatta stämplingar mot den kunglige brefskrifvaren, att denne nyligen fått i sina händer tre svenskar, *Petrus Erici de petræa Rosa*, Laurentius Borlangius och Carolus Erici, hvilka genom löften och förespeglingar från Sigismunds, fröken Annas och den kunglige biktfadern pater Bartius'[2] sida låtit förmå sig att resa till Sverige i de brottsligaste syften. Deras anslag hade gått ut på att bringa konungen själf om lifvet, uppvigla hans undersåtar och sätta eld på hans örlogsflotta — andra liknande värf att förtiga. Hur skulle konungen efter upptäckten af sådana stämplingar kunna inlåta sig i vänlig förhandling med dem, som voro de utsända brottslingarnas tillskyndare? — Vid bedömandet af dessa uppgifters sanningsvärde bör man erinra sig, att Karl IX genom sina anförda bref ville i högsta möjliga grad diskreditera den polske jesuitkonungen och afslöja hans vid tillfälle yttrade fredsvilja såsom bedrägeri; det är därför i sig själft sannolikt, att han något slösade med färgerna, då det gällde att karakterisera de senaste polska intrigerna. Vidare ligger det något af konventionell antijesuitisk polemik i konungens utmålande af de legda missdådarnas hemska anslag; det är typiskt för de rykten om de jesuitiska praktiker, som vid denna tid voro gängse öfverallt i protestantiska länder. Slutligen vore det också märkligt, att icke det planlagda konungamordet och flottattentatet fått en framskjuten plats i konungens antipolska agitation *inom* landet, om han verkligen kunnat framställa dem som kända eller vittnade saker. Till

[1] Se Warhafftiger Abdruck der Missiven . . . Stockholm 1607. (Warmholtz n:r 3390).

[2] Om denne se s. 35, n. 2.

ett mer definitivt afgörande i denna fråga kommer man emellertid först genom att tillgodogöra sig ett annat och mer autentiskt källmaterial; ett *argumentum e silentio* torde sedermera visa sig fullt tillåtligt.

I *Stockholms Rådstufvurätts Arkiv* har det lyckats mig att finna det af forskningen hittills obeaktade renskrifna protokollet från den rannsakning, som hölls med Peder Eriksson och Laurentius Borlangius i dec. 1605 på Stockholms slott inför en särskildt tillsatt domstol. Det är tyvärr icke alldeles fullständigt; det eller de blad, som innehållit rättegångens allra sista skede och möjligen också det formella ansvarsyrkandet och den afkunnade domen, har jag icke kunnat återfinna.[1] Icke dess mindre kan man ur detta källmaterial vinna en ganska ingående kunskap om den märkliga högmålsprocessen, och den från Messenius stammande, i sina grunddrag riktiga traditionen kan på en mängd punkter utfyllas eller beriktigas; själfva det faktum, att saken vid angifven tid drogs inför en särskildt tillsatt domstol, har för öfrigt icke varit kändt. I det följande skall allt det väsentliga i processakterna framläggas och sammanställas med de visserligen rätt torftiga uppgifter, som kunnat uppspåras i andra arkivaliska samlingar (främst ur riksregistraturet i Riksarkivet) och i tryckta källor.

* * *

Hvad erfar man då i första rummet om själfva anledningen till rättegången och om dess yttre förlopp? Man söker förgäfves efter ett bestyrkande af Messenius' uppgift, att en viss köpman jämte Peder Erikssons egen tjänare skulle framträdt som angifvare. Det första autentiska vittnesbördet om den räfst, som inleddes mot Peder Eriksson, utgöres af en konungens fullmakt (af 30 nov. 1605) för ett hans ombud att resa till Söderköping och hos en mäster Abraham Bårdskärare taga i beslag ett dokumentskrin, som den misstänkte kanslitjänstemannen deponerat hos denne.[2] Om anledningen till misstankarna meddelas intet i detta aktstycke, men af en uppgift i processakterna kan man sluta, att Peder Eriksson få dagar förut inmanats i häkte. När samma öde

[1] Protokollet, utgörande 24 fullskrifna sidor, ligger löst inlagdt i Stockholms Stads Tänkebok 1604—05.

[2] För öfrigt är fullmakten endast i form af regest upptagen i Riksregistr. under angifvet datum. — Bårdskärare = barberare, fältskär.

drabbat Laurentius Borlangius, låter sig icke bestämma, och lika oklart är, i hvad mån de båda stallbröderna under förberedelserna till processen uppträdt som angifvare mot hvarandra.[1] I hvarje fall framträda under själfva rättegången ett par andra personer, som af allt att döma spelat en roll vid samlandet af anklagelsematerialet mot Peder Eriksson. Med den ena, »en piga i staden, Sigfrid Nilssons dotter», är man inne på den stackars Petrosas sista kärlekshistoria; ännu i slutet af nov. 1605 hade denne uppvaktat flickan med friareanbud och därvid icke dolt, att han vore en papist; för att lugna henne hade han tillagt, att hon såsom hans hustru skulle åtnjuta oinskränkt religionsutöfning och att hon kunde räkna på en sorgfri tillvaro, eftersom han under alla förhållanden uppbure en pension från utlandet. Dessa uppgifter meddelade flickan vid ett förhör, som under processens lopp anställdes med henne af ett par särskildt utskickade ledamöter af rätten, därvid tilläggande, att hon ställt sig afvisande mot den obekväme friaren; det är emellertid mycket möjligt, att hon redan tidigare skvallrat om sin papistiske tillbedjare och därigenom bidragit att leda misstankarna på denne. Då Peder Eriksson inför rätten konfronterades med den skönas utsagor, sökte han göra troligt, att han utgifvit sig som papist endast för att blifva hennes efterhängsna uppmärksamhet kvitt, och han bestred på det bestämdaste, att han skulle nämnt något om en åtnjuten utländsk pension.[2]

---

[1] Laurentius uppgaf inför rätta (9 dec.), att han, nyss anländ till Sverige från Danzig, träffat Peder Eriksson i Linköping. Och han fortsätter sitt vittnesmål: »Den tidh han drogh ifrån Danzigk, wiste heller ingen, at han achtedhe begifve sigh till Swerighe, ty den tidh han drogh dädhen drogh han up till Franckfort och sädhen hit, och intet råkadhe han Petrum för ähn här i Swärighie uthi Linköpingh. Och som han förmärkte på Bischopen, då hafver Petrus bekent för honom, at han hafver warit i Poland, män det ähr sant, sadhe han, at Petrus intet gerna wille, at någon schulle wetha, det han hadhe följt honom till Polen. Frågadhes honom, om han icke ähr hitsändher af Påven i Rom eller någen annan. Han sadhe: ney, uthaf ingen menniska.» — Den biskop, om hvilken här är tal, bör ju vara biskopen i Linköping, vid denna tid Jonas Nicolai Kylander. Man kunde annars ha väntat, att biskopen i Västerås, Olaus Bellinus, hvilken ju blef inblandad i processen, skulle omnämnas någonstädes i protokollen, men så är ej förhållandet.

[2] »En pigha uthi stadhen N., Sigfridh Nilsons dotter, berättadhe för Swän Månson och 2 rådmän, som dit sändhes af rätten, at denne Pädher hafwer frijat till henne, män hon hafver wedersakat honom, och för 14 dagar sädhen var han hos henne. Då hafver han bekent, at han war een papist, och hon schulle intet fruchta sigh derföre, ty hvar hon wille hafve honom, då schulle hon niutha sin religion frij, och icke schulle hon heller redhes derföre at han icke schulle hafve råd till at födhe henne, ty han wille icke röra fothen uthur rummet, der han står, och likwäl går hans månedhpenninger fort deruthe. — Dertill swaradhe Pädher, at det han bekende sigh wara en papist för pighan, det schedde at han wille blifva af medh henne, efter hon stod så hårt efter honom, ty hon war så trägin, at hon sändhe

Den andra person, i hvilken man har anledning att ana en angifvare mot Peder Eriksson, var konungens tyskfödde lifmedicus *doktor Johan Richter*, hvilken ju är bekant äfven genom sin verksamhet på Gustaf II Adolfs tid och såsom stamfader för den adliga ätten Gyllenpistol.[1] Processakterna meddela några nya uppgifter till hans biografi: det framgår, att han tidigare varit i Ryssland, där han haft anställning eller åtminstone utbjudit sin konst vid tsar Boris' hof[2], men förmodligen tagit återvägen öfver Sverige och då träffat preliminärt aftal att träda i Karl IX:s tjänst; vid tiden för Peder Erikssons vistelse i Prag hade han i hvarje fall uppehållit sig där, men ovisst när återvändt till Sverige. Under rättegången mot Peder Eriksson framträdde denne plötsligt med vissa anklagelser mot den tyske läkaren, och man har svårt att förklara denna episod utan antagandet, att han ville betala sin angifvare med samma mynt; några af dessa anklagelser äro visserligen i hög grad kuriösa. Peder Eriksson påstod sig hafva fattat misstankar mot doktor Richter redan af den omständigheten, att denne öfver Danzig skickat bref ned åt Breslau,[3] men därtill hade kommit, att han vid olika tillfällen haft förgripliga yttranden angående svenska förhållanden och särskildt om det kungliga hofvet. Så hade han utspridt, att konungen hade ända till 500 fångar förvarade på Stockholms slott, men ändå måst använda källare ute i staden till fängelser och att han genom dylik framfärd vändt mångas hjärtan ifrån sig. Vidare hade han liksom på spe omtalat, att konungen varit behäftad med en elak sjuka i ögonen eller öronen, hvarifrån han dock genom sin läkare blifvit botad; slutligen hade han påstått, att han vid den kejserlige legatens besök (1604) hade hört drottningen förvåna sig öfver dennes kostliga och pärlsmyckade kläder — under bedyrande att hon aldrig sett något därmed jämförligt vare sig i Tyskland eller i Sverige. — Den tyske läkaren blef verkligen inställd inför rätten för att yttra sig öfver dessa beskyllningar, som han icke förmådde i allo vederlägga, ehuru han frånsade sig hvarje förgriplig afsikt; i sina bref till utlandet hade han endast berört sina egna

ermklädhe uth till honom till Bärsshammar; män om the månadspenningar hon hafwer ahngifvit, hafver han aldrigh nämpt om, uthan om han icke blefve här, hafver han väl så myckit lärt, [at] han kunde wäl födha henne uthanlandz.»

[1] Se om honom *J. F. Sacklén*, Sveriges läkarehistoria, I (Nyköping 1822), s. 322 f. och *G. Anrep*, Svenska adelns ättar-taflor, under ätten Gyllenpistol.

[2] Det är bekant, att tsar Boris i ständigt bekymmer om sin hälsa drog till sig en mängd, särskildt tyska, läkare.

[3] Peder Eriksson påstod sig hafva erfarit detta af en viss Hans Gabler, om hvilken för öfrigt föga är bekant.

angelägenheter, huru hans resa i Ryssland aflupit och huru han öfver vintern tagit tjänst i Sverige; han kunde vidare samtalsvis hafva berört konspirationerna mot konungen, men hade aldrig angifvit något öfverdrifvet fångantal, och bakom hans yttranden om konungens sjukdom och om drottningens beundran för legatens kläder hade ingen spotsk afsikt legat fördold. — Antagandet, att doktor Richter är att räkna bland Peder Erikssons angifvare, bestyrkes i viss mån af hans under rättegången afgifna förklaring, att den anklagade i hans sällskap frivilligt börjat tala om sin påstädda hemliga beskickning till Polen och sitt besök i Krakau; det är ganska troligt, att han tidigare inför konungen yppat denna sak och därmed förknippade omständigheter.[1]

Genom någon angifvare torde vissa andra misstänkta yttranden af Peder Eriksson hafva kommit till konungens öron; bland annat hade han vid något tillfälle låtit förstå, att om hans tjänster icke tillbörligen uppskattades och belönades i Sverige, så saknade han icke möjligheter att komma sig fram i utlandet. Man uttolkade förmodligen detta yttrande såsom en anspelning på hans förbindelser i Polen, men inför rätta framkom han med den icke vidare sannolikt klingande förklaringen, att han afsett ett erbjudande från kejsarens sida att i någon befattning draga med dennes kommissarier till Ungern.

Vid sidan af de muntliga angifvelserna hade åklagaren genom beslagtagandet af Peder Erikssons dokumentskrin hoppats erhålla materiella bevis på hans brottslighet. Man hittade också åtminstone *en* jesuitisk skrift, som Peder Eriksson dock inför rätta påstod sig hafva användt endast såsom stilistiskt mönster, då han arbetat på en planlagd mot polackerna riktad stridsskrift.[2] Dessutom framdrogs under rättegången en breflapp, som man ansåg vara ställd till Peder Eriksson, men om hvars förgripliga innehåll intet närmare är bekant; den anklagade bestred i hvarje fall, att han vore addressaten och angaf i stället som sådan en viss Petrus Vastovius.[3] Å andra sidan hänvisade han till vissa

---

[1] Att Peder Erikssons beskyllningar icke skadade den tyske läkaren, synes framgå af den omständigheten, att konungen kort därpå (13 jan. 1606) lät denne utfå en summa penningar — det må nu hafva varit hans ordinarie lön eller en särskild gratifikation. Invisning till Pelle Pedersson under angifvet datum i Riksregistr.

[2] »Om den jesuitische boken, som lågh i skrinet, hadhe han hänne derföre (sade han), at han wille imitera hans styl och upräkna alle umständigheter och orsaker att upwäckia Richsens Ständher till at föra krigh emot Pålacken.»

[3] Denne hade enligt uppgift i Braunsbergskollegiets nedan citerade matrikel studerat där ungefär samtidigt med Peder Eriksson; hans reception ägde rum 18 mars 1598.

andra påbörjade litterära arbeten, som funnos bland hans beslagtagna papper och utgjorde vittnesbörd om hans lojalitet mot konungen och hans sak; han nämnde särskildt några orationer till konungens ära och en polemisk skrift mot jesuiterna.

Hur än anklagelsematerialet mot Peder Eriksson för öfrigt må hafva hopats, visst är, att denne föga mer än en vecka efter sitt fängslande, nämligen den 9 dec. 1605, på Stockholms slott inställdes för en särskildt konstituerad domstol, i hvilken utom borgmästare och råd i Stockholm äfven grefve Abraham (Brahe) och nio andra herrar, till största delen riksråd,[1] hade tagit säte; såsom åklagare framträdde å konungens vägnar sekreteraren Erik Elfsson, hvilken från början meddelade, att konungen misstänkte Peder Eriksson för stämplingar i Polen, dit han på sin beskickningsresa gjort en afstickare. Rättegången, i hvilken äfven Laurentius Borlangius (men icke Karl Nilsson) inställdes till förhör och ofvan redan angifna personer hördes såsom vittnen, fortgick sedermera enligt protokollens vittnesbörd den 10 och 11 dec., men det bevarade fragmentet afbrytes under detta senare datum midt i en utsago af Laurentius Borlangius. Att konungen med lifligt intresse följde processen, framgår af en anteckning i hans almanacka för året under 9 dec.: »hades Romaneuitz till förhör, huilkett något nytt uppenbares.»[2]

* *
*

Hvad meddela rannsakningsprotokollen, jämförda med andra källor, om Peder Erikssons tidigare öden och om de förbrytelser, som den litterära traditionen framställer på inbördes så afvikande sätt?

De lämna oss för det första i sticket rörande en fråga, som här icke bör förbigås, nämligen den om de olika namn, under hvilka Peder Eriksson uppträder. Vid sidan af detta äktsvenskt klingande namn, som är genomgående i rannsakningsprotokollen, jämte dess latiniserande form *Petrus Erici*, kallas han som bekant stundom också *Petrus Romanowitz* och *Petrus Petrosa;* med det senare torde man böra sammanställa de ofvan citerade namnformerna *de Petrosa* och *de petræa Rosa*. Något försök att förklara denna skiftande nomenklatur har mig veterligen icke gjorts.

---

[1] Öfriga medlemmar af rätten voro: Johan Gabrielsson (Oxenstierna), Jöran Erikson (Ulfsparre), Jöran Klasson (Stjernsköld), Seved Ribbing, Tycke Larsson, Hans von Masenbach, Erland Björnsson (Bååt), Hans Åkesson (Soop), Filip Scheding.

[2] Calendaria Caroli, utg. af *A. Lewenhaupt*, Stockholm 1903, s. 138.

Det må först erinras, hurusom det icke saknas andra exempel på att jesuitiska propagandister bestått sig med mer än ett namn,[1] och det kan anses som rätt naturligt, att de på sina farliga irrfärder inom kättares landamären vid tillfälle kunde vilja sopa igen spåren efter sig och missleda en eventuell räfst; detta torde hafva varit fallet äfven med Petrosa. Men hvarifrån har denne fått själfva namnformerna, af hvilka den ena har bestämdt slavisk (rysk), den andra närmast italiensk klang? Man torde komma till ett svar på denna fråga genom att fästa uppmärksamheten vid hans studieår i Braunsbergs jesuitseminarium och vid den omgifning, i hvilken han då rörde sig. Att han verkligen tillhört den märkliga läroanstaltens alumner, framgår af ett autentiskt vittnesbörd, som också ger det första säkra datum i hans biografi; jesuitseminariets matrikel[2] upptager nämligen bland andra också *Petrus Erici Suecus* med den bifogade anteckningen »receptus ad corpus 18 Calend. Sept. 97». I seminariets minnesbok[3] söker man förgäfves efter närmare upplysningar om denne, men vid tiden för hans vistelse vid läroanstalten omnämnes en Pater *Franciscus Petrosa*, hvilken senare blef dess rektor,[4] och man möter bland dess alumner också en *Johannes Romanowitz*, tydligen en från Littavens ryska bygder stammande yngling. Peder Eriksson har alldeles säkert stått i beröring med båda och möjligen trädt i ett intimare personligt förhållande till dem; i hvarje fall tycks det vara uppenbart, hvarifrån han fått sina båda antagna namn. Skiftningarna *de Petrosa* och det kuriösa *de petræa Rosa*,[5] bakom hvilket man annars kunde ana ett svenskt ortnamn, måste vid sådant förhållande bero på misstolkning eller godtycklig förvanskning.

Hvad för öfrigt angår Peder Erikssons härkomst och tidigare öden, har *A. A. von Stiernman* i anmärkningarna till Werwings krönika[6] lämnat några uppgifter, som sedan dess återgått i de biografiska handböckerna men om hvilkas proveniens intet meddelas. Enligt dessa uppgifter skulle han hafva härstammat från Österbotten, bedrifvit studier i Stockholm och Uppsala, sedermera

---

[1] Se *A. Brandrud*, Klosterlasse (Kristiania 1895), s. 217.

[2] Förvarad i Upsala Universitetsbibliotek under signum *H 168*.

[3] *Ib.* under signum *H 170*.

[4] Talrika bref från denne till den ermelandske biskopen Simon Rudnicki finnas i den senares i det Czartoryskiska biblioteket i Krakau förvarade korrespondens.

[5] Se ofvan.

[6] Konung Sigismunds och konung Carl den IX:des historier, II (Stockholm 1747), s. 117 f.

under ett besök i Rom hafva öfvergått till katolska läran och vunnit juris utriusque doktorsgrad. Det material, som varit mig tillgängligt, lämnar icke någon bekräftelse på dessa biografiska detaljer, af hvilka dock endast uppgiften om Peder Erikssons lärda grad inger direkt misstro, eftersom han aldrig veterligen burit doktorstiteln. Antydningarna om hans ungdomsstudier äro möjligen hämtade från en annan af biograferna känd, men skäligen opålitlig källa, ett af *Johannes Rudbeckius* i moraliskt-pedagogiskt syfte hållet tal,[1] hvari han framställer bland andra också Peder Eriksson såsom ett varnande exempel på en förkastlig uppfostran. Enligt denna källa skulle han i Stockholm hafva åtnjutit undervisning af mäster Nikolaus Bothniensis, men på grund af dåligt uppförande blifvit bortvisad från denne; därefter hade han kommit till Uppsala, men långt ifrån att bättra sig hade han efter en mottagen lindrig näpst af professor Petrus Kenicius utfarit i hotelser mot denne sin lärare. Tiden för hans studier i Sverige skulle genom dessa uppgifter vara approximativt bestämd; Nikolaus Bothniensis var nämligen lärare vid Collegium Holmiense 1586—89 och 1591, och Petrus Kenicius var professor i Uppsala 1593—95. Därmed stämmer icke illa den ofvan citerade uppgiften, att han år 1597 intagits i jesuitseminariet i Braunsberg. För den följande tiden fram till hans beskickning år 1604 innehålla rannsakningsprotokollen åtskilliga biografiska detaljer, men tyvärr saknas hvarje kronologisk hållpunkt. Hvad han inför rätta meddelade om denna period af sitt lif torde i det hela förtjäna tilltro, eftersom det knappast kunde inverka på frågan om hans brottslighet; på sin höjd torde han hafva förtegat ett och annat i fråga om sina förbindelser med papisterna.

Ett förut okändt skede af hans lif afslöjas i hans uppgift, att han — tydligen efter afslutade studier i Braunsberg — under ett års tid uppehållit sig såsom skolmästare i Oslo och att han därunder samlat ett litet kapital, som han lefde på under ett senare besök i Italien.[2] Om de närmare omständigheterna vid denna

[1] Oratio in qua ostenditur et demonstratur quod causa quædam primaria bellorum . . . non sit magistratus politicus . . . sed perditi quidam et male educati juvenes . . . habita Upsaliæ . . . 1611. Arosiæ [1637]. (*Warmholtz* n:o 3380).

[2] Till ett tidigare studiebesök i Rom torde man hafva att hänföra följande af Peder Eriksson (11 dec.) meddelade anekdot, som ej saknar sitt kulturhistoriska intresse: »Medh Claudio de Aquaviva hafuer han aldrigh mere umgåtz medh ähn uthi Rom, der han stogh bredhewidh sin skolmester en gångh; då ropadhe hans skolmester till honom [Aquaviva] och sadhe: — Domine Pater, det ähr nu densamme, som iagh hafuer sagt för idher, som ähr kommin ifrån Lappeland. Då hafuer han swarat: — Jagh hafuer aldrigh trodt, at det schulle wara så wackert folk der bårt åt. Jagh hafuer täncht, at det schulle wara allenest Pygmæi. —

hans resa till Norge lämnas ingen upplysning, men man bör erinra sig, att äfven norrmän studerade i Braunsberg, och man kan hålla för sannolikt, att denna resa var ett led i den katolska propagandan inom de nordiska rikena, hvilken ju hade sin uppmärksamhet fäst äfven vid Norge. Rörande sin därpå följande resa till Italien gaf den anklagade åtskilliga upplysningar; till en början hade han under aderton veckor legat sjuk i Venedig och sedermera af nöd förmåtts taga tjänst i Rom. Där påstod han sig hafva såsom lärare kommit in i mycket förnäma kretsar; han hade till och med gjort bekantskap med den man, som senare skulle bestiga påfvestolen under namnet Paul V. De målande detaljer, som han meddelar från detta sitt förnäma umgänge i Rom, gifva hans ord en prägel af pålitlighet, men vid närmare granskning upptäcker man felaktigheter i hans uppgifter, och man kan på denna punkt icke undertrycka en misstanke, att han gifvit efter för lusten att imponera på domstolen.[1]

Ur det dunkel, som hvilar öfver denna period af Peder Erikssons lif, framträder han först år 1604 såsom tjänsteman i Karl IX:s kansli; det förefaller af rannsakningsprotokollens antydningar, som om han detta år anträdt resan till Sverige öfver Polen och Danmark; han påstod sig därunder endast i två dagar hafva stannat i Krakau, men man har öfver hufvud anledning att misstänka honom för betydligt intimare förbindelse med Sigismund och hans omgifning, än hvad han inför rätta uppgaf.[2] I syfte att vinna Karl IX:s gunst har han tydligen vid denna tid påbörjat de litterära arbeten, om hvilka i annat sammanhang talats, de panegyriska orationerna och den antijesuitiska stridsskriften. Om

---

Och efter han då icke hadhe tijdh, sadhe han sigh på en annan tijdh wele tala medh honom. Och en gångh bödh han honom sampt medh andre cardinaler uthi sin disputation; det ähr alt det umgänghe han hafuer haft medh honom.»

[1] »Petrus bekende, at han hafuer myckit umgåtz medh den, som nu påwe ähr, och han ähr en ungh man widh pass till sin 38 eller 40 åhr, och efter han håller sigh så strängt, mene en part, at han schulle ähnu ware en jungfru, så kysch hafuer han hållidt sigh. Och efter hans systers man Cavallier de S. Cruce gick altidh till de unge herrer, som han las före och der medh fächtende och elliest annat spel öfvadhe sigh, derföre gafz denne Petro tillfälle at umgås medh den, som nu påwe är, som war dennes andres brodher, huilken då war cardinal, och las han politicam för honom. efter han hadhe inthet myckit studeret, endogh han ähr född i Room uthaf högh patriciislächt». — Paul V (Camillo Borghese) var född i Rom 1552, blef kardinal 1596 och valdes till påfve i maj 1605. Detta år var han sålunda *53* år gammal. Han hade två bröder och en syster. den senare g. m. Marco Antonio Caffarelli.

[2] Det heter i detta sammanhang att »han står inthet så wäl medh Konungen i Polen; orsaken, at han inthet wille antagha hans penningar, som honom tillbödhz at studere på». Däremot står hans senare uttalande (11 dec.) »på Konungen i Polens wägne studerede han aldrigh mere ähn en månadh eller tu».

hans verksamhet såsom svensk kanslitjänsteman före beskickningen till kejsaren lämna rannsakningsprotokollen åtminstone *en* intressant upplysning: han hade haft i uppdrag att till latin öfversätta några svenska statsakter, Norrköpings arfförening och beslut, och han hade också fullgjort detta värf.

Från dylika stilla sysselsättningar rycktes Peder Eriksson genom det uppdrag, som han på hösten 1604 erhöll att i konungens ärenden resa till kejsaren, därvid åtföljande den kejserlige legat, Heinrich von Logau, som vid denna tid mot sin vilja måste aflägga ett besök i Stockholm; denne hade nämligen på konungens befallning hämtats dit från Narva, då han återvände från en beskickningsresa till Ryssland.[1] Så långt råder samstämmighet mellan den kunglige anklagarens och den tilltalades påståenden inför rätta, och konungen bestrider ej heller den senares uppgift, att han icke medfört någon skriftlig instruktion på sin resa; man torde därför böra antaga, att han haft att uppträda endast såsom konungens brefdragare (*tabellarius*), utan kreditiv att bedrifva själfständiga underhandlingar. Det hade också varit underligt, om konungen betrott denne nyligen anställde underordnade kanslitjänsteman med ett verkligen ansvarsfullt diplomatiskt uppdrag; hans förtroende till denne var i själfva verket icke fastare rotadt, än att han just i detta sammanhang ansåg sig böra afkräfva honom en skriftlig trohetsförsäkran, som för öfrigt utgör den enda bevarade historiska kvarlefvan från hela denna diplomatiska episod. Den 29 sept. 1604, vid sitt affärdande till Tyskland i några hertigens värf och ärenden, hade nämligen Peder Eriksson att underteckna en förbindelse, som utom den öfliga trohetsförsäkran innehåller en förklaring, att han icke blott alldeles afsöndrat sig från påfven och den papistiska hopen, utan också vill med all makt stå dem emot såsom Guds och hans öfverhets argaste fiender; om han skulle handla mot denna edliga försäkran, vill han hafva förverkat lif och själ.[2]

Om förhållandet i så måtto är klart, stå uppgifterna så mycket skarpare emot hvarandra i en annan fråga: har Peder Eriksson, såsom han påstått inför Laurentius Borlangius och sedan fasthöll inför rätta, haft hertigens muntliga uppdrag att göra en afstickare till Polen för att utforska Sigismunds och de svenska emigran-

---

[1] Jfr därom *H. Hjärne*, Bidrag till historien om Sigismunds förhållande till det Habsburgska huset 1589—1604. Hist. Tidskr. 1883, s. 270 f., och *H. Uebersberger*, Österreich und Russland, I (Wien 1906), s. 574 f.

[2] Förbindelsen läses under angifvet datum i Riksregistr.

ternas hemliga praktiker, eller har han, såsom hertigen gjorde gällande, uppdiktat denna historia för att fria sig från beskyllningen att i förrädiskt syfte hafva öfverskridit sin instruktion? Den anklagade sökte styrka sitt påstående genom att anföra åtskilliga detaljer vid uppdragets gifvande; så påstod han (9 dec.), att hertigen vid ett tillfälle »nere i slottsbacken» talat med honom på tu man hand, »tagit honom vid skörtet» och under löften att försörja honom med gods och gårdar anmodat honom att söka sig in i Polen och utforska, hvad Sigismund och de afvikna svenskarna (särskildt Possarna voro nämnda) kunde bära i hjärtat. Sekreteraren Peder Nilsson hade förhandlat med honom i samma ärende och bland annat gifvit honom det rådet, att han i Polen skulle gifva sig ut för att vara kommen från Italien. Vid följande rättegångstillfällen (10 och 11 dec.) upprepade han sina bedyranden och anförde vissa nya bestyrkande detaljer; uppdraget hade gifvits honom två dagar före det kejserliga sändebudets ankomst, samtalet hade förts i slottskyrkan och sedan »hela bron bortåt», mycket folk hade varit i rörelse och hertigen, som icke velat hafva några vittnen till samtalet, hade yttrat: »Se, hur de tränga in på mig!» För utfående af nödiga papper hade han hänvisat Peder Eriksson till sekreteraren Erik Jöransson. — Emot dessa bedyranden stå konungens upprepade förklaringar, att han aldrig gifvit Peder Eriksson en dylik kommission,[1] och det framgår, att denne tidigare, då han af konungen i vittnens närvaro tillfrågats rörande denna sak, icke åberopat något kungligt uppdrag. Den anklagade sökte visserligen sedermera gifva en antaglig förklaring till detta sitt uppträdande; så lät han vid ett tillfälle förstå, att han icke i andras närvaro velat afslöja en så viktig hemlighet; vid ett annat förhör gaf han Laurentius Borlangius skulden för sin misstydda förtegenhet: denne, som vore »en rädd karl», hade rådt honom att i det längsta hålla inne med denna sak. — Det måste framhållas, att Peder Erikssons tvetalan är något ägnad att rubba tilltron till hans senare bedyranden; annars är det i sig självt långt ifrån osannolikt, att Karl IX velat begagna den forne jesuitalumnen till politisk kunskapare i det land, där denne kunde

[1] 10 dec.: »Och stodh Petrus fulleligha derpå, at det war wist och sant, så wist som Gudh ähr i himmelen, at H. K. M. hadhe gifuit honom befhäl at draghe till Poland, huilket schedde 2 daghar för ähn säningebudet kom här in, först uthi slåtzkyrkian och sädhen hele bron bortåth, som H. K. M. honom derom befalte, och all hans expedition schulle han få uthaf Erich Jörenson . . . H. K. M:tz swar på Pädher Erichzons förklaringh blef upläsin, at det ähr inthet wärdh, som han föregifuer, och ingen befalningh hafuer han gifuit honom draghe till Poland».

antagas vara så väl hemmastadd. För öfrigt synes det icke vara omöjligt att förena de båda parternas utsagor; om man tror Peder Eriksson på hans ord, att ett dylikt spioneri varit på tal *före* den kejserlige legatens ankomst, så behöfver detta icke stå i strid med konungens förklaring, att han vid sitt senare affärdande i Logaus sällskap icke mottagit något *formligt uppdrag* i denna riktning.

I hvarje fall hade Peder Eriksson i sin herres värf anländt till Prag och utfört sitt uppdrag i kejsarens kansli, men om de närmare omständigheterna därvid erfar man intet af vikt, vare sig ur rannsakningsprotokollet eller andra källor. Peder Erikssons medgifvande, att han från det kejserliga kansliet mottagit en penninggåfva, kunde knappast gifva åklagaren anledning till något påstående; snarare kunde denne ägna något intresse åt den anklagades uppgift, att han i Prag bott i samma härbärge som den polske legaten, hos hvilken (enligt Laurentius Borlangius' förklaring) åtskilliga polacker gått in och ut. För öfrigt hade Peder Eriksson i den böhmiska hufvudstaden träffat samman med åtskilliga personer, delvis redan förut hans bekanta, som kommo att spela en framträdande roll i förräderihistorien eller åtminstone i åklagarens misstankar och påståenden. Redan vid rättegångens början utfrågades han om sina förbindelser med en tysk äfventyrare, som i protokollet med en försvenskad form kallas *Oswald Gråbo*, men som själf skref sig *Oswald von Grabow genannt Groll.* Några närmare biografiska upplysningar om denne hafva ej stått att vinna, men af hans bevarade bref till den svenske gubernatorn från tidigare år[1] erfar man, att han vid ett tillfälle (hösten 1601) tjänstgjort som dennes brefdragare till kejsaren och att han genom att uppsätta storpolitiska memorial, som skulle bevisa hans insikt särskildt i tyska och polska förhållanden, sökte meritera sig för verkliga diplomatiska uppdrag. Tydligen hade han en tid lyckats vinna hertigens förtroende, men på hösten 1604 invecklades han tillsammans med en viss Folkert Jung i en försnillningshistoria och togs i fängsligt förvar; han lyckades emellertid med sin stallbroder rymma och tog öfver Danmark och Tyskland vägen till Prag.[2] Där sammanträffade han med Peder Eriksson, som redan förut blifvit uppsökt af hans son, och han utgöt sig inför den svenske brefdragaren i häftiga beskärmelser

[1] Särskildt det af 27 jan. 1602 Or. *Skrifv. t. Karl IX fr. åtsk. pers.*
[2] Se fullmakt för Erik Elfsson att draga till Danmark och kräfva de båda skälmarnas utlämnande, Riksregistr. under 10 sept. 1604.

öfver den behandling, som i Sverige kommit honom till del; på lösa misstankar hade han kastats i fängelse och där blifvit »bespisad med as»! Peder Erikssons bekantskap hade han för öfrigt gjort redan i Stockholm, och enligt åklagarens påståenden hade deras umgänge där varit mycket intimt; inför rätta bestred visserligen Peder Eriksson detta och påstod, att han endast vid två tillfällen träffat Gråbo i Stockholm, ena gången helt flyktigt, andra gången då han velat rådfråga denne rörande sin öfversättning af Norrköpings arfförening och beslut. Den anklagade gjorde vidare gällande, att han med stor förtrytelse åhört Gråbos förtal och beskärmelser, som denne icke skytt att duka upp äfven för det kejserliga kansliet, särskildt den bekante sekreteraren Lucas Pauli[1]; han hade förehållit Gråbo det orätta i hans beteende, men samtidigt för att lugna honom lofvat sin medverkan därhän, att hvarje *skäligt* skadeståndsyrkande skulle vinna beaktande i Sverige. Trots mottagna bannor hade emellertid Gråbo sökt Peder Erikssons sällskap och för denna afslöjat vissa storpolitiska intriger, i hvilka han fått ett finger med, då han vid utresan från Sverige en tid uppehållit sig vid den sachsiske kurfurstens hof i Dresden. Särskildt vid ett tillfälle, strax efter påsken 1605, hade Gråbo gifvit honom del af en plan, som afsett att med kejsarens hjälp åt konung Sigismund återvinna hans arfrike; naturligtvis hade Peder Eriksson efter dessa afslöjanden sett på den tyske äfventyraren med stegrad misstro.

I dessa den anklagades utsagor ligger intet egentligen osannolikt, ehuru man kanske bör något reducera hans förtjänster såsom dygdens och anständighetens väktare och ställa sig något misstrogen mot hans försök att häfda sin rent *passiva* roll i det storpolitiska kannstöpandet. För öfrigt sköt han alltjämt Gråbo framför sig, då han hade att förklara sitt senare uppträdande i Polen: han hade bland annat velat utfråga de polska jesuiterna rörande de af Gråbo afslöjade intrigerna. Men i förberedelserna till hans polska resa spelade framför andra Laurentius Borlangius en synlig roll, och under förhören meddelade denne åtskilliga detaljer om denna sak.

---

[1] » . . . Någre dagher derefter kom bådhe fadhren och sonen till honom, och då beswäredhe Oswaldh sigh högelighen, huruledhes han allenest för misstankar schuldh här i Swerighe war inkastadh uthi fängelse och är blifuin bespisat medh aas, och elliest sädhen widere uthspridde sådhant bådhe hos Cantzeleren och Öfuerste Secretereren och en benämpdh Lucas Pauli, som hafuer beställe medh alle Liflänsche saker hos Keysern, huilket honom högeligen gick till hiärtadh». — Om Lucas Pauli, som var särskildt använd i de diplomatiska förhandlingarna mellan Wien och Moskva, se Hjärnes och Uebersbergers cit. arbeten, passim

Bekantskapen mellan Peder Eriksson och Laurentius Borlangius gick tydligen ganska långt tillbaka; de hade studerat tillsammans i Rom.[1] Om sina senare öden uppgaf Laurentius inför rätta, att han för två år sedan ånyo uppehållit sig i Italien, men om hans verksamhet erfar man intet; år 1604 hade han först vistats i Rostock, där han sökt sin utkomst såsom skolmästare, men då han därpå förtjänat lika litet som genom dedikationer af lärda arbeten, hade han begifvit sig till Prag och där förnyat bekantskapen med Peder Eriksson. Enligt dennes uppgift hade det varit rektorn vid jesuitseminariet i Prag, som meddelat Laurentius hemligheten om hans påtänkta resa till Polen; det skulle däraf framgå, att de båda stått i förbindelse med jesuiterna i den böhmiska hufvudstaden. I hvarje fall, sedan Laurentius invigts i Peder Erikssons hemliga planer, hade han erbjudit sig att skaffa denne ett pass till det polska hofvet; i sådant syfte hade han företagit två resor till Krakau, där han i främsta rummet vändt sig till konungens biktfader pater Bartius,[2] hvilken han tidigare flyktigt träffat i Italien; för öfrigt kände han också den kunglige sekreteraren Jonas (Axberg), som han fem år tidigare anlitat för att erhålla ett pass till Italien. Han hade meddelat patern, att en budbärare från Sverige anländt till Prag och efter mottagen lejd ville resa till Krakau för att underhandla med konungen i viktiga ärenden. Den försiktige Bartius hade i början yttrat sin misstanke, att den nämnde budbäraren vore ute i bedrägliga syften, och han hade i första hand gifvit endast en muntlig lejdeförsäkran, men då Peder Eriksson ej nöjde sig med en sådan, hade han vid Laurentius' andra besök anskaffat ett skriftligt pass. De båda vännerna hade sedermera gemensamt rest till Krakau, där Peder Eriksson träffat samman med pater Bartius;[3] Laurentius Borlangius kunde emellertid icke veta, hvad deras samtal rört sig om; i hvarje fall hade Bartius efter Peder Erikssons

---

[1] »Petrus sadhe sigh och aldrigh hafue umgåt Borlangium för ähn nu och den tidh han studerede uthi Room medh honom; då blefue the bådhe ahnklagede, at the inthet ginge i kyrkian».

[2] Friedrich Bartsch (med polskt skrifsätt Bartcz eller Barcz) var född af borgerliga tyska föräldrar i Braunsberg 1549, ingick i jesuitorden, blef rektor vid seminariet i Braunsberg och vid akademin i Wilna, var Sigismunds biktfader 1600—1609. Död detta år. *S. Załęski*, Jezuici w Polsce, I (Lemberg 1900), s. 751 f.

[3] Peder Erikssons motivering för sin hänvändelse just till jesuitpatern kan förtjäna anföras: (10 dec.) »Petrus sadhe sigh och aldrigh hafue umgåtz medh Pater Bartz för ähn denne gången, och efter han ähr högst achtad hos Konungen i Polen, derföre tänchte han bäst kunne få wetha uthaf honom, ty hos ingen politisch hadhe han något till at wäntha, efter at Konungen uppenbarar inthet, huadh han hafuer uthi hiärtadh uthan för prästerschapet».

bortresa yttrat: »*Potuisset domi remansisse cum suis nugis; cognovimus illum esse exploratorem*». — Mellan Laurentius Borlangius' och Peder Erikssons uppgifter rörande den senares utflykt till Polen råder i det hela fullkomlig öfverensstämmelse, ehuru de naturligtvis icke meddelade alldeles samma detaljer och ehuru man kan misstänka, att de förtego mer än de bekände. Tiden för sitt uppehåll i Krakau angaf Peder Eriksson till tre dagar, af hvilka han skulle användt två till förhandlingar med jesuitpatern, men den tredje legat sjuk. Enligt Laurentius' uppgift skulle man efter Peders afresa från staden hafva velat kalla honom tillbaka och i sådant syfte utsändt bland andra Jöran Posse för att resa fatt honom.

Hvarom rörde sig förhandlingarna i Krakau mellan den polske jesuitpatern och den svenske budbäraren? Då man vill vinna klarhet i denna fråga, har man endast Peder Erikssons egna utsagor att hålla sig till, och det är ju uppenbart, att *om* han verkligen förehaft förrädiska stämplingar, han inför rätta skulle i det längsta söka dölja sanningen åtminstone på denna punkt. De ofvan anförda halft förtrytsamma ord, som Bartius enligt Laurentius' vittnesbörd fällt om Peder Eriksson efter hans bortresa, synas tala för dennes oskuld, men man måste tänka sig möjligheten, att de uppdiktats till den anklagades (och hans stallbroders) friande. Peder Eriksson fasthöll in i det sista, att hans verkliga syfte varit att enligt sin herres uttalade önskan utforska de hemliga praktiker, som förehades i Polen; Gråbos redan berörda afslöjanden hade gifvit honom en första ledtråd. Han hade emellertid på förhand utgifvit sig för att komma såsom underhandlare i viktiga ärenden, och man måst antaga, att han spelade denna komedi i jesuitpaterns kammare — såvida han icke verkligen skulle varit den inpiskade skälm och kallblodige förrädare, till hvilken Karl IX ville göra honom, men som knappast talar ur protokollens utsagor och bekännelser. Om detta senare antagande afvisas, är det uppenbart, att han måst på något sätt söka styrka sin rätt att tala å den svenske gubernatorns vägnar, om icke med ett formligt kreditiv, så i hvarje fall genom åberopande af mer eller mindre formella instruktioner. Och i själfva verket omtalas upprepade gånger under förhören ett aktstycke, som Peder Eriksson hade företett i Krakau och i hvilket han låtit äfven Laurentius Borlangius kasta en blick; enligt den senares utsagor skulle den haft formen af en instruktion, ur hvilken han dock endast uppfattat så mycket som att Peder Eriksson skulle

i utlandet besörja några viktiga värf för sin herres räkning och särskildt göra tjänst som politisk kunskapare. På denna punkt bestred emellertid Peder Eriksson in i det sista Laurentius' utsagor; han förklarade sig aldrig hafva visat denne någon instruktion af dylikt innehåll, och han synes enligt protokollets skäligen dunkla vittnesbörd hafva sökt göra troligt, att den af hans stallbroder åsyftade instruktionen rört en konung Sigismunds beskickning till Stefan Bocskay, kejsarens uppproriske vasall i Ungern. Det är knappast troligt, att Laurentius uppdiktat denna historia, som i intet afseende friade honom själf, och man drifves därför till antagandet, att denna »instruktion» i självfva verket var ett falsifikat, med hvilket Peder Eriksson sökt vinna jesuitpaterns förtroende; att den icke härstammade från det svenska kansliet, framgår redan af den anklagades tidigare förklaring, att han öfver hufvud icke medfört någon skriftlig instruktion på sin beskickning. Men hvilka viktiga diplomatiska uppdrag hade närmare angifvits i den mystiska instruktionen, hvilka politiska projekt hade den självfgjorde diplomaten framlagt för den misstroget lyssnande jesuitpatern? Äfven om man räknar med de många förtiganden och de många endast halfva sanningar, som kunna dölja sig bakom utsagorna och bekännelserna i protokollet, måste man sätta tro till Peder Erikssons förklaring, att han bragt på tal frågan om en fredlig uppgörelse mellan den svenske konungen och den polske; sedan må visserligen också andra ärenden hafva afhandlats.[1] Han synes till och med hafva framlagt en promemoria, i hvilken de från svensk synpunkt möjliga villkoren på något sätt formulerats, och enligt hans egen uppgift skulle Laurentius Borlangius hafva varit den, som renskrifvit detta aktstycke; han uppgaf för öfrigt inför rätta, att han icke föreburit något uppdrag att kommunicera denna promemoria i Krakau, utan sagt sig tillfälligt hafva kommit öfver den i hertigens kansli.[2] I fråga om innehållet i detta fredsprojekt afgaf Peder Eriksson tämligen sväfvande förklaringar, och man har anledning misstänka, att de villkor, som han verkligen formulerat i Krakau, varit åtskilligt gynnsammare från konung Sigismunds synpunkt än de,

---

[1] Särskildt intresse äger Peder Erikssons bekännelse (10 dec.), att »Jesuwiten frågat honom, huru Jesuwiterna schulle må här inne, och huar H. K. M. wille släppa them, liggie penningerne till redhz at ransuna them medh.»

[2] På denna punkt beträdes han visserligen med uppenbar tvetalan. Vid ett tidigare tillfälle hade han uppgifvit, att han »gaf sigh ahn hos Jesuwiten och presenterede någre conditioner hos honom om fridzmedel och lät inthet annat förmärkia ähn at the wore honom medgifne ifrån K. M. i Swerighe ...»

som han sedermera antydde inför rätten i Stockholm. I hvarje fall är det uppenbart, att tanken på ett medlande ingripande från *den påfliga kurians* sida varit själfva grundvalen för hans politiska kannstöperier, och liksom ett sådant projekt måste förefalla den polske jesuitpatern tilltalande, hade också den påflige nuntien i Prag enligt den anklagades uppgift ställt sig gynnsamt gent emot detsamma. Från jesuitisk sida hade man redan tillskrifvit själfve ordensgeneralen, Claudius de Aquaviva, i detta ärende; såsom precedens för ett dylikt ingripande af påfven hade man åberopat såväl kurians medling mellan tsar Ivan och Stefan Bathori (1582)[1] som dess uppträdande i tvisten mellan Frankrike och Spanien år 1601.[2] Peder Eriksson uppgaf vidare, att han själf utsetts att med en rekommendationsskrifvelse uppsöka jesuitgeneralen i Rom och närmare förhandla i saken, men som han icke kunnat inlåta sig på sådana vidlyftigheter utan närmare instruktioner från sin herre, hade han rifvit sönder rekommendationsskrifvelsen och anträdt återfärden till Sverige. Då han inför rätta särskildt tillfrågades, hvarför han icke i stället behållit den för att kunna förete den efter hemkomsten, bekände han till sist efter åtskilliga omsvep, att den innehållit de komprometterande orden: »*medius est chatolicus; vestrum erit, totus ut reddatur Ecclesiæ.*»[3]

Enligt Peder Erikssons uppgifter inför domstolen skulle hans fredsprojekt för öfrigt hafva gått ut på, att hertigen skulle behålla Sverige under sin makt och myndighet och i det hela fritt formulera sina villkor för en uppgörelse, som Sigismund genom påfvens påtryckning skulle förmås att godkänna. Något sannolikt skäl för att påfven såsom medlare skulle låta Sigismunds intressen lida afbräck till förmån för kättaren-usurpatorn i Sverige, sökte Peder Eriksson icke anföra; han hade annars i detta sammanhang kunnat framhålla kurians sträfvanden att taga Polens krafter i anspråk för kampen mot osmanerna. Då han närmare förhördes om de utsikter, som han trodde finnas för att Sigismund i denna fråga skulle låta sina anspråk fara och »göra knäfall för påfven», hänvisade han både till jesuiternas stora inflytande

---

[1] Se *K. Hildebrand*, Sveriges ställning till Antonio Possevinos fredsmedling mellan Polen och Ryssland 1581—1582 (i Historiska Studier, Festskrift tillägn. C. G. Malmström, Stockholm 1897.)

[2] Se *M. Philippson*, Heinrich IV. und Philipp III., I (Berlin 1870), s. 111 ff.

[3] För öfrigt gaf han sig in i det sista sken af att kunna uträtta stora ting vid den påfliga kurian; det heter (10 dec.): »Denne Petrus sadhe, at han tröster få Påwen dertill at han om fridhzmedel schulle schrifua hijt till K. M.»

på konungen och framför allt till den inre ställningen i Polen: på den senaste riksdagen hade kanslern såsom adelns talman visat tydlig krigsleda och framställt landet såsom utblottadt lika väl på krigsfolk som på förråder.[1] Särskildt tillfrågad om förhållandet mellan Polen och Ryssland, kom den anklagade visserligen icke i början fram med några afslöjanden, men han framhöll, att om Sverige icke hade något att frukta från den moskovitiska sidan, Sigismund skulle vara så mycket benägnare för en fredlig uppgörelse med sin frände; senare (11 dec.) då han kommit längre på bekännelsernas väg, förklarade han emellertid, att Sigismund förehade hemliga stämplingar med den ryske storfursten och satte sin högsta lit till denne.

Den 11 december 1605 blef öfver hufvud för Peder Eriksson bekännelsens stora dag; protokollen lämna emellertid ingen upplysning, huruvida hans beredvillighet i detta afseende stod i sammanhang med någon mer eller mindre pinlig procedur eller åtminstone med något hot i denna riktning. I hvarje fall vidgick han nu öppet, hvad han förut alltjämt bestridt, att han nämligen omfattade den katolska läran, för hvilken han sade sig alltid hafva hyst en afgjord böjelse, äfven om han i fråga om predestinationen hade lutat åt Calvins uppfattning. Senast under sitt besök i Prag hade han med den kejserlige legatens lifliga gillande trädt i ny gemenskap med den katolska kyrkan, deltagit i dess gudstjänst och flitigt studerat en jesuitisk bönbok, som han ännu ägde i behåll.[2] Samtidigt med att han sålunda för sin personliga del aflade denna viktiga bekännelse, blef han mindre förbehållsam i fråga om de politiska kunskaper, som han insamlat under sin vistelse i Böhmen och Polen. Utom konung Sigismunds

---

[1] I detta sammanhang må anföras en tidigare bekännelse af Peder Eriksson (9 dec.): »Ett bref fick han uthaf ett budh som denne jesuviten hafuer schrifuit och beklagat om det ynkelighe tillståndet, som war i Polen bådhe om uthwertes och inwertes krigh; det hafver han lefvererat H. K. M., såsom H. K. M. sielf schall wara witterligit.»

[2] »Denne Petrus, som tillförende hårdeligen och häfteligen hafuer nekat, bekendhe offentlighen sigh wara en papist, dogh de prädestinatione hafuer han mere hullit uthaf Calvinii meningh, och den hafuer altidh hängt honom uthi hufwudh, män dogh hafuer han altidh warit inklineret till Påvische religionen och deruthi achtadh at döö, såsom och nu senest henne aldeles på nytt wedertogh uthi Pragha, efter som Logha, Keyserens legat, honom tillrådde, och gick der i kyrkian och hörde deres predican och hadhe en lithen jesuwitisch bönebook, som han ähnu hafuer; den laas han uthi bådhe morgon och afton.» — Tidigare (9 dec.) hade det låtit annorlunda: »Item nekedhe Pädher Erichzon sich ware en papist, män tillförende hafuer han warit till communionem, det ähr till sacramentet hos them, och hafuer han warit en papist, då hafuer han inthet practiceret emot Konungen i Polen och Wayeren, som han giordt hafuer.» — Med »Wayeren» afses Hans Weiher, starost af Putzig.

stämplingar med den ryske tsaren afslöjade han också hans österrikiska giftermålsförhandlingar och hans försök att genom Lindorm Bondes beskickning till Rom vinna den nye påfvens finansiella understöd; han yppade likaså konungens planer att för ett eventuellt angrepp på Sverige få taga i sin tjänst de spanska hjälptrupper, som kejsaren ännu använde mot Stefan Bocskay, och han meddelade slutligen den oroande underrättelsen, att Sigismund hyst förhoppningar att kunna göra sig till herre i Reval, därvid särskildt spekulerande i oenigheten mellan ståthållaren och stadens myndigheter. På särskildt framställda frågor meddelade han de ofvan redan anförda detaljerna om sin bekantskap med Aqvaviva och sin vistelse i Norge; han förhördes vidare om sina förbindelser med en viss urmakare i Prag, som på något sätt tyckes hafva blifvit angifven såsom delaktig i stämplingarna och hvilken för öfrigt tillhörde själfve Dr. Nils Chesnecopherus' bekanta från studietiden i Kassel. Särskildt intressant är också, att man utfrågade honom om hans eventuella förbindelser med den franske diplomat, Sainte Catherine, som på hösten 1605 besökt Sverige och framlagt ett från Karl IX:s synpunkt fullkomligt oantagligt förslag till biläggande af den nordiska krisen; man misstänkte tydligen, att detta förslag i någon mån kunde hafva inspirerats af Peder Eriksson, men denne förklarade sig endast hafva ett par gånger helt flyktigt råkat den franske diplomaten i Nyköping och Stockholm.[1]

Efter Peder Erikssons sista bekännelser synes domens afkunnande hafva stått omedelbart för dörren, och af den anklagades därpå följande protokollerade hemställan till rätten blir det tydligt nog, att han icke gjorde sig några illusioner i fråga om det öde, som väntade honom. Han bad visserligen de goda herrarna i domstolen att hos konungen inlägga en förbön för honom, men samtidigt anhöll han om en katolsk själasörjare; om detta icke kunde beviljas, ansökte han i hvarje fall om fyra dagars uppskof, på det han måtte hinna nedskrifva sin självbiografi — i två exemplar, af hvilka konungen skulle erhålla det ena, medan åter det andra skulle öfversändas till någon papistisk präst i utlandet. Han bad vidare, att icke vare sig Laurentius Borlangius eller hans egen släkt måtte lida något ondt för hans skull.

Såsom ofvan är nämndt, lämnas man af protokollfragmentet i okunnighet om processens allra sista skede och om den dom,

[1] Jfr därom min uppsats »Henrik IV i sitt förhållande till Polen och Sverige» i Hist. Tidskr. 1911.

som förmodligen blef afkunnad,[1] och lika litet erfar man om de särskilda rättsprocedurer, som förmodligen inleddes mot Laurentius Borlangius och Carolus Nicolai.[2] Det är till och med oklart, i hvad mån den sistnämnde öfver hufvud var inblandad i de båda öfrigas sak; hans namn skymtar ingenstädes i protokollen, och det är därför mindre troligt, att något direkt sammanhang finnes mellan Peder Erikssons process och hans, ehuru de sedermera samtidigt fördes fram för ständerna i Örebro såsom afslöjade papister och förrädare. Måhända har man att identifiera Carl Nilsson med den person, som enligt Baazius' citerade uppgift ville öfverlämna ett bref från Polen till hertig Johan af Östergötland och af denna anledning blef fängslad.

Det är i hvarje fall kändt, att Peder Erikssons bön om uppskof blef till öfverflöd beviljad och att han först under ständermötet i Örebro fick vandra till stupstocken; den litterära traditionen härom vinner stöd af källornas vittnesbörd. Man äger i behåll en kunglig befallning af 18 jan. 1606 till Erik Jöransson och Karl Olofsson att draga försorg om de tre papisternas förflyttande från Stockholms slott till Örebro.[3] På sistnämnda ort voro dessa alltså förvarade, när konungen i mars 1606 där mötte riksens ständer, och man torde med viss rätt kunna påstå, att deras ditforslande utgjorde en af riksmötets förberedelser. Det gällde vid detta tillfälle för konungen att förmå ständerna till ett fortsatt beslutsamt uppträdande mot konung Sigismund, att rycka dem undan alla anfäktelser af krigsleda, hvartill annars åtskilliga tecken försports; och liksom han i de citerade brefven till främmande furstar åberopade Peder Erikssons stämplingar som bevis på jesuitkonungens verkliga afsikter, så ville han också ställa fram de afslöjade papisterna för ständernas ögon — såsom en lefvande maning till energisk aktion mot Polen. Sammanhanget uppenbaras tydligt nog i konungens propositioner till ständerna,

---

[1] Det är visserligen också möjligt att domens afkunnande, icke blott dess bekräftande, öfverläts åt de 1606 i Örebro sammanträdande ständerna.

[2] Att man med den förre anställt förhör utöfver de protokollerade framgår af konungens bref t. Hans Eriksson (ståth. på Kalmar) af 6 jan. 1606 (Riksregister.), där han beordrar förhör med en präst på Öland, som under Laurentius' vistelse i Kalmar haft vissa förgripliga utlåtelser om kriget. Konungen säger sig hafva ertappat »een skelm, een papist, kaller sigh M. Lars Borlangium, den där i höstes kom in ifrån Dantzig och först dijt till Calmar, uthsänd på alt skälmerij af Poland . . .»

[3] Tänkesedel under angifven dag i Riksregistr. ». . . Till det ellofte skole de tilsäye Stadthållerne, att de lâthe före de tree papister, Romanum, Borlangium och Carolum Nicolai, som der på slottet anhäldne ähre, wäl förwarade åt Orebroo, doch särskilt, att den eene ey wet af den andre eller fär tale wid den andre.»

där han i samma andedrag begär ett kraftigt understöd i kriget mot Polen och en sträng räfst med alla papistiska förrädare. Det är också säkert, att ständerna satte sig till doms öfver dem, som konungen utpekade, och man måste antaga, att Peder Eriksson och hans stallbröder i hvarje fall äro de märkligaste af dessa.[1] Men om anklagelsens formulering, om rättegångens förlopp, om domens lydelse lämna de bevarade riksdagsakterna icke den minsta upplysning; det kan sålunda ej afgöras, om domen öfver Peder Eriksson betraktades såsom redan fälld och endast bekräftades af ständerna eller om hans sak togs upp till fullständigt ny behandling. Hur därmed än må förhålla sig, har man ingen anledning att misstro traditionen om hans afrättning i Örebro, så mycket hellre som man torde hafva att till honom hänföra en anteckning i grefve Abraham Brahes tidebok:[2] »1606 D. 26 april blef then Pa[pi]sten rättat.» Därmed skulle man sålunda äga ännu ett säkert datum, det sista, i hans för öfrigt så dunkla biografi.

* * *

Det material, som ofvan användts för teckningen af Peder Erikssons öden, är sporadiskt och ensidigt, och man saknar ännu möjlighet att konfrontera det med de uppgifter, som kunna finnas i polska och jesuitiska arkiv. Vid en återblick på den kritiska perioden i hans lif, åren 1604—05, äger man dock åtskilliga nya faktiska hållpunkter, och man torde därför kunna våga en hypotes, som visserligen måste blifva bland de osäkraste, om hans motiv för sitt handlingssätt. Traditionen om hans mordförsök mot konungen är i hvarje fall afslöjad som ett sent påfund af en opålitlig historiker, men hans papistiska trosbekännelse är höjd öfver hvarje tvifvel. Om hans bevekelsegrunder vid inträdet i svensk tjänst sväfvar man i djup okunnighet, men man torde tills vidare böra afböja hvarje antagande om hemliga instruktioner från polsk-jesuitisk sida. Då han sedermera från sina öfversättningsarbeten i kansliet sändes ut som konungens budbärare till kristenhetens främste potentat, var ombytet förmodligen alldeles efter hans sinne — blott att han icke var nöjd med den anspråkslösa rollen af brefdragare (och eventuellt spion),

---

[1] Se angående rättegången *R. Kjellén*, Riksrättsinstitutets utbildning i Sveriges historia (Upsala 1895), s. 76 ff.

[2] [*S. Loenbom*:] Svenska Archivum II (Stockholm 1768), s. 40. Jfr Palmsk. saml. n:r 189 i Upsala Univ. Bibl.

utan hade större planer i hufvudet. Samvaron med den storpolitiske kannstöparen Oswald Grabow underblåste säkert hans lust att komma med i det hemliga intrigspel, som han menade sig se afslöjadt; hvarför skulle han icke rent af vara korad till ett redskap för stiftande af fred i norden — han, som dock skaffat sig förbindelser både i Stockholm och Krakau, i Prag och Rom? Det är långt ifrån omöjligt, att hans besök i Polen företogs i god tro, men under förhandlingarna i den polske jesuitpaterns kammare behöll han säkerligen icke alltid i minnet, att han var den svenske konungens edsvurne tjänare; det hade förmodligen varit honom själf omöjligt att utreda, hur långt han följde sin plikt som sådan och hur långt han förtrodde sig åt en trosförvant, i hvad mån han uppträdde som svensk kunskapare och i hvad mån han gjorde den jesuitiska diplomatin väntjänster — på samma sätt som i hans dogmatiska föreställningar den romerska kyrkans system upplät plats för Calvins predestinationslära! Det är långt ifrån otroligt, att parter Bartsch verkligen fällt orden »cognovimus illum esse exploratorem» och att Peder Eriksson i den jesuitiska kretsen aldrig blef erkänd som en sannskyldig martyr; det är å andra sidan högst antagligt, att Karl IX misstänkte sin otrogne tjänare för värre förbrytelser, än han begått. I alla tider påträffar man denna typ af äfventyrare, som säljer sina tjänster åt två fientliga läger, men knappast har någon öfvertygelse att sätta på spel; att yrket har sina farligheter, skulle sålunda bevisas äfven af Peder Erikssons historia, liksom det till öfverflöd framgår af beryktade exempel från våra dagars Ryssland. Sitt stora historiska intresse äger emellertid förfarandet mot Peder Eriksson från en annan synpunkt, såsom ett led i Karl IX:s påtryckningspolitik gent emot sina knotande och krigsleda undersåtar i den kris, som följde på slaget vid Kirkholm; men ytterligare betraktelser däröfver skulle föra alltför vida och fordra ett rikare bevismaterial.

Göteborgssläkter från 1600-talet

1. von Ackern

En uppställning af den efter all sannolikhet utslocknade göteborgssläkten *von Ackern* har redan förekommit i Wilh. Bergs *Samlingar till Göteborgs historia*. Men denna uppställning, hufvudsakligen grundad på Kristine kyrkas böcker, behöfver, såsom den högt förtjänte samlaren själf betonat, både kompletteras och rättas. Ty dels äro de nämnda kyrkoböckerna ej fullständiga — dopboken före 1655 felas, andra brister att förtiga — och dels tillhörde flera af släktens medlemmar, äfven under dess egentliga göteborgstid, ej Kristine församling. Då mångfaldiga upplysningar i ämnet emellertid påträffas i andra urkunder, har det synts mig lockande att söka rekonstruera släktledningen, härvid skiljande på de namn, hvilkas platser i genealogien kunna styrkas, och dem, som i detta afseende synas osäkra. Dels i och för nämnda bestyrkande, dels till karakteriserande af tider och personer hafva släkttabellerna försetts med noter.

Att släkten från Nederländerna till Göteborg inflyttat, låter sig lika bestämdt påvisa, som att namnet först varit *van* Ackern. Själfva ursprunget är dock troligtvis tyskt — möjligen judiskt, efter en i Göteborgs Allehanda år 1774 N:o 44 antydd tradition.

Svårigheterna med släktens undersökning börja redan vid ingången, så att säga. Det är nämligen ej möjligt att med säkerhet bestämma sambandet mella fyra under Göteborgs äldsta tid i Sverige förekommande individer med namnet von Ackern. Dessa fyra äro följande:

Presidenten Rudghier v. A., som lefde och dog i Göteborg och i dess häfder på mångfaldigt sätt omtalas;

Pieter Jan v. Acken (*sic*), i Kristine kyrkoböcker upptagen såsom 25/5 1625 *gift* med *Trine Frantzes* — den enda förefintliga anteckning om någon af dessa makar;

Jakob v. A. (den äldre, »ränteneraren», som han i Göteborgs borgarlängd för 1639 kallas), upptagen i stadens mantalslängder för åren 1637, 1639 och 1640 såsom ensam, i mantalslängden för

år 1641 såsom ägande ett hushåll på tre personer, men i 1646 års ej längre förekommande;

»*Mössmakaren Jakob v. A.* från Antwerpen», i *Stockholms* tyska församlings böcker angifven såsom den $^{14}/_{3}$ 1652 gift med *Anna Bussen*, dotter af sal. Niklas Bussen, »löjtnant i Holstein». (Alldeles omöjligt är ju ej, att ränteneraren Jakob i Göteborg kan hafva blifvit mössmakaren Jakob i Stockholm.)

Utan att vidare sysselsätta oss med de tre sistnämnda, skola vi här till en början endast följa presidenten Rudghier v. A:s afkomlingar, så vidt som dessa låta sig med någon tillförlitlighet bestämma, för att sedan med några ord omnämna vissa yngre mera osäkra medlemmar af släkten.

Vid källhänvisningar betecknas i det följande Kristine kyrkas böcker med *Kr.* och i Göteborgs rådhusarkiv förvarade suppliker, bouppteckningar och dylikt med *Rådh.*

Tabell I.

Rudghier (Rogier, Rosier) van Ackern, begrafd $^{17}/_{8}$ 1646. Handlande borgare i Göteborg, dit han vid stadens grundläggning från Holland inflyttat. President i stadsregeringen (borgmästare) 1625—1639 a). Var 1633 en af Kristine kyrkas föreståndare. Gift med *Justina* b), begrafd $^{13}/_{4}$ 1664.

Barn (c).

1. *Gustaf* (d), se Tab. II.
2. *Dotter* (e), begrafd $^{29}/_{1}$ 1626.
3. *Jakob* (f); född 1627, † $^{7}/_{7}$ 1691. Stadsbokhållare i Göteborg omkr. 1647, rådsförvant därsammastädes 1671 under bibehållande af bokhållaretjänsten. Var tillika en betydande köp- och handelsman. G. m. *Anna Werle* (g) i hennes första gifte, † 1708.
4. *Dotter* (e) begr. $^{11}/_{2}$ 1631.
5. *Barn* (e) » $^{18}/_{3}$ 1632.
6. *Barn* (e) » $^{17}/_{6}$ 1633.
7. *Barn* (e) » $^{28}/_{11}$ 1634.
8. *Frantz* (h), se Tab. IV.
9. *Justina* (e), f. 1640, begrafd $^{22}/_{11}$ 1670, g. 1660 med barberaren *Jurgen Schwarzkopf*, begrafd $^{22}/_{5}$ 1675.
10. *Anna Maria* (e), f. 1643, † $^{20}/_{9}$ 1675, g. 1670 med doctor medicinæ, sedermera rådsförvanten *Olaus Östring*, begrafd $^{25}/_{5}$ 1682.

---

a) Ådrog sig regeringens onåd genom underlåtenheten att bebygga samtliga sina i staden innehafvande tomter, oaktadt ett dylikt bebyggande i en kungl. förordning föreskrifvits; frånkändes på denna

grund tomterna, ådömdes böter och removerades från presidentämbetet.

b) Skref sig själf Justina von Ackern, hvaraf man ej kan sluta till hennes eget släktnamn.

c) I en år 1640 till regeringen insänd supplik uppgifver Rudghier v. A., att alla hans barn voro födda i Göteborg.

d) I Göteborgs underrätts protokoll kallas han herr Rudghier v. A:s son.

e) Se *Kr.*

f) I en landshöfdingens skrifvelse till Kungl. Maj:t uppgifves han vara Gustaf v. A:s broder. Då år 1677 ett presidentämbete i staden vardt ledigt, fick Jakob von A. fullmakt att vara president i den afgångnes ställe, men erhöll dock ej själfva ämbetet, alldenstund en annan redan fått skriftlig förtröstning därpå.

g) Se *Kr.* Sannolikt dotter af presidenten Michael Werle och sedermera omgift med öfverinspektoren Hieronimus Gripenstedt. Hennes släkt kallas i Adelns ättartaflor Wernle.

h) Att han var Rudghier v. A:s son, framgår af hans barns arfsanspråk. Äfven tyder en sons namn (Roserus) härpå.

Tab. II.

Gustaf, son af Rudghier, Tab. I, handelsman i Göteborg, f. 1623, begrafd 7/3 1697. (a) G. m. *Adelheid* (*Altje*) *Amman* (b) begrafd 11/5 1680, dotter af Albrecht Amman och Hilke Wilms.

Barn.

1. *Hilleka* (Hilke) (b), f. 1651, begrafd 11/6 1711, g. 1:o 1674 m. *Lorens Goess*, † 1675, 2:o m. *Hindrik Wagenfelt*, kapten på tulljakten i hans andra gifte, † 1719.
2. *Albrecht* (c), f. omkr. 1652., begrafd 10/2 1707. Biträdde i fjorton år farbrodern, stadsbokhållaren, vardt sedermera själf stadsbokhållare och slutligen 1705 rådman i Göteborg. Ogift.
3. *Maria* (d), begrafd 2/2 1702. Ogift.
4. *Dotter* (b) begrafd 29/9 1662.
5. *Dorothea* (e), f. 1659, † 17/1 1717, g. 1698 m. rådsförvanten Friedrich Krantz i hans andra gifte.
6. *Rosier* (b), f. 1661, begrafd 3/5 1663.
7. *Roserus* (*Rosier*) (b), se Tab. III.
8. *Son* (b), begrafd 5/2 1667.
9. *Jakob* (f), begrafd 23/5 1706, magister, etices et historiarum lector vid Göteborgs gymnasium. Ogift.

a) Var enl. dotterns likpredikan alltifrån hustruns död belastad med sjuklighet och måste uthärda de tolf sista åren till sängs.

b) Se *Kr.*

c) Var enl. W. Bergs *samlingar* svåger med kapten Hinrich Wagenfelt.

Då landshöfdingen i länet, amiralen baron Sjöblad sökte hindra hans val till rådman genom att hos Kungl. Maj:t bland annat förebringa den »diet», han alla dagar höll på stadskällaren, anförde magistraten till hans försvar följande:

»Om von Ackerns alla dagar så kallade diet, hvaruti hans excellence provocerar hela stadens och magistratens vittnesmål, så kunna vi för våra personer om honom i sanning säga och betyga, att vi aldrig hvarken bittida eller sent hafva sett honom af någon diet eller plägning öfverlastad, utan fast mera kunna betyga, att han i alla tider, så länge vi som nu öfverlefva hafva kännt honom, hafva befunnit hos honom i alla tillfällen en berömlig nykterhet och beskedlighet. Om nu han, som är en ensam och med giftermål eller hushållning oförsörjd man, vid aftonstunderna till recreation har besökt en redlig man och sin vän, som idkar den näring af en källarmästare i staden, till att förnöta en stund uti en plausibel diskurs med en och annan sin vän utan någon synnerlig förtäring eller depense, det lärer intet kunna räknas för någon last, särdeles som det är skedt utan att sätta något tillbaka af sin ämbetsplikt eller att söla sig i någon omåttlig eller otidig öfverlast och utan Guds förtörnelse.»

d) Se *Kr.* Enl. *Rådh.* förordnades 1697 förmyndare för jungfru Maria v. Ackern, »sal. Gustaf v. Ackerns dotter.»

e) Enligt likpredikningen, hvari äfven uppgifves, att hon i maj 1715 började besväras af en svullnad i halsen, Steatoma Schirrhoides, som allt mer och mer tilltog. Visserligen sökte hon däremot all mänsklig hjälp, ja till och med Collegii medicorum i Stockholm, men ingen behandling, inga medikamenter visade sig verksamma, utan hon afled efter långa och svåra lidanden.

f) Uppgifves i *Rådh.* såsom Albrecht v. A:s broder. Han var *blind* sedan sitt andra år, och enligt biskop Carlbergs (af Cederbourg anförda) rekommendation till Kungl. Maj:t en höglärd, gudfruktig och skicklig man, kapabel att till ungdomens nytta och uppbyggelse förestå ett lektorat vid gymnasium. Dock borde han hellre erhålla ett sådant, som enkannerligen kräfde minne, judicium och förstånd, hvilket ämbete han ock säkerligen genom Guds nåd så väl skulle förrätta som någon med seende ögon. Också hade biskopen utan betänkande i vissa studier åt honom anförtrott sin egen sons information.

Tab. III.

Roserus, son af Gustaf, Tab. II (a), f. 1665, † 24/5 1695, studerade i Rostock 1674 och i Lund 1685, kyrkoherde i Varberg 1689, g. m. *Johanna Brün.*

Barn.

En son.

---

a) Födelseåret är enl. *Kr.* Öfriga uppgifter efter Skarstedt, *Göteborgs stifts herdaminne.* Enl. konsistoriets bref till Kungl. Maj:t var

han af goda gåfvor, kvaliteter och skicklighet samt hade under några år med predikande uppvaktat i generalguvernörens grefve von Aschebergs »hof».

Tab. IV.

Frantz (a), son af Rudghier, Tab. I, Göteborgs stads tjäruhofsinspektor. Var död 1710. Var 1659 (b) g. m. *Annika Börjesdotter*, dotter af Börje Bengtsson (c).

Barn.

1. *Börje* (d). Skeppare och därtill sedan 1692 borgare i Göteborg. Var död 1717. Sannolikt ogift.
2. *Annika* (e) g. m. å annan ort bosatte fältskären Lorens Brehmer.
3. *Roserus* (f), se Tab. V.

---

a) Tillhörde såsom bosatt utanför Göteborg ej Kristine församling. Hade stadens värdshus eller härbärge vid Stigberget på arrende, hvilket han dock år 1692 måste för ålderdoms skull lämna.

b) Se *Kr.*

c) Enl. *Rådh.*

d) Hans mor var enl. *Rådh.* sal. mad. Annika Börjesdotter.

e) Enl. *Rådh.* var en Annika v. A. g. m. Lorens Brehmer, vidare en Frantz v. A:s dotterdotter g. m. magister Sven Fridelius och denne g. m. Birgitta Brehmer.

f) Anmälde sig vid en bouppteckning på framl. Frantz v. Ackerns arfvingars vägnar. Hans hustru omnämnes såsom Börje v. A:s svägerska (allt enl. *Rådh.*).

Tab. V.

Roserus, son af Frantz, Tab. IV, † 1718. Skeppare och sedan 1685 tillika borgare i Göteborg. Efter inrättandet af örlogsstationen därstädes förordnades han till löjtnant vid amiralitetet. Deltog först år 1701 såsom förhyrd styrman i expeditionen till Archangel, sedan 1705, under kommendören Psilanders befäl, i skeppet Ölands ärorika strid mot engelska flottan och skadades vid detta tillfälle af ett nedfallande rå. Ansågs fyra veckor senare hafva såsom vakthafvande varit försumlig och därigenom vållande till nämnda skepps strandning. På grund däraf dömdes han till lifvets förlust men förskonades med fängelse vid vatten och bröd. Kallas 1713 amiralitetskapten[1] (a). G. m. *Maria Magdalena de Candell* (d), sedermera omgift med regementskommissarien Hieronimus Lampert, † 1732.

Barn (c).

1. *Frans Jakob*, se Tab. VI.
2. *Karl Hindrik*, se Tab. VII.

3. *Anna Katarina*, f. 1693.

4. *Sofia Magdalena*, f. 1695, g. m. postmästaren i Vasa, *Auriin* (d).

5. *Charlotta Margareta*, f. 1699, klosterjungfru i Rouen i Frankrike (e).

6. *Kristina Elisabeth*, g. omkring 1636 med *Johan Henrik Wijkman*, borgmästare i Brahestad, därefter häradshöfding i Savolaks, riksdagsfullmäktig vid flera riksdagar, slutligen beträddd med riksförrädiska stämplingar, på hvilken grund han dömdes till döden och afrättades 7/9 1751. Samtidigt dömdes hustrun, därför att hon framskaffat bref till ryska ministern i Stockholm Simolin och gått denne till handa, till sex månaders fängelse, hvilket straff hon utstod i Uppsala slottshäkte, hvarefter hon med fångskjuts förpassades till Göteborg, där hon skulle hållas under polisuppsikt (f).

a) Enl. Bergs *samlingar* och Arnold Munthe *Svenska sjöhjältar*. Begärde enl. Berg den 18/9 1717 att för sin ålderdoms skull få komma in på hospitalet. Huruvida denna begäran beviljades, uppgifves ej, endast att Roserus v. Ackerns änka den 3/5 1718 klageligen tillkännagaf, huruledes hennes man föregående söndags eftermiddag omkommit i Gamlestadsån.

b) *Rådh.*

c) Angifvas såväl i *Rådh.* som Klerckerska saml. i Kungl. biblioteket.

d) Se *Förteckning öfver postmästare i Sverige och Finland* af Kugelberg.

e) Klerckerska samlingen.

f) C. G. Malmström anser Wijkmans brott uppenbart; de skäl åter, hvarpå hustrun dömdes, synas honom ej fullt bevisande. I afseende på hennes vistelse i Göteborg innehåller en i Riksarkivets biografiska saml. förvarad skrifvelse från landshöfdingen på platsen några närmare upplysningar. Hon låg öfver honom, heter det häruti, med sin begäran att få resa till Stockholm, då hon af kronan ej åtnjöt något understöd, och stadens innevånare tröttnat på att bispringa henne med lifsuppehälle och andra förnödenheter. Med anledning af denna hennes »uselhet» rekommenderade landshöfdingen äfven nämnda underdåniga begäran så mycket hellre till Kungl. Maj:ts nådiga behjärtande, som hon under sitt vistande i staden fört en gudfruktig och ärbar vandel.

Tab. VI.

Frans Jakob, son af Roserus, Tab. V. Vardt efter tvååriga sjöresor 1712 löjtnant och sedermera år 1717 kapten vid amiralitetet i Karlskrona. Deltog 1719 i »ambosaden» på Löfön (i åländska skärgården). Reste år 1726 efter erhållen (obestämd) permission till Ryssland, efter egen uppgift för att bese ryska örlogsflottan, efter annan uppgift trädde han i rysk tjänst. I hvarje fall fann han sig vid återkomsten år 1732 utesluten ur rullorna, men restituerades och lefde

ännu 1739. G. $^{13}/_{8}$ 1735 m. *Sara*, f. 1693, begrafd $^{18}/_{5}$ 1738, förut gift med löjtnanten Barclay (a).

Dotter.

Anna Sofia, † 1766 i Finland, g. 1744 med *Johan Clemens Flodin*, handelsbetjänt 1738, rustmästare vid lifgardet 1739, sergeant vid Hamiltons regemente i Malmö 1743, fältväbel 1750, afsked med pension 1773 † 1789.

---

a) Hade år 1717 under äktenskapslöfte aflat barn med fru Sara Barclay, som då ansåg sig vara änka efter den som det troddes i ryska fångenskapen samma år aflidne löjtnanten Barclay. Då v. A. emellertid ej fullgjorde detta sitt äktenskapslöfte, stämdes han åtta år därefter af fru B. inför öfveramiralsrätten i Karlskrona, hvarvid han icke allenast erkände löftet utan äfven förklarade sig mycket »ömsinnig» såväl om moderns som särdeles om barnets upprättelse. Han hade heller intet annat emot äktenskapet att invända än en honom af den anledning påkommen samvetsskrupel, att Saras man ingalunda varit död år 1717, då v. A. inlät sig i äktenskapshandel och löfte med henne, utan, efter hvad det senare befunnits, lefvat ända till år 1720. Öfveramiralsrätten, som fullkomligen upptagit alla de omständigheter, hvilka efter åtskilliga vittnens utsagor och andra bidragande skäl bekräftat löjtnant Barclays förut angifna frånfälle, höll på goda grunder betänkligt att vanfrejda Sara Barclay med lägersmålsböter under kyrkoplikt utan pröfvade i stället rättvist, att kaptenlöjtnanten v. Ackerns föregifna samvetsskrupel, tvärtemot hans betygade ömsinthet om Sara B. och hennes upprättelse, ej borde fria honom från fullgörandet af sin plikt. Skulle han det oaktadt undandraga sig vigseln, så erkände rätten Sara B. ändock för v. A:s hustru och hennes aflade barn för »adelkonubarn».

v. A. undandrog sig emellertid alltjämt vigseln, ej allenast under den sexåriga vistelsen i Ryssland utan äfven några år efter hemkomsten, ända till dess att denna, enligt Skeppsholmens församling i Stockholm kyrkobok, där slutligen under ofvan uppgifna datum ägde rum.

Fru Sara von Ackern begrofs i Norrköping enl. denna stads kyrkobok.

Tab. VII.

Karl Henrik, son af Roserus, Tab. V, född år 1700 eller 1701. Gjorde år 1714 sin första sjöresa »för gosse» med kaparen »Höken» från Stockholm, som under två månaders kryssning tog tre priser. For därefter 1715—1718 med engelska fartyg, bland annat till Västindien, men vardt vid återkomsten till Cork i Irland pressad till engelsk örlogstjänst. Deltog härunder den 31 juli 1718 i en 14 timmars sjöstrid utanför »Saragusa» (Syrakusa), där engelska flottan vann en stor seger öfver den spanska, samt följande tiden allt intill 1720 uti åtskilliga belägringar, bombarderingar och andra sjöstrider. For

därefter som matros till kofferdis, först med holländare och sedan med fransoserna, hvarunder han 1722 vid S:t Thomas slogs med en engelsk sjöröfvare på 16 kanoner. Kofferdisten förlorade 11 man, men röfvaren måste vika efter att hafva mist sin stora stång. Vid detta tillfälle avancerade han till konstapel. År 1723 tog han, nu som styrman, åter hyra på ett holländskt fartyg och kom följande år efter nio års frånvaro åter till Sverige, hvarefter han, först som styrman och från 1727 som kapten, så godt som uteslutande seglade med Stockholmsskepp, mest på Frankrike, Portugal och medelhafshamnar. År 1734, då han förde ett fregattskepp på 12 kanoner, vardt han utanför Tanger angripen af 2:ne salatiniska galioter, som han dock efter en half timmas kanonering med kulor och skrot nödgade att vika. Natten mellan den 9 och 10 januari påföljande år hade han den stora olyckan att under en förskräcklig storm mista sitt skepp utanför Texel på holländska kusten. Hela besättningen och en passagerare drunknade, han ensam räddades af en lotsbåt, sedan han i vattnet under 9 timmar hållit sig fast vid vraket. Hans redare anförtrodde honom dock ett nytt skepp, hvarmed han fortsatte sina färder, liksom förut understundom utsträckande dessa till Alexandria och Smyrna. Från denna senare ort bragte han år 1742 de första kamelhårsbockarna till Sverige. År 1746, efter trettiotvå års tjänst, afslutade han sina sjöresor och vardt två år därefter antagen till ombudsman vid det då inrättade sjömanshuset i Stockholm samt förlänades den 15 december 1758 direktörs karaktär med lika heder som assessorerna i de kungl. kollegierna (a), † 1782. G. 11/10 1748 m. *Maria Margareta Böcker* f. 1728, † 7/10 1759.

Barn (b).

1. *Karl Henrik*, f. 8/8 1749, 1777 häradshöfding, 1794 ledamot af konungens högsta domstol och 1813 justitieborgmästare i Norrköping, afsked 1824, riddare af nordstjärneorden, † 9/9 1832 ogift (c).

2. *Maria Margareta*, f. 1750, † 31/1 1823, g. 4/11 1773 m. öfverstelöjtnanten *Paul Johan Bethun*, f. 20/9 1725, † 8/8 1783 (b).

3. *Agneta Lovisa*, f. 1753, g. 1781 m. häradshöfding *Lars Nicolaus Wadström* (i hans 3:dje gifte), † 1794 (b, c).

---

a) Efter hans i Riksarkivet förvarade meritförteckning.
b) Enl. Klerckerska saml. i kungl. bibl.
c) Norrköpings S:t Olai församlings böcker.

* * *

Af de inledningsvis omnämnda *yngre* släktmedlemmar eller de under namnet förekommande individer, som ej låta bestämdt inordna sig i någon från Rudghier utgående släktgrupp, märkes till en början *Johan von Ackern*, hvars afkomlingar i *Rådh.* ej upptagas såsom Jakobs och Albrechts arfvingar. Möjligt är, att denne Johan varit en son till Pieter Jan och Trine Frantzes.

Hans egen gren kan i alla händelser till dess båda första led på följande sätt uppställas:

Johan(nes) (a), f. 1628, innehafvare af apoteket *Strutsen* i Göteborg, begrafd 7/5 1672 (b), g. 29/8 1652 m. *Anna Offerman* i hennes första gifte, f. 1636, begrafd 14/8 1681.

Barn.

1. *Barn* (a) begr. 13/6 1653.
2. *Son* (a) » 9/1 1656.
3. *Barn* (a) » 29/6 1661.
4. *Dotter* (a) » 27/7 1666.
5. *Son* (a) » 17/12 1667.
6. *Dotter* (a), f. 1664, begr. 20/12 1674.
7. *Johan* (d), apotekare i Stralsund, lefde ännu 1716.
8. *Rebecka* (d), † 1715, g. 1653 med apotekaren i Stockholm *Lorenz Berentz.*

---

a) Se *Kr.*

b) Enl. Ahlberg, *Svenska farmaciens historia*, anlades apoteket *Strutsen* (sedermera *Stjärnan* och nu *Kronan*) af Johannes von Ackern, som därpå erhöll privilegium den 4/5 1652. (Nämnda författare rättar sammanhang härmed den af Sacklén meddelade uppgiften, att den första innehafvaren af detta apotek skulle hetat *Jakob* v. Ackern.)

c) Omgift 1:o 1674 m. Paul Rüdinger, med hvilken hon hade dottern Maria (g. m. handelsmannen i Göteborg Jakob de Bosch) och 2:o 1676 m. apotekare Neresius, hvardera gången samtidigt på mannen öfverlåtande det nämnda apoteket.

d) I Rebecka von Ackerns bouppteckning (uti *Stockholms* rådhusarkiv) omnämnes såsom arfvingar 1:o brodern, apotekaren i Stralsund *Johan v. Ackern* och 2:o halfsystern, hustru Maria Ryding (Rüdinger), g. m. handelsmannen i Göteborg herr Jakob Bosch.

En annan yngre släktledning, möjligen en indirekt fortsättning af den föregående, är följande.

Anders Johan v. Ackern (a), född 24/6 1743, volontär vid Cronhjelms regemente i Pommern 1766, transporterad till Lifgardet 1767, sergeant vid Skaraborgs regemente 1779, fältväbel 1782, fanjunkare 1809, afsked med pension 1815, † 1816, g. 30/6 1780 m. *Anna Laurentia Aurell* (b), f. 1732.

Son.

Karl Fredrik (c), f. 16/6 1781.

---

a) Klerckerska saml. i K. B.

b) Örnberg, Sv. Ättartal D. 8, s. 93.

c) Hvalstads församl:s kyrkobok.

Vidare omförmäles (i Klerckerska saml.):

Christian von Ackern, fältskär, † 9/6 1731, g. m. *Elisabetta Nyman*, barnlösa,

samt (i Bergs saml.) *Maria Katarina v. A.*, f. 1725 »som blef katolik».

Slutligen kan nämnas, att i Riksarkivets biografiska samling finnes en odaterad ansökan af *Hans von Ackern* att åtnjuta tionde af en socken i Helsingland.

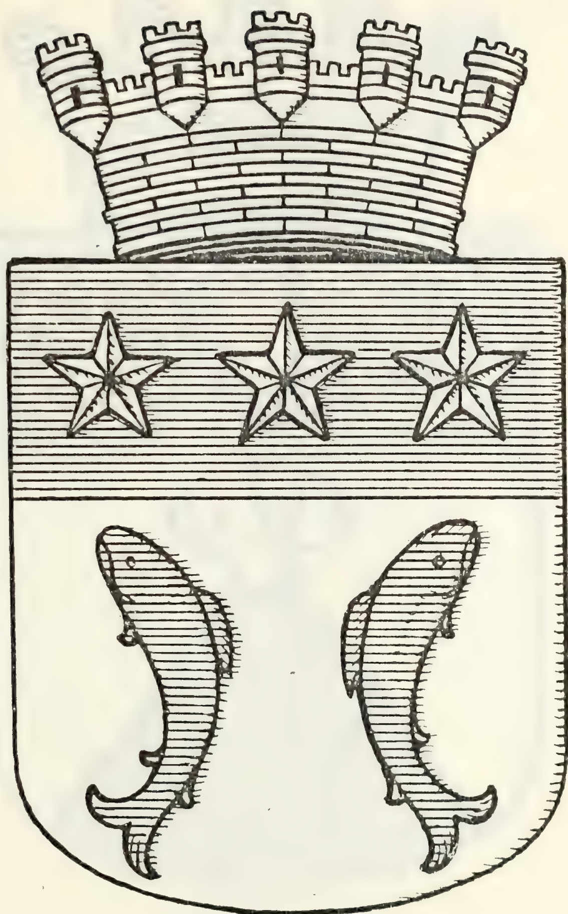
H. F.

Våra yngsta stadsvapen

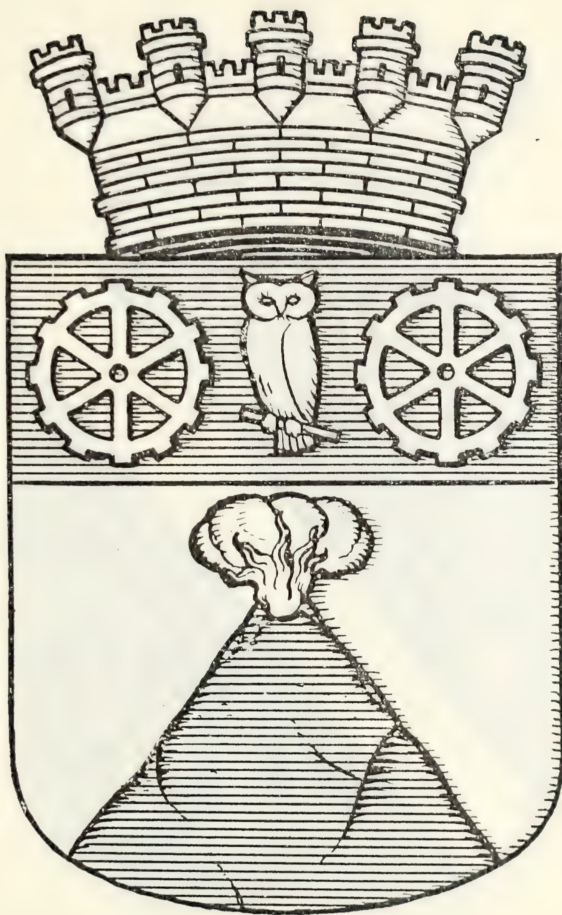
Enligt en obestyrkt tradition skall *Lysekil*, då ännu blott ett fiskläge, i äldre tider användt ett sigill med en stjerna, hvilket syftat antingen på ortens eget namn eller på grundläggarens amiral Strömstjernas. För omkring femton år sedan upprättade dåvarande köpingens ordningsman ett förslag till vapen innehållande en gyllene delfin i blått fält. Detta godkändes af köpingens styrelse, men något sigill med detta vapen blef ej förfärdigadt och det blef icke föremål för någon vidare officiell behandling. Det lär emellertid som köpingens symbol finnas innebrändt i ett fönster i Göteborgs museum. Lysekil blef stad den 6 juli 1900, men vapenfrågan hvilade till på sommaren 1904. Efter skriftväxling med borgmästaren A. Sandberg föreslog riksheraldikern, att stadens vapen skulle utgöras af: en sköld af silfver med två blå fiskar, däröfver en blå chef med trenne silfverstjernor. Detta vapen gillades af stadsfullmäktige samt fastställdes den 25 maj 1905 af Konungen.

Tidaholm erhöll stadsprivilegium 1909 och redan samma år satte sig stadsfullmäktiges ordförande och riksheraldikern i förbindelse med hvarandra angående uppgörande af förslag till vapen. Stadens vederbörande önskade att det skulle innehålla dels en ur von Essenska vapnet hämtad uggla, — en tacksamhetsåtgärd mot Tidaholms grundläggare friherre H. H. von Essen — dels symboler för Tidaholms bruk och Vulkans tändsticksfabrik. Det mötte åtskilliga svårigheter att tillmötesgå dessa önskningar på ett heraldisk tillfredsställande sätt, men slutligen ansågs följande vapen lyckligt lösa frågan: en sköld af silfver, däruti ett blått eldsprutande berg, häröfver en blå chef med en uggla mellan två kugghjul, allt af silfver. Detta godtogs af stadsfullmäktige vid sammanträde den 1 mars 1910 och fastställdes af Konungen den 15 jul s. å.

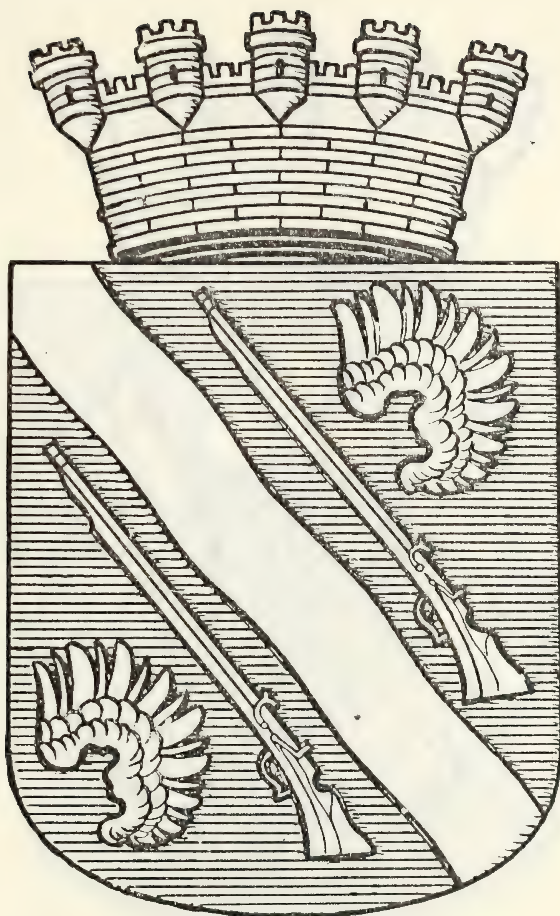
Vid uppgörande af förslag till vapen för *Huskvarna* — ett industrisamhälle vid ett vattendrag — låg det nära till hands att

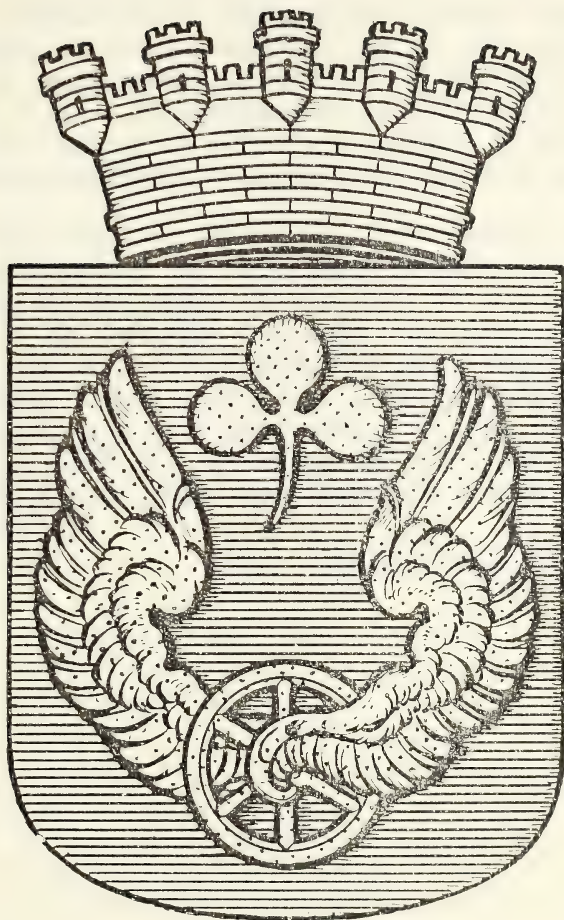
LYSEKILS VAPEN.

TIDAHOLMS VAPEN.

HUSKVARNA VAPEN.

ESLÖFS VAPEN.

en ström och någon symbol för industrin borde komma till användning och då ett pipborrverk, snart utveckladt till fullständigt gevärsfaktori, var Huskvarnas första och därefter ständiga industri, var självfallet en gammaldags musköt den härför lämpligaste symbolen. I betraktande af det inflytande det Thamska namnet haft på samhällets utveckling ansågs skäl hugfästa detta genom att staden i sitt vapen upptoge något föremål ur det Thamska. Resultatet blef altså: en blå sköld med en bandvis ställd ström åtföljd på hvardera sidan af en musköt och en vinge, allt af silfver. Detta vapen fastställdes af Konungen den 15 september 1911.

När det blef fråga om vapen för *Eslöf* önskade den unga stadens vederbörande att vapnet måtte innehålla »obruten ljungmark hvarå en plog arbetar sig fram samt ett lokomotiv i bakgrunden». Af lätt förklarliga skäl kunde riksheraldikern ej tillmötesgå de uttalade önskningarne utan föreslog i stället som symbol för staden, hvilken så godt som uteslutande hade järnvägen och handeln med landtmannaprodukter att tacka för sin tillkomst: en blå sköld med ett vingadt hjul och däröfver ett klöfverblad, allt af guld. Detta vapen fastställdes af Konungen den 22 december 1911.

Adam Lewenhaupt.

Ett blad ur Margareta von Aschebergs lefnadshistoria.

Stadd på ämbetsresa från Stockholm till Skåne, hade den i utländsk krigstjänst väl renommerade, nyligen utnämnde öfversten Kjell Christopher Barnekow helt hastigt träffats af döden den 20 december anno 1700. Under årets lopp hade han ifrigt bedrifvit utrustningen af det regemente,[1] »Skånska Stånds- eller Prästdragonerna», som han enligt fördrag med kronan skulle uppsätta. Och det besvärliga arbetet därmed hade nu fortskridit så långt, att han vid hemkomsten till Skåne hoppades kunna »mottaga» det för att snarast möjligt kunna sluta sig till den segrande svenska hären på andra sidan Östersjön. Det dödsfall, som så tvärt afklippte den tappre krigarens bana i hans krafts bästa dadar, gaf anledning till flera förvirrande rykten. Än hviskades det om en duell eller om ett försåtligt mord, än påstods det, att han dött af blessyrer efter slaget vid Narva, där han likväl aldrig varit närvarande. Den verkliga dödsorsaken uppgifves dock i hans likpredikan ha varit en hetsig feber. Och detta synes till fullo bestyrkt af tvenne skrifvelser[2] från Malmö kansli, i hvilka om Barnekows dödliga frånfälle inberättas — »att han fallit uti en hetsig sjukdom som honom så hårdt angripit att han lifvet tillsätta måst — — — Hans Kongl. Maj:t till ej mera afsaknad än hans anhörga till stor sorg. Hans fru hade fuller strax, då hon förnam hans opasslighet begifvit sig på vägen, men ej hunnit fram, förrän han var afliden». Det ligger något i det sista tillägget som tyder på att det stammar ur säker källa.

Barnekows här omnämnda fru, den frejdade Skåneguvernören Rutger von Aschebergs dotter, *Margareta von Ascheberg*, hade vid icke fyllda 20 år 1691 blifvit förenad med dåvarande ryttmästaren Barnekow i Malmö. Troligen hade bröllopet firats på stadens rådhus med för tiden öflig pomp och ståt. Ty den unge brudgummen med de vackra anorna kunde till sitt namn foga

---

[1] Icke att förväxla med nuvarande Skånska Dragonregementet.

[2] Till Rehnsköld och K. Defensionskommissionen, båda i Lunds landsarkiv, G. A. (guvernementsarkivet).

orden: »Herre till Rahlswik, Streije, Teschenhagen, Bülitz, Widtsköfle, Ugerup, Örtofta, Rosendal, Gammel-Kjöge och Öllestorp», och det var sålunda ett godt parti Aschebergs yngsta dotter gjorde. Detta efter två års förlofning under så goda auspicier ingångna äktenskap skulle blifva lika lyckligt som kort. Den unga frun hade därunder, utan att sky resans faror och besvärligheter, varit sin man följaktig till den utländska krigsskådeplats, där han så fördelaktigt utmärkt sig, att han genast vid hemkomsten af Carl XII hugnades med en öfverstefullmakt. Margareta Ascheberg — såsom hon rätt och slätt plägade skrifva sig — hade allt sedan sin tidigaste barndom varit förtrogen med krigets fasor. Hon visste hvad det ville säga att ha såväl fader och bröder som make dagligen i elden, och hon hade själf upplefvat en stads bombardering.

Orädd och rådig som en krigares dotter och hustru anstod, mottog hon nu på Widtsköfle, midt under tillrustningarna för sin makes väntade hemkomst och för den instundande julen, ilbudet om hans iråkade sjukdom. Utan att förlora tiden beställde hon om sitt hus och sina barn och satt inom kort i släden, som genom natt och dag, på delvis oländiga vägar, med ilfart förde henne genom den ännu i hennes barndom illa beryktade snapphanebygden vid blekingska gränsen upp till Kalmar. Vi veta icke om hon kom dagar eller timmar för sent. Alltnog hon hann icke fram. Hennes »käre herre» hade afsomnat, utan att hon fått mottaga hans sista ord och önskan.

I Kalmar dröjde hon jämt så länge som behöfdes för att provisoriskt ordna allt för sin makes jordiska kvarlefvor.[1]

Därefter begaf hon sig långsamt på hemfärden. Det var som om hon icke haft hjärta att midt i julens glada tid återse sina faderlösa barn i de nu med svart kläde öfverdragna sorgerummen. Hon gjorde halt i Karlskrona för att söka tröst hos sin syster generalamiralen Wachtmeisters maka. Och här dikterade hon, ej fullt åtta dagar efter det beklagliga dödsfallet, följande bref[2] till kung Carl:

Stormechtigste, allernådigste konung!

Eders Kongl. Maj:t allerunderdånigst har iag eij obemerkt lemna kunnat huru som den högste guden genom sitt allwijsa Råd har täckts

[1] Hans slutliga högtidliga begrafning kom icke att äga rum förrän fullt åtta månader efter hans död, sedan den i Stockholm beställda praktfulla likkistan af koppar, öfverdragen med sammet, hunnit bli färdig.

[2] I R. A. Biographica. (Barnekowska papperen.)

genom den timmeliga döden att hädankalla Min Kiäre Man för detta Öfwersten nu hos Gud Evinnerlig Sahl. Kiell Christopher Barnekow under sin hembresa ifrån Stockholm huarest han varit att fullgiöra Sin allerunderdånigste Skyldighet och fullbordan af Eders Kongl. Maj:ts I Nåder honom anförtrodda Commission att uprätta ett Regemente Dragouner, som af dee E. K. M:s trogne undersåtare uti Skåhne, Hallands och Blekingen Sampt Småland och Östergiöthland af Ridderskapet och adelen jempte Prästerskapet och andra Ståndspersoner till att upsättia och Muntera påbudit och förordnat är, Sampt och med dhe Min Sahl. K. Man uti dess Capitulation Sig påtagit att anskaffa och Wärfwa till Samma Regementes Completerande, Så oförmodl: af falla måste i Callmar Stad, Sedan han Så der som på åthskillige Stellen Munstrat och behörige anstalter fogat till Samma Wärks fullgiörande, Som mig och mina Små Barn ingen Ringa Sorg och afsaknat förordsackat, och än Mehra, att E. K. M:s tienst och nådigste wählbehag igenom dett altför oförmodelige och för mig bedröfligaste dödsfallet af min Sahl. K. Man eij Kan winna dess Underdåhna(!) fullbordan, som nogsampt och uthi een allerunderdånigst Zele till E. K. M-ts tienst war på tagit och af honom wälbegynnt, emedan han med Lif och Blod och all sin Wällfärd intet högre åstundade än dett Werkeligen fått wijsa. Men allernådigste Konung som Gud och Lyckan dett eij hafwer wehlat bevilliat, Så flyr iag bedröfwade Enkia aller underdånigst Under E. K. M-s höga Tron(!) att blifva med Näd ansed och Beskyddat för ett och annat åhtal som I detta måhl nu eller i frambtiden giöras kan, dess uthan som iag allerbeklagligst af denna min Sahl. K. Mans affair ingen Communication hafft eij heller till dato kunnat inhemptat, emedan iag än mehra bedröfligast må Klaga, eij wed dess dödliga afgång war tillstädes eller Snart sägandes wijsste af deß påkommande Svaghet, Skohlandes iag nu wed Inhemptandet af Slikt, ingen Minuth försumma E. K. M. allerunderdånigst wed handen gifwa om Sielfwa tillståndet, oeh huru wijda min Sahl. K. Man uthi den honom allernådigst ombetrodde Commission har avancerat, hafwandes iag Emellertijd tillskrifwit Öfwersteleutnanten Lilliehöök att han om Sielfwa Regementsaffairen till wijdare E. K. M-s allernådigste förordning sig må antaga och (underrättad) giöra, emedan iag wärnlössa Enkia, nu wijdare mig där med eij befatta Kan, på dett E. K. M-s tienst I en eller annan måtto eij må bliva försummat eller efftersatt, Som iag I Wärlden eij högre åstundar än att wara

Stormechtigste Allernådigste Konung
Eders Kongl. Maj:ts
Aldra underdånigsta
troplichtia
undersått

Carlscrona d. 27 Dec:
Anno 1700.

M. Ascheberg
Een högt bedröfwad.

Den omtanke hon i detta bref visar för Kongl. Maj:ts och kronans väl är ett betecknande drag hos Aschebergs för hennes stränga plikttrohet och arbetsflit berömda dotter. På grund af

hvad hans omgifning berättat henne om hennes makes sista stunder, har hon intuitivt anat, att dennes sista bekymmer, jämte hennes och barnens framtid, framför allt hade gällt hans regemente. Hon är alltså genast betänkt på att öfverlämna bestyret därmed i en kompetent militärs händer, på det att intet uppskof i det viktiga arbetet må vållas af öfverstens frånfälle. Icke kan hon tänka sig något så oerhördt som att hon, en kvinna, skulle ha skyldighet att taga någon vidare befattning med denna militära angelägenhet.

På nyåret 1701 afsänder hon emellertid enligt löfte en rapport till konungen, hvari hon ingående gör reda för hvad hennes aflidne man hittills medhunnit i regementsaffären, samt upprepar att hon nu sändt alla de missiver och skrifvelser som röra regementet till dess öfverstelöjtnant, som bör vara närmast att tillgodose dess intressen. Det är tydligt att hon därmed tror sig vara kvitt det hela. Men redan helt få dagar därefter, troligen upplyst om sitt misstag härutinnan, har hon insändt en supplik till guvernören i Skåne att hon i likhet med en del andra, »så af adel, ridderskap och prästerskap», må varda förskonad från att prestera dragoner mot erläggande af 200 dr. smt. per dragon, enär »mig förmedelst detta sorgliga tillfälle många vedervärdigheter möta».[1] Förmodligen inväntar hon svaret härpå med allt lugn, eftersom hon kunde stödja sig på paragraf 3 i Barnekovs[1] »Capitulation» angående regementets uppsättande, där det uttyckligen heter: »Om något dödeligt påkommer öfversten uti varande värfning att det utlofvades för framtiden ej skulle lända hans barn och arfvingar till någon skada». Eller — har hon snarare sväfvat i okunnighet därom, efter som hon icke en enda gång åberopat sig på denna för henne så betydelsefulla punkt? Redan inom en månads förlopp har hon emellertid från kansliet mottagit det »widerliga» svar, som föranleder henne att uppsätta detta underdånigt bönfallande bref[2] till den unge hjältekonungen:

Stormäktigste konung![3]

Eders Kongl. Maj:t för någon tid sedan fördristade jag mig i djupaste underdånighet att berätta huru såsom min sal. käre man den allernådigste gifna befallning om ett regementes uppsättande fullföljt, och att jag i lika måtto till h. öfverstelöjtnanten Lilliehök öfverlevererat alla de skrifter och missiver som regementet angick, så jag icke det ringaste där utaf mer hos mig hafver, och därjämte i underdånighet nu vidare nödgas Eders Kongliga Majestät tillkännagifva det jag så

[1] I R. A. Öfverstars och generalers bref.
[2] I R. A. Biographica. (Barnekowska papperen.)
[3] Modifierad stafning.

oförmodligen har måst förnimma utaf E. K. M-s allernådigaste skrifvelse af Lais d. 30. januari till Herr Öfverste Buchwaldt det han med all flit därpå drifva skall att de 200 man dragoner, hvilka min sal. käre man har påtagit sig af egna medel att värfva till regementets förstärkning, af dess anhöriga fodersamt må blifva anskaffade. Hvarföre som E. K. M. nu ej lärer vara obekant huruvida min sal. käre man var avangerat(!) med berörda värfning och att han gjort sin flit så mycket mänskeligt och möjeligt var till E:s K. M-s tjänst och befrämjande i lifstiden, nämligen att han nått ett antal af beridet manskap till 89 man och oberidet 20 man, förutom allt annat arbete som E. K. M. allra underdånigst är vid handen gifvit, men igenom döden afskuren blef till vidare få visa. Alltså i djupaste underdånighet flyr jag till E:s K. M. med ödmjukaste bön och begäran E. K. M. ville i nåder anse mitt sorgliga och bedröfliga tillstånd som Gud hafver behagat satt mig uti och gjort till en enka, och att jag intet försvar hafver utan Guds och E. K. M-s, som jag förmodar är så nådig och mig så väl som min sal. käre mans sterbhus intressenter ock i framtiden förbemälte värfnings åtalan förmedels dess högtbepriseliga Kongl. mildhet allernådigast befriar och entledigar, varandes där E. K. M. efter dess höga rätt skulle strängeligen låta förfara för mig, bedröfvade enka, icke endast odrägl.(?) utan *total ruin* sådant att prestera. Fördenskull gör mig helt försäkrad det E. K. M. intet i detta mål skärper utan heller låter nåden för rätten falla och mig värnlösa enka med mildhet omfattar samt i nåder ville considerera att det skulle falla mig allt för tungt berörda värfning vidare fortsätta. Emedan alla de conditioner E. K. M. allernådigst efterlåtit min. sal. käre man intet kan komma af mig till godo eller njutas, såsom dess gagie hvilket hafver kunnat varit intresse uppå dess värfningar använda medel och derhos som förnämst(?) varit det han tänkte vidare få hugnas af E. K. M-s allernådigste ynnest och på sig regarderande(!), Kunnandes jag här hos än ytterligare intet återvända förrän E. K. M. täcktes alla dessa ofvan stående skäl nådigst med kongliga ögon anse, då E. K. M. mig värnlösa allernådigst behjärta lärer, så att jag som förbemält är tillika med min sal. käre mans sterbhus intressenter lärer allernådigst för vidare gravation blifva befriad och E. K. M. bemälte Regemente med de dragoner allernådigst complettera (ville) som är öfver Öfversten och grefven Erick Stenbocks regementes fyllnad samt sätta detta regementes destinerade Stam(?) må upprättade varda uti bem:te regementes antagne landskaper. Afvaktandes uppå detta en nådig resolution hvar igenom min sorg och stora bekymmer till en del lindrades, hvarmed jag med allernådigst zéle förblifver

Stormäktigste allernådigste Konung.
Eders Kongl. Majestäts
Allra underdånigsta
tjänarinna och
undersåt

Wedschöfla 5 Martii
Anno 1701.

M. Ascheberg
En högt bedröfvad.

Detta bref har i högkvarteret erhållit följande påteckning: »exp. Lais 9 aprilis 1701. — »Buchwalt har att härå svara att såsom Kongl. Maj:t fullgjort hvad det åläge, så måste ock sterbhuset fullgöra det resterande af Capitulationen och kan intet därifrån fritagas».

Regementets nyutnämnde öfverste Buchwaldt skrifver därpå i maj att änkegrefvinnan icke vill befatta sig med dragonernas värfning förrän hon fått resolution på sin supplik. I juli kan Buchwaldt till konungen inrapportera att han personligen öfverbringat enkegrefvinnan det obönhörliga afslaget och att hon nu begynt göra anstalt om det resterande manskapets anskaffande. Men alldenstund hon dels i Pommern beställer, dels på sina gods låter upparbeta åtskilliga »monderingssorter för att göra bättre köp», fruktar han att det kan draga ut minst i tre månader.

I september klagar han öfver att det går långsammare än han trott med grefvinnans dragoner. De 111 man som ännu fattas hinna knappast bli färdiga före vintern, emedan hon af sparsamhet inga pengar vill ge, utan tänker värfva först vid Michaelis, då folk går af tjänsten, i beräkning att få några lösdrifvare till dragoner. För hennes räkning har han värfvat 40 man och han söker på allt sätt bistå henne i sin otålighet att få regementet marschfärdigt. Men det fattas ännu »en del officerare som enkegrefvinnan efter Capitulationen hafver tillstånd att tillsätta» och ännu den 5 oktober har en »Capitain G. W. Coyet capitulerat med grefvinnan Bernekau om ett Companie.» I samma månad skrifver han yttermera — »svårast blir det med enkegrefvinnan Bernekaus dragoner, men de måste dock bli färdiga i vinter».

Midt under de militära bekymmer, hvari den unga änkan så oförskyllt invecklats, hade hon mycket att ordna och besluta om sin »käre herres» högtidliga begråfning. Nu får hon den ovälkomna underrättelsen, att hennes ännu icke fulltaliga dragoner skola vara parata till en förberedande mönstring i Dalby just samma dag som hon bestämt till den sorgliga akten. På hennes begäran beviljar Buchwaldt henne dock ett par dagars uppskof. Redan i juli hade ryttmästare Mask, »efter han bor i närheten», haft i uppdrag att inspektera »de hästar Barnekows fru låtit upphandla». Vid mönstringen i Dalby anmärker öfversten nu, att »hästarna intet äro så alldeles goda som de andra», men om manskap och »mundteringar» kan han icke säga annat än att »de äro temmeligt godt».

Täta skrifvelser[1] växlas alltjämt mellan Buchwaldt och den outtröttlige »dunderguden». Enligt order af den 23 augusti från Frauenburg skall öfversten med regementet snarast inskeppa sig till Libau. Och i oktober kommer ny order att ovillkorligen hålla regementet färdigt att vid första lägenhet transporteras öfver till våren och, heter det vidare — »måste I intet låta Öfverste Barnekows enkegrefvinnas invändningar vidare hos Eder finna rum, utan till hålla henne att fodersamt fullgöra dess skyldighet».

Under allt detta voro — som det ju låter tänka sig — spinnrockar och väfstolar i flitig rörelse i änkegrefvinnans borgstugor på de olika godsen, och flinka fingrar arbetade oförtrutet med sax och nål och strumpstickor. Ty det var icke litet som erfordrades till hvarje dragons utrustning. Förutom hästens mundering, till beklädnad:[2] »ett par goda smorläderstöflar, hatt, skinnbyxor och skinntröja, blå klädesrock med gula uppslag, fodret helst gult, men eljest hvad enhvar har bäst samt grå vadmalspajrock». Likväl talas här ej om den oundgängliga inre beklädnaden, bestående vanligen af bl. a.: Två skjortor (»blaggarns») och två par goda yllestrumpor.

Nog hade en omtänksam och sparsam husmoder som hade att utrusta icke en eller två utan öfver hundratalet dragoner, här arbete för lång tid. Det är icke att undra på om öfversten först i mars 1702 ser sig i stånd att mäla regementet marschfärdigt till den 4 maj samma år.

Den 22 april sker ändtligen den stora generalmönstringen på Widtsköfle, hvarvid änkegrefvinnan tar plats vid bordet bredvid mönsterherrarna Faltzburg och Buchwaldt och får den af dem undertecknade attesten,[3] att grefvinnan levererat 111 och hennes officerare 89, i allt 200 dragoner», man efter man besiktigade jämte hästar och monderingar» samt att de befunnits »uti alla delar duktiga och svars goda».

Det i våra häfder förvisso enastående hade sålunda inträffat, att en svensk kvinna icke blott hade fullgjort ett uppdrag som rätteligen tillkom en militär, utan att hon i den stunden i själfva verket satt där med öfverstes makt och myndighet att tillsätta officerare. Hon hade åtagit sig sin mans skyldigheter, och därmed hade hon äfven erhållit en del af hans rättigheter, med undantag likvisst — såsom hon i brefvet till konungen påpekar —

---

[1] Riksregistraturet.
[2] Lunds landsarkiv. G. A.
[3] Lunds bibliotek — Barnekowska papperen.

af hans »Gagie» och hans utsikt till ytterligare befordran, hvilket kunnat hålla honom i någon mån skadelös för hans kostnader, men hvilka förmåner *hon* icke hade det ringaste godt af.

Visst är att hon efter väl förrättadt värf, blott föga anande deras grymma öde, med en suck af lättnad såg sina dragoner afmarschera till Karlshamn, där de skulle inskeppas. Har den kvinnliga öfversten, som väntas kan, följt »sitt regementes» öde i fiendeland, har hon noterat den »gloriösa» part det tog redan påföljande år vid Pultusk, senare vid Reusch-Lemberg, -vid Fraustadt och Berezina? Har hon med tillfredsställelse tänkt på *sina* bussars goda skinntröjor och hemväfda vadmalspajrockar under deras pröfvande ridter i den oerhörda köld, som kräfde så många offer? Då har hon ock med grämelse sport de sista tidenderna därom: dess nya chef, prins Max, (»lilla Prinsen») sårad vid Berezina och fången den olyckliga Poltavadagen, liksom senare hela regementet vid Perevolotjna.

I ett vid arfskiftet efter Barnekow 1724 uppsatt dokument[1] öfver affärsställningen har Margareta Ascheberg beräknat de dryga omkostnaderna för dragonerna till 14,430 dr. smt, hvarifrån afdrages 1,000 »som generalmajor Coyet (för sonen?) betalat till Capitulationen för det han skulle blifva capitain vid regementet och herr Horn 200 dr, smt för att bli löjtnant». Slutsumman lyder sålunda på 13,230. Hvar »dragon med full mondering undantagandes öfver- och undergevär» har kostat 130 dr. smt. Den i liktalet öfver Margareta Ascheberg uppgifna summan 20,000 dr. är således betydligt öfverdrifven. Dock har den värde prosten Casten Aulin otvifvelaktigt rätt, då han, påpekande att hon så väl gått i land med detta svåra uppdrag, »en Omständighet som synes eljest outredlig för ett Fruentimber» — tillägger de i hans tidsålder märkligt fördomsfria orden: »Thetta ena wisar at thet är hvarken Kropps Styrka eller manligt Utseende, utan Vett, Eftertanke och Drift som gifver Lif i alla våra Förrättningar och at intet annat än weklig Orklöshet utsluter större delen af Fruentimbren från sina Hushålls ordentliga och fördelaktiga Styrsel.»

Betänker man att hennes enkeståndsförsta svåra period infōll samtidigt med de tunga tider, då hennes hemprovins efter hvartannat hemsöktes af krig, pest, missväxt och dyr tid, och då krigsgärder och inkvartering af krigsfolk hörde till ordningen för dagen, står det klart att det har erfordrats en mindre vanlig

[1] Lunds bibliotek — Barnekowska papperen.

klokhet, energi och omtanke för att så som Margareta Ascheberg gjorde, icke blott rädda, men betydligt förkofra en förmögenhet. Den här omtalade dragonutrustningen var visserligen den ensamstående kvinnans första, lika ovanliga som besvärliga uppgift, men den var endast inledningen till en hel rad brydsamma sådana, hvilka hon efter hand fick sig förelagdt att lösa.

Sigrid Platen

Namnet Olof Galle anträffadt på en runstaf

Runstafven i fråga finnes i Statens historiska museum, är fyrkantig och på den ena af de breda sidorna märkt *65 a*, på den andra *65 b*. På den ena af de smala sidorna står med runor: *Rita pa Horningsholm* och på den andra, likaledes med runor: *Olov Galle anno* ᚼᚠᛁᚼ. Årtalet uttyder jag på följande sätt. Jag ersätter runorna med motsvarande latinska bokstäfver, får på det sättet AFIH och utbyter sedan dessa mot deras ordningsnummer i alfabetet, då jag erhåller 1698. Denna uttydning motsäges åtminstone icke af den omständigheten, att det vid denna tid verkligen lefde en präst vid namn *Olof Galle*, som alltså möjligen är stafvens upphofsman. Hos *v. Henel*[1] kallas han helt kort *Olaus Galle, pastor i Fundbo*, men i Upsala Ärkestifts Herdaminne[2] lämnas följande närmare upplysningar.

Olof Jonathan Galle. Upl. Född i Öregrund. Stud. 1678. Pvgd 1690 till Huspred. hos R. R. Grefve G. A. De la Gardie. Tjente sedan vid Amiralitetskyrkan i flere år. Reg. Pastor vid ett Dragon Regemente i Liffland 1700. Kyrkoh. här [Funbo] med kongl. fullmakt 1706. Orator vid prästmötet 1713. Socknens Herrskaper klagade 1734, »att han, oaktadt sin höga ålder, ej ville taga sig någon Adjunct, hvarigenom händer, att dem ej allt nöje vid Gudstjensten understundom vederfares». Död 16 april 1736.

Gift med *Anna Hambræa*, dotter af Kyrkoh. i Norrtelje A. Hambræus, och som sedan blef g. m. Prosten L. Gröndahl i Skepptuna. Barn: *Pehr*, Notarius i Stockh. Stads-Cancellie; *Gabriel*, Notarius i Kammar Collegium.

Arvid Lindhagen

[1] *A. J. v. Henel.* Det Anno MDCCXXIX florerande Swerige. Leipzig u. å. sid. 195.
[2] Första delen. Upsala 1842. sid. 425.

Personhistorisk Litteratur[1]

De nyaste släktkalendrarna i Sverige och grannländerna.

Sveriges adelskalender för 1912, af Adam Lewenhaupt. 35:te upplagan. Albert Bonniers förlag.

Nordisk adelskalender 1912 af Tage Erhard von Gerber. Första årgången. Eget förlag.

Svenska släktkalendern 1912 af Gustaf Elgenstierna. Första årgången. Albert Bonniers förlag.

Norske Slægter 1912 af Haagen Krog Steffens, Kristiania.

Finlands adelskalender 1912 af Oscar Wasastjerna. 8:de uppl. Helsingfors 1911. Söderström & C:o.

Danmarks Adels Aarbog 1912 af H. R. Hjort-Lorenzen og A. Thiset. 29:de årg. Kjobenhavn.

Patriciske Slægter. Anden samling af Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hjort-Lorenzen, Kjøbenhavn.

Om den af riksheraldikern grefve Adam Lewenhaupt redigerade *adelskalendern* är det sagdt så mycket förut att här icke behöfvas många ord.

Alla känna vi uppställningen med ättens hufvudman i spetsen och systrarna efter bröderna oafsedt åldern, alla ha vi slagit i den, ibland äfven efter mycket letande utan resultat, men för det mästa har väl vår nyfikenhet tillfredställts. Nytt för i år är en »förteckning på i kalendern förekommande personer, som ej tillhöra Ridderskapet och adeln». Den blir nog fullständigare ett annat år. Utom introduktionsår och nummer står i historikerna eller hvad man nu skall kalla dessa i telegramstil affattade inledningarna till ätterna äfven ursprunget angifvet. Genom sin knapphändighet bli de mångtydiga, med god vilja kan man dock i allmänhet läsa dem rätt. Jag vet icke om det är af öfverdrifven pietet för riddarhusgenealogierna och gamle Anrep, banbrytaren inom kalenderlitteraturen, men dessa urspungsbeteckningar bibehållas alltjämt år från år. Detta oaktadt att man om många ätter lyckats få andra och tillförlitligare uppgifter, hvilka delvis till och med länge varit tillgängliga i tryck.

Så få vi anteckna en nyhet. T. E. von Gerbers »*Nordisk adelskalender*, upptagande de i nordiska länderna lefvande ätter, som ej

[1] I regeln ha endast till redaktionen insända böcker kunnat bli anmälda. I ett kommande häfte anmälas: Klaebers Marschal Bernadotte; Sturzen-Becker, O. P. Sturzen-Becker; Upsala Universitetets Matrikel 5 (1680—1700); Sveriges kyrkor; F. Rudelius, Värja och Solfjäder m. m.

tillhöra resp. lands adelskalender», som förklaringen lyder. Eljest brukar man säga att en ätt tillhör svenska adeln eller tyska adeln o. s. v.; de af förf. behandlade ätterna tillhöra en »Nordisk adelskalender». Det kan nu verkligen vara sant hvad en del beträffar, ty icke något lands adel gör väl anspråk på äganderätten exempelvis till släkten *de Ron*,[1] för att bara nämna en enda; ingen har häller kunnat leda i bevis att exempelvis *de Maré*, *von Schmaltz*, *Sivers*, *Strokirk* m. fl. tillhöra något slags adel i något land. Nyss undföll oss ordet slags adel. Förf. har ett underligt och som det är formuleradt helt visst enastående begrepp om adel. Han säger: *uradel* (*adel i egentlig mening*), ätt, inom hvilken en bärare af dess adel nämnes under 1300-talet eller dessförinnan; och *brefadel*, ätt, hvilkens stamfader upphöjts uti ärftligt stånd (förlänats ärftlig adlig värdighet.) All annan adel än den som redan nämnts på 1300-talet är sålunda oegentlig. Hvad kallas den befolkningsgrupp, som hvarken nämnes på 1300-talet eller dessförinnan ej heller har ett adelsbref att åberopa, som uppträder fram på 1400-, 1500-talet eller senare, brukar sina gods med frälserättigheter, når rikets högsta ämbeten samt introduceras på vårt riddarhus? Nej, oegentlig är vår adel icke, utan endast författarens terminologi. — Om termer lönar det sig icke att tvista, men i denna bok påminnes man oupphörligen därom. Kan det vara lyckligt funnet att efter hvart adelsnamn skrifva »af denna introducerade svenska uradliga ätt» eller »af denna introducerade och i primogenitur brefadliga ätt»! Nog kunde man reda sig med mindre, till exempel genom att ange introduktionsnumret; det blefve billigare, ökade öfverskådligheten och minskade det löjeväckande intryck man eljest får af denna kalender. Hur reder sig förf. när det blir fråga om sådana ätter för hvilka hans terminologi icke passar? Jo, antingen genom att öfverhoppa ena ledet, exempel: Posse »af denna introducerade grefliga ätt», eller också kommer han med obevisade uppgifter, då han om Uggla (på Strokirk) säger: »af denna introducerade svenska uradliga ätt». Han låter ätten vara känd från 1300-talet, ehuru man hittills trott att äldsta årtalet var 1510.[2]

Bläddrar man i kalendern, fäster man sig vid det för våra kalenderförhållanden ovanligt goda papperet, ett par gamla porträtt och vackra vapenteckningar. Man öfverraskas ock att se att förf. bemödat sig att uppta ledamöternas resp. födelseorter och dödsdata, likväl utan konsekvens. Efter tyskt mönster har ett multiplikationstecken användts för giftermål, detta nog för första gången hos oss.

Vi skola söka få en föreställning om kalenderns användbarhet som uppslagsbok. Vi se genast att medlemmarne äro uppställda med hufvudmannen som utgångspunkt. Hvad ligger det för mening i detta? Vi stöta snart på en annan princip, som jag skall belysa med ett par exempel: en aktad civil, som i en annan kalender fått nära 7 rader, upptagande kommunala och andra förtroendeuppdrag, affärdas af förf. med ett »verkst. dir.», medan t. ex. en löjtnant får: »Löjtnant vid K.

[1] Se G. Indebetous recension: Svensk Veterinär-matrikel i denna tidskrift 1911 s. 79 o. f.

[2] Far till den som då lefde är också känd, men icke något årtal, han kan i alla händelser icke ha lefvat på 1300-talet.

Skånska husarregementet, Friherre (3 förnamn utskrifna och så familjenamnet) af denna introducerade friherrliga och brefadliga ätt»; eller: »Docenten vid Uppsala universitet J. Roosval», medan förf. själf presenterar sig: »fd. svensk ULöjtnant; två års utländsk krigstjänst; Medlem af Verein für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde».

Olika namn kan ges åt detta. En rec. i Aftonbladet 1911 29/12 säger: »en otvetydig ansats af snobberi». Jörgen skulle ha kallat det »hemmapreusseri». Alla äro eniga om att sådant är otillständigt, till all lycka enastående i vår litteratur.

Jag antecknar några rättelser: *Bartholin*, Prof. Börjesson † 1910; *von Baumgarten*, personaluppgifterna ofullständiga äfven för de i adelskalendern ingifta medlemmarna; *von Below*, Clara Johanna Wilhelmina är änka efter handlanden Wilhelm Lennart Geijer f. 1850 † 1906 (jämför Gerber: *Clara* * på Vålberga 29 nov. 1853, × 12 dec. 1880 med bankdirektören *Lennart Geyer* [Stockholm]); *Brochenhaus*, hvarför omnämnes ej som under von Bülow att syskon lefva i Danmark? *Bukowsky*, fadern dog 1900, modern före honom, dottern bor i utlandet, gift med en polack (utg. tror att föräldrarne lefva); *Castenschiöld*, den intagne medlemmen är icke svensk medborgare och bor jämte familjen i Danmark; *Le Sage de Fontenay* har kommit på F, 2 bröder i lägre stånd uteslutna! *Granath*, i Anreps släktbok — om hvilken förf. ej synes ha en aning — finnas nästan alla felande data; samtliga släktmedlemmarne äro bosatta i Stockholm, hvarom adresskalendern kunnat upplysa; *von Greyerz*, Kneschke nämner att den härstammar »aus einer altpatricischen Familie des Canton Bern»; *Holck*, grefve Harald H. äger icke Skeinge (enl. sista handelskalendern) och något Bolsö finnes icke; *Löwenstierna*, det är ej den adlade utan hans son som utflyttade; *von Mecklenburg* har åter blifvit friherrlig! *Moltke*, grefve Adam M. har en dotter 1910; von Websky, öfverste för ett preussiskt husarregemente enl. Danmarks Adels Aarbog; *Munthe*, Sven Arnolds gren (den fjärde) senaste personaluppgifter saknas, återfinnas i Svenska Släktkalendern; *von Schönberg*, obegripligt hvarför Carl v. Sch:s aflidna syster och styfmoder skola stå här; *von Sydow*, Visby-Karlshamnsgrenen saknas.

Vi ha i denna korta öfversikt lagt märke till många felaktiga uppgifter, mycket öfverflödigt och många luckor. Äfven hela släkter saknas. Hvarför äro till exempel följande icke med: *de Champs*, *Fegræus*, *von Hackwitz* (utförlig behandling i P. H. T. år 1900), *Homeyer*, *Landberg*, *Lavonius*, *Nandelstadh*, *Pantzarhielm*, *Ridderstråhle*, *Rosensvärd*,[1] skotska ätten *Seaton*, *Våla-* eller *Vikersgårdssläkten*? Och detta trots det att förf:s plan synes vara mycket vid, då han exempelvis medtar *Knagenhielm*, bara därför att en kvinnlig medlem som änka efter

---

[1] Med den gren af ätten, som adlades och adopterades 1809, äger det egendomliga förhållandet rum, att den icke fått plats i Sv. adelskalender då nuv. hufvudmannen introducerades 1897. För öfriga sådana ätter upptagas ju alla den adlades afkomlingar! Tersmeden upptar den ej, emedan de »ej tillhöra den ointroducerade adeln sedan ätten 1897 introducerats.» Hvart höra de då? De ha obestridligt rätt att bära namnet Rosensvärd.

svensk man är bosatt i Stockholm. Om detta är princip, hvarför saknas då många andra ingifta släkter?

Hvarför är *Reventlow* upptagen? Utgifvaren lofvade ju, att icke ta med de ätter som »tillhöra resp. lands adelskalender»! Alla upptagna Reventlowar återfinnas i Sv. adelskalender och Danmarks Adels Aarbog![1] Med samma rätt väntar man sig då alla medlemmar (utom hufvudmannen) för alla i Sverige efter 1809 introducerade ätter som tillhöra *utländsk adel*, *Bennich*, *Boy*, *Dardel*, för att bara hålla på med kalenderns A B C D. Hvarför är *Stjernblad* intagen? Den återfinnes i adelskalendern (utförligare, äfven civila ha fått tillbörligt omnämnande där!). Jo, ätten är riksfriherrlig; men hvarför då inte flera andra t. ex. *Bjelke*, *Gedda*, *Klingspor* m. fl.?

Vi ha redan sett att förf. upptar borgerliga släkter och sådana med obevisadt adelskap. Med större skäl kunde medtagits exempelvis *Polheimer*, *Bratt*. Åtminstone borde förf. undersökt möjligheten och delgifvit oss sina resultat. Så har ej skett. Det hade nog icke heller varit till någon nytta, att döma af historikerna, nämligen de som v. Gerber själf författat. För att få någon föreställning om dem, kan ju exempelvis läsas historiken för *von Euler-Chelpin*. Släkten har ett »von»; detta ord, så skrifver förf., »anses nämligen i Tyskland numera som *adelstecken*». Förf. synes vara obekant med förhållandena i det land, hvarifrån han hämtar många af sina mönster. Vi vilja rekommendera den modernaste och bästa genealogiska handboken som finnes, nämligen Heydenreichs Familiengeschichtliche Quellenkunde. Där uppges att öfver 100,000 borgerliga släkter enbart i Nordvästtyskland ha ett von framför sitt namn.

Att granska historikerna som förf. skrifvit, vore att göra om dem. Jag skall förskona våra läsare från flera exempel. Ett enda-dock, för att belysa metoden: *von Gerber:* »Tysk uradel, dess anherre, dominius Johannes Gherwer, nämnes i urkund af 29 aug. 1376». Efter en allmän betraktelse öfver medeltida förhållanden, nämnes åter en »af denna ätt Johan † 1460». Sedan »inflyttning till Sverige 1789». Följer så vapenbeskrifningen. Nu är att märka att man hittills känt till 3 adelssläkter Gerber i Tyskland, bebrefvade alla 3, ingendera har samma vapen; vidare åtskilliga borgarsläkter, Gerber = garfvare, namnet torde icke vara ovanligt, garfvare har funnits under alla tider.[2] En släkt Gerber kan dock ha fått sitt namn efter vapenbilden, ett »talande vapen» en kärfve = Garbe, hvaraf Gerber. Af denna sistnämnda släkt, hvars vapen återfinnes i Siebmachers vapenbok, Bürgerliche Wappen, en hamburgisk borgarsläkt, är en konsul Johan Gerber känd 1436—1473. Behöfver jag tillfoga att det hade

[1] I Berlingske Tidende för 27 feb. d. å. klagar Poul Bredo Grandjean öfver denna kalender: »Lad os faa en Haandbog over de i Norden levende fremmede Adelsslægter, der ikke tilhører den nordiske adel. Naar Hr. von Gerber Side op og Side ned aftrykker Danmarks Adelsaarbog, bibringer han let Læseren det Intryk, at hele Bogen er overflødig.»

[2] År 1286 och 1296 omtalas en Gerhard Gerwer, rådman i Stralsund, en Thidemannus Gerwer 1320 borgare i Stralsund, 1353 en Claus Gerwer, borgare i Plau. Jag anför dessa för att visa att detta yrkesnamn helt visst icke var ovanligt ens under medeltiden.

varit förf:s skyldighet att *bevisa* sin påstådda uradel. I hvilket sammanhang står den 1376 nämnde Johan Gherwer (man får ej ens veta hvar handlingen är daterad) till den Johan som dog 1460, och den sistnämndes förhållande till Johan Anton Christoph G. (märk att här icke står v. G.! Är detta rätt, så kan förf. icke ens åberopa sig på det resonemang, som han använde vid von Euler-Chelpin)? Hvilken tilltro kan man nu sätta till historiken? Han visar icke en gång att dessa »anherrar» fört ett vapen, och att detta haft samma vackra bild som han själf för, nämligen en grön yngling.

Vi lämna honom för att i stället hälsa »*Svenska släktkalendern*» välkommen.[1] Detta arbete, som redigerats af Gustaf Elgenstierna, upptar icke mindre än 301 släkter, af hvilka 95 ej varit tryckta i någon släktbok förut. Detta är ju ett betydande antal, som för öfrigt medhunnits på otroligt kort tid. För noggrannheten i detaljuppgifterna garanterar dock författarens vana öga. Nyss antydda brådska märkes ej på annat sätt, efter hvad anmälaren kunnat finna, än att register och förteckning på ingiften saknas, likaså synes revisionen af en del historiker fått anstå till ett kommande år. Vid läsningen får man i allmänhet en känsla af att grundliga studier legat bakom historikerna. Professor Fritz Läffler har yttrat sig om dem i Stockholms Dagblad; med denna anmälan få vi instämma. Af inledningen framgår icke, om det är meningen att samma släkter skola återkomma år från år, om helt nya släkter skola aflösa de gamla, eller om kalendern skall utkomma i ny upplaga tillökad med helt nya släkter som ersättning för en del gamla. Skola släkterna återkomma, får man hoppas att utrymme kommer att beredas åt nya framstående släkter, så att kalendern småningom verkligen skall kunna kallas representativ och bli »Svenska släktkalendern». Grenar af släkter äro här och där af okänd anledning uteslutna, hvarvid detta icke konsekvent är anmärkt i historikerna, ett förbiseende, som kommer att vålla konfusion, därest det ej rättas.

Jag är säker på att många gärna skulle se att åtminstone några släkter för hvart år intagas i sin helhet med gamla familjeporträtt. Saklöst kunde man då i stället, för att ej göra kalendern onödigt stor, utesluta några obetydliga släkter. För de andra skulle så långt det går litteraturhänvisningar till goda släktutredningar vara välkomna. Erik Thyselius har i »Aftontidningen» i en välvillig anmälan påpekat önskvärdheten af att dödsdata skulle utsättas. Vi få instämma, helst som dödslistor för sista åren eljest äro svåråtkomliga. Friherre Karl K:son Leijonhufvud utarbetar visserligen dylika och sänder in dem till Personhistoriska Samfundet. Men de äro ju endast tillgängliga för Samfundets ledamöter, och då de förvaras i Kungl. Biblioteket icke åtkomliga för landsorten. Har man reda på en persons dödsdatum, är det en lätt sak att sedan hitta en nekrolog öfver honom i någon tidning och därmed hans öfriga data.

Illustrationsmaterialet är banalt. Kan det vara roligt att nu åter få se bemärkta mäns och kvinnors porträtt efter fotografier, hvilka man sett otaliga gånger i tidningar och tidskrifter? Där handgjorda

---

[1] Kallas »mønsterværdig» i förutnämnda recension i Berlingske Tidende.

porträtt voro tillgängliga, hade det åtminstone varit trefligare att få dem reproducerade i stället. Papperet är dåligt, bandet enkelt, men kalendern icke desto mindre dyr.

Yi veta dock alla att »Svenska släktkalendern» är i mycket goda händer, hvarför det finns anledning tro, att kommande årgångar blifva ännu bättre.

Om de utländska kalendrarna, till hvilka vi nu vända oss, måste vi helt naturligt fatta oss kort. Norges första släkthandbok »*Norske Slægter 1912*» är hvad planen beträffar närmast jämförbar med Elgenstiernas kalender. Den utges i Kristiania af Haagen Krog Steffens, arkivarie vid norska Riksarkivet. Vi ha fått ett mycket fördelaktigt intryck af den. Planen, framlagd i inledningen, är beaktansvärd.

Då adelskapet är upphäfdt i Norge och följaktligen någon norsk adelskalender saknat hvarje berättigande, är valet af släkter vida lättare än hos oss, då ingen betydande del af den mera bemärkta befolkningen redan från början behöft lämnas ur räkningen. Flera äfven i Sverige kända och med svenskar befryndade släkter äro upptagna i år.

Historikerna äro utförliga. Man kunde ju ha väntat sig att i historiken till släkten Grüner läsa att residenten Johan Fredrik Grüners († 1712) son blef svensk adelsman och ättefar till den först på 1860-talet utdöda adl. ätten Grüner. Jag anför detta bara för att visa att förf. är så pass utförlig i sina historiker i allmännhet att saknaden af denna för Norge oväsentliga detalj närmast verkar som ett förbiseende. Det goda papperet och den smakfulla pärmen förhöja intrycket.

Sista upplagan af »*Finlands adelskalender*» utkom 1906. En ny upplaga betecknar sålunda ett nästan nytt arbete. Och intressant är också att jämföra denna upplaga med den föregående. Det ger mycket att tänka på. Det är en bit finsk kulturhistoria man läser. Rasblandning och rassympatier kunna studeras genom att ge akt på barnens förnamn till exempel. Man får väl anta att kalendern är tillförlitlig. En förtjänst är gifvet att öfversiktssläkttaflor finnas intagna. Historikerna äro magra och lämna just icke någon nämnvärd behållning. Bilagorna äro välkomna. Tyvärr saknas vapenbeskrifningar och afbildningar.

Om »*Danmarks Adels Aarbogs*» förträffliga egenskaper har skrifvits mycket. Den beaktas långt öfver Danmarks gränser därför att den lyckats höja sig öfver de här ofvan anmälda kalendrarnas nivå, som kan karakteriseras med ordet nyfikenhetsregister. Då Danmark i motsats till Sverige saknar ättartaflor och moderna vapenböcker, är det helt naturligt, att man söker fylla denna brist och har utan tvifvel funnit ett synnerligen enkelt och billigt medel därför genom att i den årligen utkommande kalendern intaga några ätter lefvande eller utdöda, i sin helhet. Den danska adelskalendern blir därigenom en handbok för adelssläkter, en vapenbok och genom ypperligt reproducerade gamla porträtt ett värdefullt historiskt porträttgalleri. Naturligtvis ha invändningar kunnat göras mot släktutredningarna, och man kan äfven i år göra sådana mot behandlingen af släkten Barnekow, ehuru man med tillfredsställelse konstaterar, att utredningen är ojämförligt mycket bättre än den stora som trycktes här i Sverige år 1908. Förf. framhåller med rätta att 2 olika vapen blifvit förda af Barnekowar och

påpekar 2 olika ortnamn Barnekow, det ena i Mecklenburg, det andra i Pommern. Han antar därför som en möjlighet att här förlegat 2 olika släkter. Han har dock, synes det mig, en alldeles felaktig syn på ortnamnets förhållande till släktnamnet Barnekow, då han visserligen med reservation antar, att vapenbilden kan ha gifvit upphof till släktnamnet Barnekow, och att sedan släktens namn öfverförts på godsen. Ortnamn B. eller med af dialektskiftningar betingade vokalnyanser i första stafvelsen äro vanliga i de slaviska länderna. Ha alla dessa fått sina namn af Barnekowar? Detta är i och för sig ett orimligt antagande. Därtill kommer att det från språklig synpunkt är otänkbart. Skulle den pommerska släktens vapenbild (slav. baran = gumse) gifvit upphof till ett namn, så måste det varit ett i hvilket ett baran men ej barn ingår som led. Nu finns just för ortnamnet B. en antaglig etymologi, hvilken jag återgifvit i min lilla uppsats i denna tidskrift 1908. De urkunder i hvilka ortnamn B. omtalas äro dessutom äldre än de i hvilka släktnamnet B. förekommer, där de alltid kallas *de* eller *von* B. Fallet är ingalunda identiskt med följande: Trollevapnet ger namnet Trolle, som ger sitt gods namnet Trolleholm, utan: ortnamnet Barnekow ger namn åt hvar och en som kommer från detsamma namnet von (de) Barnekow. En viss tillfällig likhet med första stafvelsen i slav. baran = gumse ger anledning till att en släkt från den pommerska byn B. som vapenbild tar en half gumse, (den mecklenburgska släkten B. har däremot ett annat vapen). Enskildheter vill jag inte här gå in på, endast ett enda exempel på, att man äfven där kan diskutera ett och annat. Med frågetecken antas att Lubbertus de B. skulle vara son till Alvericus de B. Denne Alvericus hör till den mecklenburgska släkten, Lubbertus, kanske identisk med Lubbertus filius Adolphi, hör hemma i Pommern. Brefvet i hvilket han nämnes är dateradt 1255 $^{8}/_{11}$ i Triebzee, och icke långt ifrån denna stad ligger det pommerska Barnekow. Urkunderna ge sålunda icke den ringaste anledning till antagande att Lubbertus skulle vara son till Alvericus, utan får det betraktas som en misslyckad konstruktion.

Till sist må här också omnämnas en nyhet från Danmark, ehuru boken egentligen icke borde ställas på samma plan som de föregående. Den syftar högre. »Patriciske Slægter» skall nämligen »søge at skabe en Haandbog, hvor ikke blot de mange, der beskæftiger sig med historisk Læsning, men ogsaa Historikere af Fag, paa let tilgængelig Maade kan finde de genealogiske og personalhistoriske Oplysninger sigtede og samlede, som ellers mojsommelig maa ledes frem af mange Kilder». Boken skall omfatta »saadane Familier, der i Løbet af det sidste Hundredaar have indtaget en fremragende Stilling i vort Fædreland, ikke alene paa Videnskabens, Kirkens, Hærens, Flaadens og Administrationens, men ogsaa paa Kunstens, Industriens, Handelens og Landbrugets Omraade, og som have havt tilstrækkelig Livskraft til at modstaa Tidens nivellerende Bevægelser». Det är som vi se en förträfflig plan, som, det ha vi all anledning att tro, på ett utmärkt sätt kommer att realiseras. Denna årgång har redigerats af Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hjort-Lorenzen, och är fortsättning på den

1891 utkomna »Danske Patriciske Slægter». Icke mindre än 43 ypperliga porträtt af aflidna och lefvande pryda boken, likaså 8 vapenafbildningar.

Det har varit meningen att ge våra läsare ett begrepp om årets släktkalendrar. Vi ha för Sveriges vidkommande antecknat en vinst som lofvar godt för framtiden, en förlust få vi väl också beklaga — Ny Svensk adelskalender har upphört att utkomma, — och så ha vi fått en kalender androm till varnagel. Vi ha vidare sett Norges första släktkalender, en god start; vi ha återsett Wasastiernas adelskalender, och så till sist med nöje bläddrat i de danska kalendrarna, som fortfarande genom sin planläggning intaga en rangplats bland hithörande litteratur.[1]

C. M. Stenbock.

Gotländsk släktbok. Genealogiska och biografiska anteckningar samlade och utgifna af *Emil Nyberg.* Norrköping 1910—1911. 576 sid. 8:o. Pris 12 kr. häftad.

Som den gotländska genealogiens fader räknas med skäl konrektor Nils Butendorff (f. 1756, † 1825), som under sina färder på Gotland forskade i kyrkoböckerna och efterlämnade värdefulla anteckningar, numera till hufvudsaklig del förvarade i Kungl. Biblioteket i Stockholm och hvaraf Visby Läroverks bibliotek äfven innehar några fragment. Eget nog hade O. W. Lemke ej tillgång till dessa genealogier, då han utarbetade Visby stifts Herdaminne, men August Kinberg säger, att det var Butendorffs material, som ingaf honom tanken på en gotländsk släktbok. Som bilaga till tidningen Gotlänningen utgaf också Kinberg »Gotländska släkter» under åren 1889—1897, då arbetet afstannade med bokstafven I. Förut hade Oskar Rosman i Årsredogörelse för Visby allm. läroverk för åren 1886—87 meddelat »Genealogiska anteckningar om några Gotländska släkter», ett stickprof ur hans betydande manuskriptsamling af gotländska genealogier. Och slutligen utgaf Axel Wijkmark 1904—1907 »Gottlands trupper 1811—1904».

Det är sålunda ett högst betydande både tryckt och otryckt materiel, som finnes om gotländska släkter, men ett sammanfattande arbete har hittills saknats. Man hade väntat att ett sådant skulle komma från kompetentaste håll — en af våra få fackbildade genealoger är nämligen gotlänning — men denna förhoppning har gäckats af löjtnant Emil Nyberg, som nu försökt att lösa den ingalunda lätta uppgiften och därigenom förekommit alla andra.

Man måste dock beklaga att så skett, ty utgifvaren är ej den person om hvilken man kunnat säga »ille faciet». Han har genom sitt arbete tvärtom förstört ämnet för lång tid framåt och sådant kan ej gärna ses med blida ögon af dem, som anse släktforskningen för något annat än mer eller mindre okritiska personers tidsfördrif på lediga stunder.

Redan en blick på förordet bestyrker detta. Utgifvaren säger däri att kyrkoböckerna i första rummet användts som källor, men »då olikheter förefunnits i kyrkoböckerna hafva resp. Dop- och Dödböcker

---

[1] Jfr författarens anmälan i Stockholms Dagblad 1912 10/4.

fått fälla utslaget». Genealogiska arbeten såväl i tryck som handskrifter hafva äfven anlitats, men i hvilken grad och huru angifves försiktigtvis ej.

Hvad skall man egentligen säga om exempelvis behandlingen af tab. 4 släkten Lindström från Nyland? Att den förråder fullkomlig obekantskap med Sveriges Läkare Historia, ny följd, synes antagligt.

Se vi på släkten Polhammar, finna vi till vår förvåning, att brukspatron Lars Cristoffer Tab. 3, f. 1757 aflidit ogift. Så var dock ingalunda fallet, ty han var gift med Helena Augusta Loo och såväl sondöttrar som en sonsons dotter lefva ännu.

Släkten Langes äldste stamfader säges vara en Hindrik Lange, född i Karlshamn i midten af 1500-talet. Dennes son Jöns var präst i Gärdsås i Skåne o. s. v. Huru skall denna uppgift kunna förklaras? Visserligen finnes en socken Hjersås i Skåne, men uppgiften bekräftas ej af Cavallins herdaminne.

Ätten af Klints härstamning från Hörnarps socken i Kronobergs län har såväl i Wrangel och Bergströms ättartaflor som i »Ätten af Klint» och Personhistorisk tidskrift beriktigats utan att utgifvaren funnit anledning upptaga detta. Hvad åter släkten Klint från Stockholm angår, härstammar denna från guldsmeden H. C. Klint och Johanna Schaupp, men någon anledning att på grund af namnlikheten sätta dess ursprung från Smålandsläkten har man veterligen ej.

Att benämna en person, som afled 1766, för småbrukare är väl ändå att gå 1900-talet i förväg.

På flera släkter äro syskonkretsarna ofullständigt upptagna. Det säges t. o. m. att en nu lefvande person, som ej längre är bosatt på Gotland och ej subskriberat på arbetet, helt enkelt uteslutits. Att tilllämpningen af en sådan princip ej kan öka utgifvarens auktoritet, är helt naturligt.

Näst Sveriges adel torde ingen befolkningsgrupp i Sverige utgöra ett för demografiska studier så förträffligt materiel som Gotlands befolkning, afskild som den lefvat under flera århundraden utan nämnvärd inblandning, men på det nu utgifna arbetet kan en sådan undersökning icke grundas. Saknaden af uppgifter om i yngre år aflidna barn och dagar för födelser, giftermål och dödsfall är härvidlag särskildt kännbar.

G. I.

Vestgöta Nation i Lund 1683—1910 af *Carl Sjöström.* Lund 1911. 294. s.

Ånyo föreligger ett nytt arbete af den outtröttlige forskarens hand. Arbetet, som är uppställdt efter samma plan, som författarens föregående arbeten, innehåller en del intressanta släktuppgifter om de Västgötasläkter, som förf. närmare studerat och hvilka han lyckats med sin fina skarpblick utreda.

Många flera skulle man ju önska sig, men det är ingalunda ett lätt arbete och svårast är onekligen att binda dessa gamla samman med nutida lefvande. Här sättes personalkunskapen på ett stort prof och man kan väl säga att nästan hvarje landskap kräfde en specialist

på sitt område. På somliga ställen finnas sådana, men visst ej öfverallt. Förf. är en sådan för Skåne, Blekinge och Halland.

Så följer en icke mindre värdefull bilaga kallad Vestgötar i Lund utanför Nationen och som begynner med Isak Brochenius 1668 och slutar med Gustaf von Essen 1845.

A. Ln.

H. Nilson och J. A. Setterdahl. Linköpings stifts matrikel 1911. Linköping 1911. 188 sid. 8:o.

Våra stiftsmatriklar torde få anses som förebilder till vår numera så rikhaltiga matrikellitteratur, då det är öfver 100 år sedan de första utkommo. Men våra fordringar på en väl redigerad matrikel har utan tvifvel ökats högst betydligt under samma tid. Det är ej utan, att man ibland haft ganska svåra anmärkningar mot flera på senare tid utkomna arbeten i matrikelväg. Huru mycket angenämare är det då ej att kunna presentera ett arbete, som synes vara ett mönster för dylika uppslagsböcker, och hvartill man måste lyckönska utgifvarne.

Arbetets förste del är författad af pastor Hans Nilson och lämnar historiska, topografiska, statistiska och ekonomiska meddelanden, särskildt för hvarje församling. Den andra delen utgöres af en biografisk afdelning, utarbetad af pastor Setterdahl, som här med känd säkerhet låter sitt vetande flöda. Vi vilja särskildt framhålla bibliografierna, ej minst den som rör utgifvaren själf, ty den visar, hvilket väldigt forskningsarbete han under årens lopp utfört på det personhistoriska området. Utom i bokhandeln kan boken erhållas vid direkt rekvisition hos utg., adress Slaka, Malmslätt.

G. I.

Släkten Humble 1650—1911. Stockholm 1911. 32 sid. 8:o. Denna släktbok uppgifves vara grundad på »Upsala Erkestifts Herdaminnen», »Roslags och Uplands nationsmatriklar», anteckningar af kyrkoherden Ol. Abraham Humble i Gnarp och meddelanden af familjemedlemmar samt är utarbetad af herr Knut Humble, som i förordet söker förklara principerna för kortsystemets användning vid uppgörande af stamträd, eller hvad som här kallas »Åtvidabergs släktforskningssystem». Så vidt vi hafva oss bekant användes det här för första gången i tryck.

Att kortsystemet synnerligen väl lämpar sig för uppställande af anträd har bland annat vid ett sammanträde i samfundet framhållits, men att använda det för stamträd är förenadt med vissa olägenheter, särskildt om en syskonkrets omfattar flera än 10, hvilket åtminstone förr ingalunda var ovanligt. Man nödgas då utom siffror äfven använda bokstäfver för beteckningen och detta ökar ej lätthandterligheten, då såsom i t. ex. *6:te led* erfordras 6 siffror.

Utgifvaren säger i förordet att första barnet bör betecknas med en nolla, men använder icke förty i första generationen en etta härför.

Saknaden af register och en del ofullständigheter gör, att man känner sig något besviken på arbetet. Så hafva vi vid ett hastigt genomögnande af detsamma funnit, att Anjous arbeten om Svea hofrätt och släkten Anjou innehålla flera uppgifter, som saknas här.

Arbetet är tryckt på hvarannan sida antagligen för att lämna plats för anteckningar, men detta sker utan tvifvel bättre, om vanlig interfoliering användes.

G. I.

Södermanlands Nation i Lund af *Carl Sjöström.* Lund 1911. Tryckt i 99 exempl.

Redan samma år som förf:s arbete, Vestgöta Nation, blifvit färdigt får man här en redogörelse för en af Lunds s. k. små nationer. Matrikeln upptager endast 7 medlemmar, början de med kammarskrifvar Reinhold Matthson år 1838 och slutande med Frans Aug. Hagström år 1843. Mera bekanta äro operasångaren Olof Strandberg samt Carl Aug. Strandberg, den under namnet Talis Qvalis bekante skalden. År 1841 hafva vi den bekante professorn vid Karolinska institutet Gust. von Düben och provinsialläkaren i Pajala Christian Strandberg. Från Lund sakna vi nu endast Östgöta nation, men den lärer snart utkomma. Ofrivilligt måste man utropa, hvad kan egentligen Uppsala erbjuda för motstycke till det stora biografiska arbete, som hufvudsakligen startats af Sjöström — just ej mycket, men vi hysa den förhoppningen att föredömet från Lund skall mana och sporra till efterföljd, och när en gång alla Uppsala nationernas matriklar blifvit öfverlämnade till pressen, få vi också en bild af vårt lands mera märkliga män på de mest olika områden och från skilda tidsskeden.

A. Ln.

Erik Jonæus. En artist från 1700-talets Karlstad. Föredrag vid Värmlands Fornminnesförenings sammanträde i Karlstad den 22 sept. 1909 af *C. V. Bromander.* Karlstad 1911. 26 sidor, 5 illustrationer. Pris 50 öre.

Kyrkoherden C. V. Bromander har genom föreliggande lilla skiss fäst uppmärksamheten på en 1700-tals målare, hvilkens namn oss veterligt hittills varit alldeles okändt. Med mycken säkerhet i källbehandlingen och liflighet i skildringen har kyrkoherden Bromander förstått teckna Erik Jonæi lif och arbete. Denne var född 25/12 1733 i Karlstad af fattiga föräldrar, gick i lära hos Mikael Herman därstädes, var på gesällvandring ett par tre år, från 1760-talet sin egen mästare i Karlstad, där han var bosatt hela sitt lif, samt dog den 8 sept. 1805.

Af bevarade alster af Erik Jonæus äro att beakta utom altartaflan i Ransäters kyrka, tvenne porträtt i olja: 1) Sven Kilman, komminister Ö. Ullerud, i kyrkan därst., ett intressant gubbansikte; 2) Fredrik Fryxell, i Karlstads gymnasiebibliotek, bland våra genealoger välkänd

för sitt stora arbete Värmländska släktboken, manuskript i Kungl. Biblioteket.

Porträtten äro återgifna i kyrkoherde Bromanders arbete. Det måste ha sitt intresse att studera föreliggande tvenne alster af en målare, som icke synes haft någon som helst skolning i porträttkonsten. Omedelbart målade efter naturen, göra de ock, att döma af reproduktionerna, ett hederligt och godt intryck.

Det må till sist tillåtas oss att uttala en förhoppning att snart åter få se skildringar från Värmland af kyrkoherde Bromander, hvilken synes vara väl utrustad att från sin hembygd framdraga nya bidrag till svenska odlingens historia.

Ramsay, Jully. Frälsesläkter i Finland intill Stora ofreden. Söderström & C:o, Helsingfors 1911. Sid. 173—294. 4:o. Pris 15 mk.—10 kr.

Af detta värdefulla arbete föreligga nu arken 22—37, innehållande bokstäfverna H—M. Tryckningen af återstoden utlofvas vidtaga omedelbart.

Undertecknad har redan när första häftet utkom i denna tidskrifts spalter (1910 sid. 54 o. f.) fäst våra läsares uppmärksamhet på detta verk, lämnat en summarisk redogörelse för planen och meddelat en och annan randanmärkning. En för en större allmänhet afsedd anmälan af båda föreliggande häften har undertecknad fått införd i Stockholms Dagblad för den 4 jan. 1912.

Detaljgranskningen uppskjutes lämpligen tills hela verket — vi få hoppas snart — nått sin fullbordan. Här må endast ytterligare konstateras att äfven vi i Sverige ha fått mycket af värde genom dessa fru Ramsays forskningar. Förut alldeles okändt har kommit fram, mycket gammalt har rättats och till kända »fakta» har fogats värdefulla och nya detaljer. Därom kan hvar och en öfvertyga sig, som slår upp Anrep eller Schlegel och Klingspor och jämför dem med fru Ramsay.

C. M. S.

Per Henrik Malmsten. Minnesteckning af *E. Lennmalm.* Stockholm 1911. Svenska Läkarsällskapets handlingar. band 39. 8:o. 99 sid. Pris 2 kronor.

Med anledning af 100-årsdagen af den berömde läkaren professor Per Henrik Malmstens födelse föredrogs den 12 sept. 1911 vid Svenska Läkarsällskapets sammankomst en minnesteckning öfver honom.

Minnesteckningen som nu föreligger i tryck är en både värdefull och underhållande lektyr. Man får en känsla af att intet väsentligt moment i lefnadsteckningen är försummadt och att det hela är väl afvägdt. Författaren till minnesteckningen, innehafvaren af P. H. Malmstens professur, Dr E. Lennmalm, har också såsom läkare haft särskil-

da förutsättningar att bedöma Malmstens lifsarbete. Mycket af det som nu kommit fram och som så organiskt synes höra ihop med hela framställningen hade en laicus knappast kunnat iakttaga, än mindre skildra så åskådligt. Och ändå är det ingen lärd afhandling utan en liten enkel vacker teckning af människan Per Henrik Malmsten.

Omsorgsfullt valdt och väl utfördt är det rikhaltiga illustrationsmaterialet. Bilagorna äro af värde. Utom källförteckning, finna vi här en bibliografi öfver Malmstens skrifter 1842—78; det är 186 nummer. Vidare en »Beskrifvande förteckning å porträtt af Per Henrik Malmsten»; 11 nummer handgjorda och litograferade. Arbetet afslutas med en tabell öfver Malmstens 16 anor.

Christopher Polhem. Minnesskrift utg. af Svenska Teknologföreningen, Stockholm 1911 — ***Trollhättan, dess kanal och kraftverk.*** Historik och beskrifning, utg. af K. Vattenfallstyrelsen, Del I. Stockholm 1911.

När man genomser en i förstnämnda arbete införd bibliografi öfver »tryckta arbeten om Polhem och hans verk», konstaterar man genast, att vår litteratur är fattig på studier öfver Christopher Polhem. Den store mekanikern åberopas gärna så där en passant, då det gäller att framhålla svenskarnas tekniska begåfning, men då det gällt att tränga närmare in i hans lifsverk, har han icke utgjort tillräcklig lockelse för forskaren. Det är ju kanske ej så underligt, då man betänker, att Polhems historia är ett stycke af vår ekonomiska historia, som först på det yttersta af dessa dagar börjat samla en smula intresse. En versmakare eller en teaterdam har helt naturligt större tjuskraft på både samtid och eftervärld än ett snille som offrat sig på »praktiska» ting.

Teknologföreningens minnesskrift, som framkommit i anledning af 250-årsminnet af Polhems födelse, är det första moderna försöket till en vetenskaplig Polhemsbiografi och kommer ej en dag för tidigt. Arbetet innehåller först ett bidrag till Polhems lefnadsteckning af bibliotekarien *S. E. Bring*, vidare en redogörelse för Polhems arbeten inom den tillämpade mekaniken af professor *G. Sellergren*, en afdelning om Polhem som konstmästare af bergsingenjör *H. Sundholm*, en afdelning om Polhems arbeten på byggnadskonstens område af grefve *N. Cronstedt*, och slutligen ett bidrag till en Polhemsbibliografi af *S. E. Bring*.

Att ingå på ett kritiskt bedömande af arbetet tillhör icke detta sammanhang. Vare det nog sagdt, att arbetet är grundadt på omfattande källstudier, att det innehåller flera beriktiganden af äldre uppgifter och naturligtvis en mängd nya synpunkter, då hela ämnesbehandlingen är ny. Liksom alla samlingsverk, som komponeras af flera författare, har arbetet svårt att ge totalbilden och det samlade intrycket. Men den tid är nog mera aflägsen, då det framträder någon, som med sakkunskap förstår bedöma *allt* hvad Polhem uträttat. Ty så mycket framstår i alla händelser som helhetsintryck af boken, att Polhem säkerli-

gen var ett af de mest vidfamnande snillen vårt land ägt — en man som icke blott såsom mekanisk uppfinnare sökte realisera idéer, hvilka först en sen eftervärld förmått uppfatta, utan äfven såsom industriidkare, nationalekonom, tänkare och mångsidig författare stod långt framom sin egen tid.

Den hittills utgifna delen af det stort anlagda Trollhätteverket är också till väsentlig del ett monument öfver Christopher Polhem, fast det ej har det ringaste samband med Polhemsjubileet. Jämte en redogörelse för Trollhättans och Göta älfs utvecklingshistoria af *Otto Nordenskiöld* innehålller det en beskrifning öfver kanalens historia till 1844 af *S. E. Bring*, och naturligt är att i sistnämnda afdelning Polhems namn intar en bemärkt plats. Historiken är en officiellt hållen redogörelse för kanalfrågans gradvisa framdrifvande af statsmakterna, men genom de värdefulla notiser, den lämnar om de många personer, som haft inflytande på verkets utveckling, och särskildt genom de synnerligen vackra porträttreproduktionerna har arbetet sitt stora intresse också för personhistorien.

—*n.*

Indebetou, Govert, Petrus Arosenius' stamträd, upprättadt år 1911. Stockholm 1911. 8:o. 44 s. — Släktmötet på Skansen den 13 maj 1911. Stockholm 1911. 8:o. 22 s.

Petrus Arosenius' (född 1718; † 1783), prost i Söderbärke, och hans maka, Agnes Hülphers' (född 1736; † 1803) nu lefvande talrika efterkommande på såväl svärds- som spinnsidan samlades sistlidna vår till ett möte i Stockholm för att upplifva eller stifta bekantskap med hvarandra, och till ett minne af denna sammankomst har en skildring af densamma jämte förteckning på de 176 deltagarna sett dagen. Samtidigt har en af släktingarna, direktör G. Indebetou, offentliggjort en af honom utarbetad genealogisk öfversikt af samtliga ättlingar till ofvanstående stamföräldrar. Ehuru icke ännu mer än fem fjärdedels sekel förrunnit sedan ättefaderns död, hafva dennes afkomlingar vuxit till det synnerligen aktningsvärda antalet af 737 personer, fördelade på nio grenar. Redan i andra ledet bildades trettio familjer, i det tredje 62, och i det fjärde hafva syskonkullarna hittills vuxit till 78. Lifskraften är påtaglig och därmed sammanhänger måhända den sällsynta släktkärlek, som famnar ej blott fädernesläkten och möderneränderna, utan äfven räcker till för de med dessa genom giftermål förenade familjerna, och som tagit sig uttryck i såväl det enastående mötet som i de pietetsfulla publikationerna. För en utomstående har stamträdet väl intresse mindre genom det .samband, som finnes mellan dessa olika släkter än genom de upplysningar, som däri lämnas om dem själfva. Dock äro utredningar sådana som denna gifvetvis af ett ganska stort demografiskt värde, och det kan ur denna synpunkt beklagas, att de på grund af i ögonen fallande svårigheter äro ganska sällsynta, och att, då försök i genren gjorts, dessa ej alltid fylla anspråken på fullständighet, reda och tillförlitlighet. Närmast kommer man vid genomögnandet af nu före-

liggande häfte att tänka på den stora Sursillska ätteutredningen, med hvars jättelika omfång det väl ej kan täfla, men som det i stället så mycket mera öfverträffar med afseende på nyssnämnda fordringar. Det ligger emellertid i sakens natur, att de företrädda släkterna endast mycket ojämnt äro representerade i boken, så till vida som somliga äro fullständigt beskrifna, då däremot andra, hvilkas ingiften äro af senare dato, kanske blott kunna uppvisa en enda omnämnd person. Ett uppräknande af alla namn gagnar därför ej mycket. De släkter, om hvilka mera omfattande utredningar här föreligga, äro utom den Aroseniska, familjerna Löfvenius, Boëthius, Robson, Söderberg, Almgren och Indebetou. Flera af dessa hafva tidigare ej varit i tryck beskrifna och rörande de öfriga hafva tillkommit en mängd nyare uppgifter, som inom ramen för arbetets plan synas vara synnerligen kompletta. Att de äfven äro pålitliga, därför borgar säkerligen utgifvarens namn.

Aqut.

Polhems släkt och dess minnen på Gotland. Några anteckningar af *Holger Rosman.* Stockholm 1911. 79 sid. 4:o. Tryckt i 100 ex.

Svenskar. Christopher Polhem af Holger Rosman. Stockholm 1911. 108 sid. liten 4:o. Pris 2 kr.

Doktor Rosman har efter många års bortvaro återvändt till personhistorien och till Polhemsjubileet utgifvit förestående två arbeten, af hvilka det första utan tvifvel får räknas som ett af de värdefullaste bidragen till 1911 års genealogiska litteratur. Det är så sällan man bjudes en källkritisk diskussion, att den här lämnade värdesättningen af källorna är förtjänt af särskildt beaktande. Efter en inledning behandlas Gotland vid släkten Polhammars framträdande, hvarpå i de följande kapitlen redogöres för släktens ursprung och inflyttning till Gotland, Wolf Christoph Polhammars affärsverksamhet, Christopher Polhems födelse och barndom samt släktgården Mellings. Släkten Polhammars förgreningar i Sverige med stamtafla i 27 tab. och register öfver ingifta släkter afsluta arbetet.

Om, såsom man har fulla skäl att antaga, släkten Polhammar har samma ursprung som den österrikiska uradliga ätten Polheim, torde den i Sverige lefvande släkten vara riksfriherrlig, ty denna värdighet erhöll ätten redan 1501 i Österrike. Detta endast som ett tillägg till hvad i arbetet säges om släktens ursprung.

Det andra arbetet åter ingår såsom redan titeln anger i den af firman Albert Bonnier utgifna serien Svenskar och således afsedt för en större läsekrets. Det prydes sålunda med 3 porträtt af Polhem, ett af hans hustru, bilder från Nystugu och Stjernsund samt facsimile af ett bref från 1718 efter original i riksarkivet. En öfversikt lämnas öfver de viktigaste data i Polhems lif, som erbjuder så mycket af intresse för ett rätt förstående af olika grenar af svensk odling under 1700-talets förra hälft.

G. I.

Släkten Bursie. Biografiska och genealogiska anteckningar af J. Axel Setterdahl. Linköping 1911. 42 sid. 8:o.

Det är icke ofta man träffar en släktmonografi, som är resultat af så mödosamt forskningsarbete som nu föreliggande rörande släkten Bursie. Mer än många andra visar den, hvilka svårigheter, som mången gång möter släktforskaren, men också huru dessa genom ihärdighet och gynnsamma tillfälligheter kunna öfvervinnas. Förordet är i detta afseende rätt belysande äfven om man måste invända mot en del uttalanden däri. Visserligen var utgifvaren af Svenska Ättartal i många fall en god läromästare, men att någon kommande forskare skulle vilja täfla med honom i konsten att skrifva förord, har man icke väntat.

Släkten Bursie härstammar från Skottland, där Petter Bursie, som från 1618 förekommer i Jönköping, var född 1575. Han uppgifves vara son till en i öfrigt okänd Bengt Bursie, hvilken skall hafva öfverflyttat till Sverige. En tradition vill sätta släkten i samband med en fransk ätt Bussy d'Amboise, som dock ej kunnat återfinnas i något för utgifvaren tillgängligt arbete. Att *däraf* draga den slutsatsen, att någon ätt med detta namn *aldrig* funnits, torde dock vara förhastadt, liksom den omständigheten, att släkten Bursie aldrig här i landet begagnat något vapen, skulle bevisa att den ej kan vara af adelig börd. Detta hindrar dock ej, att de slutsatser, hvartill utgifvaren kommit, på grund af andra skäl torde vara riktiga.

Att kyrkoböckerna i den mån de inkommit till landsarkiven i högre grad än förut blifva genomforskade vid liknande utredningar är helt naturligt, men att mantalslängder och domböcker m. fl. handlingar kunna vara så gifvande som i förevarande arbete visas vara fallet, bör utan tvifvel vara en uppmaning till ökad brytning i denna för personhistorien outtömliga grufva.

Pastor Setterdahl är att lyckönska till det bevis han nu härpå gifvit, värdefullt som allt vi hittills emottagit af denne erfarne forskare. Genom arbetet har han dessutom lämnat ett bestående bidrag till utredning af den skotska invandringens betydelse för det svenska folkelementet, en fråga, som dock ej torde kunna belysas förrän genealogien utfört sitt inventeringsarbete.

G. I.

Anteckningar om släkten Östrand samlade och utgifna af David Östrand. Uppsala 1911. 64 sid. + 2 släkttaflor. Tryckt i 150 numrerade exemplar.

Fyratio år hafva nu förflutit sedan Anrep utgaf släkten Östrands stamtafla i Svenska Släktboken.

På denna tid hafva helt naturligt timat så stora förändringar inom släkten att en ny framställning af dess genealogi både för att däri upptaga de sista generationerna och för att tillgodogöra sig forskningens nyare resultat rörande äldre generationer är fullt berättigad och önskvärd. Men utgifvaren, som synes nedlagt ett betydande arkivforsknings-

arbete, och på ett i det hela taget förtjänstfullt sätt skilt sig från sitt arbete, har ej nöjt sig därmed.

Han meddelar först en öfversikt öfver från Älfkarleby härstammande släkter med namnet Östrand, inalles 5 stycken. Af dessa är det Carl Janssons släkt, som här utförligt behandlas ej endast på mansidan utan äfven på kvinnosidan med tillsammans 220 ättlingar. Denna siffra är dock så liten, att man har anledning tro, att ej alla grenar kunnat följas till närvarande tid. Arbetet gifver dessutom en del upplysningar, som man mera sällan finner i den genealogiska litteraturen, exempelvis dödsorsak, men skulle utan tvifvel vunnit i öfverskådlighet, om släktnamnet utsatts för hvarje person. Följer så Carl Östrands och hans makas Andréette Odéns anträd, samt källförteckning. Man saknar däri omnämndt Sehlbergs manuskript »Om Gefle och dess släkter», hvilket förtjänstfulla arbete vid behandling af en Gäflesläkt ej borde förbigås.

Boken kan rekvireras hos utgifvaren, adress Uppsala, till ett pris af 3 kronor + postförskott.

G. I.

Styffe, Carl Gustaf, Skandinavien under Unionstiden. Med särskildt afseende på Sverige och dess förvaltning åren 1319 till 1521. Ett bidrag till den historiska geografien. Tredje uppl. Stockholm 1911. P. A. Norstedt & Söner. 536 sid. Pris 6 kr.

Styffes »Skandinavien under Unionstiden», det vet hvar och en, är alldeles oumbärlig för den som något sysslar med ortshistoria och äfven medeltida personhistoria. Af denna klassiska handbok i historisk geografi utkom första upplagan 1867 och andra upplagan 1880. Författaren var dock icke nöjd med denna upplaga utan önskade omarbeta den för att utgifva den utvidgad och förbättrad. Men först på gamla dagar fick f. d. universitetsbibliotekarien C. G. Styffe tid att återgå till sina ungdomsstudier Skandinaviens medeltida topografi och ägnade vid fyllda 80 år »en god del af de sista 10 åren för komplettering af detta arbete».[1]

Själf hade Styffe icke hunnit bearbeta detta sitt rätt betydande material, när pennan för alltid föll ur hans hand. Han dog den 20 mars 1908 vid nära 91 års ålder. Efter hans död öfvertog arkivarien L. M. Bååth det svåra och grannlaga arbetet att utgifva en ny upplaga af Skandinavien under Unionstiden. Utgifvarens hufvuduppgift har enligt förordet varit att befordra den färdiga texten till tryckning, hvarvid utgifvarens tillägg mest i noterna satts inom klammer [ ]. Huruvida Bååths utgifningsprinciper varit de enda möjliga eller ens de lämpligaste är här icke platsen att diskutera. I ett sådant arbete som detta måste alltid detaljer finnas mot hvilka man kan göra anmärkningar; men en detaljkritik, välbehöflig för resten, skulle föra oss för långt och delvis icke höra till denna tidskrift. Det må i stället framhållas att i den nya upplagan texten fått en betydlig tillökning isynnerhet genom

---

[1] Styffes egna ord. Se L. M. Bååths förord till tredje upplagan.

talrika tillägg och förklaringar, hvaremot de redan befintliga ortsbeskrifningarnas antal icke ökats något nämnvärdt. Till ortsbeskrifningarna höra också ägarelängderna. Det blir på detta sätt ett betydande personhistoriskt material som här erbjudes oss, ehuru det icke ingick i Styffes plan att närmare gå in på släktproblem. Han hade nämligen mött alltför stora svårigheter att med någon större säkerhet fastställa släkter och deras vapen. Ett personregister kunde under sådana förhållanden heller icke utarbetas. En sätesgård omnämnes principiellt, äfven om den varit aldrig så liten och ägdes af en obetydlig släkt; en gård däremot, som ej kan bevisas ha varit sätesgård någon gång, omnämnes principiellt icke, äfven om den ofta omnämnd i permebref och jordeböcker länge gått i arf bland betydande släkter och varit tvistefrö mellan berömda mäns arfvingar. De korta upplysningarna, säger Styffe i förordet till andra upplagan, om dem af sätesgårdarnas ägare, som i historien äro obekanta, hafva egentligen blifvit anförda såsom bevis på sätesgårdens ålder. Samma principer äro tillämpade äfven i tredje upplagan. Berömda släkter, som i ortshistorien utan att ha haft sätesgårdar där, ändå spelat en betydande roll i trakten, bli i detta sammanhang förbigångna. Andra och många fler bli aldrig omnämnda. Det är gifvet, att man icke får vänta sig att vid läsningen af »Skandinavien under Unionstiden» få en sann bild af de svenska frälsesläkterna under medeltiden och deras besittningar; men det är ändå ett stort personhistoriskt material, och detta har utgifvaren öfverskådligt hopfört i ett personregister. Man är Bååth tack skyldig för hvad han gjort i den vägen, så mycket mer som svårigheterna därvid gifvetvis varit mycket stora. Styffe ansåg dem, som vi sett, alltför stora och för detta ändamål af för underordnad betydelse att offra tid åt specialstudier i medeltidens genealogi och heraldik. Det som fanns då var för litet och i allmänhet icke nog kritiskt bearbetadt. Sedan dess ha dock förhållandena ändrat sig. Släktforskningen har gjort framsteg och det har arbetats flitigt, på senaste tid mera metodiskt. Mycket återfinnes likvisst ännu icke i tryck, men Bååth har haft förmånen att vid detta arbete kunna begagna framlidne Dr K. H. Karlssons »Biografiska anteckningar för medeltiden», hvilka Riddarhusdirektionen varit nog förtänksam att införlifva med sina genealogiska samlingar. Detta har icke kunnat ske förr än vid utarbetandet af registret, som på så vis kompletterar Styffes uppgifter i texten, utan att där komma till synes. Beklagligtvis; i annat fall hade många viktiga tillägg kunnat komma med och många föråldrade uppgifter kunnat rättas. Ett exempel: Styffe ansåg att Horn på Öland var utgångspunkten för de tio adliga ätterna af detta namn! Rätta förhållandet är som bekant att det är två grupper, en med härstamning från Rantzien i Pommern och en från Kankas i Finland. Detta hade redan påpekats af K. H. Karlsson 1891 och har sedan upprepats öfverallt i alla tryckta källor. Öfverhufvud synes den tryckta litteraturen icke anlitats tillräckligt. Till vår förvåning sakna vi exempelvis hänvisning till en för ortnamnsforskning så viktig bok som t. ex. den 1908 af K. H. Karlsson i Saml. utg. af i Svenska Fornskriftssällskapet tryckta Arfstvister mellan Erik Eriksson (Gyllenstjerna) och Ture Turesson (Bjelke).

C. M. S.

Ur källorna till Sveriges historia under nyare tiden. I. 1520—1721. Utgifven af *Emil Hildebrand* och *Carl Grimberg*. Stockholm 1911. P. A. Norstedt & Söner. 8:o. 320 sidor. Pris 3,50.

Vi vilja fästa våra läsares uppmärksamhet på ett nyligen utkommet arbete, som synes oss ägnadt att kunna bli till glädje för alla, som vörda våra gamla historiska minnen. »Till envar, som vill leva sig in i flydda tiders liv, vänder sig denna samling av valda källskrifter, vilka förut dels icke eller i förvanskat skick blivit publicerade, dels varit mer eller mindre svårtillgängliga.» Så börja utgifvarna sitt företal. Deras namn borga för att detta texturval är det bästa, återgifvet för att bevara tidsstämningen i sin tids språk. Urvalet börjar med utdrag ur Gustaf Vasas äfventyr i Dalarna efter Peder Svarts krönika och slutar med »de svenska krigsfångarna i Ryssland», består vidare af skildringar, hämtade ur dagböcker, bref m. m. och innehåller för öfrigt ett stort antal skrifter — boken innehåller öfver 300 sidor —, som till en del äfven ge oss inblick i de ledande personligheternas privatlif, belysa deras karaktärer och ge lif och färg åt allmänt kända fakta. För att endast nämna ett och annat ur högen, få vi här läsa om några drag af Gustaf Vasas personlighet, en berättelse om kungens sista stunder och död, författad af mäster Hans, kyrkoherde i Stockholm och konungens själasörjare; vidare en berättelse om Sturemorden författad af Erik XIV:s läkare Benedictus Olai och införd i en krönika i Hogenskild Bielkes samlingar; Axel Oxenstiernas bref till riksråden om Gustaf Adolfs död; ur Chanuts kända skildring af drottning Kristina, som trycktes 1674 är ett utdrag meddeladt tillika med drottningens randanmärkningar, hvilka återfinnas i ett exemplar som drottning Kristina ägt och som nu förvaras i Kungl. Biblioteket. Det skulle föra oss för långt att fortsätta uppräkningen af hvad denna förträffliga bok erbjuder oss. Uppställningen är kronologisk med inledande ord, som sätta läsaren in i situationen. Svårförstådda ord ha blifvit tolkade i noterna.

C. M. S.

Porträtt af Svenska läkare och apotekare, beskrifna af N. Sjöberg. Utgifna af Svenska läkarsällskapet, Stockholm 1910. Cederqvists Grafiska aktiebolag. Del I, VIII + 128 s. text. 6 pl.; Del II, 103 pl.; Del III, 107 pl.

Det är ett ståtligt verk hvarmed Sv. Läkaresällskapet riktat den personhistoriska litteraturen. I ofvanstående arbete äro förtecknade porträtt af 275 personer, och porträtten uppgå till 489, hvaraf 269 äro återgifna i mycket goda ljustryck.

Med berättigad stolthet påpekar Sjöberg att han lyckats drifva upp förteckningen till den relativa fullständighet den nått. På den af Sv. Läkarsällskapet år 1908 anordnade medicinsk-historiska utställningen vid hvilken han äfven medverkat hade man endast samlat 199 porträtt, och det är endast på grund af hans omfattande kännedom af sv. porträtt som man kunnat åstadkomma något sådant. Sverige är i förhållande till andra länder ovanligt rikt på porträtt, men de äro tyvärr

icke i tryck gjorda tillgängliga för allmänheten och få hafva ägnat sig åt den personhistoriska synpunkten på porträttmaterialet. Man måste äfven ur den synpunkten vara Sv. läkarsällskapet tacksam för det stora porträttmaterial den låtit offentliggöra.

Tidigare porträttpublikationer ha i regel varit förteckningar öfver samlingar och den arten af publikationer är otvifvelaktigt att föredraga då den möjliggör ett systematiskt och fullständigare behandlande af porträttmaterialet. Denna publikation är tagen ur en korsande synpunkt. Den behandlar en särskild kast, och där framkommer onekligen en del intressanta synpunkter genom sammanförandet af ett sådant likartadt porträttmaterial.

Ser man t. ex. på antalet porträtt från olika tidsperioder, får man en intressant bild af huru läkarskrået arbetat sig upp till socialt anseende och sin nuvarande maktställning.

Från 1500-talet finnes intet enda porträtt. De få dåtida svenska porträtten äro alla af medlemmar af kungahuset, rikets högste samt någon inflytelserik kunglig sekreterare. Det äldsta läkarporträttet, Petrus Kirstenius, är från 1600-talets början, men är intet oljefärgsporträtt utan en liten gravyr — i motsats till Sjöberg tror jag att oljefärgsporträttet i Uppsala universitets samlingar är måladt efter gravyren å pl. II, ej tvärtom —, och gravyren är från begynnelsen ej heller svensk, utan härrör från arbeten som han fått tryckta innan han inflyttat till landet. Från 1600-talets midt blott ett porträtt. Från dess senare del, porträttmåleriets mest lysande tid i Sverige, ej mer än 26. Från 1700-talets förra del, nödåren efter de stora krigen, som dref våra porträttmålare ur landet, för att bli ryktbarheter utomlands, 22 st. Från århundradets senare del 57, från 1800-talets förra hälft 100. Sedan kommer daguerrotypens och fotografiens tid som förrycker statistiken på de handgjorda porträttens område och då förteckningen ej upptager porträtt af lefvande personer kan man ej i densamma konstatera att läkareporträtten nu torde vara långt flera än porträtten af det kungliga husets medlemmar samt flera och framför allt af i genomsnitt mycket högre konstnärligt värde än presidents- och chefsporträtten.

Särskildt för de äldre tiderna äro läkarporträtten ock synnerligen intressanta, då de ge oss en klass som hvarken agerar med i hoflifvet eller hade några högre värdigheter som de behöfde uppbära. Man möter därför i läkarporträtten mer människor, ej herdar, romare eller hermelinsdraperade officianter. Kulturhistoriskt gifva de därför långt större utbyte.

Förteckningen är uppställd efter Sjöbergs allt mera fullkomnade metod. Det på så många håll spridda materialet har denna gång tvingat honom att införa en genomgående numrering af porträtten, och detta ökar betydligt öfverskådligheten och möjliggör lättare hänvisning till åsyftade porträtt. Förteckningen följes äfven denna gång af en konstnärsförteckning med rika biografiska uppgifter. Bland dessa biografiska uppgifter må här i detta personhistoriska organ vara tillåtet att skolmästra en enda liten. Sjöberg låter, liksom Eichhorn och andra svenska källor, Desmarees dö 1775. I München där De Mares slutade sina dagar såsom kurfurstlig hofmålare uppgifva gallerikatalogerna hans

dödsår till 1776. Den innehållsrika konstnärsförteckningen är emellertid af mycket stort värde då den svenska konsthistoriska litteratur vi äga ännu är synnerligen knapphändig.

Cdr.

Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början. Af detta praktverk, hvars 13 först utkomna häften finnas omnämnda i årg. 1910 s. 170—172 af denna tidskrift, har nu (jan. 1912) utkommit inalles 28 häften, af hvilka de 15 sist utkomna innehålla beskrifningar på slott ooh herresäten från Uppland, Södermanland, Östergötland, Småland, Skåne, Västergötland och Närke. Så snart arbetet till större delen blifvit färdigt, skall en närmare granskning införas i denna tidskrift.

Svensk exlibristidskrift. Utgifven af *Arthur Sjögren.* Årgång I. 1911.

Med några ord nämnde vi i första häftet af föregående årgång att en ny tidskrift startats, som hade till uppgift att lämna meddelanden för exlibrissamlare och bokvänner. Studiet af bokägaremärken kan mången gång leda till intressanta bidrag för den personhistoriska forskningen. Vi veta ju, att i böcker ofta finnas äldre bokägarmärken af något slag, t. ex. namnteckningar, konstnärligt utförda exlibris eller signeringar på ett eller annat sätt. De kunna då naturligvis studeras i och för sig själfva och betraktas som konstverk och kuriosa, hvarvid det har sitt intresse att lära känna en persons metod att märka sina böcker; det visar ju alltid hans smak, hans sätt att vårda sina böcker. Men ännu intressantare blir det när dessa märken tas som medel att rekonstruera gamla bibliotek. Om det är ett bibliotek, som tillhört en person, kan detta gifva viktiga bidrag till hans biografi. Man får då kanske en aning om åt hvad håll hans håg legat. Hans randanmärkningar och förprickningar kunna vara särdeles karakteristiska för hans personlighet.

Det är bland andra synpunkter dessa som särskildt kunna påräkna mera allmänt intresse bland våra läsare. Utgifvaren, herr Arthur Sjögren, har visat att han har en mycket vid syn på bokägarmärken. Hans energi synes oss garantera för att tidskriften allt mer och mer kommer att vinna i intresse äfven för personhistorici.

Göteborgs Köp- och Handelsgille, Handelssocietet, Handelsförening, Handelskammare. 1661—1911. Minnesskrift af *H. Fröding.* Göteborg 1911, Wald. Zachrissons boktryckeri A. B. Stor 8:o. 224 sidor.

Göteborgs Handelskammare firade i januari 1911 kammarens tvåhundrafemtioårsdag. Vid detta tillfälle utdelades en ovanligt vacker minnesskrift, som till författare hade öfverstelöjtnant Hugo Fröding. Åt någon mera förfaren än H. Fröding var det näppeligen möjligt att anförtro det svåra värfvet att inom ramen af en populär festskrift skildra kammarens skiftande öden under den förflutna tiden. Fröding hade som bekant genom en rad uppsatser om Göteborg gjort sig känd som en af våra främste kännare af rikets andra stads äldre historia Särskildt voro ju hans »Berättelser ur Göteborgs äldsta historia» ett synnerligen intressant arbete. Man lade där märke till med hvilken skicklighet förf. lyckades sofra källorna och lämna mycket läsvärda skildringar. Till framgången bidrog icke så litet hans lättflytande och originella stil.

Samma goda egenskaper spårar man äfven i föreliggande arbete. Förf. har som förnämsta källor användt de i Handelsföreningens förvar alltifrån 1756 befintliga protokollen, bref- och kassaböckerna, samt magistratens protokoll, kommerskollegiets resolutioner och äldre tidningar. Därvid har han, som han säger, alltid haft »tidskildringen och de kulturhistoriske detaljerna till egentligt ögonmärke». Också synes han haft en viss förmåga att af till synes små obetydliga drag göra intressanta bilder, hvarvid hans blick för det humoristiska ofta på ett välgörande sätt ger lif åt framställningen och gör att hela boken icke blott blir en gedigen utan äfven en i god mening lättläst lektyr.

Det är tre stora tidsskeden i kammarens historia som bli föremål för skildring: 1) Köp- och handelsgillets 1661—1734; 2) Handelssocietetens 1734—1846 samt 3) Handelsföreningens ifrån 1846 till våra dagar. Dessa sönderfalla åter i ett flertal underafdelningar, hvar och en får sitt kapitel, hvarvid gifvetvis de äldsta blifvit fylligare behandlade än de yngsta.

Flera bilagor afsluta arbetet: 1) Kiöp- och Handels gilletz Articlar, 1661 2) Reglemente för Handelssocieteten i Göteborg. Den 14 oct. 1734. 3) Ordförande, v. Ordförande, Äldste, Bisittare, (Styrelse-) Ledamöter, Fullmäktige, Kassaförvaltare, Sekreterare, Fiskaler. Denna bilaga är utarbetad af fil. kand. G. Lindsten. 4) En handlande borgares ed, enligt cirkulär af den 24 aug. 1772. 5) Beurse-ordning. Göteborg den 25 maji 1781. 6) Köp- och Handels gillets samt Handelssocietetens medlemmar i Göteborg 1688—1847.[1]

Illustrationsmaterialet är mycket godt på cremefärgadt papper, hvarvid i synnerhet de vällyckade porträtten framträda mycket fördelaktigt. Porträtten äro: *Sebastian Tham; Petter Ekman den äldre; Daniel Petterson* (af Scheffel); *John Hall* (efter Sparrgren); *Laur. Tarras* (af Breda); *Jonas Kjellberg; Bernt H. Santesson* (etsning af Roos); *Er. Ad. Broms; Olof Wijk; G. A. Prytz* (af P. Kraft d. y.); *A. G. Lewgren; Sam. Arfvidson* (efter Maria Röhl); *L. Bergman; G. H. Ekman* (efter Maria Röhl); *J. Dickson; P. Hammarberg; C. O. Kjellberg, G. F. Henning; Aug. Röhss; L. E. Magnus* (af G.

[1] Sistnämnda förteckning synes oss vara af synnerligen stort personhistoriskt värde, då det upptar en åtminstone från 1734 fullständig lista på handlande i Göteborg.

Saloman); *Aug. Carlsson; Morris Jacobsson; Ivar Wærn; C. A. Kjellberg.*

C. M. S.

Sveriges apotekarhistoria från konung Gustaf I:s till närvarande tid enligt uppdrag af apotekarsocieteten utgifven af *Alfred Levertin* och *C. F. V. Schimmelpfennig.* I. Apoteksinnehafvare. Stockholm. h. 1 1910, h. 2 1911. Pris 1,50 pr häfte.

Det är med verkligt nöje vi bedja få fästa tidskriftens läsares uppmärksamhet på förestående stort anlagda arbete. Visserligen synes utgifvandet gå något långsamt, men detta ersättes fullt af den noggranhet och fullständighet, som präglar hittills utkomna häften. Sackléns förtjänstfulla arbete är synnerligen svåråtkomligt och Bruzelius' fortsättning på detsamma utkom 1878—1881. Det finnes sålunda flera skäl att komma med ett nytt arbete, som är fullt up to date med forskningens resultat rörande äldre tider och senaste årtiondenas utveckling och stora personalförändringar. När arbetet fortskridit längre, hoppas vi få ägna detsamma en ingående anmälan.

Haapaniemi krigsskola, dess lärare och elever. Anteckningar, handlingar, bref och matrikel, samlade af *E. S. Tigerstedt.* Helsingfors 1910. 250 sidor. Pris fmk. 4,75.

Haapaniemi krigsskola har först på senare år rönt större uppmärksamhet af historieförfattare, och likväl uppfyllde skolan på sin tid samvetsgrant och framgångsrikt en viktig mission, utbildande dugande officerare till landets försvar emot grannen i öster. Af de sparsamma meddelanden, hvilka hittills publicerats rörande nämnda anstalt, har man ej kunnat bilda sig någon egentlig kännedom om densamma. Öfverstelöjtnant E. S. Tigerstedt har emellertid riktat vår litteratur med en historisk framställning af ifrågavarande krigsskola. Hans förtjänst består ej allenast i att hafva sammanfogat tidigare kända fragment till ett helt, utan har han äfven lyckats fylla en del luckor med nya, upplysande detaljer. Författarens uppgift har ej varit lätt, ty större delen af skolans arkiv blef lågornas rof 1818. Nämnda omständighet skulle tvifvelsutan inverkat nedslående på de flesta, men Tigerstedt ryggade aldrig för svårigheter, särskildt då de ägde någon gemenskap med det för honom så kära Savolax. Energiskt fullföljde han sin utstakade plan och letade i såväl finska som svenska arkiv, där dock endast sparsamma skördar stodo att finna. Själf säger han i sitt företal, att skildringen utfallit något ojämn, och häri måste man instämma, men i saknad af material är detta förklarligt. Skildringen är delvis föga uttömmande, ehuru Tigerstedt å andra sidan saklöst kunnat förkorta några citat af tidigare författare.

Författaren gifver en kortfattad beskrifning öfver skolans verksamhet och skildrar de personer, hvilka hade sig ledningen däraf ombe-

trodd. Han redogör för anstaltens grundläggning, dess ändamål, undervisningen i densamma och utvidgningen år 1798; han skildrar i korthet lifvet inom skolan, lärarnas och elevernas öden under krigsåren 1788—1790 samt 1808—1809 m. m., allt intill inrättningens upplösning.

I personhistoriskt afseende erbjuder den bifogade matrikeln intresse. Omfattande 74 sidor meddelas här omkring tvåhundra biografier öfver skolans tjänstemän och dess elever. Om hvar och en har Tigerstedt något att meddela, och särskildt har han bemödat sig om att framhålla ifrågavarande personers krigsbedrifter. Endast 10—11 af de forna kadetterna saknas i matrikeln, men fullständiga rullor öfver samtliga elever har man ej kunnat öfverkomma. Oaktadt biografierna äro hållna i största korthet, finner man i dem likväl flera detaljer, kompletterande tidigare utgifna ättartaflor, släktböcker och andra genealogiska arbeten.

Må det i sammanhang med ofvananförda tillåtas mig att uttala ett uppriktigt beklagande öfver E. S. Tigerstedts nyligen timade bortgång. Han afled under ett besök i Sverige förliden sommar. Den personhistoriska forskningen har i honom förlorat en trägen arbetare. Varmt intresserad för fosterlandets forntid, koncentrerade han sin verksamhet under lediga stunder hufvudsakligen på det personhistoriska området af arkivforskning. Hans utgifna skrifter vittna alla om samvetsgrant arbete, och på djupet förnimmer man en varm våg, som återspeglar Tigerstedts ädla uppfattning om rätt och plikt.

Hugo Schulman.

Johan Ekeblads bref, utgifna af *N. Sjöberg.* Från Kristinas och Cromwells hof.

Om eftervärlden, tack vare en rikedom af bevarade brefsamlingar, dagböcker och memoarer, kan i detalj följa lifvet i Stockholm och särskildt i hofkretsarna under större delen af sjuttonhundratalet, så är förhållandet med sextonhundratalet ett motsatt. En sådan självbiografi som Agneta Horns är något enastående, dagböckerna hade ännu ej kommit på modet och familjebrefven från vår storhetstid äro i allmänhet så inklädda i stereotypa höflighetsfraser, att föga utrymme blir öfver för annat än de nödvändigaste meddelandena. Af så mycket större värde bli därför de relativt få dokument, som verkligen ge inblick i hur lifvet lefdes i våra fäders land, medan det var en af Europas ledande makter.

Bland dessa dokument intaga Johan Ekeblads bref en framstående plats. Drottning Kristinas unge hofjunkare hade vittert påbrå — hans far hade gjort sig känd som visdiktare —, och han förde sin penna med en för tiden ovanlig ledighet. Utförliga berättelser och beskrifningar, genomförda karakteristiker äro ej hans sak, men han återger i raska glimtar på ett otvunget samtalsspråk den värld som omger honom.

Det är Stockholm efter trettioåriga krigets slut, vimlande af från Tyskland hemkomna officerare och uppsökt af framstående utlänningar, som brefven ge inblick i; hufvudstaden som börjat komma i kontakt

med lifvet på kontinenten och där de första bärstolarna begapas på de smutsiga gatorna. Johan Ekeblad har mycket att berätta om hoffester och ringränningar, men också om blodiga dueller och »ståteliga örefilsslaktsmål» vid någon förnämlig begrafning. Han uppvaktar sin frejdade frände och beskyddare Lennart Torstenson ute på Ulfsunda, lär sig danssteg för sin gode vän »Tottens» dansmästare och spelar halfva dagen med hertig Adolf i bollhuset, sedan han vakat natten igenom uppe på slottet under drottningens sjukdom. Först och främst fängslas intresset af den unga drottningens gestalt, sådan den skymtar fram i Ekeblads bref, som också redan för länge sedan uppmärksammats och i någon mån tillgodogjorts för hennes historia under de brytningens och själsstridernas år som föregingo tronafsägelsen.

Johan Ekeblad ser med vaken och humoristisk blick på företeelserna, förblir västgöte äfven vid hofvet och låter ej kollra bort sig af »nya uppländska höfligheter och ceremonier». Han tilltalar som personlighet mycket mer än sin blaserade sonsonson, den genom Levertin och Erdmann bekantgjorde dagboksantecknaren från rokokotiden. Hans bref från Sundby, där han tillbringar några dagar med att jaga, öfverraska genom frisk och liffull naturiakttagelse, och från festerna på Stockholms slott gå hans tankar alltför gärna till hemgården vid Vänern och julkalasen med fränder och grannar. Vid sin gamle far, som han söker muntra upp i ensamheten med sina bref, är han tydligen fäst med starka band.

För kännedomen om drottning Kristinas omgifning och Stockholmsvärlden på hennes tid äro, som ofvan antydts, Johan Ekeblads nu offentliggjorda bref, med sin rikedom på lefvande smådrag, mycket gifvande. Det för fortsättningen utlofvade personregistret kommer att göra dem än mer användbara i forskningssyfte. De af en granskare i Stockholms Dagblad påpekade felaktigheter i återgifvandet af namn och dateringar, som beklagligtvis i någon mån minska värdet af nu föreliggande del, komma naturligtvis i sammanhang därmed att rättas. Arbetet prydes af ett flertal intressanta porträttreproduktioner.

S. L—d.

Karl X Gustaf från Weichseln till Bält 1657. Tåget öfver Bält och freden i Roskilde 1658. 250-åriga krigs- och segerminnen af *J. Levin Carlbom.* Stockholm 1910. VIII + 596 sid.

Källförteckningen visar, att ett rikt material stått till författarens förfogande, och man måste vara förf. tacksam för att han gjort en del för Karl X Gustafs historia värdefulla dokument lätt tillgängliga för den historiska forskningen.

Arbetet sönderfaller i tre delar. De fem första kapitlen utgöra inledningen och behandla Sveriges och Danmarks inbördes förhållanden före krigets utbrott 1657. Andra boken (kap. 6—11) innehåller första kriget med Danmark 1657 eller »2. sundskriget», som förf. benämner det, samt händelserna till och med Fredriksodde; tredje boken tåget öfver Bält och freden i Roskilde 1658.

Af ett visst intresse för personhistorien äro tvenne utförliga tablåer öfver krigsmakten vid ifrågavarande tid, inskjutna i kap. 8 (sid. 145—312) och kap. 12 (sid. 380—397), innehållande historiker öfver regementen och trupper i Karl X Gustaf armé och upplysningar om de män, som stått i spetsen för dessa och ledt dess öden. Man ser att en betydande del af den högre befälspersonalen utgjordes af utlänningar. Det är ju också naturligt att så var förhållandet vid en tid, då den svenska stormakten stod på sin middagshöjd; massor af utländska officerare strömmade till Karl X Gustafs armé för att tjäna de segerrika svenska fanorna. Dessa historiker med minutiöst noggranna redogörelser äro mycket innehållsrika, men kunde nog blifvit åtskilligt öfverskådligare, om tabellariska sammanfattningar bifogats.

Å sid. 309 vidtager en förteckning öfver »i Sverige hemmavarande officerare sommaren 1657». Öfverskriften är kanske något vilseledande, man kunde tro att alla dessa officerare lågo hemma i overksamhet, men så var ingalunda förhållandet. I dessa oroliga tider måste alla krafter tagas i anspråk; så voro bl. a. öfverstarne Johan Stake och Gustaf Oxenstjerna sysselsatta på västra gränsen och öfversten Per Andersson Linderoth i Halland och Skåne. Denne senare är oriktigt hänförd till Östgöta rytt. regemente. Han afgick från regementet 1634 och blef 1645 öfverste för ett regemente tyska ryttare.

Det kanske kunde sättas i fråga huruvida det alltid är tillrådligt att följa den för 1600-talet karakteristiska inkonsekvensen med afseende på stafningen. Förf. har haft den principen att låta personerna själfva afgöra stafningen i enlighet med de egenhändiga namnteckningarna. Anmälaren är af den åsikten, att namnen *Lewenhaupt* och *Leijonhufvud* icke få förblandas. Öfversten och chefen för Östgöta rytt. regemente grefve Ludvig Wierik Lewenhaupt, kallar förf. konsekvent Leijonhufvud, men tillhör den ätt, som i alla genealogiska och biografiska verk och matriklar heter Lewenhaupt. Sant är att han själf skref sig Lejonhufvud, men man ser också medlemmar af ätten skrifva sig Lœwenkopf. Han sökes förgäfves i ättartaflorna under ätten Leijonhufvud.

De krigshistoriska skildringarna förtydligas genom i slutet bifogade bataljplaner jämte kartor öfver de trakter där Karl X Gustafs arméer tågade fram. Kartan öfver Polen hade man kanske önskat se i något större skala.

Ett person- och regementsregister till detta och författarens föregående krigshistoriska arbete Tre dagars slaget vid Warschau d. 18—20 juli 1656, afsluta arbetet.

Detta författarens största verk, som tillför åtskilligt nytt för personhistorikern och försvarar sin plats som uppslagsbok är tillägnad doktor Sven Hedin.

R. Stenbock.

Nyare Regementshistoriska arbeten.

Värmlands Regementes (Nerkes och Värmlands Reg:tes) ***Historia,*** under medverkan af officerare vid regementet, utarbetad af

C. O. Nordensvan. *II Personhistoria*, tillika med en öfversikt af Värmlands regemente 1903—1910. Andra omarbetade upplagan. Stockholm P. A. Norstedt & Söner 1911. 329 sid.

Anteckningar om Kungl. Hallands Regemente (f. d. Västgötadals) ***åren 1625—1910.*** Jämte biografier öfver regementets officerskår samt civilmilitära personal af officers rang under motsvarande tid. Samlade af Arvid Noreen (kapten i Kungl. Hallands reg:s reserv). P. A. Norstedt & Söner 1911. 806 sid.

Kungl. Bohusläns regemente 1661—1911. Minnesskrift med anledning af regementets 250-års jubileum af H. E. Uddgren. Stockholm P. A. Norstedt & Söner 1911. 101 sid.

Minnesskrift med anledning af *Artilleristabens* 100-årsdag d. 4 maj 1907. Utarbetad af C. Axel E. Lagerfelt. Stockholm 1911. 152 sid. Upplaga tryckt i 300 numrerade exemplar.

Den i denna tidskrift häft. 1 1911 omnämnda andra upplagan af *Värmlands reg:s personalhistoria* har nu utkommit.

Arbetet inledes med en öfversikt af Värmlands regemente 1903—1910. Därefter följa lefnadsteckningar öfver officerare med vederlikar under åren 1623—1910, åtföljda för bättre öfversikts skull, af rullor öfver officerskåren från senare tid, förteckningar öfver regementsofficerare, regementskvartermästare m. fl. samt officerare, hvilka stupat eller dött i fält. De hithörande äldre rullorna återfinnas i första upplagan. I den nya upplagan äro införda flera nya porträtt, men illustrationerna stå dock tyvärr i allmänhet icke på den nivå man är van att se i moderna arbeten af detta slag. Det är att beklaga, att ett grundligare studium af arkiven ej ingått i den ursprungliga planen för arbetet och man söker också förgäfves efter en källförteckning. Måhända lefnadsteckningarna, i synnerhet de från 1600-talets förra hälft, då kunde ha blifvit något fylligare och möjligen ett eller annat årtal eller datum kunnat göra biografierna fullständigare.

Att utan vidare taga för godt ättartaflornas biografiska uppgifter är icke rådligt. Så säger förf. t. ex. å sid. 51, att Johan von Essen (1611—1661) som öfverstelöjtnant införlifvades med grefve Carl Gustaf Leijonhufvuds regemente — hvilket måste ha varit i början af 1640-talet (enl. Riddarhusgenealogierna 1643) —, en mycket dunkel upplysning, då något sådant regemente icke fanns vid den här ifrågavarande tiden. Denna uppgift ses i Riddarhusgenealogierna, återfinnes i Anreps ättartaflor, har upptagits i första upplagan af detta arbete och har i andra upplagan icke blifvit rättad. Riktiga förhållandet är nog, att von Essen 1643 (Riddarhusgen.) blifvit öfverstelöjtnant på Adelsfanan, som 1645 öfvertogs af *Carl Mauritz Lewenhaupt.* Uppgiften härstammar tydligen från den tid Lewenhaupt var chef för Adelsfanan och har sålunda gått igen ända till våra dagar. Å sid. 55 säges Samuel Gegerfelt (1638—1684) vara son till majoren vid Östgöta kavalleri Anders Pehrsson Geggen — en uppgift som också hämtats från Anrep —, men någon sådan finnes icke i Östgöta kavalleriregementes rullor. Likaså böra de

egenhändiga meritförteckningarna upptagas med en viss försiktighet och alltid underkastas granskning.

Några i regementets rullor upptagna officerare finnas här icke införda. Så saknas bl. a. majoren Fredrik Kühn[1] som spelade en viss roll under Karl X Gustafs krig i Polen 1657 och 1658 (se Carlbom, tåget öfver Bält och freden i Roskilde 1658 sid. 203 och 204).

Egen erfarenhet har lärt anmälaren att uppskatta dylikt biografiskt arbete. Säkert har förf. haft ett drygt arbete att få till stånd dessa lefnadsteckningar, då det ju gällde den omfattande tidrymden af nära 300 år, och man måste vara tacksam för att en andra förbättrad upplaga utgifvits.

Ett gediget intryck ge *Anteckningar om Kungl. Hallands regemente*, som den blygsamma titeln lyder. I en första del skildrar förf. det gamla ärorika Västgötadals regementes, som först i våra dagar fått sitt nuvarande namn, insats i vår krigshistoria, allt ifrån dess uppträdande under sin första chef Jöran Cunningham i Gustaf II Adolfs krig med Polen, intill våra dagar.

Andra delen innehåller lefnadsteckningar af officerare med vederlikar med förteckningar öfver regementsofficerare, kompanichefer m. fl., hvarjämte bifogats en rulla öfver officerare, hvilken enligt olika källor tjänat vid regementet, men ej återfinnas i dess rullor. Dessa biografier äro fylliga och upptaga icke endast lösa data ur tjänsteförteckningarna, utan förf. har äfven sökt tränga in i vederbörandes privata lif. En siffergranskning här och hvar har utfallit väl. Man kanske kunde tillägga några födelseår; så är t. ex. Lars Tjellman (n:r 386) f. 1681, Abraham Bergman (n:r 437) f. 1714.[2] Hvad uppställningen beträffar har här följts den principen, att regementscheferna nämnas först och därefter öfriga officerare i den ordning de införlifvats med regementet, en anordning som synes praktisk.

Arbetet prydes af många illustrationer, bland hvilka särskildt må framhållas flera lyckade planscher öfver regementets fanor, både den nuvarande och äldre tiders, samt reproduktioner af de officerskåren tillhöriga porträtten af regementschefer. De numera så vanliga gruppbilderna saknas ej heller här.

Arbetet, som är tillägnadt regementschefen och öfriga officerare, borde icke saknas i något regementsbibliotek.

Vår krigshistoriska litteratur har genom skildringen om *Bohusläns regemente* fått en värdefull tillökning. Arbeten af detta slag äro afsedda för fackmän och knappt njutbara för en större allmänhet. Löjtnant Uddgrens bok är däremot en populär skildring och mycket läsbar.

Då under Sveriges storhetstid gränserna i väster alltmer vidgades, var det naturligt att man äfven måste vara beredd på att försvara sina nya besittningar. Bland de nya truppförband som sålunda efter freden i Roskilde uppsattes var det Bohus-Jämtlands kavalleribataljon och Dragonregemente i f. d. danska provinserna, hvilka, sedan de undergått åtskilliga omorganisationer, 1720 förenades till ett, Bohusläns dragon-

[1] Krigsark: Värml. och Nerkes reg: s arkiv.

[2] Riksark., Militära Meritförteckningar.

regemente, och sedermera ombildades till det nuvarande Bohusläns regemente. Med ledig stil berättar förf. om regementets bedrifter allt ifrån Karl XI:s dagar och uppehåller sig hufvudsakligen vid de för regementet särskildt minnesvärda striderna, Lund 1676, Landskrona 1677, Hälsingborg 1710, Gadebusch 1712 och Svensksund 1790, namn som finnas inristade på regementets fana. Skildringarna åtföljas af små öfverskådliga skisser. Lyckade reproduktioner af svenska afbildningar af ofvannämnda slag, bl. a. af Erik Dahlbergs teckning af slaget vid Lund, jämte flera porträtt af regementets forna chefer, utgöra illustrationsmaterialet.

Genom i slutet af boken införda biografier öfver regementscheferna, träder man de ledande personerna närmare. En intressant personlighet var utan tvifvel den gamle Petter Ingelsson Weinholtz (1630—1710), hvars drag äfven här återgifvas. I icke mindre än 64 år tjänade han Kungl. Maj:t och kronan — däraf 30 år som chef för Bohusläns dragonbataljon — »gåendes alla grader igenom och utståendes krigets alla fatiger och besvär». Han stod troget kvar på sin post ända till sitt 80 år. Det var en af den gamla stammens krigartyp, som endast storhetstiden förmått frambringa.

En liten anslående publikation är *Artilleristabens Minnesskrift.* Källförteckningen visar att förf. rådfrågat en omfattande facklitteratur, och en granskning af innehållet ger vid handen, att ett synnerligen samvetsgrant arbete nedlagts.

I inledningen lämnar förf. en öfversikt af artilleriets utveckling ända från förra hälften af 1400-talet jämte redogörelse för artilleriets styresmän, hvilka under tidernas lopp haft växlande benämningar ända tills den nuvarande fastställdes. Därefter redogör förf. för artilleristabens tillkomst den 4 maj 1807, dess organisation och verksamhet samt minnesfesten.

Bilaga I, som upptager hälften af hela boken, innehåller kortare biografier öfver den personal, som tillhört artilleristaben efter den 4 maj 1807. Flera af de här förekommande lefnadsteckningarna återfinnas äfven i äldre biografiska arbeten, men ha här underställts en välbehöflig och man har all anledning tro i stort sedt slutgiltig granskning, hvarigenom de fått ett bestående värde för den personhistoriska forskningen. Biografierna äro införda i bokstafsordning.

Några bilagor, innehållande instruktioner och tjänsteföreskrifter för artilleristabens personal samt redogörelse för personalens uniform m. m. afsluta det gedigna arbetet.

R. Stenbock.

Erik Sparre och Stina Lillie. Skildring efter bref från Karolinska tiden af *Sigrid Leijonhufvud.* Norstedt & Söners förlag, 1911, 478 sid. Pr. 6,50.

I allt vidare kretsar har man börjat inse, att de historiska minnena icke äro värdelösa, att berättelser från det förflutna låta sig studeras äfven med annan behållning än nöjesläsning, att vi icke äro oberoende

af hvad våra förfäder gjort för vår kultur. Detta återuppväckta intresse för det förflutna, som är särskildt påtagligt i våra dagars Sverige, tar sig bland annat uttryck i ett förökadt intresse för arbeten, som beröra äldre tiders kultur- och personhistoria. Ingen förläggare skulle väl på 1800-talet kunnat hafva drömt om att omfattande brefväxlingar från förflutna århundraden skulle komma att utgå och säljas i stora upplagor.

Men vår tid har också funnit ett nytt och mera tillgängligt sätt att gifva den stora allmänheten del af de historiska forskningarnas resultat. Man vill äfven se de brefskrifvande personligheterna framför sig, klart belysta i tidens eget ljus. Sigrid Leijonhufvuds nyligen utkomna arbete »*Erik Sparre och Stina Lillie*» tillhör otvifvelaktigt det förnämsta, som i denna genre utkommit i vårt land.

Kring den kärna, som utgöres af Erik Sparres i Bergshammars arkiv förvarade bref till sin hustru, har författarinnan förstått att gifva en i hög grad åskådlig skildring af den käcke och världserfarne, lysande ädlingens verksamhet som krigare, diplomat och statsman under 1700-talets första decennier.

På ett lyckligt sätt kompletterar arbetet hvad vi förut kände från Karl XII:s regering och frihetstidens början. Från de af Quennerstedt utgifna »Karolinska krigares dagböcker» känna vi en sida af det svenska folkets lif under dessa hårda stridsår. I detta arbete slår emot oss en fläkt af den stora värld, af hvilken det dåtida Sverige också var en del. Det låter oss känna en svensk adelsmans lif i detta Frankrike under Ludvig XIV, som trots sin väldiga makt, dock ifrigt eftersträfvade den svenska krigarestatens vänskap. Arbetet lär oss framför allt att lifvet i den svenska hufvudstadens högsta kretsar, trots kriget och de dyra tiderna, pågick ungefär som vanligt, samt att människorna i stort sedt voro rätt lika sig då som nu. Tvåhundra år betyda ju ej heller så synnerligen mycket, då det gäller ett folks historia. De egenskaper, som man möter hos den tidens svenskar i allmänhet, förefalla oss rätt väl bekanta. Det är endast en, som vi icke spåra något slags motstycke till. Det är Karl den tolfte själf.

Erik Sparre var en af de första i den långa raden af svenska krigare, som kämpat under Frankrikes fanor. Många af dessa kommo som bekant att tillbringa en stor del af sitt lif i fransk tjänst och därstädes uppstiga till höga militära värdigheter. Hit hörde Konrad von Rosen, som år 1703 blef fransk fältmarskalk, dit hörde de båda grefvarna Karl Johan och Otto Vilhelm Königsmarck. Det var vid den senares, af tyskarne rekryterade, regemente, som Erik Sparre blef antagen som fänrik vid 18 års ålder år 1683. Efter att hafva deltagit i en rad af fälttåg blef Sparre vid 29 års ålder öfverste för ett eget regemente, en svensk infanterikår, som från holländsk tjänst öfvergått till fransk. Det är detta Sparres regemente, som sedermera skulle blifva det berömda Royal-Suèdois.

Genom sitt ståtliga yttre och sina vinnande egenskaper kom den unge svensken snart att spela en framstående roll inom Frankrikes förnäma värld. Saint-Simon, den kände memoarförfattaren, fällde om Sparre det ovanligt fördelaktiga omdömet: »Un des plus galants hommes et des mieux faits qu'on pût voir, avec l'air le plus doux et le plus militaire.»

År 1703, då Karl XII stod i Polen, begaf sig Sparre dit för att erbjuda honom sin tjänst och fick också befäl öfver ett svenskt regemente. Med mycken berömmelse deltog han nu i belägringen och eröfringen af Thorn. Eriks äldre halfbror var den beryktade karolinen Axel Sparre, men, skrifver förf. »ödet hade dock beslutit att Erik Sparre icke, liksom hans bror Axel, skulle vinna ett dyrköpt rykte som karolin — detta namn, hvars stolta och tragiska klang alla svenskar älska».

Tvingad af sjukdom att söka tjänstledighet, kom han icke att återvända till den svenska hären men vann däremot i fransk tjänst graden af generallöjtnant. På samma gång ådrog han sig emellertid Karl XII:s onåd. Genom sitt giftermål med Fabian Wredes dotter Sofia återbördades emellertid Sparre åt fäderneslandet för en kortare tid. Inom kort förlorade han emellertid sin unga hustru, men vann, när änkeåret utgått, sin fränka *Stina Lillies* hand. Denna energiska dam, som blef universalarfvinge till sin morbror riksmarskalken Johan Gabriel Stenbock, var änka efter den under vinterfälttåget i Ukrajne aflidne karolinen Karl Filip Sack.

Under giftermålsförhandlingarna afböjde Sparre uppdraget att öfvertaga ett högt befäl vid Magnus Stenbocks sida. Samtiden såg dock häri icke någon brist på patriotism.

Det blef ej såsom krigare, utan som diplomat och statsman, som Sparre skulle komma att tjäna sitt fädernesland. Sverige fick i honom under brydsamma tider en minister i Paris, hvilken hade den betydelsefulla fördelen af att äga konung Ludvig XIV:s vänskap. Flera betecknande anekdoter visa, huru Ludvig XIV personligen tyckte om att hafva Erik Sparre i sin närhet. Före Karl XII:s död skulle emellertid Erik Sparre återvända till Sverige. Decimeringen i de svenska generalernas led hade varit allt för stor för att fäderneslandet skulle kunna undvara så krigserfarna män som Erik Sparre. Ehuru utsedd att föra ett högre befäl under fälttåget mot Norge 1718, fick Erik Sparre ej heller nu tillfälle att göra någon betydelsefull insats i sitt eget lands krigshistoria. Han befann sig på sin gård Sundby, då han emottog sorgebudet från Fredrikshald. »Erik Sparre», skrifver förf. »hade ett par år tidigare sörjt sin ungdoms hjälte, kung Ludvig, nu ställdes han inför en förlust af ännu mera genomgripande betydelse. Han hade ägnat sitt lif åt två stora konungars tjänst — nu voro de båda borta. Olika in i det sista i allt utom i viljekraft. En sällsam kontrast — den dag efter dag af väntande skaror och högtidliga afsked kungliga dödsbädden i Versailles, där minsta förändring bespejades af uppmärksamma blickar, och kung Karls ensamma gestalt i vinterkvällen vid löpgrafvens bröstvärn ofvanför alla de andra, hans stora, stilla af stjärnorna skådade död, utan en häftig rörelse, utan ett ord».

Äfven under frihetstiden skulle Sparre på ett betydelsefullt sätt gagna sitt fädernesland genom den andel han tog i det holsteinska partiets besegrande och därmed i afvärjandet af den stora fara, som hotade Sverige genom beroendet af Ryssland.

Det intressanta arbetets värde förhöjes i hög grad genom de utmärkta illustrationerna samt af ett bifogadt personregister.

På samma gång som det innehåller en mängd för historikern värdefulla sakliga uppgifter utgör det en synnerligen underhållande och fängslande läsning.

Oswald Kuylenstierna.

La fin d'une dynastie. D'après les mémoires et la correspondance d'une reine de Suède Hedvig-Elisabeth-Charlotte (1784—1818) par *O.-G. de Heidenstam.* Avec une gravure. Paris 1911. 514 sidor. 8:o.

Kammarherre O.-G. von Heidenstam vänder sig icke till en svensk publik, utan till en fransk. Men boken saknar därför visst inte intresse för oss. Till grund för sin framställning har förf. lagt Hedvig Elisabeth Charlottas memoirer, välkända genom frih. Carl Carlson Bondes svenska öfversättning. Jämsides med dessa ha äfven andra goda samtida källor anlitats. Gifvetvis har det sitt stora intresse att lära känna drottningens memoirer på orginalspråket genom de utdrag som lämnats, och störst blir intresset för oss mot slutet af framställningen, nämligen från år 1793, eller från den tidpunkten då memoirerna ännu till största delen fått ligga outgifna. Det är för öfrigt en icke obetydlig del af denna öfver 500 sidor digra volym.

Boken är fransk. Det är icke blott språket, det är också sättet att ta ämnet som är franskt. »On n'écrit pas l'histoire avec plus d'agrément: ce livre est un charme», skrifver en recensent. Det var med nöje anmälaren läst denna recension och flera andra som ägnats boken i den utländska pressen; minst ett halft dussin franska, ett par kortare notiser i engelska tidningar, bl. dem i Times, samt en notis i en italiensk tidning. En trespaltig artikel i »Gazette de Lausanne» ägnas åt »La jeunesse et le mariage de Charlotte de Suède» och Ernest Daudet ägnar ett par briljant skrifna spalter i »Le Figaro» den sjätte febr. åt »Un Historien Suédois». I stora drag redogör Daudet för innehållet och framhåller till slut hur väl förf. gått i land med sin uppgift att i en lättflytande form skildra tilldragelser i det privata och offentliga lifvet. »Il les complète, les amende, les excuse ou les condamne, et ses commentaires, encadrant ceux de la Reine, ne sont pas la moindre parure de ce livre gravé et charmant qui, dans un historien suédois, nous révèle un écrivain français».

C. M. S.

Autographes. Recueil de mes collections. *Charles Baron Platen.* 8:o. Roma 1910. 452 s.

Boken är anordnad som en almanacka. Under hvar dag på året stå namnteckningar och ibland ett par rader i facsimile. Det förefaller vid genombläddrandet till större delen vara konstnärers autografer, mest sceniska, som förf. intresserat sig för att erhålla. Bland mån-

ga särdeles obscura utländska namn, märkas likväl några framstående, vidare flera från Sverige.

Porträtt, rätt medelmåttigt reproducerade efter fotografier, illustrera arbetet.

Memoarer och bref.

Malla Montgomery-Silfverstolpes Memoarer utgifna af *Malla Grandinson.* IV. Stockholm. Albert Bonnier. 1911. — 6 kr.

Den kungl. fången på Gripsholm. Journal öfver Gustaf IV Adolfs fängelsetid och bref ur hans enskilda brefväxling utgifna af *Sam Cason.* Stockholm, Hugo Greber 1911. — 3,50.

Norrländska släktprofiler. Episoder och minnen hämtade ur Fredrika och Erik Svedboms bref och familjepapper utgifna af *Lotten Dahlgren.* I—II. Stockholm, Wahlström och Widstrand 1911. — 10,50.

Fritz von Dardel. Minnen. I. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner 1911. — 5 kr.

Sophie Hagman och hennes samtida. Af *Carl Forsstrand* Några anteckningar från det gustavianska Stockholm. — Stockholm, Wahlström & Widstrand 1911. — 4 kr.

Fjärde och sista delen af *Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer* omfattande tiden 1825—1861 har ej samma medryckande och intresserande innehåll som de första, men lämnar likväl en del behållning. Den första afdelningen skildrar Mallas vistelse i Berlin och den vittra societeten där, likväl tämligen ytligt. Men om Amalia Helvig och Bettina v. Arnim, hennes närmaste umgängesvänner, får man likväl en del nya upplysningar, och af synnerlig vikt äro så väl under Berlinertiden som efter hemkomsten gifna bidragen till Adolf Lindblads biografi — han var Mallas åttonde kärlek. Memoarerna föras fram till 1830, skildrande lifvet i Uppsala och utflykter därifrån, och utgifvarinnan fortsätter därefter med tillhjälp af efterlämnade anteckningar lefnadsteckningen. Som ett totalomdöme om hela arbetet kan sägas, att det är en intelligent och känslig — ibland kanske öfverkänslig — kvinnas högst intressanta skildring af sig själf och sin tid. Ett personalregister utgör afslutningen, det kunde lätt ha gjorts fullständigare. Så är t. ex. den tyske målaren Schmidt naturligtvis den kände teckningsläraren professor Peter Schmidt, Wilhelm Ternite är ej heller någon okänd målare, Wacklin heter Isak i förnamn o. s. v.

Professor Sam Clason fortsätter med: *Den kungl. fången på Gripsholm*, sina publikationer af källskrifter till 1809—10 års historia. Han ger här den hemliga journal, som af konungens bevakning fördes under fängelsetiden, samt dessutom utdrag ur de af honom i Paris uppspårade papper, som tillhört Gustaf IV Adolf men af fransmannen beslagtagits. Af den fallne kungen får man här en rätt sympatisk bild.

hvilket ej alltid är förhållandet med hans vakt. Af allra största intresse är den i Paris anträffade rapporten om striden vid Helsinge, hvars beskyllningar mot de däri deltagande trupperna tydligen varit orsaken till gardesregementenas degradering, och det likaledes däri funna brefvet från Gustaf IV Adolf till sonen, med förbud att göra några försök att återkomma till Sverige.

Ur det Svedbom-Limnellska släktarkivet har fröken Lotten Dahlgren sammanfört sina »*Norrländska släktprofiler*», bref och familjepapper rörande rektorn för Nya Elementarskolan, sedan redaktören för Aftonbladet Per Erik Svedbom, hans hustru Fredrika Forssberg, och deras förfäder, släktingar och vänner. Boken är läsvärd men ger kanske ej så mycket som man väntat. Bland de här behandlade personerna voro både rektor P. E. Svedbom och hans morfar lektor Per Hellzén, Vifsta varfs grundläggare, på sin tid framstående personer, men man får veta så relativt litet om dem, och om den miljö, i hvilken de lefde, får man ej heller någon klar blid. Af större intresse äro några bref rörande chefsskiftena i Aftonbladet på 1840—50-talet och några bidrag till Franzéns familjelif. Vackra äro Svedboms och hans hustrus förlofningsbref. Af det lilla som meddelas, tycks det, som man af »faster Carins» — fröken Carin Berlins — bref skulle kunna få fram en långt bättre kulturskildring. Till arbetet finnes register och stamtaflor öfver släkterna Unæus, Hellzén och Svedbom, men registret såväl som de två släkttaflorna sakna allt hvad årtal heter. Likaså finnes om de rätt talrika porträttillustrationerna hvarken uppgift om hvem som utfört dem, hur de äro utförda eller hvarifrån de äro hämtade.

Fritz v. Dardel har förut varit känd som den, hvilken med sitt ritstift skrifvit sin tids krönika. Den nu utkomna delen af hans efterlämnade Minnen visar att han också kunde föra pennan, och text och illustrationer foga sig väl till ett helt, ty det är alltid i första hand det löjliga och komiska i sin omgifning han ser och som han karrikerar. Det blir därför hufvudsakligen en följd roliga historier vi få med ord och bild, man läser dem med nöje, och ibland äro de mycket karrakteristiska för de personer, om hvilka de handla. Minnena äro skrifna på franska men här återgifna i en synnerligen god och ledig öfversättning. Illustrationerna äro väl gjorda, flera i goda färgautotypier.

Carl Forsstrands bok om *Sophie Hagman och hennes samtida* hör väl ej till memoarlitteraturen, men är till största delen ett utdrag ur denna rörande den högre demimonden under gustavianska tiden. Dock kunde skörden blifvit betydligt rikare. För att nämna några exempel, innehålla de här ej använda af E. Lewenhaupt utgifna Bref angående teatern under Gustaf III, en mängd notiser. Schröderheims lilla historia om hvad fru Grill fick se, då hon kikade in genom mamsell Slottsbergs fönster, är ju synnerligen betecknande för det lif som där fördes. På tal om Fredrika Löf borde väl som hennes största märkvärdighet framhållas hennes ingripande i J. H. Kellgrens lif; hon är ju hans stora passion, och på samma gång hans olycka — hans bref bl. a. lämna upplysningar härom. Flickorna Löfs historia skildras också i friherrinnan Hedvig Lagerbielkes (otryckta) anteckningar. Boken är väl illustrerad med porträtt — det är roligt att som här någon gång un-

der dessa få alla upplysningar man önskar. Det vackraste porträttet af Sophie Hagman torde vara en ännu ej publicerad miniatyr utförd af A. U. Berndes, som förvaras i statens historiska museum. Herr C. G. Bogeman äger en pastell af Gustaf Lundberg — en af konstnärens allra bästa — visande en utmärkt vacker ung kvinna, tydligen skådespelerska. Det har alltid legat för mig, att detta skulle kunna vara Charlotta Slottsberg — men något bevis därför kan icke presteras.

N. Sjöberg.

Karolinska Förbundets årsbok.[1]

I början af 1910 utfärdades här i landet ett upprop, undertecknadt af H. K. H. Kronprinsen och Prins Carl samt ett 130-tal på vidt skilda verksamhetsområden representativa namn. Uppropet gällde bildandet af ett Karolinskt Förbund med mål att sprida intresset för Karl XII och hans tidehvarf samt understödja historiska studier på detta område. Ett företag som detta bör ju hafva förutsättningar att i många afseenden väcka den lifligaste anklang, icke minst genom sin uppgift och möjlighet att kring en af de märkligaste epokerna inom vår historia samla ett antal svenskar af olika samhällsklasser, en företeelse som i våra dagar redan i och för sig är allt skäl att taga vara på.

Karolinska Förbundets årsbok 1910 måste betecknas som en synnerligen lycklig start. Att börja med en komplimang för den förstklassiga utstyrseln, af hvilken Berlingska boktryckeriet i Lund har all heder. Innehållet är omväxlande och ägnadt att genom sin mångsidiga belysning af Karl XII och hans tid tillfredsställa vidt skilda intressen.

Krigsarkivarien *T. J. Petrelli* meddelar »*Några blad ur en rysk dagbok från 1709*». Författaren har här haft tillfälle att visa ett nytt prof på sin gedigna historiska bildning och sin lätta, medryckande stil. Dagboken är påträffad i ryska vetenskapsakademiens arkiv, och man har framkastat den förmodan, att kommendanten i Poltava, öfverste Kelen, skulle vara dess upphofsman. Petrelli påvisar emellertid på ett lika underhållande som sakkunnigt sätt, att så knappt kan vara förhållandet. Tack vare den tämligen rika karolinska dagbokslitteratur, som Sverige publicerats under de senare åren, kan man, hvilket i ifrågavarande uppsats sker, kontrollera dagbokens uppgifter. Man ser alltså, att den ryss, hvem det nu vara må, som skrifvit dagboken, i dess bägge första afdelningar (1 april—22 juni 1710) haft en väl liflig fantasi. I de bägge senaste afdelningarna, som sträcka sig fram till den 11 juli s. å., rör han sig på mera säker mark och är alltså trovärdigare samt ger bl. a. mycket liffulla skildringar af ryska ceremonier vid olikartade tillfällen. *H. E. Uddgren* har en uppsats »*Något om Karl XII:s ställning till kriget med Ryssland och försvaret af Östersjöprovinserna under åren 1702—1706*», i hvilken han tillbakavisar eller åtminstone högst väsentligt reducerar de beskyllningar, som framställts mot Karl XII.

[1] Sedan detta skrefs har årsboken för 1911 utkommit och torde bli föremål för omnämnande i ett kommande häfte.

att han under det polska fälttåget 1702—1706 låtit i allt leda sig af sina antipatier mot konung August, samt att han för denna helt personliga känsla försummade eller rent af uraktlät försvaret af de svenska Östersjöprovinserna.

Samuel E. Bring meddelar »*Några anteckningar om och af generalmajoren och kaptenlöjtnanten vid drabanterna Karl Wrangel*». Anteckningarna *om* denne grefve Wrangel, hvars släkt med så många medlemmar rekryterat de karolinska härarna, äro ur personhistorisk synpunkt intressanta. De anteckningar *af* honom, som meddelas, innehålla en relation af slaget vid Narva och finnas i original i Kungl. Biblioteket. De hafva visserligen förut blifvit tryckta i tre olika versioner, men dessa återfinnas i så pass svårtillgängliga arbeten, att man måste vara uppsatsens författare tacksam, som satt en större publik i tillfälle att taga del af det för en Narva-historik så värdefulla dokumentet. *J. Kolmodins* uppsats om »*De turkiska arkiven*» är stödd på studier, gjorda under en vistelse i Konstantinopel. I förbigående kan nämnas, att redan på Karl XII:s tid åtminstone *en* svensk gjorde studier i sagda arkiv, nämligen dåvarande öfversten, sedermera generalmajoren frih. Sten Arvidsson Sture, hvilken hade energi nog att under sin färd med Karl XII till Bender lära sig arabiska, persiska och turkiska språken.

Om man nämner, att skildringen »*Vid Prut*» har professor *Aug. Quennerstedt* till författare, så torde det vara öfverflödigt att påpeka, hvilket värdefullt bidrag till årsskriften som genom densamma lämnats.

Stoffet till *Fredrik Hjelmqvists* »*Det finska folkuppbådet sommaren 1710*» är hämtadt ur Åbo nya tidningar för år 1789, hvilka Z. Topelius på sin tid äfven anlitade i och för sina skildringar af ifrågavarande tidsskede i »Fältskärns berättelser». I »*Försvarsväsendet på Gottland 1710—1721*» af *Sigurd Schartau* får man en både instruktiv och roande bild af landshöfding Sparrfelts och hans efterträdares energiska försvarsåtgärder på den vis-à-vis Ryssland så strategiskt viktiga ön, af gottlandsbefolkningens emellanåt ganska ofosterländska uppträdande samt af de otroligt besvärliga och långsamma postförbindelserna mellan Stockholm och Gottland.

I »*Två karolinska meritförteckningar*» framdrager *Per Sondén* i ljuset kanslirådet Gustaf Soldans och krigsrådet Johan Williamssons i kanslikollegii arkiv befintliga tjänsteförteckningar, hvilka, mindre torra och knapphändiga än hvad dylika aktstycken plåga vara, äro ganska belysande för epokens ämbetsmannaförhållanden. Mycken liffullhet och käckhet utmärker »*Öfverste Axel Patrik Thomsons tjänsteförteckning*», meddelad af *Th. Westrin*.

Af *Karl XII:s kalk* visas tvenne afbildningar jämte några intressanta upplysningar om densamma af konungens biktfader Andreas Rhyzelius. *Sixten Sparres* »*Västmanlands regementes kalk*» gifver den historiska bakgrunden till Snoilskys ståtliga, vackra behandling (i Svenska bilder») af samma ämne.

Det psykologiska bidraget till denna åt Karl XII:s minne ägnade årsskrift lämnas i tvenne uppsatser, af hvilken *Oswald Kuylenstiernas* »*Karl XII:s personlighet och den nyare forskningen*» ger en bild af konungens naturell, sådan den framskymtar i hans egna bref samt i

hans samtida landsmäns omdömen. *Per Sörensson* åter visar i »*En fransk ambassadörs omdöme om Karl XII*», hur hjältekonungen tedde sig, sedd med en utlännings ögon.

Slutligen lämnas bidrag till den karolinska tidens bibliografi i »*Carl Schirren*» af *C. Hallendorff*, »*De Schirrenska samlingarna till det stora nordiska krigets historia*» af *Arthur Stille* samt »*Nyare rumänisk och ungersk Karl XII:s litteratur*» af *Th. Westrin.* Tilläggas må, att en lyckad reproduktion af Swartz, Alt Ranstädts-porträtt af Karl XII pryder boken, i hvilken man äfven finner en förteckning öfver förbundets ganska talrika medlemmar.

Af det ofvan anförda torde framgå, att Karolinska förbundets första årsbok genom sitt rikhaltiga och gedigna innehåll, genom sin vårdade utstyrsel och sist men icke minst genom sitt behjärtansvärda syfte gifver förbundets medlemmar riklig valuta för årsafgiften och ett värdefullt förvärf för boksamlingen.

Folke Rudelius.

Anna Hamilton-Geete. I Solnedgången. Andra Samlingen. Bonnier 1911.

Som konstverk är denna andra del den första afgjordt öfverlägsen, och därtill ha nog de anmärkningar bidragit, som sparsamt framträdde i de för öfrigt mycket berömmande recensionerna af den första delen. De litteraturhistoriska utvikningarna ha här försvunnit, och arbetets memoarkaraktär är konsekvent fullföljd. Den enda anmärkning jag har att göra är, att »den episka bredden» äfven här hade kunnat vara något mindre. I förf:s ifver att ösa med fulla händer, omskrifver hon ibland med egna ord de bref hon nyss förut ordagrannt meddelat, och läsaren blir då gärna litet otålig eftersom han själf nyss under genomläsningen af brefvet gjort just de reflektioner hon kommer med.

Men detta är småsaker i jämförelse med arbetets stora förtjänster. I denna andra del har förf. vågat ge mera af sig själf än i förra delen, och följden har blifvit sådana pärlor af skildrarkonst som framställningen af »de små Knösarna», där läsaren ryckes med och tror sig vara i 40-talets Uppsala. Sak samma med scener, sådana som nyårsmorgonen och gamle grefvens besök, där hvar detalj ristar sig in i minnet. Det är sådana skildringar, där pekpinnen nog är med, men icke märkes och följaktligen endast gör nytta.

Den Hamilton-Geijerska romanen börjar här nalkas en lycklig lösning. Läsaren är tacksam för all både uppbyggelse och konstnjutning den skänker, glad åt att något så enastående vackert verkligen fått framläggas för allmänheten och inte fått gulna i familjearkivet utan nytta. Hela det bildade Sverige motser nu med längtan den sista delen, och det är en heder för publiken, att det är sådana böcker som numera »gå» bäst.

L. W—m.

Johan Gabriel Oxenstierna. En gustaviansk natursvärmares lif och dikt. Af *Martin Lamm.* Hugo Gebers förlag 1911. 398 sid. Pr. 6,50.

I docenten Lamms bok får Johan Gabriel Oxenstiernas lif och dikt den vackraste återuppständelse man gärna kan tänka sig. Den söker icke upphöja honom bland de författare, som skapat de stora, odödliga verken, men den ger oss hans gestalt lefvande och omstrålad af all den ungdomens fraîcheur, som väl bildade grundraget i hans tjuskraft, och den befriar hans dikt från det damm åren lagrat öfver den därigenom att den ställer in den i dess samtida litteratur och visar dess innerliga samband med Oxenstiernas lynne och upplefvelser. På ett mästerligt sätt låter den de olika sidorna af hans lif och verk komma till sin rätt i en väl afvägd komposition, där de stora milstenarna i utvecklingen tydligt blifva synliga.

Att biografin blifvit så lefvande och så fängslande beror delvis på att ett så oerhördt rikt material i dagböcker och bref stått till författarens förfogande och låtit honom följa nästan hvarje Oxenstiernas steg och spåra nästan hvarje hans tanke och känsla. Men detta material har Lamm behärskat in i minsta detalj och utnyttjat så att det aldrig tynger framställningen. Skaldens ungdom, som är den betydelsefulla, idérika och produktiva delen af hans lif, behandlas utförligt och ingående, under det att den senare delen, då Oxenstierna främst är en dekoration vid Gustaf III:s hof, skildras jämförelsevis kort såsom rättvist är. I teckningen af Skenäsären i ungdomen får Lamm fram allt det bedårande älskvärda i poetens karaktär jämte den rika poetiska känsligheten och mottagligheten för alla intryck så af natur som af människor. Och redogörelsen för tiden i Wien blir af genomgripande betydelse för uppfattningen af Oxenstiernas utveckling, ty först i denna framställning — och genom de fynd Lamm gjort — blir det klart, att alla Oxenstiernas stora dikter som publicerats först två till tre decennier senare, då redan skapades, så att den senare delen af skaldens lif litterärt sedt hufvudsakligen upptages af omarbetningen — och ofta försämringen — af dessa Wienårens alster. Övertygande visar författaren hur ödesdigert det för Oxenstierna blef att han behöll dikterna i sin portfölj i stället för att trycka dem; som en död ballast tyngde de nu hans fantasi och hindrade alla nya idéer och intryck att finna väg till den. Men ock i en annan mening blef dröjsmålet med offentliggörandet ödesdigert: den insats i den svenska litteraturen dikterna kunnat göra i medlet af 1770-talet då de varit förebud till den stora förromantiska strömningen i Sverige, gjorde de icke mer, då de framträdde under åren kring sekelskiftet vid en tid, då Lidner, Kellgren och Fransén redan gifvit uttryck i dikt åt liknande stämningar.

Lika säkert som Lamm tecknar Oxenstiernas utveckling visar han hans sammanhang med de stora tidsrörelserna. Hur intimt förtrogen han är med alla sidor af sjuttonhundratalets kulturlif framgår af de ypperliga skildringar af dess allmänna strömningar som sensibiliteten i tidslynnet eller frimureriet och mysticismen, som spelade en så kuriös roll i tidens lif. Allra klarast och mest imponerande framträder denna litterära vidsynthet kanske dock i den utmärkta öfversikt af den sven-

ska naturskildringen före Oxenstierna, som inleder boken. Den ger ett helt kapitel af den svenska litteraturens historia och innehåller mycket betydelsefulla enskildheter som den ingående undersökningen af Creutz-diktningen och den intressanta karakteristiken af den ställning Linné intager i den svenska naturskildrande litteraturens utveckling.

Lamms stora bok om Dalin och hans studier öfver Lidner hade redan visat hans stora vetenskapliga begåfning, hans säkra metod, hans vida beläsenhet, hans uppfattning af kulturens stora linjer. Biografin över Oxenstierna står i dessa afseenden fullt i höjd med de tidigare verken. Men den är mer lefvande och mer personlig. Därigenom blir denna kloka, vackra bok en bok icke blott för fackmännen utan för alla dem som ha sinne för kulturskildring och människoskildring.

Gunnar Castrén.

Notiser

Skulle någon af denna tidskrifts läsare i sin ägo hafva bref till eller från *Margareta Ascheberg* (el. andra papper och dokument rörande henne) eller äga kännedom om hvar sådana sta att finna, anhåller undertecknad om ett godhetsfullt meddelande därom.

Sigrid Platen.
N. Trädgårdsgatan 1, Helsingborg.

Franz v. Schober, svensk (?) lär ha utvandrat till Österrike i slutet på 1700- eller i början på 1800-talet. Påstås ha varit Österr. tondiktaren Franz Schuberts lärare. Är han känd af någon?

Carl Asberg.
Wien VII. Burggasse 5.

Stockholms Nation i Uppsala kommer innevarande år att utgifva en *porträttkatalog* i en begränsad numrerad upplaga. *Subskription* (till ett pris af kr. 10 pr. ex.) kan ske hos undertecknad, adress Banérgatan 4[1], Stockholm, före 1 juni 1912. Af Nationens förra porträttkatalog (utgifven 1907) kunna äfven exemplar erhallas hos undertecknad.

Stockholm i mars 1912.

Gunnar Hellström.
Amanuens.
Redaktör för Stockholms Nations porträttkatalog 1912

Porträtt sökes af generaladjutanten hos Karl den XII friherre *Anders Lagercrona.*

Löjtnant *F. K. F. Anton.*
Regeringsgatan 47[II].

I Personhist. Tidskr. h. 3—4, årg. XII, sid. 180 frågas ang. sl. Palmström o. nämnes en landtmätare *Karl Fredr. P.* (*Palmiro* kallade han sig sedan). Denne var enl. Kristinehams kyrkböcker f. i Göteborg d. 13 eller 17 juli 1797 och han dog i Kristinehamn 15/8 1867 (Ekstrand: Sv. Landtm. har ej dödsåret eller -orten angiven) K. F. Palmiro var gift m. *Anna Broström*, f. 8/6 1801 i Kristinehamn o. dog där 22/11 1863.

Ölme d. 28/1 1912.

C. Bromander, kyrkoherde.

Alla upplysningar om *G. Blumen*, kanslist (privat) hos svenske ministern i Paris Grefve Gustaf Carl Fredrik Löwenhjelm mottagas med tacksamhet. Enligt uppgift skulle han vid 72 års ålder aflidit 1863 22/1.

G. Lindström.
Sundbyberg.

Då utarbetandet af fortsättningen af Kungl. Södermanlands regementes historia efter år 1772 för närvarande pågår, får jag härmed äran anhålla att alla enskilda personer, hvilka möjligen kunna innehafva bref eller handlingar, som beröra nämnda regemente under tiden 1772—1850, beredvilligt måtte ställa dessa handlingar och bref till mitt förfogande antingen till afskrift eller att som gåfva införlifvas med officerskårens bibliotek och arkiv.

S. Zetterstrand.
Regementschef.

Personhistoriska samfundet

höll i närvaro af H. K. H. Kronprinsen och ett stort antal ledamöter årsmöte å Strandhotellet den 26 mars 1912 under ordförandeskap af friherre Carl Carlson Bonde.

Efter ett af ordföranden framfördt välkomsttal till H. K. H. Kronprinsen, hvilken denna dag tog sitt inträde i Samfundet som dess förste hedersledamot, upplästes revisionsberättelsen för år 1911. Styrelsen beviljades ansvarsfrihet. Den afgående styrelsen återvaldes, nämligen: friherre *Carl Carlson Bonde*, riksarkivarien dr *E. Hildebrand*, bibliotekarien hos H. M. Konungen dr *Joh. Ax. Almquist*, sekreteraren hos generalpoststyrelsen friherre *Joh. Rudbeck* och andre bibliotekarien fil. dr grefve *C. M. Stenbock*. I redaktionsutskottet återinsattes ofvannämnde frih. *Rudbeck* och grefve

Stenbock, vidare intendenten friherre *R. Cederström* och docenten dr *H. Almquist*. Direktör G. Indebetou hade afsagt sig det af honom förut i flera år innehafda ledamotskapet i redaktionsutskottet. Till revisorer återvaldes kammarrättsrådet J. A. Wallensteen och kapten O. Bergström med dr A. Levertin som suppleant.

Föredrag hölls af intendenten Gustaf Upmark om »*Gustaf Vasas hof*» samt af kapten Osvald Kuylenstierna om »*Carl XII:s död*». Båda föredragen belystes af ljusbilder.

Vid därefter hållet styrelsesammanträde återvaldes till ordförande friherre *Carl Carlson Bonde*, till sekreterare grefve *Carl Magnus Stenbock* samt till skattmästare friherre *Johannes Rudbeck*.

Efter mötets slut intogs gemensam sexa.

Intendenten frih. R. Cederström demonstrerade en kunglig krona af järn med rika inläggningar i guld och silfver. Kronan, som på H. K. H. Kronprinsens initiativ och bemedling erhållits till beseende, bar efter traditionen namnet '*the crown of Sweden*'. Det var ett vackert arbete i italiensk stil från slutet af 1500-talet. Intendenten C. framhöll önskvärdheten af att förvärfva kronan för landet; äfven frånsedt namnet vore kronan väl värd priset £ 80. South Kensington museum i London hade den på hand, men afstode den, i fall den inköptes för en svensk samling.

Utdrag ur revisionsberättelsen för år 1911.

Debet:

Behållning från år 1910		5,137: 26
Inkomster år 1911:		
Ledamotsafgifter	4,300: 43	
Lagerförsäljning	519: 46	
Diverse inkomster	17:	
Räntor	237: 89	5,074: 78
	Summa	10,212: 04

Kredit:

Utgifter år 1911:		
Trycknings- och illustrationskostnader	4,124: 50	
Uppbörds- och distributionskostnader	295: 85	
Arfvoden	1,463: 05	
Diverse utgifter	83: 29	5,966: 69
Behållning till år 1912		4,245: 35
	Summa	10,212: 04

SKRIFTER UTGIFNA AF PERSONHISTORISKA SAMFUNDET. 6.

ERIK XIV:s ALMANACKS-ANTECKNINGAR

HANS DAGBÖCKER, RITNINGAR OCH MUSIKNOTER I URVAL UTGIFNA

AF

CARL MAGNUS STENBOCK

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1912
[120367]

Konung Erik XIV:s

Almanacksanteckningar, dagböcker, ritningar och musiknoter,

i urval utgifna af

Carl Magnus Stenbock

En privatman i Stockholm, notarien Birger Lundell, förvärfvade för några år sedan ett band astrologiska almanackor, sammanförda under namn af Stadii Euphemirides och tryckta i Köln 1560. Detta tryckalster är egentligen ej sällsynt, exemplaret dessutom fuktskadadt och föga vackert. Det var häller icke för tryckets skull, som boken var begärlig. Köparen hade fäst sig vid de många underliga, obegripliga anteckningarna i den. Hvem kunde ha skrifvit dem? Snart kom han att gissa på *Erik XIV* och han sökte skaffa sig visshet därom.

När jag fick höra detta, bad jag få undersöka boken. Det fick jag mot löfte att offentliggöra en redogörelse af min granskning. Jag insåg då icke fullt hur svår och grannlaga uppgiften var.

De bägge stilarterna som antecknaren i Euphemeriderna användt underkastades en närmare granskning. Dels var det en vacker drifven stil, mest i margerna till allmanackorna, — att den blifvit suddig och grof samt följaktligen på sina ställen till ytterlighet svårläst beror på papperets beskaffenhet —, dels var det en skrift, som ej kunde åstadkommits på vanligt sätt med gåspenna och bläck, utan förutsatte en trästicka eller något dylikt samt sot och vatten. Nu är kung *Erik XIV:s* normala stil mycket karakteristisk och ej sällsynt, och anteckningar på samma egendomliga sätt med sot och vatten skrifna af kung *Erik* finnas i en bok, som kungl. biblioteket räknar bland sina dyrbarheter. Man har alltså rikligt material. En jämförelse visar också att den som

skrifvit anteckningarna i Stadii Euphemirides är konung *Erik XIV*, han och ingen annan.

Under denna granskning visade det sig att af jämförelsematerialet rätt mycket dels icke alls var tillgängliggjordt i tryck, dels i mindre tillfredsställande skick och svåråtkomligt. Ett urval ansåg jag lämpligt att offentliggöra. Detta bildar på sätt och vis ett slags bakgrund, mot hvilken de nyupptäckta anteckningarna böra ses, för att lättare finna förståelse och sympati. Det var helt naturligt att valet i främsta rummet föll på sådana alster af den olycklige konungens hand, som voro ägnade att belysa hans sinnesbeskaffenhet, hans konstnärliga anlag, hans personlighet.

Början göres med kung *Eriks* dagböcker för åren 1566 och 1567, de enda som finnas i behåll. Dessa äro dokument af stort värde äfven för nordens politiska historia. År 1566 se vi honom ännu normal, med landsfaderlig omsorg sysslande med rikets angelägenheter i detalj. Man skall dock finna här och där små drag, som tyda på sjuklig sinnesbeskaffenhet hos nedskrifvaren. Mot slutet af året tar kung *Erik* också medicin mot melankoli, detta olyckliga arf efter modern, drottning *Katarina*. Allt mer och mer växer sig sjukdomen fast. I dagboken under följande året 1567, af kung *Erik* själf kalladt det olyckligaste, följa vi hans själstillstånd steg för steg till det hemska mörkret under Sturemorden. Därefter ingenting alls under sex sju veckor.[1] Nästa anteckning, den 6 juli, är ett vältaligt vittnesbörd om tillståndet. Vårdslöst ditkastad föga lik kung Eriks vackra, regelbundna bokstäfver är skriften i anteckningen: »Decolari curavi Christophorum coccuum» (Jag har låtit halshugga kocken Kristoffer). Var han rädd för förgiftning? Sådant antydes ofta i det följande och förvånar för öfrigt icke med tanke på hans tillstånd. Hela dagboken underrättar oss nämligen om sjukdomens gång. Man plågar honom med våta lakan och dålig mat; en kammartjänare tvingar honom att böja knä, men hvarför vet han icke; man talar till honom i gåtor, dem han ej förstår. Midt ibland förebråelserna mot *Karin Månsdotter* för stygghet, lyser dock fram hans vackra kärlek till henne. Dagboken uppgifver till slut att rådet den 31 december erkänner *Karin Månsdotter* som kung *Eriks* gemål och rättmätig drottning och håller sönerna i deras äktenskap för de närmaste rätta och lagliga arfvingarna till Sveriges rike.

[1] De astrologiska anteckningarna äro på förhand ditskrifna.

Detta är också hufvudtemat med varationer i den högst egendomliga afhandligen som kung *Erik* antecknat i margerna af Sabellici Æneas. Det är den logiska syllogismens form kung *Erik* användt. Arfrike är bättre än valrike, kung *Erik* har ärft regementet, men hertig *Johan* vill utestänga hans barn och åter införa valrike, Sverige till fördärf; hertig *Johan* är ej värd att vara konung, hertig *Johan* älskade lögn, han är blott »på skägget» lik sin fader, men har ej fört »erligt lefverne». Men om kung *Erik* slipper lös så lofvar han stort; han har ett utförligt program på hvad som skall uträttas i Sverige. Och att han kunde komma lös, det tviflar han ej på; femhundrade gudfruktiga, tuktiga stridsmän vore ej så omöjligt att få, om i hela riket två af hvart härad uttoges »så är icke omögeligt att jag konung *Erik* kan snarlige blifva förlossad».

Afhandlingen är helt visst skrifven för att kringspridas i afsikt att återuppväcka känslorna för kung *Erik*, Sveriges arfkonung. Det stannade nog endast vid detta utkast. Det är på vintern eller våren 1575 på Örbyhus som kung *Erik* nedskrifver dessa anteckningar. Konung *Johan* var rädd för *Eriks* fina hvassa penna och att dylika utgjutelser skulle nå en lättrörd allmänhet. Han gaf befallning om att papper samt bläck och penna icke finge tillhandahållas den fångne. Men skrifva ville och måste kung *Erik*. Han reder sig då med en trästicka eller dylikt, doppar den i sot och präntar. Man får beundra hans uppfinning, och att kunna använda dessa tarfliga skrifdon till att åstadkomma en i det hela för ögat så tilltalande skrift, är värdt beaktande. Men suddig kan den vara, och på sina ställen erbjuder den hart när oöfvervinnerliga svårigheter vid dechiffreringen.

Trästickan fuktad och doppad i sot använde kung *Erik* också till att rita, och på det sättet begagnadt är maneret verkligen mycket lyckadt. Margerna i samma bok, där de logiska slutledningarna finnas, bevara ett 50-tal teckningar af konungens hand.

Teckningar af samma konstnär finnas också i Strabo »De situ orbis», förvarad i Vetenskapsakademiens bibliotek. Utom tvänne mansfigurer finnas där de första landskapsteckningarna i Sverige. När Ahlqvist kallar dessa och teckningarna i Sabellicus »för måhända de äldsta af någon *bevisligen* svensk konstnär»,[1] så har han

[1] Sannolikt var kung *Erik* den äldsta kopparstickare i Sverige (Jfr Klemming Ur en samlares anteckningar sid. 59 o. f.). I Erik XIV's afsättningsakt finnes nämligen därom en intressant notis: 'han wille göre alla Swenska sigh til Eester

icke tagit tillbörlig hänsyn till flera konstnärsnamn under vår medeltid.

Detta exemplar af Strabo »De situ orbis» innehåller därjämte ett antal högst intressanta musiknoter skrifna af konungen egenhändigt.

Till sist de nyupptäckta anteckningarna af kung *Erik* i Stadii Euphemirides.

Det är som att åka en beckmörk natt i åskväder. Blixtarna belysa landskapet då och då, så att man kan urskilja konturerna. Dock endast ett ögonblick och mycket svagt. Sedan åter mörker. Så, synes det mig, kasta dessa korta notiser ljus öfver episoder i kung *Eriks* lif. Och detta från 1560 till 1575. Vi få vidare se honom på Örbyhus fördrifvande tiden med att nedskrifva namnlängd på namnlängd, ibland med små personkarakteristiker, som vittna om att den olycklige konungen då helt förlorat herraväldet öfver sitt förstånd.

Vid återgifvandet af kung *Eriks* dagböcker och almanacksanteckningar har med den latinska originaltexen endast den förändringen vidtagits, att *v* ersatt *u* som konsonant, ę-tecknet återgifvits med *æ* samt att förkortningarna upplösts. För öfrigt har kung *Eriks* stafning och hans språk fått stå oförändrade. En öfversättning af dessa latinska anteckningar har ansetts behöflig. Jag har därvid begagnat mig af en troligen på 1740-talet gjord tolkning, normaliserat stafning och språkformer samt reviderat den, hvarvid jag haft god hjälp af min kollega lic. A. Holmberg, till hvilken jag härmed ber att få framföra min erkänsla.

Man vet att kung *Erik* fört dagböcker under flera år, men endast två äro i behåll, nämligen de för åren 1566 och 1567. Den förra förvaras i Uppsala universitetsbibliotek under signum E 279 a. Handskriften bär på försättsbladet kung *Eriks* initialer E R samt har en vacker af honom präntad titel: *Commentaria Historia Regis Erici XIIII cum directionibus et profectionibus planetarum domorum et partium pro Anno 1566.*[1] Dess proveniens är icke känd.

---

och träler, Hwilket han och haffuer welet beteckne medh then åsnen han sielff hadhe uthstucket i kopper, och achtede late then Figuren bliffue afftryckt. Och hade samme Figure sigh så, at ther udi stodh en man som ledde en Åsna effter sigh, och then Åsnen hadhe een stor sandsäck klöffuet på ryggen, och effter Åsnen gick en man medh een gisle, som honom gislede ock slogh.' Intet exemplar finnes i behåll.

Så mycket bättre kända äro de öden, som öfvergått följande års dagbok. Dessa äro i högsta grad säregna och förtjäna ånyo framhållas. På försättsbladet läsa vi nämligen:

Hunc librum ego Gregorius Larson Borastus Norcopiensis Canonicus Cracoviensis Præpositus Wiskiewitz, trium Regum in Polonia Secretarius redemi Wilnæ a Jacobo Henn Sveco caupone ibidem anno D:ni 1603 eidem Jacobo oppignoratum a Gustavo Erici Regis filio in Moscoviam antea profecto, illicque extincto.

Eller på svenska: Jag Gregorius Larson Borastus från Norrköping, Canonicus i Krakau, præpositus i Wiskiewitz, trenne konungars i Polen sekreterare, har inlöst denna bok i Vilna år 1603 af en svensk källarmästare Jakob Henn, hos hvilken boken varit pantsatt af Gustaf, konung Eriks son, som förut hade rest till Moskva.

På andra sidan har friherre *Åke Rålamb* skrifvit:

Den 22 novemb. 1673 fech jag denna bock i Paris au faubourg S Germain uhti en krydboo bland sönderskurne svenske papper som K. Casimirs dverg som geste i mit qwarter, war en liten Polak kunde god Swenska hade solgt åth krydkrämaren hade jag kommit 8 dagar för hade jagh fådt 10 st. kistor med Swenska handlingar som Sigismundus togh medh sig ifrån Sverige, och K. Casimir fört medh sigh i Frankrike, och lemnad efter sin dödh. Åche Rålamb.

Inom Rålambska samlingen bar boken signum 8° nr 24 och kom 1886 med denna samling till Kungl. Biblioteket.

Själf har kung *Erik* upptill på första sidan gjort en anteckning:

Annus 67 infælicissimus Erico Regi (år 67 det olyckligaste för konung Erik). I kanten antecknar *Gregorius Borastus* »*Propria manus Regis*» (konungens egen hand).

Dessa dagböcker ha tidigt uppmärksammats. De äro ofta afskrifna och äfven öfversatta. Åtminstone ett par olika tolkningar förekommer. Tryckta i utdrag äro dessa dagböcker förut i Gjörwells Kongl. Bibliotekets Handlingar.

Äfven utdrag af öfversättningarna ha förut varit tryckta af Fant, Handlingar till upplysning af Svensk historia 2. Upsala 1789.

Tolkningarna äro dock icke tillfredsställande. Ett exempel: i 1567 års almanacka omtalas att kung *Erik* förde *Karin Månsdotter* till Borås. I den latinska texten står dock »*ad mensam*», hvilket öfversättaren efter den tidens stafning återgifvit med *til Bords*. På tryckeriet har man tydligen sedan läst *å* för *d* och fått *Borås*.

1566
Januarius 25 Nyårsdag — Mandatum est Engilberto Tesaurario commutationem parve monetæ in magnam Rivaliæ instituerae.

Januarius 6 Helge tre Kongedag.
Januarius 19 Henricus Biscob.
Januarius 25 Paulus Conversus
Februarius 2 Kyndersmessedagh.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Januarius 26 — Dixit mihi Ambrosius Prefectus commeatuum tantum Panis superesse ex novissima expeditione ut sufficiat pro terrestri exercitu ad duos Menses, preterea & tantum Servisiæ quantum opus esset pro $1^1/_2$ Mense.

Rediit Gerardus Cantor ex Germania reddens litteras ad filiam Lantgravij Scriptas.[1]

Februarius 11 — Constituti sunt Capitanei super omnem Classem, & expediti sunt aliqui qui Nautas conscriberent per totum Regnum.

Martius 1 — Venerunt litteræ a Domino Nicolao Boye grod premisisset Dominum Ericum Gostavi & Nicolaum Sturæ ut obsidione cingerent Båhus arcem.

Scripte sunt litteræ ad Norvegianos ut se dedant sub Regno Svetiæ.

1566
Jan. 25 — Befalldes skattmästaren *Engelbrekt* (*Anderson*) att i Reval förbyta det små myntet uti stort.

» 26 — Berättade mig proviantmästaren *Ambrosius* (*Göranson*), att så mycket bröd vore öfrigt efter sista expeditionen, som kunde förslå för landtarmén i två månader, och dessutom så mycket dricka, som behöfdes i halfannan månad.

Kom sångaren *Gerard* (*von Wonn*) tillbaka ifrån Tyskland och återlämnade det bref, som var skrifvet till landtgrefvens (*Filips af Hessen*) dotter (*Kristina*).

Febr. 11 — Tillsattes kaptener öfver hela flottan och utsändes några, som skulle utskrifva båtsmän öfver hela riket.

Mars 1 — Kom bref ifrån herr *Nils* (*Anderson*) *Boije* att han skickat herr *Erik Gustafson* (*Stenbock*) och *Nils* (*Svanteson*) *Sture* förut till att belägra Bohus Slott.

Skrefs bref till norrmännen, att de skulle gifva sig under Sveriges krona.

---

[1] För $^{28}/_{1}$ stå två liknande meningar utstrukna.

Dixit mihi Engilbertus Quæstor hospitalia duo pro vulneratis militibus unum in Westrogotia alterum in Smålandia constituta esse.

Tradidi scribe argenti ut faceret monetari 7,350 argenti. Martius 2

Scriptum est ad omnes prefectos Westrogothiæ ut summa diligentia commeatum & æquos pro machinis procurent ad Båhus expugnationem.

Concluserunt Consiliarij non esse mittendos Legatos ad tractatum pacis in confinibus, ut Danzerus petierat. » 4

Reversus est Matthias Gæc ex Fodina Occidentali & nihil effecerat. 5

Captivatus est Justus ab Alefeldt Præfectus æquitum Germanorum. » 6

Venerunt litteræ a Domino Nicolao Boye quod, nondum machinæ pervenissent ad Båhus & adjunxerat sibi pro Consiliarijs Comitem Svantonem & Dominum Gustavum qui videbantur magis expeditionem impedire quam promovere.

Dixit mihi Ludovicus Franc Secretarius de Nautis ex Germania procurandis sufficienter provisum esse.

Dixit mihi Gorgonius Scriba Armamenti 150 Scipundo salis nitri hic in Regno præparata esse anno 65, & 22[1] magistros & officinas ordinatas. » 7

Berättade mig räntmästaren *Engelbert* (*Anderson*), att två lasaretter för blesserade soldater voro upprättade, det ena i Västergötland och det andra i Småland.

Lämnade jag silfverskrifvaren (*Lennart Germundson*) 7,350 marker silfver att myntas. Mars 2

Skrefs till alla fogdar i Västergötland, att de med all flit skulle skaffa proviant och hästar till kanonerna för Bohus belägring.

Beslöt rådet, att man icke skulle skicka legater till fredstraktaten på gränsen, som (*Charles de*) *Danzay* hade begärt. » 4

Kom *Mattias Gök* tillbaka ifrån västra grufvan, utan att hafva någonting uträttat. » 5

Arresterades tyska ryttmästaren *Justus von Alefeld*. » 6

Kom bref ifrån herr *Nils* (*Anderson*) *Boje*, att kanonerna ännu icke kommit fram till Bohus och hade han tagit grefve *Svante* (*Sture*) och herr *Gustaf* (*Olofson Stenbock*) till rådgifvare, hvilka syntes mera hindra än befordra expeditionen.

Sekreteraren *Ludvig Frank* berättade mig, att man gjort nödiga anstalter till sjömäns anskaffande ifrån Tyskland.

Berättade mig arkliskrifvaren *Gorgonius*, att 150 skeppund salpeter blifvit tillverkade här i riket år 1565 och 22 sjudare anställts. » 7

---

[1] *operarios esse* uts.

Martius 9 Scriptum est ad Hermannum Phepher Antverpiensem ut Salem, Sal nitri, Sulfur, arma æquitum & peditum, gladios bombardos, manuales & cætera armamenta que Danzevil ejius famulus pollicitus esset primo vehere huc curaret mitti.

» 10 Tractavi cum populo de his duobus articulis an vellent pacem facere talem sicut Rex Daniæ per Danzeum petierat, aut si illa pax displiceret qualem pacem Danis concedere deberent.

» 11 Venit nuntius ex Livionia quomodo fudisset Polonos & fugasset ab Carrhus obsidione Dominus Henricus Claudij & 100 occubuissent, 50 capti essent ab hostibus inter quos multi insignes proditores, quos debita poena affecisset.

Allate sunt litteræ a Viburgo quod 2 Februarij Johannes Laurentij intrasset Russiam.

Propositum est plebi per Georgium Petri an illis videretur consultum ut connubium cum Lotharingis inirem, aut Si illud non succederet quid esset faciendum.

Item de excusione per tippos Legum.

» 13 Scriptum est responsum Carolo Danzeo Legato Gallico, si Rex Daniæ velit pacisci nobiscum ut fiat conventus in Falcenberg

---

Mars 9 Skrefs till *Herman Phepher* i Antverpen, att han på första vårdag skulle hitskaffa salt, salpeter, svafvel, gevär för rytteriet och fotfolket, värjor, musköter och den öfriga beväpningen, som hans betjent (*Vilhelm*) *Danzevil* hade lofvat.

» 10 Rådplägade jag med ständerne om tvänne ämnen, om de ville ingå en sådan fred, som (*Fredrik II*) konungen i Danmark föreslagit genom (*Charles de*) *Danzay*, eller, om de icke gillade den freden, på hvilka villkor de ville sluta fred med danskarne.

» 11 Kom bud ifrån Liffland, att herr *Henrik Klasson* (*Horn*) hade slagit polackarna på flykten och drifvit dem ifrån Karkhus belägring, 100 af fienden hade stupat och 50 tagits till fånga, ibland hvilka voro många stora förrädare, dem han gifvit tillbörligt straff.

Kom bref ifrån Viborg, att *Johan Larsson* (*Björnram*) d. 2 febr. kommit in i Ryssland.

Föreställdes ständerna genom *Göran Persson*, om de funno rådligt, att jag skulle förmäla mig i Lothringen, (med *Renée*, dotter till hertig *Carl* af Lothringen) eller om det icke lyckades, hvad jag då borde göra.

Jämväl om lagens utgifvande från trycket.[1]

» 13 Skrefs svar till franska ambassadören (*Charles de*) *Danzay*, att om (*Fredrik II*) konungen i Danmark vill underhandla med oss om fred, måste

---

[1] Tryckningen verkställdes icke.

secundum[1] vetus foedus, seclusis Polonis & Lubecensibus, atque caveatur melius nostris Legatis venturis quam antea remittatque injuste captivatos Legatos.

Scriptum est responsum Regi Galliæ suis subditis licere tantum mercium durante Bello Narven vehere quantum in Svetiam Salis asportaverint.

Misse sunt litteræ congratulatoriæ ad Regem Scotiæ una cum excusatione quorundam Scotorum captivationis in mari.

Venerunt aliqui Germani æquites ab alijs missi ut causam suam purgarent. Martius 14

Responsum accepi a Plebe illos nullomodo velle pacem cum Danis inire illis conditionibus quibus Rex Daniæ proposuerat per Danzeum, sed si pax ulla fieri deberet[2] illis conditionibus omnes subscribere que a me Regi Daniæ missi fuerant, quin & si quid ultra Regnum Svetiæ in hoc bello justissimo a Danis lucrari posset summis viribus defensuros nec velle ut jus Hallandiæ & Sconingiæ Regi Daniæ cedatur. » 15

De connubio responsum est si placeret licere cum Lothoringis illud contrahere sine oprobrio ullo mei aut meorum, si illi ante in tempore non veniant quam mihi placeret intra vel extra Regnum pauperem aut divitem ducerem svaderent.

---

mötet hållas i Falkenberg efter gamla fördraget, polacker och lybeckare därifrån uteslutas, våra sändebud få bättre säkerhet än förut och de förre sändebuden som han orättvist arresterat, lössläppas.

Svarades konungen i Frankrike, att hans undersåtar skulle få föra så mycket varor under kriget till Narva, som de transporterade salt till Sverige.

Affärdades lyckönskningsbref till konungen i Skottland, med ursäkt för att några skotska skepp blifvit uppbringade på hafvet.

Kommo några tyska ryttare, som de andra utskickat, att urskulda sig. Mars 14

Fick jag svar af ständerna, att de för ingen del ville ingå fred med Danmark på de villkor, som konungen föreslagit genom *Danzay*; utan, om fred skulle slutas, borde alla underskrifva det förslag, som jag skickat till konungen i Danmark, och om Sverige kunde vinna något vidare i detta rättmätiga krig af Danmark, skulle de försvara det med alla krafter, och icke tillåta, att Halland och Skåne lämnades Danmark. » 15

Om giftermålet svarades, att om jag behagade, fick jag ingå det i Lothringen, utan någon min eller de minas skymf, och om de icke förut i tid komma tillsamman rådde de mig, att jag skulle taga hvem jag behagade, inom eller utom riket, fattig eller rik.

---

[1] Juxta uts. och *secundum* öfverskr.
[2] *debebat* uts.

Ut Leges imprimantur Svecanice cum correctionibus etiam conscensum[1] est.

Hæc omnia sigillis & litteris confirmata.

Martius 18 Venerunt nova ex Germania quomodo Cæsar Maximilianus publico mandato prohibuisset Germanis ne ullus commersium cum nostratibus exercere deberet.[2] Similiter vetuerat ne quis principum Germanorum nostre causæ faveret aut ullus miles nobis inserviret germanus.

» 19 Venerunt Litteræ a Comitæ Svantonæ quibus referebat Machinas pervenisse ad Bohus & aliquot turmas equitum & vexilla peditum Domino Nicolao Boye esse premissa in occursum Cristierni Munck qui dicebatur cum Norwegianis obsidionem solvere velle.

Scripsit præterea sibi consultum videri ut omnes rustici Vestrogotiæ supetias[3] Nicolao Legato feram,[4] quod etiam tractare se jam incepisse.

Scriptum est ad vicem gerentem in Dorpt ut aliquot transfugas qui ad illum profugerunt remitteret juxta foedus.

Scriptum est ad Dominum Henricum Claudii ut omnia prædia Giorgii Yxkul secundum ejus litteras in usum R Pæ sumeret, aut pecuniam ei traditum persolvi curat.

Bifölls, att lagen skulle tryckas på svenska med förbättringar.[5]

Detta allt stadgades med sigill och bref.

Mars 18 Kommo nyheter ifrån Tyskland, att kejsar *Maximilian* uti öppet påbud förbjudit tyskarna att drifva någon handel med de våra. Äfven hade han förbjudit, att någon af tyska furstarna skulle få antaga vår sak eller någon tysk soldat gå i tjänst hos oss.

» 19 Kom bref ifrån grefve *Svante*, hvaruti han berättade, att artilleriet var framkommet till Bohus och att några skvadroner ryttare och fännikor fotfolk voro skickade förut af herr *Nils Boije*, att möta *Kristiern Munk*, som sades med norrmännen ärna upphäfva belägringen.

Dessutom skref han, att han tyckte rådligt, att alle bönder i Västergötland hjälpte öfverste *Nils* (*Anderson Boije*), hvarom han redan börjat underhandla.

Skrefs till höfvidsmannen i Dorpat, att han i enlighet med fördraget skulle skicka tillbaka alla öfverlöpare, som rymt till honom.

Skrefs till herr *Henrik Klasson* (*Horn*) att han skulle konfiskera alla *Göran Yxkulls* gods enligt sitt bref, eller laga att han betalade de pänningar han uppburit.

---

[1] Oriktigt för *consensum*.

[2] *Et* uts.

[3] *suppetias* uts.

[4] Troligtvis felskrifning för *ferant*.

[5] Jämför anm. under ¹¹/₃ 1566.

Venit responsum a Rivaliensibus super litteras ad eos a[1] Iænecopia scriptas quibus negabant se ullum auxilium hoc bello navale posse prestare, concedentes ut contractum cum hostibus faciam cedendo illis passagium ad Narvem si vellem. Martius 20

Conscripta est Historia Vardbergensis Latinæ & mandatum est ut typis excuderetur.

Datum est responsum Nobilibus Livoniensibus.

Dixit mihi Gorgonius Scriba Armamenti se tot hastas halbardaras & bombardas misisse ad Vardberg quot Achо Benedicti petierat. » 21

Scriptum est responsum Comiti Svantoni mihi consultum videri ut omittant illud iter contra Cristiernum monacum, quod etiam filio ipsius & Legato Nicolao Boij est perscriptum ut potius sibi a mari caveant & auxilium a tertia Legione & non a Rusticis querant. » 23

Collocutus sum cum mea Sorore de connubio Ducis Magni & ipsius & accepi negativum responsum. » 24

Mandatum est Petro Laurentij cum 3 navibus armatis trajicere in Germaniam ad comparandos nautas & armamenta nec non explorandi causa.

Kom svar från Revalborna på det bref, som var skrifvet till dem ifrån Jönköping, hvari de sade sig icke kunna göra någon hjälp till sjös i detta kriget; men tilläto mig att sluta öfverenskommelse med fienden, äfven med segelfartens öppnande till Narva, om jag ville. Mars 20

Blef historien om Varbergs belägring färdig på latin och befalldes att den skulle tryckas.[2]

Svarades liffländska adeln.

Berättade mig arkliskrifvaren *Gorgonius*, att han skickat så många spjut, hillebarder och musköter till Varberg, som *Åke Bengtson* (*Färla*) begärt. » 21

Svar till grefve *Svante*, att jag tyckte bäst vara, att han lämnade marschen emot *Krister Munk*, hvilket äfven skrefs till hans son och öfverste *Nils Boije*, att de skulle hålla sig ifrån hafvet och hellre taga hjälp ifrån det tredje regementet, än af bönderna. » 23

Talade jag med min syster (*Sofia*) om hennes giftermål med hertig *Magnus* och fick ett afböjande svar. » 24

Per Larsson befalldes, att gå öfver till Tyskland med tre krigsskepp, att värfva båtsmän, skaffa gevär och speja.

Från *Anders Sigfridson* (*Rålamb*) kom underrättelse, att styckena framkommit till Bohus.

---

[1] *in* uts. och *a* öfverskr.

[2] Helsingius, Mart. Olai, Vera et brevis narratio etc.

Venerunt nova ab Andrea Sigfridi quod machinæ pervenissent ad Båhus. Accepi responsum a Domino Carolo Morneo quod vellet congregare tertia Legionem, quamvis importunum jam tempus esse conquereretur.

Martius 25 Puniti sunt prefecti æquorum vectilium quia magnam partem eorum suffurati erant, & nullos fere debito tempore ad usum machinarum nec non pro commeatu vehendo miserant.

» 26 Retulit mihi Dux Magnus Saxoniæ se adfirmativum responsum a mea Sorore de connubio accepisse.

Missus est Architectus Jænecopiæ qui ibi fortalicium ædificaret & precepi prefecto & subditis ejus loci ut ei diligenter operam navarent.

Percepi ex relatione architecti Calmarnensi ut 15000 operum diariorum a prefectis minus prestita fuisse quam deberent.

» 29 Dixit mihi Engilbertus Questor milites omnes qui in præsidio Vardbergensi cum Carolo Morneo fuerant sua stipendia accepisse. Preterea retulit idem commeatum in promptu esse protota classe ad 2 Menses, reliquum ex Finlandia & terris Septentrionalibus ad Sudercopiam missurum, ut ad quosvis usus paratus esset.

Constitutus est Matthias Thome scriba monetæ.

Dixit mihi Ambrosius nulla molendina manualia nec pistrica ferrea hoc 65 anno perdita esse, seque molendina quot opus essent & ultra Vardbergi reliquisse.

Fick jag svar ifrån herr *Charles de Mornay*, att han ville sammandraga det tredje regementet, fast han klagade att tiden var obekväm.

Mars 25 Straffades förmännen för trossen, för det de stulit en stor del däraf, och icke i behörig tid skickat några hästar att framföra stycken och proviant.

» 26 Berättade mig hertig *Magnus* af Sachsen, att han fått ja af min syster (*Sofia*) om giftermålet.

En byggmästare sändes till Jönköping, att där uppbygga en skans och fogden med bönderna där i orten befalldes att göra honom allt biträde.

Förnam jag af byggmästarens berättelse ifrån Kalmar, att fogdarna presterat 15000 dagsverken mindre, än de hade bort.

» 29 Räntmästaren *Engelbert* (*Anderson*) sade mig, att alla soldater, som varit med *Karl Mornay* i Varbergs belägring, fått ut sin sold.

Dessutom berättade han mig, att proviant var tillreds för hela flottan för tvänne månader, och att han skulle skicka det öfriga ifrån Finland och Norrland till Söderköping, att vara tillreds vid påkommande behof.

Matts Tomason förordnades till skrifvare vid myntet.

Mandatum est Ambrosia molendina & pistrices supervacaneas a Vardbergo revehere curare.

Reversus est Johannes Laurentij ex Russia cum litteris Rutheni quibus declarabat, se quedam secretiora in mandatis ipsi Johanni dedisse si in illis ipsi obsequium facere velle foedus optimum pro meo placito mecum initurum interea autem antiquum foedus servaturum. Hæc autem injunxerat Johanni, ut rogoræt[1] me Sororem Regis Poloniæ Polono in odium ei mittere. Junii 11

Condonata est culpa inobedientiæ Nicolao Boye. » 13

Jussus est Nicolaus Svantonis comparere in juditio ob inobedientiam in mandato quod habuerat de Germanis æquitibus & propter negligentiam ad Båhus.

Dixit mihi Gorgonius Scriba Armamentarij se decem Lastas pulveris tormentarij in promtu pro expeditione habere, & quod procuraturus est apud fodinas 60 lastas Sulphuris singulis annis ab operarijs reddi.

Mandatum est Admiralio Henricum Arvidi cum aliquot navibus in oceanum transmittere & data est ei instructio quomodo se gerere deberet. » 27

Punitus est præfectus annonæ Brunolphus Benedicti ob suam infidelitatem & furtum.

Emendavi charitatem annone & extraneorum mercium Holmiæ.

Ambrosius (*Göranson*) sade mig, att inga handkvarnar och järnmortlar 1565 gått förlorade, och att han lämnat af de förra, så mycket som behöfdes och mera i Varberg. *Ambrosius* (*Göranson*) befalldes, att låta föra ifrån Varberg de kvarnar och mortlar, som voro öfverflödiga.

Kom *Johan Larsson* (*Björnram*) tillbaka ifrån Ryssland med ryssens bref, hvaruti han förklarade sig hafva gifvit *Johan* några hemligheter i befallning. Om jag i de målen ville göra honom till viljes, skulle han ingå ett nära förbund efter mitt behag och emellertid behålla det gamla. *Johan* hade han befallt, att han skulle bedja mig skicka sig polska konungens syster, polacken till förtret. Jun. 11

Fick *Nils Boije* tillgift för sin olydnad. » 13

Befalldes *Nils Svanteson* (*Sture*) stå till rätta för ohörsamhet i den befallning han haft om tyska rytteriet och för försummelse vid Bohus.

Arklimästaren *Gorgonius* sade mig, att han hade 10 läster krut tillreds till expedition, och att han skulle laga, att arbetarna vid grufvorna lämnade 60 läster årligen.

Befalldes amiralen *Henrik Arvidson* att med några skepp segla ut i Nordsjön och han fick instruktion, huru han skulle förhålla sig. » 27

Proviantmästaren *Brynolf Bengtson* straffades för otro och stöld.

Afhjälpte jag dyrheten på spannmål och utländska varor i Stockholm.

[1] Tydligen felskrifning för *rogaræt* (*rogaret*).

Julii 1 Dixit mihi Procurator Georgius Petri punitos esse præfectos qui inobedientes fuerant in congregandis armis post pugnam Freibæcensem. Nec non & eos qui negligentes fuerant hisce 3 annis in munienda Civitate Calmariensi.

Condonavi Claudio Flemmingo delicta cum navalibus prefuerat negotijs.

Ordinati sunt aliqui questores qui redditus Danarf appellatos conquirerent. Constitutus est Franciscus Gotheius in exquisitorem Holmensem.

Venerunt litteræ a Regina Daniæ per quas intercedebat iterum pro pace mitissisimis & fallacissimis verbis tum etiam pro liberatione uxoris Jahannis Holc.

Ablegatus est Petrus Laurentij cum frumentarijs navibus ad classem.

Julii 4 Expeditus est Jacobus Hospach in Germaniam pro comparandis 3 vexillis peditum Germanorum.

Mandavi Gorgonio Scribæ Armamenti tradere ad expeditionem Båhusianam futuram 1½ Lastas pulveris bombardarum manualium.

Pollicitus est mihi Gorgonius præ:tus se curaturum ut 10 lastas pulveris manualium bombardarum in penu residum haberem absque machinarum pulvere. Condonavi Andreæ Sigfridi culpam suam in expeditione Båhusiensi nuper commissam.

Dixit mihi Gorgonius tot Tormenta campestria vulgo Stormstyccer esse in promtu quantum ad duas legiones oporteret habere.

Juli 1 Sade prokuratorn *Göran Persson* mig, att de höfvidsmän blifvit straffade, som varit olydiga, att draga tillhopa vapnen efter slaget vid Fräbäck. Äfven de, som varit försumlige dessa tre åren, att befästa Kalmar stad.

Fick *Klas Fleming* förlåtelse för sina felsteg, då han var vid sjöärendena.

Tillsattes några räntmästare, att indrifva kronans inkomst af danaarf.

Tillsattes *Frans Gotheius* till uppbördsman uti Stockholm.

Kom bref ifrån drottningen i Danmark, hvaruti hon med söta och falska ord yrkade på fred och på *Johan Holks* hustrus lösgifvande.

Skickades *Per Larsson* med spannmålsfartyg till flottan.

» 4 Sändes *Jacob Hospach* till Tyskland, att värfva 3 fanor fotfolk.

Befallde jag arkliskrifvaren *Gorgonius* att utlämna till expedition emot Bohus halfannan läst krut till handgevären.

Gorgonius lofvade mig att draga försorg om att jag skulle hafva i förråd 10 läster krut till handgevären förutom det som tillhörde styckena.

Gaf jag *Anders Sigfridson* (*Rålamb*) tillgift för sin sista förseelse uti expeditionen mot Bohus.

Gorgonius sade mig, att han hade så många stormstycken tillreds, som fordrades för 2 regementen.

Rogavi Dominum Hovenschelium ut Dux exercitus ad Båhus profecturi esset quod ipse renuit.

Recepi Argentum a Fodina Salebergensi pro anno 65. Julii 5

Missus est Nicolaus Svantonis in Germaniam cum litteris ad Johannem Claudij Legatum ut perficeret Lotharingicum negotium aut alibi mihi de uxore providerat secundum instructionem sibi datam.

Venit nuntius a Domino Claudio Cristierni quod Dani non ausi fuissent egridi Sundium sed tantum se ostentassent & mox revertissent quapropter ipsum telonium ex mercatoribus accepisse & cum victualia nondum advenissent & 50 mercatorias naves Sale onustas reperisset cum ipsis domum reverti deliberasse rogat quid opus sit facto. › 6

Missus est Josua Jeneviz in Germaniam ut unam turmam æquitum procuraret.

Retulit mihi Dux Magnus Saxoniæ se tantum intellexisse ex quotidiana conversatione, quod consangvinei Ducis Finlandiæ non essent futuri mihi fideles aut benevoli. › 7

Rediit Dominus Claudius Cristierni ab expeditione. & retulit eadem que prius scripserat. › 8

Reversus est Johannes Garp capitaneus ex captivitate Danica & retulit qualiter Claudius captus fuerat.

Bad jag herr *Hogenskild* (*Nilson Bielke*), att han skulle åtaga sig befälet öfver armén, som gick till Bohus, hvilket han vägrade.

Emottog jag silfret ifrån Salbergs grufva för år 1565. Juli 5

Skickades *Nils Svanteson* (*Sture*) till Tyskland, med bref till öfverste *Hans Klasson* (*Bielkenstierna*), att han skulle bringa saken i Lothringen till slut, eller ock annorstädes se sig om efter en hustru åt mig efter den instruktion han hade fått,

Kom bud ifrån herr *Klas Kristerson* (*Horn*), att danskarna icke vågat gå utur sundet, utan endast visat sig och strax vändt tillbaka, hvarföre han själf tagit tull af köpmännen, och emedan provianten ännu icke kommit och han råkat 50 köpmansskepp lastade med salt, ärnade han med dem gifva sig hem, hvarifrån han afvaktade befallning. › 6

Josua Jenevitz skickades till Tyskland att värfva en skvadron ryttare.

Berättade mig hertig *Magnus* af Sachsen, att han så mycket förstått af dagligt umgänge, att hertigens af Finland släktingar icke skulle blifva mig trogna och tillgifna. › 7

Kom herr *Klas Kristerson* (*Horn*) ifrån sin förrättning och berättade detsamma, som han förut hade skrifvit. › 8

Kaptenen *Johan Garp* kom tillbaka ifrån danska fångenskapen och berättade, huru *Klas* hade blifvit fången.

Julii 9 Mandatum est Åchoni Benidicti ut non discedat a Vardbergo sed maneat in officio priori.

» 11 Dixit mihi Gorgonius 1000 currus pro victualibus vehendis esse in Westrogothia comparatos.

» 12 Erratum commisi ex ira subitanea.

Dixit mihi Erasmus Raqvaldi quod in Orientali fodina Daliæ apud antiquum foramen inventa esse nova vena & quod excepta illa ex priori fodina ex 12 ulnis ligni reciperent singulis diebus 16 tunas minere ut prius quondam tempore Domini Patris.

» 13 Constitutus est dux Magnus Saxoniæ ut belli dux esset contra Danum & mandatum est ei Båhusiam iterum expugnare. Ablegatus est Dominus Claudius Cristierni secunda vice ad expeditionem maritimam contra Danos.

» 14 Ablegatus est Gregorius Trullonis secunda vice in Daniam pro liberatione captivorum utriusque partis.

Lustrati Sunt Æquites pretorij.

» 15 Venerant littere ab Åchone Benidicti quo modo Rex Daniæ misisset suum exercitum ad Halmstadium & jam Vesingense in Hallandia transgressos esse.

Scriptum est ad ducem Saxoniæ ut maturaret iter, & ad Carolum Morneum ut milites quam primum colligat, illis etiam se-

---

Juli 9 Befalldes *Åke Bengtson* (*Färla*), att han icke skulle gå ifrån Varberg, utan blifva vid sin förra beställning.

» 11 Sade *Gorgonius* mig, att 1000 vagnar voro färdiga i Västergötland, till att föra proviant.

» 12 Begick jag ett fel af hastig vrede.

Rasmus Ragvaldson sade mig, att i Österdalarnas grufva vid gamla öppningen vore funnen en ny malmgång coh att de, utom den utaf förra grufvan, fingo hvar dag af 12 alnar med 16 tunnor malm, såsom fordom i min herr faders tid.

» 13 Förordnades hertig *Magnus* af Sachsen till general och chef mot dansken och befalldes att åter belägra Bohus.

Klas Kristerson (*Horn*) skickades andra gången till en sjöförrättning emot de danska.

» 14 Sändes *Göran Trulsson* andra gången till Danmark för fångarnas befrielse å ömse sidor.

Mönstrades lifregementet till häst.

» 15 Kom bref ifrån *Åke Bengtson* (*Färla*), att konungen i Danmark skickat sin armé till Halmstad, och att den redan gått öfver Vessinge pass uti Halland.

Skrefs till hertigen af Sachsen, att han skulle skynda sig, och till *Charles de Mornay* att med första hopdraga krigsfolket. Äfven till

cunda vice ut ad Bogesund conveniant, tum prefectis ut victualia hosti præripiant in nostra terra.

Venit nuntius a confinibus quomodo Dani totam Cindiam & Marcam depopulati essent & pagum Domini Gostavi Torpa &Risa edes Broderi Erici aliosque Nobilium villas icendio absumsissent. Julii 16

Dixit mihi Ericus Matthei se Instructionem publicam prefectorum omnibus prefectis misisse.

Constitutus est Thomas vit magister Ignis artificialis. » 18

Dixit mihi Gorgonius Scriba Armamenti tot machinas se pro fortalitio Calmarnensi muniendo quantum opus esset ad Arcem & Civitatem procurasse.

Retulit mihi Gorgonius omnem inventionem Gylii novissimam fere inutilem esse & perfecte non prestitam.

Scriptum est iterum ad Ducem Saxoniæ ut acceleret iter & videat ut hostem intercipere possit ne tam facile egredi ut intrare queat.

Persolutum est Guilhelmo Danzeuil pro armis traditis ad usum hujus belli. » 19

Concluserunt Consiliarij petitioni Ruteni non esse morigerandum sed Legationem excusatoriam mittendam.

Scriptum est ad Carolum Morneum secunda vice ut exercitum Duci Magno demandatum congreget & videat si possit exitum Danis occludere.

---

dem andra gången, att de skulle mötas vid Bogesund, och till fogdarna, att de skulle taga bort provianten för fienden i vårt land.

Kom bud ifrån gränsen, att danskarna sköflat hela Kind och Mark och uppbränt herr *Gustaf* (*Olson Stenbocks*) Torpa och Risa, *Broder Erikssons* hus och andra adelsmäns gårdar. Juli 16

Erik Mattson (*Körning*) sade mig, att han skickat fogdeinstruktion till alla fogdarna.

Förordnades *Thomas Vit* till fyrverkerimästare. » 18

Arkliskrifvaren *Gorgonius* sade mig, att han hade så många stycken till Kalmar fästning, som behöfdes både till slottet och staden.

Gorgonius berättade mig, att hela *Gilii* sista uppfinning vore nästan onyttig och icke fullkomligen verkställd.

Skrefs åter till hertigen af Sachsen, att han skulle skynda sig och se till, att han kunde förekomma fienden, att han icke lätt slapp ut, som han kommit in.

Betalades *Wilhelm Danzevil* för de gevär han lefvererat i detta kriget. » 19

Rådet beslöt, att man icke skulle bifalla ryssens begäran, utan att man skulle sända en beskickning att ursäkta sig.

Till *Charles de Mornay* skrefs andra gången, att han skulle sammandraga den hertig *Magnus* anförtrodda armén och se till, att han kunde afskära danskarna reträtten.

Duci Magni tertio ut properet etiam est injunctum propter[1] necessitatem tum imminentem.

Julii 20 Venerunt litteræ a Petro Cart quod hostes usque Scaris perrupissent incendio & cede vagantes.

Convocata est Legio prima & Septem turmæ æquitum ut in Oerebro convenirent 1 die augusti.

Mandatum est Rusticis ut Lingnis intercluderent exitum hostibus quod Broter appellant.

Secunda vice scriptum est ad Ducem Saxoniæ ut properet cum hostis in media Vestrogothia iam moraretur.

» 21 Jurarunt omnes æquites pretorij tam veteres quam novi fidelitatem & obedientiam.

» 22 Confirmavi privilegia Comitibus Svantoni & Petro & dederunt mihi certificationem suæ fidei.

Constituti sunt Procuratores in omnibus Provincijs Regni. Dixit mihi Georgius Petri se tradidisse Duci Saxoniæ viclisse super omnes tractatus de successione hæreditarij iuris mei ad coronam Svetiæ.

Judicium Comitio Svantonis acepi de Duce Finlandiæ.

Ordinavi Exploratores domesticos Holmiæ.

Hac nocte exarsit Suburbium Septentrionale Holmiæ quod fuit maxima parte liberatum mea opera.

Hertig *Magnus* ålades nu för tredje gången att han skulle skynda sig för den öfverhängande nödvändigheten.

Juli 20 Kom bref ifrån *Peter Kart*, att fienden hunnit ända till Skara, ströfvande med mord och brand.

Sammankallades första regementet och 7 skvadroner ryttare, att mötas i Örebro den 1 augusti.

Bönderna befalldes, att göra förhuggningar i fiendens rygg, något som kallas bråtar.

Skrefs andra gången till hertig *Magnus*, att han skulle skynda, emedan fienden uppehöll sig midt i Västergötland.

» 21 Svuro både de nya och gamla ryttarna vid liffanan huld och trohetshed.

» 22 Bekräftade jag grefvarne *Svantes* och *Pers* privilegier och de gåfvo mig försäkran om sin trohet.

Tillsattes prokuratorer i alla rikets landskap.

Göran Persson sade mig, att han lämnat hertigen af Sachsen en vidimation af alla handlingar om min arfsrätt till Sveriges krona.

Fick jag veta grefve *Svantes* omdöme om hertigen af Finland.

Tillsatte jag spejare i husen i Stockholm.

Denna natten kom elden lös på Norrmalm i Stockholm, som mäst släcktes genom mitt biträde.

[1] *circa* uts.

Venit nuntius a Duce Saxoniæ quod non auderet Jenecopiam contendere nam omnes milites & subditos conterritos & Dominum Claudium Aochonis retulisse hostem trans fegremo pervenisse. Significavit mihi Petrus Cristierni se Jenecopiam velle servare ultra autem progredi prius quam plures milites posset manscissi non audere. Julii 23

Contionem habui ad vexillum Clementis Islebij qui a Smålandia venerant de fidelitate quam omnes unanimiter sunt polliciti armatique sunt etiam hoc die juxta morem nostræ Legionis.

Venit nuntius a Carolo Gera quod hostes abhuc non longius pervenissent quam ad Scara ibi unum Mortarium & 10 parvas machinas quas vulgo falcum apellant eos intercepisse cum 6000 globorum necnon alia ad machinas spectantia, plura autem damna machinis evenisse nisi per ipsum salvatæ essent. » 24

Rescriptum est Duci Saxoniæ mihi non convenire ei Argentum mutuare ut antea petierat si expeditionem contra hostes adeo segniter velit exequi.

Venit nuntius ab Admiralio ex quo intellexi ipsum omnia media querere ut revertatur & nihil efficiat.

Rescriptum est ei quod si revertatur ante expeditionem factam ipsum autoritatem suam in perpetuum amissurum.

Scriptum est iterum de expeditione contra Danos ut prius Carolo Morneo Petro Christierni, Nicolao Petri & Volfgango Petri.

Kom bud ifrån hertigen af Sachsen, att han icke vågade sig till Jönköping, ty alla soldaterna och bönderna voro rädda och herr *Klas Åkeson* (*Tott*) hade berättat, att fienden kommit öfver Fägremo. Juli 23

Per Kristerson (*Sjöblad*) berättade mig, att han väl ville försvara Jönköping, men att han icke vågade gå längre, förrän han fick mera manskap.

Höll jag tal till *Klemens Islebii* fännika, som hade kommit från Småland, om trohet, hvilken de alla enhälligt lofvade och fingo samma dag vapen, lika med vårt eget regemente.

Kom bud ifrån *Karl* (*Holgerson*) *Gera*, att fienden ännu icke kommit längre än till Skara, hvarest de borttagit en mörsare och 10 falkoner med 6000 kulor och annat som hörde till styckena, hvilka hade lidit ännu större skada, om de icke af honom blifvit räddade. » 24

Skrefs tillbaka till hertigen af Sachsen, att jag icke fann mig i att lämna honom det begärda penningelånet, om han icke ville utföra sin expedition emot fienden raskare.

Kom bud ifrån amiralen, hvaraf jag förstod, att han sökte alla utvägar att vända om och intet uträtta. Till honom skrefs tillbaka, att han skulle för all sin tid mista ämbetet, om han kom tillbaka utan någon förrättning. Äfven skrefs för andra gången om expedition emot danskarna, till *Charles de Mornay*, *Per Kristerson* (*Sjöblad*), *Nils Person* (*Silfversparre*) och *Wolfgang Persson* (*Räder?*).

In andem sententiam etiam Petro Cart & reliquis prefectis Vestrogothiæ data sunt mandata.

Julii 25 Ordinavi numerum 40 nobilium pro corporis custodia.

Promisit magister Aulæ Cristiernus se Instructionem ductorum exercitus ipsis promulgaturum.

» 26 Jussi Engelberto Tesaurario persolvere Hermanno Pheper quod ei debebatur pro armis traditis.

Accepi Argentum a Chamera quantum opus erat pro itineri Bellico nempe ad 1800000 marcarum.

» 27 Pollicitus est Gerardus Grammai se persoluturum Marchioni Badensi suam dotem si modo in mercibus tantum Vardbergi aut Holmiæ[1] reciperet & accepit in Argento 5000[2] thalerorum.

Persolutum est æquitibus aulæ & Islebij vexillo sua stipendia.

Promiserunt Scribæ mercium se in promptu procuraturos tantum panni quantum pro prima Legione & universis æquitibus hoc anno sufficeret.

Tradidi Tesaurario Engilberto argentum valore 10000 thalerorum pro emendo Sale.

» 28 Cælebravi cœnam Domini.

» 29 Descessimus ab Holmia ad Ålasten per unum milliare.

Non fuit plus pecuniæ in præsenti quam 170000 marce.

Samma befallning fingo äfven *Peter Kart* och de öfriga fogdarna i Västergötland.

Juli 25 Tillsatte jag 40 adelsmän till lifdrabanter.

Lofvade hofmästaren *Krister Persson* att han skulle meddela krigsbefälet deras instruktion.

» 26 Befallde jag skattmästaren *Engelbert* (*Anderson*), att betala *Herman Phepher* för de gevär han lämnat.

Fick jag silfver ifrån räntkammaren, så mycket som behöfdes för resan till kriget, nämligen 180,000 marker.[2]

» 27 Lofvade *Gerhard Grammai*, att han skulle betala markgrefven af Baden dess hemgift, om han allenast finge lika mycket i varor i Varberg eller Stockholm, och fick han 5,000[3] daler i silfver.

Betalades hofrytteriet och Islebii fännikan deras sold.

Lofvade kramskrifvarena att hålla färdigt så mycket kläde, som i år fordrades för första regementet och hela rytteriet.

Lämnade jag skattmästaren *Engelbert* (*Anderson*) 10,000 daler i silfver för att köpa salt.

» 28 Gick jag till Herrens nattvard.

» 29 Reste jag ifrån Stockholm en mil till Ålasten.

För det närvarande funnos icke mera än 170,000 marker i pänningar.

---

[1] *hic* uts.
[2] I msc. en nolla för mycket.
[3] Siffran är möjligen ändrad till 6,000.

Dixit mihi Georgius Petri Secretarius Gubernatores Holmenses nolle certificationem fidelitatis in absentia facere.

Misi Prefectum culinæ Holmiam ut eos adduceret.

Venerunt litteræ ab Erico Henrici quod Hostis ad Leccæ læn[1] & Lidecopiam tenderet. Julii 30

Alatus est rumor[2] a classe per quendam nautam qui dicebat se vidisse quod nostri mare obtinuissent & hostes fugassent capta Prætoriana nave Lubecensium & una ex precipuis Danorum.

Adducti sunt Gubernatores Holmenses qui mutarunt sententiam pollicentes fidelitatem se polliciturus scripto.[3]

Scriptum est ad Ducem Saxoniæ ut mihi cum reliquis duabus Legionibus & æquitibus universis occurrat in Valla Vestrogotiæ[4] commissis Carolo Mornay 4 Vexillis peditum & una turma æquitum ad viarum anfractus percludendos.

Mandatum Andreæ Sigfridi cum summa diligentia procurare ut machinæ & omnia armamenta earum parata sint.

Jussi Bruntoni Benedicti unam turmam æquitum in Vermlandia conscribere.

Ordinatum est precium omnium mercium & publico mandato ordinantia promulgata.

Sekreteraren *Göran Persson* sade mig, att Stockholms magistrat icke ville svärja trohet under min frånvaro.

Sände jag köksmästaren till Stockholm att tvinga dem därtill.

Kom bref ifrån *Erik Henrikson*, att fienden gick till Läckö län och Lidköping. Juli 30

Kom ett rykte ifrån flottan med en båtsman, som sade sig hafva sett, att våra hållit sjön och fienden flytt, sedan lybeckarna förlorat sitt amiralskepp och danskarna ett af sina förnämsta.

Stockholms magistrat förmåddes att ändra mening, så att den lofvade att skrifligen afgifva trohetsförsäkran.

Skrefs till hertigen af Sachsen, att han med de öfriga bägge regementena och hela rytteriet skulle möta mig i Vestgöta dal, sedan han lämnat *Charles de Mornay* 4 fännikor fotfolk och en skvadron rytteri att spärra passen.

Befalldes *Anders Sigfridson* (*Rålamb*) att med all skyndsamhet laga, att artilleriet med hela dess tillbehör blefve tillreds.

Befallde jag *Brynolf Bengtson*, att utskrifva en skvadron ryttare i Värmland.

Sattes taxa på alla slags varor och en förordning utfärdades därom.

---

[1] *per* uts.

[2] *ab* uts.

[3] Denna mening är svårbegriplig; öfversättningen förutsätter på något korrektare latin *mutarent* i st. f. *mutarunt*, *pollicituros* i st. f. *polliciturus*.

[4] *dato* uts.

Injunctum est prefectis Septentrionalibus omnes injustam mercaturam exercentibus rusticis mandare ut Calmarniam se conferant & ibi habitent.

Missus est Petrus Guilhelmi Holmiam ut plus pecuniæ ab Monetario curet adduci.

Profecti sumus ad Svartesiæ per duo milliaria.

Augustus 1 Discessimus a Svartesiæ ad Cersæsund confecto 1 milliari.

» 2 Venit Petrus Bagge a classe dicens quod coactus fuerat ob fractum malum redire cum Hectore ad Elfsnabben & reliquisse classem apud Oelandiam victricem.

Advenit nuntius a Petro Cart qui dicebat Hostes undique absectis silvis interclusos esse & peste & fame summopere premi.

» 3 Alatæ sunt litteræ a Duce Magno Saxoniæ per qas referebat se omnem diligentiam facturum ut hosti incommodare possit.

» 4 Perigrinati sumus a Cersæsund ad Biscops pratum iuxta Strengnes confectis 3 mill:s.

Perlatæ sunt litteræ a Carolo Morneo quibus perhibebatur ipsum aliqot levibus certaminibus hostem profligasse.

Ab Ivaro Magni nuntius venit arma quæ Vastenis essent male adornata esse.

Ålades norra fogdarna, att befalla alla bönder, som drefvo oloflig handel att flytta till Kalmar och bo där.

Skickades *Per Willamson* till Stockholm att skaffa mera pänningar ifrån myntmästaren.

Reste jag till Svartsjö 2 mil.

Aug. 1 Reste jag ifrån Svartsjö till Kersösund en mil.

» 2 Kom *Peter Bagge* ifrån flottan och sade, att han blifvit nödgad, för det masten blifvit afbruten, att gå tillbaka med Hector till Elfsnabben och lämna den segrande flottan vid Öland.

Kom bud ifrån *Peter Kart*, som sade, att fienden på alla sidor var innesluten inom förhuggningar och svårt led af pest och hunger.

» 3 Kom bref ifrån hertig *Magnus* af Sachsen att han med all flit skulle söka göra fienden afbräck.

» 4 Reste jag ifrån Kersösund till biskopsängen vid Strängnäs 3 mil.

Fick jag bref ifrån *Charles de Mornay*, hvari berättades, att han drifvit fienden på flykten i några skärmytslingar.

Kom bud ifrån *Ivar Månson* (*Stiernkors*), att de gevär, som funnos i Vadstena, icke voro i godt stånd.

A Militibus in castris nuntius venit rogans opem illis feri quam citissime[1] ipsos contentos absque stipendio militari si sibi succurratur.

Scriptum est responsum Carolo Morneo & Petro Cart ut videant ne hostis impunæ[2] evadere possit nos in itineri esse & illis succurrere velle, cum adhuc venimus ut quantotius[3] copias nobiscum conjungant.

Duci Magno data est optio utrum apud exercitum an ad nos redire mallet vetitum ne copias a Morneo distrahat.

Ab Admiralio venerunt littere referentes omnem ordinem pugnæ Navalis.

Profecti sumus a Strengnes ad Emma in Fogdö confecto 1 miliari. Augustus 5

Constitutus est Olaus Andreæ prefectus Fodinæ occidentalis.

Mandatum est Johanni Canuti custodias agere penes Ducem Finlandiæ.

Venerunt litteræ ab Holmia de[4] reditu Sancti Erici & Herculis navium & quod cum reliqua Classe Admiralius conaretur persequi hostem.

Advenerunt litteræ Caroli mornei quibus de pulvere conquerebatur.

Profecti sumus ab Embech ad Almböce in Recarne confectis 4 miliaribus. » 6

Äfven ifrån soldaterna i lägret, att man med första skulle komma dem till hjälp. De voro nöjda att tjäna utan sold, om de allenast blefvo hulpne.

Skrefs svar till *Charles de Mornay* och *Peter Kart*, att de skulle tillse, det fienden icke oskadd kom undan, att vi voro på vägen och ville undsätta dem samt att de med det snaraste skulle stöta till oss, så snart vi kommo.

Hertig *Magnus* fick välja, antingen han ville blifva vid armén eller komma till oss; men förbjöds att skilja trupperna ifrån *Mornay*.

Ifrån amiralen kom bref, som innehöll hela slagordningen i sjöbataljen.

Reste jag ifrån Strängnäs till Emmå i Fogdö en mil. Aug. 5

Tillsattes *Olof Andersson* (*Oxehufvud*) till fogde i västra bergslagen.

Befalldes *Johan Knutson*, att hålla vakt hos hertigen af Finland.

Kom bref ifrån Stockholm om skeppen S. Eriks och Herkules återkomst, och att amiralen med den öfriga flottan skulle söka att förfölja fienden.

Kom bref ifrån *Charles de Mornay*, hvaruti han klagade öfver krutet.

Reste vi ifrån Embäck till Almböke i Rekarne 4 mil. » 6

---

[1] Här borde vara ett större skiljetecken, som dock saknas i hs.
[2] Kanske rättadt till *impune*.
[3] Troligen någon felskrifning.
[4] *adventu* uts.

Venit nuntius a Domino Johanne Claudio qui retulit nondum esse conclusum tractatum matrimonialem inter Lotharingos & me & attulit quosdam articulos in quibus hæsitabant.

Allatæ sunt litteræ a Domino Henrico Claudii quomodo in Dageröö irrupissent precipui ductores exercitus[1] Episcopi Oesiliensis & quomodo a nostris fusi & prostrati essent capti præter alios captivos 40 ex præcipuis nobilibus Oesiliensium cæsi totidem.

Scriptum est ad omnes Subditos ut aliquot æquos pro machinis vehendis contribuant.

Scriptum est ad Vestrogothos ut discant suo málo meliorem obedientiam prestare in comeatu & armamentis advehendis.

Scriptum est iterum a[2] Carolum morneum Pulverem in promptu esse faciat secundum mandatum ut fidelitas requirit.

Iniunctum est Prefectis Holmensibus ut quamprimum mittant ad me[3] omnes milites qui cum classe redierant exceptis qui Livoniam[4] mitti conveniebat & pro custodia urbis requirebantur, idem mandatum habuerunt de vexillo[5] Clementis Islebij ut omnes[6] ad me mitterentur.

Augustus 7 Ivimus ab Almböce ad Munca engen inter Ulfubsundium & Arbogiam confectis 6 miliaribus.

Kom bref ifrån herr *Johan Klasson* (*Bjelkenstierna*), som berättade, att giftermålstraktaten ännu icke var sluten emellan Lothringen och mig och anförde några punkter om hvilka man var villrådig.

Kom bref ifrån herr *Henrik Klasson* (*Horn*), att de förnämsta biskopens af Ösel befälhafvare infallit i Dagerö; men blifvit af våra slagna och drifna på flykten. Utom andra fångar hade 40 af den förnämsta Öselska adeln blifvit tagna och äfven så många dödade.

Skrefs till alla bönder, att de skulle lämna några hästar till artilleriets framförande.

Äfven till vestgötarna, att de af deras egen skada skulle lära sig, att visa mera hörsamhet, i proviant och gevärs framförande.

Skrefs åter till *Charles de Mornay*, att han skulle skaffa krut efter befallning, som hans plikt fordrade.

Befalldes ståthållarna i Stockholm, att de skulle skicka till mig alla soldater, som kommit tillbaka, utom dem som borde sändas till Liffland och fordrades till stadens försvar. Samma befallning hade de äfven om *Klemens Islebii* fännika, att de alla skulle skickas till mig.

Aug. 7 Reste jag ifrån Almböke till Munkängen emellan Ulfsund och Arboga, 6 mil.

[1] *Oesil* uts.
[2] Otvifvelaktigt skriffel för *ad*.
[3] *huc omnes milites* uts.
[4] *& Ar* uts.
[5] *militibus* uts.
[6] *huc mitt* uts.

Pervenimus a Muncengen ad Arbogiam peragrato 1 miliari. Augustus 8
Premissus est Gorgonius ad Oerebro ut certiores nos reddat de omnibus armamentis tam navalibus quam manualibus qui illuc convenissent.

Scriptum est responsum Reginæ Daniæ me non posse alijs conditionibus pacici quam sicut per Danzeum Regi Daniæ fuerat significatum, liberationem autem Vxoris Johannis Holc me admisise. » 9

Scriptum est responsum Margravio me persolvisse Grammaio quod petierat & convenisse cum famulis ipsius ut integra dos Antverpie numeraretur.

Hoc die pugnatum est ad Allinxås silvam.

Donavi Pauperibus & Scholis 10000 marcarum. » 10

Exercui prætorianos æquites. » 11

Redij[1] Gorgonius armamentarius ab Oerebro incertus de omnibus armamentis. » 12

Condonavi Comiti Svantoni quod contra Gallos perpetraverat.

Profecti sumus ab Arboga ad nederby in Fellensbro confecto 1 mill:i. » 13

Mandatum est Petro Laurentij qui navibus preerat ut ad Svinesund hostes incendiis vexaret ut terrestri iteneri suppetias ferre impedirentur.

Kommo vi ifrån Munkängen till Arboga 1 mil. Aug. 8
Gorgonius skickades förut till Örebro, att skaffa oss underrättelse om alla stycken och handgevär, som dit blifvit samlade.

Skrefs svar till drottningen af Danmark, att jag icke kunde ingå fred på andra vilkor, än jag genom *Danzé* gifvit konungen af Danmark tillkänna; men att jag bifallit *Johan Holks* hustrus befrielse. » 9

Skrefs svar till *Kristoffer* markgrefven (*af Baden-Rodemachern*) att jag betalt till *Grammai* hvad han begärt och att jag kommit öfverens med hans utskickade, att hela hemgiften skulle betalas i Antverpen.

Denna dag utkämpades en skärmytsling vid Alingsås skog.

Skänkte jag de fattiga och skolorna 10,000 mark. » 10

Exercerade jag lifregementet till häst. » 11

Kom tygvaktaren *Gorgonius* tillbaka ifrån Örebro oviss om alla gevären. » 12

Gaf jag grefve *Svante* tillgift för det han brutit emot fransoserna.

Reste jag ifrån Arboga till Nederby i Fellingsbro, en mil. » 13

Per Larsson, som hade befälet öfver flottan, befalldes, att han skulle oroa fienden med brand vid Svinesund så att de hindrades att understödja landtarmén.

---

[1] Skriffel för *rediit*.

Augustus 14 Scriptum est responsum Legathis in Lotharingia super omnes conditiones pro arbitrio Lotharingorum & jussum est eis reverti si hac æstate nihil possint perficere.

Profecti sumus ab Nederby ad Glanshammer confectis duobus magnis milliaribus.

» 15 Pervenimus ad Oerebro confecto 1 magno mill:i.

» 16 Venit nuntius a Carolo Morneo quomodo hostes perrupissent Silvam Alinxås cum non ita bene copta[1] erat ut dicebatur & evasisse summa cum trepidatione propter adventum nostrum ad Båhus,[2] perdidisse tamen ad 500 homines æquos ultra 600 currus ad 300 cum omnibus fere sarcinis.

» 17 Ablegatus est Georgius Petri ad Carolum[3] cum Domino Nicolao Guldenstiern ut perquirerent an auderet[4] hostem cum 2 Legionibus & 8 turmis æquitum adgredi & repulso ab Båhusia oppugnationem arcis attentare, dictum est eis tertiam Legionem marittimam appellatam quoque ad auxilium venturam.

» 18 Exercui æquites.

» 20 Scriptum est responsum Henrico Claudij quomodo se hac æstate in Livonia deberet gerere.

Aug. 14 Skrefs svar till sändebuden i Lothringen på alla punkter efter lothringarnes godtfinnande och befalldes de att komma tillbaka, om de ingen ting kunde uträtta.

Reste jag ifrån Nederby till Glanshammar 2 stora mil.

» 15 Kom jag till Örebro en stor mil.

» 16 Kom bud ifrån *Charles de Mornay*, att fienden brutit igenom Alingsås skog, emedan den icke var så väl besatt, som sades, och att han kommit undan med största förskräckelse just vid vår ankomst till Bohus. Han hade förlorat 500 man, öfver 600 hästar och bortåt 300 vagnar med nästan allt bagage.

» 17 Skickades *Göran Persson* till *Karl* med herr *Nils Gyllenstierna* att han skulle tillse, om han vågade angripa fienden med 2 regementen och 8 skvadroner rytteri, och sedan han var fördrifven ifrån Bohus, försöka slottets intagande. Det meddelades, att tredje sjöregementet äfven skulle komma dem till hjälp.

» 18 Exercerade jag rytteriet.

» 20 Skrefs svar till *Henrik Klasson* (*Horn*), hvad han denna sommar skulle företaga sig uti Liffland.

---

[1] Otvifvelaktigt skriffel för *capta*.
[2] *perg* uts.
[3] *ad* uts.
[4] *vellet* uts. och *auderet* öfverskrifvet.

Scriptum est ad Carolum Morneum ut iterum cum aliquot vexillis & plebe vestrogotiæ cingat hostes & intercludat ne per terram ad Vardberg possint reverti.

Scriptum est ad Georgium Petri ut secreto tractaret quedam cum Germanis æquitibus que usui contra hostes forent.

Dixit mihi Gorgonius 1000 instrumenta fossaria & 600 ex alio genere tum laminas fercas 200 in promptu esse in Oerebro. Augustus 21

Idem & retulit 1800 hastas[1] 500 halbardacas 382 bombardas manuales 1517 gladios ad manus esse.

Preterea & significavit in Hio Vestrogotiæ 1000, instrumenta tranandi adesse.

Distributa sunt Vexilla nova exercitui.

Lustratus est totus exercitus qui ad Oerebro convenerat. » 22

Consultavi cum universis Capitaneis & prefectis turmarum quid opus esset facto contra hostem & svaserunt omnes ut Exercitus contineretur usquedum certum esset quid hostis esset facturus ita tamen ut dispergerentur in Ostrogothia & Nericia propter pestem que maxime in castris vigebat. » 23

Discessimus ad Scœlerstada confectis 2 mill:s.

Adacti sunt milites ad Iuramentum per Cristiernum Petri Oeconomum eo die.

Accidit infortunium meo famulo Gisloni. » 24

Skrefs till *Charles de Mornay*, att han åter med några fanor och allmogen i Västergötland skulle kringränna och innesluta fienden, för att han icke skulle kunna komma tillbaka till Varberg till lands.

Skrefs till *Göran Persson*, att han i hemlighet skulle rådgöra med de tyska ryttarna, om anfallsplaner mot fienden.

Sade *Gorgonius* mig, att 1,000 spadar och 600 af annat slag samt 200 plåtar voro tillreds i Örebro. Aug. 21

Jämväl berättade han, att 1,800 spjut, 500 hillebarder, 382 musketer och 1,517 värjor voro till hands.

Den samme berättade äfven att i Hjo i Västergötland funnos 1,000 pontoner.

Nya fanor utdelades åt armén.

Mönstrades hela krigshären, som var samlad vid Örebro. » 22

Höll jag krigsråd med alla kaptener och befälhafvare vid armén, hvad jag borde göra emot fienden, och alla rådde mig, att hålla armén tillsammans, till dess man finge visst veta, hvad fienden toge sig före, dock så, att soldaterna förlades i Östergötland och Nerike, för pästen, som rasade i lägret. » 23

Marscherade vi till Sköllersta, 2 mil.

Den dagen togs ed af soldaterna genom hofmästaren *Krister Persson*.

Hände min tjänare *Gisle* (*Nilsson Struts*) en olycka. » 24

---

[1] Felskrifning för *hostes*.

Retulerunt mihi Capitanei Quartæ Legionis omnes navales socios qui ex conflictu redierant ad Vingåcer pervenisse & mandatum expectare.

Augustus 27 Relatum est mihi Gregorium Trullonis & Jacobum Broccenhusen ad Vastenis rediisse.

Peregrinati sumus a Svinevadh ad Tielmo confectis 4 miliaribus.

» 28 Venerunt littere ab Doctore Rosenbergio Rengravium in itinere esse in Svetiam cupereque mihi in militaribus rebus inservire.

Profecti sumus a Tielmo[1] Vastenis confectis 5 mill:s.

Venerunt litteræ a Carolo Morneo quibus pollicebatur se multum hosti incommodaturum cum[2] redire properaret per Hallandiam & Ballebygd si ei 8 turmæ æquitum & commeatus cum pulvere assignetur.

» 29 Redijt Jacobus Broccenhusen ex Dania cum Gregorio Trullonis qui retulerunt responsum ambiguum iterum de liberatione captivorum, intellexi etiam ipsum Broccenhusen nolle pollicitationem prestitam servare.

» 30 Relatum est mihi ex fide dignis viris Danos in novissima navali pugna amisisse & suam & Lubecensium Prætorianam navem cum 14 alijs ex tempestate atque perijsse ex illorum exercitu septem milia hominum in mari hoc anno.

Berättade kaptenerna af fjärde regementet, att alla deras kamrater på sjön, som efter drabbningen återvändt, ankommit till Vingåker och där väntade mina ordres.

Aug. 27 Berättades mig, att *Göran Trullson* och *Jacob Brockenhusen* kommit tillbaka till Vadstena.

Reste jag ifrån Svinevad till Källmo 4 mil.

» 28 Kom bref ifrån doktor *Rosenberger*, att Rhengrefven (*Filip*) vore på väg till Sverige och ville gå i krigstjänst hos mig.

Reste jag ifrån Källmo till Vadstena 5 mil.

Kom bref ifrån *Charles de Mornay*, hvari han lofvade att göra fienden mycket afbräck då han skulle skynda sig tillbaka genom Halland och Bollebygd, om han finge 8 skvadroner ryttare samt proviant och krut.

» 29 Kom *Jacob Brockenhusen* ifrån Danmark med *Göran Trullson*, hvilka andra gången medförde ett tvetydigt svar om fångarnas befrielse. Jag erfor äfven, att *Brockenhusen* själf icke ärnade hålla sitt löfte.

» 30 Berättades mig af trovärdigt folk, att danskarna i sista sjöslaget hade mist både sitt och lybeckarnes amiralskepp med 14 andra utaf stormen, och att 7,000 man af deras armé omkommit på hafvet detta året.

---

[1] *ad* uts.
[2] *rediret* uts.

Scriptum est ad Holmenses ut Guilhelmo Danzovil persolveretur pro armis.

Tradita est pecunia Engilberto ut omnibus posset militibus persolvere qui in expeditione apud Carolum Morneum erant. Augustus 31

Germanis æquitibus etiam est persolutum mandatum est ei etiam Legioni nautice pannum dare.

Venit nuntius a Georgio Petri qui adduxit certificationem Caroli[1] quod mandata esset executurus, quod ipse Georgius etiam litteris suis adfirmabat eum facturum.

Advenit Dominus Claudius Cristierni cum Nautis.

Convocati sunt omnes Capitanei & centuriones ad colloquium.

Redijt Dominus Nicolaus Gyldenstern qui eadem referebat ut Georgius scripserat. Septembris 1

Consultavi cum Domino Claudio an non consultum videretur ei cum exercitu procedere quod ei minime videbatur ob pestem que aulam & exercitum summopere infestabat.

Pollicitus est Dominus Claudius se cum 4 turmis æquitum & 2000 peditum excursionem facturum ad Halmstadium ut ex Båhusia hostis[2] perduci possit & tentaturum eadem excursione ex incidijs si possit Civitatem nanscisi. » 2

Skrefs till Stockholms invånare, att *Wilhelm Danzevil* skulle betalas för gevären.

Lämnades pänningar till *Engelbert* (*Andersson*), så att han kunde betala alla soldaterna under *Charles de Mornays* befäl. Aug. 31

Tyska rytteriet fick äfven betalning, och han befallning att lämna kläde till regementet på flottan.

Kom bud ifrån *Göran Persson*, som lämnade *Karls* försäkran, att han skulle utföra gifna oder, hvilket äfven *Göran* själf uti sitt bref försäkrade, att han skulle göra.

Kom herr *Klas Kristerson* (*Horn*) med sjöfolket.

Kallades alla kaptener och underbefäl till rådplägning.

Kom herr *Nils Gyllenstierna* tillbaka, som berättade detsamma som *Göran* hade skrifvit. Sept. 1

Rådgjorde jag med herr *Klas* (*Kristerson Horn*), om han icke tyckte, att man borde rycka fram med armén, hvilket han ingalunda ville för pästen, som plågade hofvet och armén.

Lofvade herr *Klas* (*Kristersson Horn*), att han med 4 skvadroner ryttare och 1,000 till fot skulle göra ett utfall till Halmstad, för att draga fienden ifrån Bohus och försöka, om han med det samma kunde öfverraska staden. » 2

---

[1] *de* uts.
[2] *alici pos* uts.

Mandatum Antonio lustrare Legionem nauticam & cum persolutum eis esset mittere eos in subsium[1] Carolo.

Septembris 3 Redijt Georgius Petri ex Vestrogothia referens Carolum Morneum omnem diligentiam facturum.

Data est instructio Domino Claudio quomodo se gerere deberet in itiniri Halmstadensi, & accepit litteras beningne ad civitatem scriptas.

Scriptum est ad prefectum anonæ in Vestrogotia ut ad exercitum Caroli commeatum mittat.

Mandatum est Holmensibus 50000 marcarum ad Livoniam transmittere.

» 4 Advenerunt tantum 3 Capitanei primæ Legionis qui vice aliorum conquerebantur stragem militum ex peste svadentes iter ad oportunius tempus intermittendum.

Profecti sumus a Vastena ad Norby confectis 2½ miliaribus.

Venit[2] nuntius a Danzeo Regem Daniæ paratum esse aliquos circa Martini ad confines mittere qui de controversijs componendis agant, sed Salvum conductum a me transmissum Legatis immutasse.

» 5 Peregrinati sumus a Norby ad Broo confectis 1½ mil:s.

» 6 Profecti sumus a Bro ad Grensholm confectis 2 miliaribus.

Befalldes *Anton* att mönstra sjöregementet och, när det vore slut, att skicka det *Karl* till hjälp.

Sept. 3 Kom *Göran Persson* ifrån Västergötland och berättade att *Charles de Mornay* skulle göra all flit.

Fick herr *Klas* (*Kristerson Horn*) instruktion, huru han skulle uppföra sig i marschen till Halmstad och fick med sig bref till staden skrifna i vänliga ordasätt.

Skrefs till spanmålsfogden i Västergötland, att han skulle skicka proviant till *Karls* armé.

Befalldes Stockholms invånare att skicka 5,000 marker till Livland.

» 4 Kommo allenast tre kaptener af första regementet, som på de andras vägnar klagade öfver soldaternas afgång i pästen och rådde att uppskjuta marschen till bekvämligare tid.

Reste jag ifrån Vadstena till Norrby 2½ mil.

Kom bud ifrån *Danzay*, att konungen i Danmark var färdig, att vid Mårtenmässotiden skicka några till gränsen att bilägga tvisterna, men att han ändrat passet, som jag gifvit sändebuden.

» 5 Reste jag ifrån Norrby till Bro 1½ mil.

» 6 Ifrån Bro till Grensholm 2 mil.

[1] Tydligen skriffel för *subsidium*.
[2] *responsum* uts.

Reddidit mihi tum primum Georgius Petri litteras a Morneo ipsi traditas ex quibus longe secus reperi quam mihi retulerat.

Mandatum est per litteras Domino Houenscelo ut militibus pannum[1] qui Vardbergi erat distribuat.

Retulit mihi Engelbertus ad 100000 marcharum Vardbergi ex venditis mercibus Narvensibus in promptu esse.

Discessimus a Grensholm ad quillinge confectis 3 miliaribus. Septembris 7

Venit nuntius a Gubernatore Livoniæ quomodo hostes cum predatoria manu irrupissent in provinciam nostram & Carchus obsidione cinxisse, rogat sibi subsidium mitti.

Scriptum est ad Johannem Smålandensem & Ericum Sartorem Capitaneos ut cum vexillis suis se Holmiam conferant. » 8

Mandatum est Holmensibus 6 Lastas Pulveris tormentarij in Livoniam mittere.

Jussum est Erico Bartoldi cum navibus Narvensi sinu destinatis Livoniæ suppetias ferre.

Scriptum est responsum Henrico Claudij ut omnino succurrat arci Carchus subsidium brevi adfuturum.

Perregrinati sumus a Quillinge ad Åleberge trans Colemoren Silvam confectis 4 miliaribus.

Profecti sumus ab Åleberge ad Runtuna confectis 4 miliaribus. » 9

Då först lämnade *Göran Persson* mig de bref han fått af *Mornay*, af hvilka jag fann långt annat, än han berättat mig.

Befaldes herr *Hogenskild* (*Bielke*) genom bref att han bland soldaterna skulle utdela klädet, som fanns i Varberg.

Engelbert (*Andersson*) berättade mig, att 100,000 marker voro tillreds i Varberg af narviska varorna, som voro sålda.

Reste vi ifrån Grensholmen till Qvillinge 3 mil. Sept. 7

Kom bud ifrån ståthållaren i Liffland, att fienden med en röfvarehär infallit i vårt land och belägrat Karkhus, hvarföre han begärde undsättning.

Skrefs till kaptenerna *Johan Smålänning* och *Erik Skräddare*, att de med sina fännikor skulle begifva sig till Stockholm. » 8

Befalldes Stockholms borgerskap att skicka 6 läster krut till Liffland.

Befalldes *Erik Bertilson*, att med de skepp, som voro ärnade till narviska viken, undsätta Liffland.

Skrefs svar till *Henrik Klasson* (*Horn*), att han skulle hjälpa Karkhus slott, och att undsättning innan kort skulle komma.

Reste vi ifrån Kvillinge till Ålberga, på andra sidan om Kålmården 4 mil.

Reste vi ifrån Ålberga till Runtuna 4 mil. » 9

---

[1] *quod* uts.

Venit nuntius a Domino Claudio ipsum morbo affectum esse, & ideo non posse expeditionem perficere.

Septembris 10 Mandatum est Magistro Martino ut proficiscatur ad Boonem Birgeri aut Stenonem absolonis & curet ut unus ex ijs expeditionem Claudii Cristierni suscipiat.

Peregrinati sumus a Runtuna ad Dagatorp[1] confectis 4 miliaribus.

» 11 Profecti sumus ab[2] Dagatorp ad Refsnes juxta Gripsholmiam confectis 2 miliaribus.

Misi meum Consionatorem ad Ducem Finlandiæ ut adhortaretur eum ad recipiscentiam & meditationem de iusta & æqua liberatione.

» 12 Missa est Instructio ad Gubernatorem Livoniæ quomodo deberet repellere hostem a Carchus & adgredi Pernoviam.

Ablegatus est Franciscus Mandeslo in germaniam cum Volfgango Rædec ad comparandos æquites Germanos pro annuo stipendio.

Respondit Dux Finlandiæ se velle primum Regem Poloniæ adhuc consulere rogabatque ut ei liceret nuntium eo mittere.

Conclusa sunt quedam secreta cum Germanis æquitibus sub Johannis Slitre turma.

» 13 Profectus sum a Refsnäs ad Rydöön confectis $4^{1}/_{2}$ miliaribus.

Kom bud ifrån herr *Klas* (*Kristerson Horn*), att han var sjuk och därföre icke kunde utföra sin expedition.

Sept. 10 Befalldes magister *Mårten* att resa till herr *Bo Birgerson* (*Grip*) eller *Sten Axelson* (*Banér*) och laga, att endera af dem åtager sig *Klas Kristersons* expedition.

Reste jag från Runtuna till Dagatorp 4 mil.

» 11 Reste jag ifrån Dagatorp till Räfsnäs bredvid Gripsholm 2 mil.

Skickade jag min präst till hertigen af Finland att förmana honom till ånger och att tänka på en rättvis och billig befrielse.

» 12 Skickades instruktion till ståthållaren i Liffland, huru han borde drifva fienden ifrån Karkhus och angripa Pernau.

Skickades *Frans Mandeslo* till Tyskland med *Wolfgang Räder* att värfva tyska ryttare med ett års sold.

Svarade hertigen af Finland, att han ville först rådgöra med konungen i Polen, hvarföre han begärde att få skicka honom ett sändebud.

Gjordes några hemliga öfverenskommelser med tyska rytteriet i *Johan Sliters* skvadron.

» 13 Reste jag ifrån Räfsnäs till Rydön $4^{1}/_{2}$ mil.

[1] *in Bion* . . . . (oläsligt) uts.
[2] *Refsnes* uts.

Venit nuntius a Petro Cristierni nullum militem in præsidio[1] Halmstadij esse.

Venit nuntius tristis de obitu Domini Claudii Cristierni. Septembris 14

Scripsit mihi Dominus Houenscelus de circumstantijs eius temporis Vardbergi.

Relatum est mihi Carolum Morneum esse peste infectum. » 16

Accepi[2] Caroli Mornei litteras plurimum[3] querulosas, de pecunia, victualibus, pulvere, milite, atque morbis.

Policiti sunt Olavus Laurentij et Dominus Dionisius se velle obire Legationem Danicam. » 17

Venerunt litteræ a Vermelandia & Dalia quod hostis illuc irruptionem moliretur. » 20

Constitutus est Petrus Bagge Admiralius. » 21

Venerunt litteræ ex Vestrogotis quod maxime a nostris proprijs militibus oppressi essent, tum rogabant summopere ut Arx Elfsburgensis aut Bohusensis a me expugnaretur. » 22

Retulit mihi Doctor Arnoldus per tabellarium magnam seditionem oriri in Belgia.

Scriptum est adhuc ad Holmenses ut duo Vexilla peditum sine mora mittant in Livoniam ne peste moriantur & victualia frustra Holmiæ consumant.

Kom bud ifrån *Per Kristerson* (*Sjöblad*), att Halmstad alldeles saknade militärisk besättning.

Kom den bedröfliga tidningen om herr *Klas Kristerson* (*Horns*) död. Sept. 14

Skref herr *Hogenskild* (*Bielke*) till mig om ställningen i Varberg vid denna tid.

Berättades mig, att *Charles de Mornay* var smittad af pästen. » 16

Fick jag *Charles de Mornays* bref, hvari han klagade öfver pänningar, proviant, krut, soldater och sjukdomar.

Lofvade *Olof Larsson* och herr *Dionysius* (*Beureus*) att åtaga sig beskickningen till Danmark. » 17

Kom bref ifrån Värmland och Dal, att fienden ärnade där infalla. » 20

Förordnades *Peter Bagge* till amiral. » 21

Kommo bref ifrån västgötarna, att de voro svårt tryckta af våra egna soldater, hvarföre de högeligen begärde, att Elfsborgs eller Bohus slott af mig skulle belägras. » 22

Berättade mig doktor *Arnold* (*Rosenberger*) genom bref, att ett stort uppror var på färde i Nederland.

Skrefs till Stockholms invånare, att de utan dröjsmål skulle sända två fännikor fotfolk till Liffland att de icke skulle dö af pästen och förtära provianten fruktlöst i Stockholm.

[1] *Vardbergi* uts.
[2] *Cal* uts.
[3] *de* uts.

Septembris 23 Missus est nuntius secretus in Daniam ut sciremus quando essent expeditionem suscepturi.

Retulerunt mihi exploratores qui ex Arbogia missi fuerant quomodo Halmstadium non esset præsidijs bene munitum.

» 24 Scriptum est ad Boonem Griphum Legatum quod nihil Sibi timeret in Halmstadio adgrediendo, sin id non auderet Morneo copias traderet.

Scriptum est ad Petrum Laurentij vice[1] Admiralium ut sibi caveret a Pomeranis.

Scriptum est ad Petrum Cart ut currus a Danis captos diligenter servet pro futuro itineri æstatis.

» 25 Mandatum est Gubernatori Vestrogothiæ & Prefecto commeatuum Ambrosio ut[2] Vardbergum usque ad futurum mensem Maij munirent victualibus.

Precepi Andreæ Sigfridi procurare ut Machinæ per hijemem in tuto servaventur Vastenis.

Scriptum est responsum Domino Houenscalo ut bono animo sit quidquid presidium Vardbergensem necessarium foret in tempore me provisurum.

» 26 Venerunt rustici ex Vetle hæred rogantes sibi opem ferri pollicentesque se omnia officia prestituros bonorum subditorum si vellem Båhusiam occupare.

Sept. 23 Skickades ett hemligt bud till Danmark, att få veta, när de tänkte företaga sin expedition.

Berättade mig spejarna, som voro sända ifrån Arboga, att Halmstad icke var väl försedt med krigsfolk.

» 24 Skrefs till öfversten herr *Bo Grip*, att han icke skulle frukta att angripa Halmstad, och om han det icke vågade, skulle han lämna armén till *Mornay*.

Skrefs till vice amiralen *Per Larsson*, att han skulle akta sig för de Pommerska.

Skrefs till *Peter Kart*, att han skulle noga akta vagnarna, som voro tagna af danskarna, för sommarmarschen.

» 25 Befalldes landshöfdingen i Västergötland och proviantmästaren *Ambrosius* (*Göransson*), att han skulle förse Varberg med lifsförråd till maj månad.

Befallde jag *Anders Sigfridson* (*Rålamb*) laga, att styckena öfver vintern sattes i säkert förvar i Vadstena.

Svarades herr *Hogenskild* (*Bielke*), att han skulle vara vid godt mod, och att jag skulle i tid förse besättningen i Varberg med hvad de behöfde.

» 26 Kommo bönder ifrån Vette härad och begärde hjälp samt lofvade, att de skulle göra allt hvad goda undersåtar åläg, om jag ville belägra Bohus.

---

[1] *Legatum* uts. och *Admiralium* öfverskrifvet.
[2] *Vardg* uts.

Venerunt litteræ ab Henrico Claudii æquite, quomodo Carchus ab hostibus obsideretur & non auderet nisi majoribus copijs hostibus occurrere svadebat autem illam arcem hostibus relinquendam. Septembris 27

Percepi mala nova quomodo Carolus Morneus & Jacobus Henrici cum nimis prope hostium castra cum parva manu[1] militatum ivissent ab hostibus intercepti & capti essent. » 30

Dixit mihi Georgius Petri Hallandenses obsides fidem violasse, qui misi pro aliorum liberatione fuerant.

Accepi Registeria colonorum Danicorum in Svetia.

Pollicitus est Comes Svanto Se velle Legationem suscipere ad conventum Falcenbergensem. Octobris 1

Scriptum est ad universos Præfectos Vestrogothiæ ut victualia per hijemem necessaria Vardbergum quam primum mittant.

Jussi Erico Henrici & Bruntoni Birgeri attendere super copias Vestrogothicas donec aliquis Legatus mitti queat. » 3

Pollicitus est quidam Flandrus qui se cognatum Ducisse Parmensis dicebat, se primo quoque tempore allaturum in Regnum bombardas æquitum minores, arma pro æquitibus, item Architectum cum varijs artificibus, tum quasdam Naves bellicas venales adducturum.

Kom bref ifrån riddaren *Henrik Klasson* (*Horn*), att Karkhus belägrades af fienden och att han icke vågade gå honom till mötes utan mera trupper. Han rådde därföre, att man skulle lämna det slottet till fienden. Sept. 27

Fick jag elaka tidningar, att *Charles de Mornay* och *Jacob Henrikson*, då de gått ut med en liten trupp att skärmytsla, för nära fiendens läger, blifvit uppsnappade och fångna. » 30

Göran Person sade mig, att halländska gisslomän, som voro skickade för andras befrielse, brutit sitt löfte.

Fick jag förteckning på danska bönder i Sverige.

Lofvade grefve *Svante*, att han ville åtaga sig beskickningen till mötet i Falkenberg. Oct. 1

Skrefs till alla fogdar i Västergötland, att de med första skulle skicka proviant för hela vintern.

Befallde jag *Erik Henrikson* och *Brynte Birgerson* (*Lillja*) att hålla uppsikt öfver vestgötatrupperna, till dess någon fältöfverste kunde komma. » 3

En nederländare, som sade sig vara släkt med hertiginnan af Parma, lofvade att med första föra in i riket pistoler, gevär för rytteriet, en byggmästare med andra konstförfarna män samt några krigsskepp till köps.

[1] *præda* uts.

Octobris 5 Mandatum est Militibus qui sub Carolo Morneo militaverant ut expectent paululum adhuc juxta confines hostium quousque posset aliquis Legatus in ipsius locum mitti.

» 6 Accepi litteras Petri Cart quibus pollicebatur se ad exercitum iturum tamdiu ut alius substitueretur.

» 8 Expeditus est Johannes Siggonis ut milites in Dalecarlia & Helsengia congreget una cum populo & irruptionem faciat in Norvegiam ad Hammershus & videat si possit hosti aliqua fortalitia adimere, datæ sunt ei 5 vexilla peditum absque Rusticis & 2 turmæ æquitum murales machine 2, campestres circiter 16, Mortarij 8, cum artifico igneo.

Scriptum est ad omnes capitaneos primæ Legionis ut vexilla impleri curent sub stipendiorum amissione.

Iniunctum est Petro Cart iterum currus hostibus ademptos pro futura expeditione servare.

» 9 Retulit mihi Boo Griphus quomodo juxta Halmstadium fuisset & cum subito civitatem dedere noluissent se non potuisse ob militum inobedientiam civitatem attentare,[1] aliter tamen ipse & illi pollicite fuerant.

Obtulit per litteras suum famulitium Rengravius quidam nomine Philipus Saufvagiæ.

Oct. 5 Befalldes soldaterna, som hade tjänt under *Charles de Mornay*, att vänta litet vid gränsen, till dess en annan fältöfverste kunde komma.

» 6 Fick jag bref ifrån *Peter Kart*, hvari han lofvade, att gå till armén, till dess någon annan kunde förordnas.

» 8 Sändes *Johan Siggeson* att samla soldater i Dalarne och Helsingland tillika med allmoge och göra ett infall i Norge vid Hammarhus och se till, om han kunde afhända fienden några skansar. Han fick 5 kompanier fotfolk utom bönder och 2 skvadroner ryttare, 2 murbräckor, 16 fältskytt, 8 mörsare med fyrverkeri.

Skrefs till alla befälhafvarna vid första regementet att de skulle komplettera deras manskap vid förlust af lönen.

Ålades *Peter Kart* för andra gången att förvara de vagnar, som voro tagna af fienden, till en tillkommande förrättning.

» 9 Berättade mig *Boo Grip*, huru det hade gått till vid Halmstad att då de icke velat uppgifva staden, har han icke kunnat angripa den för soldaternas olydnad, annorlunda hade likväl han och de lofvat.

En Rhengrefve vid namn *Filip i Saufagen* erböd sig att gå i min tjänst.

---

[1] *quod* uts.

Dixit mihi Engilbertus questor accordatum esse cum nautis Hollandicis de pretio Salis pro uno talero tunnam & quod summa salis ad 10000 lastarum se extenderet. Octobris 11

Venerunt litteræ a Jacobo Damitz quibus cogebatur fateri veritatem de sucsesu Nostro in Mari. » 13

Punitus est infedelis tesaurarius Andreas Martini qui militibus 60000[1] marcharum alienaverat. » 14

Nata est mea filia Sigridis. » 15

Scriptum est responsum Rengravio Philippo Saufvagiæ, ab alijs etiam mihi pollicitum esse milites advehere e Gallia si ipse citius & commodius id perficere possit me illum honesto loco habiturum. » 16

Dixit mihi Paulus Scutz se procurasse[2] perfecisseque insignem levacrum minere in Fodina Salebergensi. » 17

Acceperunt æquites sua stipendia annua pro anno 56. » 18

Pollicitus est Comes Petrus se velle ire in Livoniam & regimen provinciæ suscipere. » 20

Puniti sunt hi qui Danos exautoratos permiserunt stipendijs frui. » 21

Revocatum est salarium Tordonis studiosi mendacis.

Dixit Georgius Petri fortuito accidisse exustionem Molendini Pulveris ad Nacca.

Sade räntmästaren *Engelbert* (*Andersson*) mig, att han ackorderat med holländska skeppare om salt för en daler tunnan och att posten gick till 1,000 läster. Oct. 11

Kom bref ifrån *Jacob Damitz*, hvari han måste bekänna sanningen om vår framgång på hafvet. » 13

Straffades den otrogne skattmästaren *Anders Mårtenson* som hade afhändt soldaterna 60,000 marker. » 14

Föddes min dotter *Sigrid*. » 15

Svarades Rhengrefven *Philip i Saufvagen*, att andra äfven lofvat mig soldater ifrån Frankrike, men om han kunde göra det fortare och bättre, skulle han få en hederlig tjänst. » 16

Sade *Paul Schutz* för mig, att han inrättat en stor uppfodringsmaskin i Sala grufva. » 17

Fingo ryttarna sin sold för 1566. » 18

Lofvade grefve *Per* (*Brahe*), att han ville fara till Liffland och emottaga ståthållarskapet. » 20

Straffades de, som låtit de kasserade danskarna njuta sold. » 21

Återkallades arfvodet för en lögnaktig student *Tord*.

Sade *Göran Person*, att krutkvarnen vid Nacka afbrunnit af våda.

[1] *milia* uts.
[2] *perfciseque* uts.

Octobris 22 Advenit Legatus Ducis Megapolensis referens summam miseriam ipsius interrogans ann non liceret ei Polono fidem præstare cum meo consensu. (Hoc sequenti die factum est.)

Scriptum est ad omnes Episcopas, ut præces haberent publicas ad Deum pro[1] sucsessu fælici R. P. & pro mitigatione pestis.

» 23 Scriptum est responsum Ducibus Vimariensibus me esse cupidum fœderis cum illis ineundi, transmissaque Formula fœderis ad eos est, hæc perfidia Ludovici Franc intermissa erant, ad Grumpachium consiliarium eorundem fere in eandem sentiam[2] est perscriptum.

Venit nuntius a Gubernatore Livoniensi ex quo percepi[3] redditis litteris ipsum velle Arcem Carchus hostibus expugnandam relinquere.

» 24 Suffecti sunt prefecti Turmarum omnibus turmis æquitum in locum demortuorum peste.

Scriptum est responsum Duci Saxoniæ me libenter promoturum eius negotium etiam si Pater eius & multi alij quorum interest ipsum non curant, attamen habita ratione tutelæ meæ Sororis.

» 25 Dixit mihi Engilbertus questor Melchiorem Folger persolvisse pro captivis illis pro quibus spoponderat.

Oct. 22 Kom hertigens af Mecklenburg legat och anförde hans stora elände samt frågade, om han icke med mitt bifall kunde underkasta sig Polen. — Detta skedde följande dag —.

Skrefs till alla biskopar, att de skulle hålla böner till Gud för det allmänna bästa och pästens aftagande.

» 23 Skrefs svar till hertigarna af Weimar, att jag vore hågad att ingå förbund med dem, hvartill ett formulär öfversändes, — dessa förhandlingar hade blifvit afbrutna till följd af *Ludvig Franks* trolöshet — och till deras råd *Grumbach* skrefs på samma sätt.

Kom tidning ifrån ståthållaren i Lifland hvaraf jag fann, att han ville lämna Karkhus slott att intagas af fienden.

» 24 Tillsattes ryttmästare vid alla skvadronerna i deras ställe, som voro döde i pästen.

Skrefs svar till hertigen af Sachsen, att jag gärna ville befordra hans sak, fastän hans far och många andra som det angår, icke bry sig därom, likväl i anseende till förmynderskapet för min syster (*Sofia*).

» 25 Berättade räntmästaren *Engelbert* (*Andersson*), att *Melchior Fölger* hade betalt för de fångar, för hvilka han gått i borgen.

---

[1] *sus* uts.
[2] Skriffel för *sententiam*.
[3] *per* uts.

Tradidit mihi Engilbertus Registerium bonorum captorum autumno novissime precedenti.

Venit nuntius a Petro Cristierni quomodo irruptionem prædatoria manu Dani fecissent in Sunnerbo devastassentque duas parrochias atque mox illinc fugati essent magna cum strage eorum. Octobris 26

Alatæ sunt litteræ ex Livonia per Laurentium Cællert de conflicto levi commiso in Livonia juxta fluvium Salis[1] cum Polonis & quod nostri superiores hostes fudissent & 40 captivos cæpissent sperandumque esse obsidionem Carchus solvi posse. » 27

Retulit mihi Ericus Snider vexillum suum prope Holmiam venisse cui mandatum ut quamprimum in Livoniam properet.

Dixit mihi Georgius Petri Procurator punitos esse Rusticos Smålandiæ qui absque conscensu[2] R P:æ cum Gijdingis in Dania pacem inierant anno 64. » 28

Prætærea retulit pœnam accepisse præfectos Westrogothia qui negligentes fuerant in frumentatione Vardbergensi procuranda & advehenda.

Donavi aliquot prædia Olavo Gustavi & quibusdam alijs in Livonia.

Redijt Johannes Berlinensis ex Captivitate Lubescensium persaluto præmio liberationis. » 29

Lämnade mig *Engelbert* (*Andersson*) förteckning på de gods som blifvit tagna förleden höst.

Kom tidning ifrån *Per Kristerson* (*Sjöblad*), att danskarna hade ströfvat i Sunnerbo och sköflat tvänne socknar; men strax blifvit fördrifna med stor förlust. Oct. 26

Kom bref ifrån Liffland genom *Lars Cellert* om en obetydlig drabbning, som skett i Liffland vid floden Salis med polackarne, och att de våra hade drifvit fienden på flykten och tagit 40 fångar, samt att man hoppadas, det belägringen för Karkhus kunde upphäfvas. » 27

Berättade *Erik Snider* mig, att hans fännika hade kommit nära Stockholm, som hade i befallning att med första skynda sig till Liffland.

Sade prokuratorn *Göran Persson* mig, att bönderna i Småland voro straffade, som utan regeringens tillstånd hade ingått fred med Gydingeboerna i Danmark 1564. Dessutom berättade han, att fogdarna i Västergötland fått sitt straff, som hade varit försumliga att proviantera i Varberg. » 28

Skänkte jag några gods till *Olof Gustafson* (*Stenbock*) och några andra i Liffland.

Kom *Johan Berlinensis* ifrån fångenskapen i Lybeck, sedan han blifvit lösköpt. » 29

---

[1] *quomodo* uts.

[2] Troligen skriffel för *consensu*.

Octobris 30 Scriptum est ad plerasque civitates Pomeraniæ & Megapoliæ ut cautionem ferri faciant ne evehatur in[1] Daniam aut Lubecam tum illis satis evehere e Regno licebit.

Concessum est Duci Finlandiæ mitteræ in Poloniam pro reconciliatione pacis & pro sua liberatione.

» 31 Missus est Dominus Nicolaus Gyldenstiern cum suis collegis in Russiam pro confirmatione pacis inter Livoniam & Russiam.

Pollicitus est Matthias Gœœc se procuraturum mille gladios armorum ad festum pascatis proximum pro æquitibus prætorianris.

Novembris 1 Venit nuntius ab Erico Henrici & Bruntone Birgeri quod conflixissent mediocri certamine cum Danis ad Berga in Vettehered, [2]quodque ægressi essent Dani cum 5 turmis æquitum & 1000 circiter bombardarijs ad vastandos agros, & ita nostrum excercitum supervenisse & usque ad castra eorum eos esse prosequutus.

Scripsit mihi Dominus Houenscalus[3] Vardbergum esse victualibus munitum usque ad 4 Mensem tum etiam globis & pulvere.

» 2 Accepi Medicinam pro melancolia.

» 4 Pollicitus est Dominus Benedictus Gyltæ magister rationum emendationem.

» 6 Venit nuntius ex Finlandia quomodo advenisset tabellarius sive Legatus Ruteni nomine Zousac Savilic.

Oct. 30 Skrefs till de flästa städer i Pommern och Mecklenburg, att de skulle sätta kaution, att ingen tillförsel gjordes till Danmark eller Lybeck; då skulle de få tillstånd till tillräcklig utförsel ur riket.[4]

Beviljades hertigen af Finland att få skicka någon till Polen att underhandla om fred och sin befrielse.

» 31 Skickades herr *Nils Gyllenstierna* med sina kamrater till Ryssland att bekräfta freden mellan Ryssland och Liffland.

Lofvade *Matthias Gök*, att han skulle skaffa 1,000 värjor till nästa påsk åt lifregementet till häst.

Nov. 1 Kom tidning ifrån *Erik Henriksson* och *Brynte Birgerson* (*Lillja*), att de hade hållit en drabbning med danskarna vid Berga i Verle härad. Danskarna hade gått ut med 5 skvadroner rytteri och 1,000 musketerare att plundra landet, då vår armé kommit öfver dem och förföljt dem tillbaka i deras läger.

Herr *Hogenskild* (*Bjelke*) skref mig till, att Varberg var försedt med proviant på 4:de månaden samt med kulor och krut.

» 2 Tog jag in läkedom för melankoli.

» 4 Lofvade räknemästaren herr *Bengt Gylta* förbättring.

» 6 Kom tidning ifrån Finland, att ett ryskt sändebud vid namn *Tusiach Zawiliewitsch* var ankommit.

[1] *Germania* uts.
[2] *&* *cum* uts. och *quodque* öfverskrifvet.
[3] *Vardberum* uts.
[4] Öfversättningen ej fullt säker.

Audivi nova ex Germania quomodo Cæsar postulasset a Vimariensibus captivari Grumpachium quod ipsi minime[1] admittere voluerunt.

Mandatum est Cancelario ut non desistat ab itineri propter adventum Legati Rutenici. Novembris 7

Retulerunt mihi Ericus Henrici & Brunto Birgeri quopacto Dani evasissent in suam terram absque ulla clade illata a nostris. » 9

Substitui novum[2] nummulatorem in locum prioris in Vesgotico exercitu & injunxi ei sub pœna capitis ne ultra differet stipendium militum eis persolvere. » 10

Advenit Dominus Henricus Claudii ex Livonia & retutit quomodo obsidionem solvissent Poloni ad Carchus. » 12

Concessum est quibusdam Nobilibus & Virginibus Polonicis qui apud Ducem Finlandiæ fuerant ire i Poloniam & tentare si Rex Poloniæ velit Svecos captivos pro ijs remittere sin minus ad finem mensis Martij omnino reverti.

Expeditus est Ericus Andreæ in Germaniam. » 13

Iniunctum est Petro Cristierni ut puniat Rusticos qui Danis in confinibus favebant, si capite nollet plectere saltem transmigrare cogeret. » 14

Hörde jag nytt ifrån Tyskland, att kejsaren fordrade af Weimarska hertigarna, att *Grumbach* skulle arresteras, hvilket de ej ville tillåta.

Tillsades kansleren att icke inställa sin resa för ryska sändebudets ankomst. Nov. 7

Berättade *Erik Henrikson* och *Brynte Birgerson* (*Lillja*) mig, att dansken kommit tillbaka i sitt land, utan någon skada af de våra. » 9

Satte jag en ny pänningeräknare i Västgöta armén uti den förras ställe, och ålade honom vid lifsstraff att han icke skulle uppskjuta att betala soldaterna deras lön. » 10

Kom herr *Henrik Klasson* (*Horn*) ifrån Liffland och berättade, att polackarna upphäft belägringen af Karkhus. » 12

Tilläts några polska adelsmän och fröknar, som hade varit hos hertigen af Finland, att vända tillbaka till Polen och försöka, om konungen i Polen ville släppa några svenska fångar för dem tillbaka. Hvarom icke skulle de komma igen till slutet af mars månad.

Skickades *Erik Andersson* (*Ekeblad?*) till Tyskland. » 13

Ålades *Per Kristerson* (*Sjöblad*), att straffa bonderna, som gynnade dansken på gränsen och, om han icke ville taga lifvet af dem, skulle han åtminstone nödga dem att flytta bort. » 14

---

[1] *consentire* uts. och *admittere* öfverskrifvet.
[2] *thesaur* uts.

Novembris 15 Dixit mihi Johannes Abeli navarcus se copiam aliquam Salis ex hostibus nactum esse quam in Vestervic collocaverat.

» 18 Constituti sunt Legifiri per totum Regnum.

Retulit Georgius Petri Procurator 10000 M:r in ærarium que Petrus Odgerdi scriba suffuraverat.

» 19 Scripsi Johanni Siggonis tantummodo 2 Vexilla Peditum in Norvegia Germanorum esse & fere nullum æquitatum ut eapropter minime iter Suscipere formidet.

Expeditus est Nicolaus Bertoldi ad exercitum Vestrogoticum ut excusationem faciat meam de mala persolutione militum cum id Scribarum perfidia contigisset, mandatum est ei etiam diligenter inquirere quantum militibus scribarum malitia subtractum.

» 20 Venerunt litteræ iam primum a Lenardo prefecto Fodinarum quomodo negligentia Prefectorum Salebergi tota Fodina repleta esset ruina montis nec sufficere vectra ad exhauriendam ruinam una cum aqua & mineribus.

» 21 Constitutus est Matias Tornæ in Prefectum Armamentarij maioris.

» 22 Redij Holmian ex itineri.

» 23 Missa sunt 1,000,000 m in Livoniam pro necessitate hijemis.

» 24 Advenit tabellarius Ruteni Zousacu Zaviliæ.

Nov. 15 Sade mig skepparen *Johan Axelsson*, att han tagit en post salt af fienden som han lagt upp i Västervik.

» 18 Tillsattes lagmän öfver hela riket.

Berättade prokuratorn *Göran Persson*, att det voro 10,000 marker uti räntkammaren, som skrifvaren *Per Odgerdson* hade stulit.

» 19 Skref jag till *Johan Siggeson*, att det voro endast 2 fanor tyskt fotfolk i Norge och nästan intet rytteri, hvarföre han icke skulle vara rädd att anträda marschen.

Skickades *Nils Bertilson* till armén i Västergötland att göra min ursäkt, för det de blifvit illa betalda, emedan det hade händt genom skrifvarens trolöshet. Tillika skulle han noga undersöka, huru mycket det var, som skrifvarna undanstuckit.

» 20 Kom förut bref ifrån bergsfogden *Lenart* (*Germundson*), att genom Sala gruffogdars vårdslöshet hela grufvan var full af ras och att uppfodringen icke förslog till rasets, vattnets och malmens upphämtande.

» 21 Sattes *Matts Thomson* till befälhafvare öfver det större arkliet.

» 22 Kom jag tillbaka till Stockholm ifrån resan.

» 23 Skickades 1,000,000 marker till Liffland till vinterförnödenheter.

» 24 Kom ryske brefdragaren *Tusiach Zawiliewitsch*.

Percepi ex relatione Johannis Bæcler alias Schellm litteris Torsteni Henrici quam strennuæ nostri se[1] defendissent qui a Polonis in Arce Carchusiensi obsessi fuerant. Novembris 25

Æditum est Mandatum de valoræ monetæ aureæ & Talerorum, tum etiam vetitum est ne moneta ulla æ Regno eveheretur. » 26

Expeditus est Michael Sloier in Germaniam pro uno Vexillo peditum conscribendo. » 27

Attulit litteras Ruteni tabellarius eius quæ continebant ipsum nihil aliud quam pacem cupere tam inter Livoniam & Russiam quam alioquin, nec ægre ferre quo minus hostibus meis in sinu Narvensi tam bene atque alibi noceam, quidquid Polono ademero id meum futurum, Ducis Cristophori terras quodquod Polonis abalinare possem ipsum quiete possessurum. » 28

Proposui Ruteno si ei placeret cum mea filia seniori & ejus filio matrimonium. » 29

Redijt Sigfridus Anglus ex captivitate Danica.

Consessus est Triumphus Domino Henrico Claudij ob res bene gestas in Livonia. Decembris 1

Baptisata est mea filia Sigridis.[2]

Fick jag veta af *Johan Bæcler*, annars *Schelm*, och af *Torsten Henriksons* bref, huru tappert de våra hade försvarat sig, som af polackarna varit belägrade i Karkhus. Nov. 25

Gafs ut ett påbud om guldmyntets och riksdalrarnas värde och förböds allt mynts utförsel af riket. » 26

Skickades *Mikael Sloier* till Tyskland, att värfva en fännika fotfolk. » 27

Framgaf budbäraren ryssens bref, som innehöll, att han icke önskade något annat än fred, så väl emellan Liffland och Ryssland som annars, och att han icke illa ansåg att jag skadade mina fiender i narviska viken och annorstädes. Hvad jag tog af Polen skulle blifva mitt. Hertig *Kristoffers land* och hvad jag tog af Polen, skulle jag i fred få besitta. » 28

Föreslog jag ryssen, om han behagade ett giftermål emellan min äldre dotter (*Virginea*) och hans son. » 29

Kom engelsmannen *Sigfrid* ifrån danska fångenskapen.

Beslöts triumf åt herr *Henrik Klasson* (*Horn*) för hans framgångar i Liffland. Dec. 1

Döptes min dotter *Sigrid*.

---

[1] *defens* uts.

[2] Det som anföres under 1 dec. finnes äfven under 30 nov. men är där uts., med två små olikheter: *Consesus* i st. f. *Consessus; bene in Livonia gestas* i st. f. *bene gestas in Livonia; Batisata* i st. f. *Baptisata.*

Decembris 2 Confessus est Henricus Claudij æques se in culpa esse quominus stipendio fraudati fuissent pedites sub vexillo Ingelli Johannis, fassus etiam est etiam se aliter disbruisse[1] pecuniam ad ædificationem Rivaliensem collatam quam mandatum erat.

» 3 Percepi ex litteris Danzei Danos tergiversari & nolle ad conventum Falcenbergensem ad diem conversionis Pauli ut proposueram venire, audebat & asserere me coactum iri[2] Danis & eorum confederatis suplex fieri.

» 4 Expeditus est Dominus Henricus Claudij & pollicitus est se aut Pernoviam recuperaturum, aut totam provinciam Rigensem devastaturum vel desertam ab hostibus arcem Soneburgensem

» 5 occupaturum & reedificaturum.

Scriptum est ad Nicolaum Gyldenstiern ne timeat intrare terras Ruteni cum omnia bona a tabellario eius percepissemus, preterea si extrema necessitas cogat ne propter causam Ducis Finlandiæ totam R. P:m in discrimen inducat.

» 6 Rediit Nicolaus Johannis ex Lotharingia qui nesciebat unum verbum vel bonum vel malum pro responso referre.

» 8 Expeditus est tabellarius Ruthenicus, & datæ sunt ei litteræ ad Ruthenum quæ continebant gratiarum actionem pro amico

---

Dec. 2 Bekände ryttmästaren *Henrik Klason* (*Horn*), att han varit orsaken, att soldaterna under *Ingel Johanssons* fana icke fått sin sold.

Han tillstod äfven, att han på annat sätt användt de penningar, som voro anslagna till Revals uppbyggande, än det var befalldt.

» 3 Fick jag veta af *Danzays* bref, att danskarna vägrade att komma till mötet i Falkenberg, till Pauli omvändelses dag, såsom jag hade föreslagit dem. Han vågade ock försäkra, att jag skulla blifva tvungen att bönfalla hos dansken och dess bundsförvandter.

» 4 Skickades herr *Henrik Klasson* (*Horn*) bort och lofvade att antingen återtaga Pernau eller sköfla hela rigiska gebitet eller intaga och åter uppbygga Sonnenburgs slott, som fienden öfvergifvit.

» 5 Skrefs till *Nils Gyllenstierna* att han icke skulle frukta att gå in i Ryssland, efter vi af brefdragaren fått idel godt besked. Dessutom om nöden tvingade, skulle han icke för hertigens af Finland skull sätta hela fäderneslandet i äfventyr.

» 6 Kom *Nils Johanson* ifrån Lothringen, som icke kunde lämna ett enda godt eller ondt ord till svar.

» 8 Skickades ryske brefdragaren tillbaka, och gafs honom bref till ryssen, som innehöllo tacksägelse för det vänliga svaret, bad honom höra

---

[1] Skriffel för *distribuisse;*
[2] *ut* uts.

responso, rogabatur præterea Legatos audire & per osculationem crucis ut apud eos mos est ultra omnem tractatum confirmare.

Redijt Georgius Boye ex Gallia,[1] qui permiserat se variis pollicitationibus[2] vanis ab illis defraudari, multa etiam præter instructionem pollicitus fuerat, quæ Pontus de la garde sua perfidia effecerat. Decembris 10

Scriptum est ad Petrum Nicolai Prefectum Vermelandiæ ut quando audierit Johannem Siggonis in Norvegiam, irruptionem facere ut etiam a sua parte illos invadat.

Constitutus est Nicolaus Tordonis Præfectus æquitum Vermelandiæ.

Acepi literas a Comitissa Frisiæ Sororæ, que in responsum pro causa Ducis Finlandiæ conscriptæ erant tanta impudentia ut etiam nos in Frisia causam dicere debere vehementer contendebat. » 11

Mandatum est Georgio Torstenni Præfecturam curare Vardbergi arcis. » 12

Deprehendi furtum Engilberti Tesaurarij quomodo militibus stipendium defraudaverat. » 13

Persolutum est militibus nauticis stipendium, Prætorianisque pro anno 66.

Scriptum est in Germaniam ad Johannem Gans pro punitionæ Ezechiæ. » 16

Constitutus Johannes Falc Præfectus Turmæ Vestrogothicæ. » 17

våra sändebud och genom korskyssning, som deras sed är, bekräfta alla öfverenskommelser.

Kom *Göran Boije* tillbaka ifrån Frankrike, som där låtit draga sig vid näsan genom hvarjehanda tomma löften. Mycket hade han äfven lofvat utom sin instruktion, som *Pontus de la Gardie* hade uträttat genom sin trolöshet. Dec. 10

Skrefs till *Per Nilsson*, fogden i Värmeland, att när han hörde, det *Johan Siggeson* infallit i Norrige, skulle han äfven angripa dem på sin sida.

Sattes *Nils Tordson* till ryttmästare för värmlänningarne.

Kom bref ifrån min syster, grefvinnan af Frisland, som var skrifvet till svar om hertigen af Finland, så oförskämdt, att hon äfven påstod, det vi borde stå till rätta i Frisland. » 11

Sattes *Göran Torstenson* till befallningsman på Varbergs slott. » 12

Beslog jag skattmästaren *Engelbert* (*Andersson*) med stöld, som han begått på soldaternas sold. » 13

Fingo båtsmännerna och lifvakten sin lön för 1566.

Skrefs till Tyskland till *Johan Gans*, att straffa *Ezechias*. » 16

Sattes *Johan Falk* till ryttmästare för västgötarna. » 17

[1] & uts. och *qui* öfverskrifvet.
[2] *ab il* uts.

Scriptum est ad omnes Capitaneos Legionis Primæ ut Vexilla sua[1] suplemento militum reficiant.

Decembris 19 Commendatum est Vexillum Prætorianum Carolo Nicolai.

» 20 Ordinatus est Melchior Johannis ad suscipiendam curam commeatus totius exercitus.

Missus est Henricus Arvidi cum Panno in Vestrogothiam pro persolutione Secundæ & Tertiæ Legionis.

» 23 Inveni aliquod insigne stratagema contra Danos quod polliciti sunt quidam Germani æquites se perfecturos.

Condemnatus est ad furcam Engilbertus Tesaurarius.

» 24 Datum est Mandatum Antonio Olavi Legato & Andreæ Sigfridi Præfecto Machinarum ut Duabus Legionibus Peditum & 12 Turmis æquitum,[2] nec non cum 18 Machinis Muralibus arcem Båhusiensem obsideant hac hijeme.

» 26 Feci convivium meis famulis & nuptiæ Gerardi Cantoris fuerunt factæ.

» 28 Redijt Stefanus Dann Nicolaus a Ghen & quidam alij qui captivi fuerant apud Lubecences venia eorum condicionali dimisi partim, partim redempti ab illis captivis qui per Scotum quendam abhinc prius missi erant.

» 30 Mandata est Præfectura Stipatorum corporis Johanni Frisone.

Quem non formosæ delectant Casta Puellæ
Oscula non homo sed Truncus habetur iners.[3]

Dec. 17 Skrefs till alla kaptener vid första regementet, att de skulle komplettera sina kompanier.

» 19 Lämnades liffanan åt *Karl Nilsson*.

» 20 Sattes *Melker Johansson* till proviantmästare för hela armén.

Sändes *Henrik Arvidson* med kläde till Västergötland att betala andra och tredje regementet.

» 23 Hittade jag på ett stort krigsputs emot dansken, det några tyska ryttare lofvade utföra.

Dömdes räntmästaren *Engelbert* (*Andersson*) till galgen.

» 24 Fick öfverste *Anton Olsson* med artilleriöfversten *Anders Sigfridson* (*Rålamb*) befallning att med 2 regementen till fot och 12 eskvadroner ryttare samt 18 kanoner i vinter belägra Bohus slott.

» 26 Gjorde jag gästabud åt mina drängar och firade kantorn *Gerhard von Wonns* bröllop.

» 28 Kommo *Stephan Dann*, *Nils von Genn* och några andra som hade varit fångna hos lybeckarna, hemsläppta dels med villkor, dels återköpte för de fångar, som förut voro skickade härifrån med en skotte.

» 30 Sattes *Johan* ifrån Frisland till öfverste för drabanterna.

---

[1] *impleant* . . . uts.
[2] *Arcem* uts.
[3] Versen står på sista tomsidan.

Feci convivium Navarchis & distributa sunt dona militaria universis classiarijs. 1567 Januarius 1 Nyårs dagh

Mandatum est Eduardo Fyrhar conscribere unam turmam æqvitum levis armaturæ. Januarius 2

Venerunt litteræ ab omnibus Civitatibus Ansicæ societatis intercessoriæ pro Lubecensibus summa cum humilitatæ conscriptæ. » 3

Pollicebantur & Legatos de pace tractaturos accepto Salvo conducto primo vehere adfuturos.

Pollicitus est Dux Magnus Saxoniæ se ius hæreditarium quod ad Regnum haberem omnibus declaraturum atque vidisse tractatuum[1] ostensurum si quid adversi contingeret, deinde ius liberorum meorum summis viribus defensurum etiam si ex humili stirpis matre progeniti forent. » 5

Constitutus est Canutus Benedicti Gubernator Vestrogothiæ. » 6 Helge Tre Konge dagh

Prepositus est Bernardus Saxo Germanorum turmæ æqvitum. Januarius 7

Retulit Matias Tornæ Scriba Armamentarij tantummodo 13 Machinas ferreas anno 66 elaboratas esse. » 8

Lustravi æqvites custodiæ atros & constitui eis Prefectum Hermannum Bilefeld. » 11

Relatum est mihi a qvodam qvi nuper ex Dania venerant Regem Daniæ & Lubecenses ultra 20 naves parvas et magnas hoc anno non æducturos. Iacobum Henrici etiam vivere significavit. » 13

Gjorde jag gästabud åt skeppskaptenerna, och utdelades krigsbelöningar åt hela manskapet på flottan. 1567 Jan. 1

Befalldes *Edvard Fyrhar* att utskrifva en skvadron rytteri. » 2

Kommo bref ifrån samtliga hansestäderna med förbön för Lybeckarna och ganska ödmjukt skrifna. Äfven lofvades, att sändebud emot vederbörliga pass skulle komma på första vårdag till att förhandla om freden. » 3

Lofvade Hertig *Magnus* af Sachsen, att han skulle för alla förklara den arfsrätt jag har till riket samt visa att han sett handlingarna, och om något olyckligt hände, äfven försvara mina barns rätt med alla krafter, om de också voro födde af en ringa moder. » 5

Sattes *Knut Bengtson* till ståthållare i Västergötland. » 6

Förordnades *Bernard* från Sachsen öfver en skvadron tyska ryttare. » 7

Berättade arkliskrifvaren *Mattias Some*, att allenast 13 järnstycken 1566 voro förfärdigade. » 8

Mönstrade jag svarta lifvakten till häst och satte *Herman Bilefeldt* öfver dem till ryttmästare. » 11

Berättades mig af en, som nyss hade kommit ifrån Danmark, att konungen i Danmark och Lybeckarna detta år icke kunde föra ut öfver 20 stora och små skepp. Han berättade äfven, att *Jakob Henrikson* lefde. » 13

---

[1] Felskrifning för *Tractatum*?

Januarius 14 Missus est Pulvis Machinarum necnon Preficti aliqvot operum vimineorum ad Johannem Siggonis & mandatum est ei ut acceleret.

» 15 Pollicitus est Johannes Bæcler se reversurum primo vehere & officium Prefecturæ æqvitum Pretorianorum cathapractorum suscepturum.

» 17 Constitutus Boo Griphes Capitaneus Vardbergi ut esset.

» 20 Adiudicati sunt suspendio Prefectus minire & Scriba Argenti & fornucum a indicibus ob insignia eorum furta.

Ijdem contigit Præfecto Botniæ Orientalis qvi mirum in modum subditos eius loci vexaverat.

» 21 Venit qvidam Danus ex Norvegia nomine Ænno Branderyg qvi dicebat se male a Danis tractatum & petebat esse in meo famulitio, addebat præterea se nobilem & magne æstimationis in Norvegia esse & omnem diligentiam velle adhibere ut Regnum illud a Danis deficeret.

Scriptum est ad omnes Subditos totius Regni ut velint victualia contribuere ad expeditiones futuras tam terrestres qvam maritimas.

Scriptum est Calmarniam ut ingentem copiam calcis & lapidum preparent tam pro necessitate Civitatis qvam pro futuro usu si aliqva Arx hostium capi possit.

Scriptum est ad Gubernatorem Vestrogothiæ ut diligenter custodi faciat currus a Danis desertos ad pugnam Alinxåssensem.

Jan. 14 Skickades krut till styckena och några ingenjörer til *Johan Siggeson*, med befallning, att han skulle skynda sig.

» 15 Lofvade *Johan Bæcler*, at han på första vårdag skulle komma tilbaka och antaga befälet öfver Lifkyrassiererna.

» 17 Sattes *Bo Grip* til Befallningsman på Varberg.

» 20 Dömdes bergsfogden och silfver- samt hyttskrifvarna til galgen af nämden för deras stora stölder. Det samma hände fogden i Österbotten, som ganska mycket plågat denna ortens bönder.

» 21 Kom en dansk ifrån Norge, vid namn *Ennoch Brandrök*, som sade sig vara illa handterad af de danska, hvarföre han begärde, att komma i min tjänst. Han tillade ock, att han vore af adel och hade stort anseende i Norge och att han ville använda all flit, att detta rike skulle affalla ifrån Danmark.

Skrefs till alla undersåtare, at de skulle sammanskjuta proviant för kommande fälttåg både till lands och sjöss.

Skrefs till Kalmar, att de skulle tillaga en ansenlig hop kalk och sten, såväl till stadens behof, som för framtiden, om något fiendens slott kunde intagas.

Till landshöfdingen i Västergötland, att han skulle noga bevara de vagnar, som danskarna öfvergifvit i slaget vid Alingsås.

Intellexi per litteras Laurentij Haraldi qvomodo Scothi missi ad expeditionem Norvegianam proprios subditos in itineri spoliarent.

Laboravi graviter ex continuo vomitu ieiuno tamen Stomaco per integrum diem. Januarius 22

Venerunt literæ a Danceo quibus negabut responsum cum quadam vulpina benevolentia. » 23

Adacti sunt æqvites prætorij atri ut vocantur ad novum curamentum sub Præfecto novo Hermanno Bilefeld.

Persolutum est Prætorianis Æqvitibus qvi nigri apellabantur sua stippendia pro anno 56[1] & redegi illos in aliam formam disciplinę militaris. » 24

Iussi Hermanno Bilefeld Præfecto æqvitum atrorum implere numerum turmæ ex veteranis peditibus. » 25

Puniti sunt secundum leges aliqvi mercatores Rigenses qvi mercaturam ruri illicitam exercurrant[2] in Ostrogothia. » 27

Fuit altera vice ad colloqvium Nobilis Norvegianus Ænno Branderæg & pollicitus est se tandiu hic in Regno permansurum cousque id perfecisset qvod nuper pollicitus fuerat addebat & Gubernatores norvegiæ vel vivos vel mortuos mihi procuraturum in mea potestate, atque omnes Danicos Prefectos sive Nobiles e Regno Norvegiano expulsurum. » 28

Förnam jag af *Lars Haraldsons* bref, att skottarna, som voro skickade på expeditionen till Norge, utplundrade mina egna undersåtar på vägen.

Var jag illa sjuk med uppkastning, fast jag icke förtärde något hela dagen. Jan. 22

Kom bref ifrån *Danzay*, hvaruti han yrkade på svar med en räfaktig välvilja. Bragtes det svarta lifrytteriet att gå den nya eden, under sin nya höfvitsman, *Herman Bilefeldt.* » 23

Fick lifrytteriet, som kallas det svarta, sin sold för 1566, och jag inrättade dem på en annan fot, i anseende till krigsdisciplinen. » 24

Befallde jag *Herman Bilefeldt*, öfversten för de svarta ryttarna, att komplettera eskvadronen med de gamla infanteristerna. » 25

Straffades efter lagarna några rigiska köpmän, som hade idkat olofligt landsköp uti Östergötland. » 27

Var norske adelsmannen *Ennoch Brandrok* andra gången till samtal och försäkrade, att han så länge skulle blifva kvar i riket, till dess han uträttat hvad han nyligen lofvat. Han tillade äfven, att han skulle skaffa alla norska befälhafvare lefvande eller döde i mina händer och att han skulle utdrifva alla danska höfvidsmän och adel ur norska riket. » 28

---

[1] Det står verkligen 56, skall naturligtvis vara 66.
[2] Skriffel för *exercuerant?*

Collaudatus est & promissa sunt ei non solum stipendium sed etiam magna alia præmia si hoc efficeret.

Januarius 29 Incitarunt me vehementer ad iram quidam nebulones qui dicebant se a meis Sororibus ad hoc esse conductos.

» 30 Ordinavi ut 21 milia linguorum ad usum fodine Salebergensis hoc anno 67 consumerentur. (I margen: hoc sequænti die factum est.)

Lustravi Naves & supputavi qvot Machine pro navibus deberent fundi & fabricari.

Februarius 1 Dixit mihi Olavus Laurentij in conventu Upsaliensi omnes bonum responsum dedisse de subsidio pro futuris expeditionibus.

Mandatum est Olavo Laurentij cum qvibusdam aliis de partitione bonorum nec non de infendatione Ducatus cum meo Fratre tractare iuniori.

» 2 Kyndermässe Præstitit iuramentum Ænno Branderœc Norvegianus.

Februarius 3 Condemnati Sunt Præfecti inobedientes qvi neglexerant ligna ad Salaberg vehere pro cultu Fodine. Idem contigit Præfecto Botniæ qvi mirum in modum subditos eius provinciæ vexaverat.

Condonavi secunda vice Benedicto Gyltæ sua delicta ea ratione ut se emendaret.

Scriptum est summa diligentia ad Lazarum Muller ut posset in Regnum Svetiæ venire persvaderi.

Han fick beröm och löfte icke allenast om lön, utan ock om andra stora belöningar, om han det uträttade.

Jan. 29 Retade mig några skälmar till häftig vrede och sade sig därtill vara legda af mina systrar.

» 30 Befallde jag, att 21,000 famnar ved detta år skulle användas i Sala grufva. Besåg jag flottan och uträknade huru många maskiner för skeppen detta år borde gjutas och tillverkas.

Febr. 1 Sade mig *Olof Larsson*, att i sammankomsten i Upsala hade alla gifvit godt svar om understöd till förestående expeditioner.

Olof Larsson befalldes, att underhandla med några andra om godsdelningen och med min yngre broder om beläningen af hertigdömet.

» 2 Svor *Ennoch Brandrök* ifrån Norge sin ed.

» 3 Fingo de olydiga fogdarna sin dom, som hade försummat att föra ved till grufarbetet i Salberget.

Detsamma skedde äfven fogden i Västerbotten, som hade illa handterat den landsortens invånare.

Gaf jag *Bengt Gylta* andra gången tillgift för sina brott, med villkor, att han skulle bättra sig.

Skrefs med största flit till *Lazarus Müller*, att han skulle låta öfvertala sig att komma till Sverige.

Scriptum est sigilatim ad omnes status Norvegiæ ut se meæ fidei committant, & misse sunt litteræ cum famulo Ænnonis Norvegiani ad ipsos. Februarius 4 Blasius biscob

Significate sunt omnes circumstantiæ[1] Norvegiæ Johanni Siggonis & mandatum est ei ut expeditionem maturet.

Lustravi armaturam Classis. » 6

Relatum est mihi a Georgio Petri Secretario qvod nostri vicissent in Livonia oppidum Lemsel atque ibi occidisse 1000 polonos cæpisseque magnum vexillum Regis Poloniæ & dua alia æqvitum vexilla captos etiam aliqvos singularis autoritatis viros. » 7

Percepi ex litteris Antonij Olavi ipsum tergiversari & nolle mandatum & pollicitationem prestare de itineri ad Båhus.

Venerunt litteræ ab Hovenscalo Nicolai æqvitæ, qvod ipsi consultum videretur ob murmurationes germanorum peditum alios ex nostratibus in locum illorum substituere. » 8

Cælebravi nuptias Sivardi Cruse Prefecti Holmenses. » 9

Scriptum est ad Johannem Siggonis ut properet cum exercitu in Norvegiam, & declaratum est ei qvid Enno Branderœc pollicitus erat. » 11

Iniunctum est Turoni Bielce æqviti & Claudio Cursel ut Legationem ad Rigenses obirent, qva nostris partibus se adiungere pertentabantur. » 12

Skrefs särskildt till alla ständer i Norge, att de skulle hylla oss och brefven skickades med norrmannen *Ennoch Brandröks* dräng. Febr. 4

Alla omständigheter i Norge berättades för *Johan Siggeson*, och han befalldes, att skynda med sitt företag.

Mönstrade jag besättningen på flottan. » 6

Berättades mig af sekreteraren *Göran Person*, att de våra intagit staden Lemsel i Liffland, att 1000 polacker där hade stupat, att konungens i Polen stora fana samt tvänne andra standarer[2] blifvit tagna och några personer af synnerligt värde. » 7

Märkte jag af *Anton Olofssons* bref, att han drog sig undan och icke ville efterkomma befallning och löfte om marschen till Bohus.

Kom bref ifrån riddaren *Hogenskild Nilsson* (*Bjelke*), att han fann rådligt för tyska fotfolkets knorr, att sätta andra af vårt eget i deras ställe. » 8

Gjorde jag bröllop åt ståthållaren i Stockholm *Sigvard Kruse*. » 9

Skrefs till *Johan Siggeson*, att han skulle skynda med armén till Norge och berättades honom, hvad *Ennoch Brandrök* hade lofvat. » 11

Ålades riddaren *Ture Bielke* och *Klas Kursel*, att åtaga sig beskickningen till Rigaborna, som skulle förmås att slå sig på vår sida. » 12

---

[1] *Johanni* utstruket.

[2] Om ryktet talat sant är ovisst. I alla händelser finnas de ej i behåll.

Februarius 14 Missa sunt 46000 mk ad exercitum Norvegianum pro solutione Februarij Mensis.

» 15 Sigfridus biscob Dixit mihi Olavus Laurentij & cæteri[1] Consiliarij qvi cum meo Fratre Duce Carolo tractaverant ipsum bona voluntate & animo velle commutare mecum Provinciam Sudermanniam pro Lecææ provincia & Elfsburgiana dum modo possit ex Sudermanniæ provincia retinere orientales Recarne.

» 16 Jurgatus sum cum duce Saxoniæ consobrino ob iniuriam factam Torcillo Johannis magistro æqvitum ostrogothorum.

» 17 Expediti sunt qvarta vice aliqvot captivi Nobiles Dani in Daniam pro commutatione captivorum, nomine eorum hæ erant Fridericus a Dona Baro, Johannes Scogård.

Punitus est Scriba Serici ob sua furta.

» 18 Scriptum est responsum Antonio Olauj,[2] qvia nollet ad Båhus proficissi, ut ad minimum Åcershus obsideri curaret atque supetias Johanni Siggonis prestare si neutrum fieret me plurime ægre laturum.

Constitus[3] est Andreas Nicolai in locum Bartoldi Georgii in Prefectura Viburgensi.

» 22 Petrus Cathedra
Februarius 24 Matthias
Martius 7 Thomas bisc. — — — — — — — — — — — — — — —

Febr. 14 Sändes 46,000 marker till norska hären till februari månads sold.

» 15 Sade mig *Olof Larsson* och de öfrige rådsherrarna, som hade underhandlat med min bror hertig Carl, att han i godo ville byta med mig provinsen Södermanland emot Läckö och Elfsborgs län, allenast han af Södermanland fick behålla Östra Rekarna.

» 16 Hade jag en ordväxling med min svåger hertigen af Saxen, för den orätt han gjort ryttmästaren vid Östgöta kavalleri *Torkel Johansson.*

» 17 Skickades för fjärde gången några fångna danska adelsmän till Danmark, till utväxling. Deras namn voro friherre *Fredrik af Dona* och *Johan Skogård.*

Straffades sidenskrifvaren (*Mårten Mårtenson*) för sina stölder.

» 18 Skrefs svar till *Anton Olofsson*, att, efter han icke ville fara till Bohus, skulle han åtminstone söka belägra Åkershus och hjälpa *Johan Siggeson*, samt att jag tog mycket illa opp, om intetdera skedde.

Sattes *Anders Nilsson* i *Bärtil Jöranssons* ställe till fogde öfver Viborg.

---

[1] *Se* utstruket.
[2] Ändradt i manuskriptet från *Olaus.*
[3] Skriffel för *constitutus?*

Martius 12 Gregorius påwe
Martius 17 Gertrud Jungf.
Martius 21 Benedictus Abbot
Martius 23 Palm söndag
Martius 25 Wårfrudag annetid.
Martius 30 Påsche dagh
Martius 31 Annen dagh Påscha

Disvaserunt mihi Connubium cum filia Domini Stenosis Georgius Petri & Cristiernus Petri. Aprilis 1 Tridie dagh påscha

Venerunt littere ex Livonia cum fictis novitatibus, per qvas[1] qverebat occasionem Henricus Claudij discedere a functione.

Retulit & peditatui stipendium esse persolutum ex redditibus Livoniæ.

Pollicitus est fidem Lagello Orne Danus sponte & ultro. Aprilis 2 Fjärde dagh påscha

Redijt Johannes Andreæ ex Dalecarlia & Uplandia & dixit se conscripsisse ad nonaginta æqvites in usum prætoriam turmæ albæ.

Eodem diæ Redijt & Jacobus Matei[2] & dixit 200 pedites se reduxisse qvi sub vexillo Sigfridi Henrici[3] prius militaverant & in Bottnia latitaverant.

Scriptum est ad omnes Capitaneos marittime Legionis ut qvamprimum adveniant Holmiam atque ut vexilla compleant.

Afrådde *Göran Persson* och *Krister Persson* mig från giftermålet med herr *Stens* (*Eriksson Leijonhufvud*) dotter. [Se registret.] April 1

Kom bref från Liffland, med några diktade nyheter, genom hvilka *Henrik Klasson* (*Horn*) sökte tillfälle att komma ifrån sin syssla.

Han berättade äfven, att fotfolket fått sin sold af inkomsterna af Liffland.

Lofvade dansken *Lage Orne* frivilligt sin tro. » 2

Kom *Jan Andersson* tillbaka ifrån Dalarna och Upland och sade sig hafva utskrifvit 90 ryttare, att komplettera hvita lifrytteriet.

Samma dag kom ock *Jakob Mattson* tilbaka och sade sig hafva bragt till rätta 200 man fotfolk, som fordom tjänt under *Sigfrid Henriksons* fana och legat fördolda i Österbotten.

Skrefs till alla kaptener vid marinerna, att de med första skulle komma till Stockholm och komplettera sina kompanier.

---

[1] Ändradt i manuskriptet från *quibus petebat occassi* hvilket utstrukits.
[2] *Sigfridus Henrici* utstruket och *Jacobus Matei* öfverskr.
[3] Öfverskrifvet, förut stod *eius*.

Aprilis 3 Mandatum est Benedicto Bagge & Johanni Abel proficissi cum Sex navibus exploratum qvid hostes machinentur, atque videre si qvid hosti incommodari possint.

» 4 Ambrosius biscop Persolutum est militibus ad Åcershus suum stipendium.

» 5 Allegatus est Johannes Olavi ad Fodinam Salebergensem ut qvedam ibi emendari curaret.

» 7 Punitus est Nicolaus Johannis propter suam infidelitatem.

Profectus sum ad Svartesiæ.

» 8 Iniunctum est Michaeli Helsingo prefecto Daliæ ut reducat omnes milites primæ, Legionis tum etiam Qvartæ qvæ nautica appellabatur.

Increpavi Antonium Olavi Iterum propter suam moram in expeditione per litteras.

» 10 Venerunt littere a Norvegia qvod Antonius nondum cum Machinis pervenisset ad Åchershus.

» 12 Venit Johannes[1] Craft a Vardberg & dixit tres Naves Idoneas pro apparatu bellico hostium[2] captas esse a nostris iuxta Vardberg.

Aprilis 14 Tijburtius Mart. Accepi Registeria prædiorum in Livonia que confiscata fuerant ab hostibus & zedulam eorum bonorum qvæ largita fuerant meis fidelibus.

April 3 Befalldes *Bengt Bagge* och *Johan Abel*, att gå ut med 6 skepp på efterspaning, hvad fienden hade för händer och se till, om de kunde göra honom någon skada.

» 4 Betalades solden åt soldåterna vid Åkershus.

» 5 Skickades *Johan Olsson* till Salbergs Grufva, att göra några förbättringar.

» 7 Straffades *Nils Johanson* för sin otro.

Reste jag till Svartsjö.

» 8 Ålades fogden i Dalarna *Michaël Helsing*, att skaffa åter alla soldater af första regementet, och äfven af det fjärde, som kallades sjöregementet.

Tillrättavisade jag andra gången *Anton Olsson* för sin tröghet uti brefexpeditionerna.

» 10 Kom bref ifrån Norge, att *Anton* ännu icke hunnit med styckena till Åkerhus.

» 12 Kom *Johan Krafft* ifrån Varberg, och sade, att de våra tagit tre fiendens transportskepp vid Varberg.

» 14 Fick jag register på de gods i Liffland, som blifvit konfiskerade af fienden och på dem, som blifvit skänkta till mina trotjänare.

---

[1] Två gånger, andra gången utstruket.

[2] Med invisning i kanten.

Dixit mihi Georgius Petri mulctatum esse Benedictum Svensce qvi inobediens fuerat in defensione confinium.

Ablegatus est Nicolaus a Ghehenna ad impediendos eos qvi absqve telonia Narven proficissi niterentur, tum ut Œsiliensibus & Polonis qvantum posset mari sive terra incommodaret. Aprilis 15

Mandatum est Erico Mathei ut significet Holmensibus vicem gerentibus, me velle ut præparent necessaria pro nuptijs tum Sororis meæ tum etiam proprijs. » 17

Persolutum est stipendium militibus qvi Johannem Siggonis comitati fuerant pro Martio Mense. » 18 Valerianus

Tractatum est cum Duce Saxoniæ de dotæ meæ Sororis Sophiæ. » 20

Punitus est Tesaurarius Engilbertus qvi militibus sua stipendia defraudaverat. » 21

Scriptum est ad Torstennum Henrici ut Arcem Carchus fortificari curet & missus est ei metodus fabricatus arcis muniendi. » 22

De mandata est cura Exercitus Livonici Claudio cursel, & iniunctum est ei ut operam deet si possit Pernoviam recuperare ant Soneburgum renovare & tueri, qvod hostes turpi fuga deserueantr.

Venerunt litteræ ab Antonio Olavi qvibus pollicebatur se aliqvid facturum qvand meum consilium ei communicarem, mittebat & descriptionem Arcis Åchershusiensis. Aprilis 23 Georgius Ridder

---

Göran Persson sade mig, att *Bengt Svenske* blifvit straffad, som varit olydig i gränsernas försvarande.

Skickades *Nils von Genn* att hindra dem, som utan tull försökte att komma till Narva, samt att skada Öselboerna och polackarna till lands och vatten, så mycket han kunde. April 15

Befalldes *Erik Mattsson* (*Körning*) att tillkännagifva för de styrande i Stockholm, att de skulle skaffa hvad som behöfdes såväl till min systers som mitt eget bröllop. » 17

Betalades mars månads sold till de soldater, som följt *Johan Siggeson*. » 18

Underhandlades med hertigen af Sachsen om min syster *Sofias* hemgift. » 20

Straffades skattmästaren *Engelbert* (*Andersson*), som hade bedragit soldaterna på deras lön. » 21

Skrefs till *Torsten Henrikson*, att han skulle låta befästa Karkhus slott, och skickades honom planen, som därtill var uppsatt. » 22

Klas Kursel fick befälet öfver Lifländska armén, och han befalldes att bjuda till, om han kunde återtaga Pernau eller förnya och försvara Sonneburg, hvilket fienden skamligen hade öfvergifvit.

Kom bref från *Anton Olsson*, hvari han lofvade, att han skulle göra något, när jag meddelade honom min plan. Han sände ock beskrifning öfver Åkershus slott. » 23

Aprilis 24 Ostendit mihi Gilius artifex igneus insigne[1] inventum quomodo tantum damni ex jactu manum hostibus inferri posset quantum machina muralis vix facere queat.

Allate sunt litteræ ex Legatis qvi Russia redijerunt qvo pacto Rutenus nullomodo pacem servare vellet nisi illi Catarina Soror Polonici Regis mittatur, tum omnia qve utilia Regno Svetiæ facturum.

» 25 Marcus Evangelist Scriptum est responsum Antonio Olavi qvaliter se gerere deberet in expugnatione Arcis, qvod Scriptum Jasparus Nicolai secum tulit.

Aprilis 26 Petij a Georgio Petri ann consultum esset ire Holmiam qvod ipse disvasit.

» 27 Submurmuravit Dominus Dionisius dicens non inconsultum fore Holmiam ire.

» 28 Misi aliquot Satellites Holmiam qui audirent an Populus eo convenisset qui retulerunt nondum convenisse omnes sed qui convenissent omnes bono & fideli erga[2] mente esse.

» 29 Prolongari feci conventum ad diem Pentecostis, congregationis Populi.

» 30 Misi unum ex meis Pueris Holmiam qui audiret an non ægre laturi essent subditi moram conventus.

April 24 Visade mig fyrverkaren *Gilius* en stor uppfinning, hvarigenom man med handkastning kunde göra fienden så mycken skada, som man knappt kunde med en murbräcka.

Bref ankom ifrån sändebuden, som återkommit ifrån Ryssland, att ryssen ingalunda ville hålla fred, om icke *Katarina*, polska konungens syster sändes honom; men då ville han göra allt, hvad som kunde vara Sveriges rike nyttigt.

» 25 Skrefs svar till *Anton Olson*, huru han borde gå till väga vid slottets belägring, hvilken skrift *Jesper Nilson* (*Cruus*) tog med sig.

» 26 Frågade jag *Göran Person*, om han höll för rådligt, att jag for till Stockholm, hvilket han afrådde.

» 27 Herr *Dionysius* (*Beureus*) lät förstå, att det icke vore orådligt att fara till Stockholm.

» 28 Skickades några drabanter till Stockholm, som skulle höra efter, om ständerna kommit tillsammans där, hvilka berättade, att icke alla ännu voro tillstädes; men att de som voro, hade ett godt och troget tänkesätt mot mig.

» 29 Uppskjöt jag ständernas sammankomst till pingstdagen.

» 30 Sände jag en af mina pager till Stockholm, att höra, om mina undersåtar togo illa uppskofvet med riksdagen.

---

[1] *m in* uts.

[2] *me* är tydligen uteglömdt.

— — — — — — — — — — — — — — — Maius 1 Philippi & Jacobi

Misi unum Satellitem[1] Calmarniam qui audiret an Petrus Sastorp illuc advennisset. Maius 2

— — — — — — — — — — — — — — — » 3 Helga kors

Advenit Petrus Sastorp & interrogavi eum si quid de conspiratione erga me sciret qui primo nolebat fateri causam sed se deliberaturum ait. Maius 4

Interrogatus est secunda vice Petrus Sastorp de conspiratione & confessus est in Comitem Svantonem & Filios ejus nec non in Abrahamum Gostavi, Ivarum Ivari & Stenonem Absolonis, atqve cæteros qui Comitis Filium Nicolaum Sturæ comitati fuissent ad naves. » 5

Missi sunt aliqui qui Comitem Svantonem & ejus Filios tum cæteros, qui accusati erant ad Judicium convocarent. » 6

— — — — — — — — — — — — — — — » 8 Christi Himmelfärdz dag.

Advenit Dominus Abrahamus & Dominus Ivarus Stenoqve Absalonis cum suis famulis. Maius 9

Interrogavi reos[2] Nobiles singulos seorsum ut bona voluntate conspirationem faterentur promittens me libenter eis condonaturum si omnia ordine explicarent quod neuter voluit fateri eorum, vultus autem eorum aliud representare videbatur, dicebant etiam » 10

Skickade jag en drabant till Kalmar, att höra, om *Peter Sastorp* ännu hade kommit dit. Maj 2

Kom *Peter Sastorp*, och jag frågade honom, om han visste något af sammangaddningen emot mig. Han ville först icke bekänna saken; utan sade sig skola besinna sig. » 4

Frågades *Peter Sastorp* andra gången om sammansvärjningen och angaf grefve *Svante* och hans söner samt *Abraham Gustafson* (*Stenbock*), *Ivar Ivarson* (*Liljeörn*) och *Sten Axelsson* (*Banér*) och de öfriga, som hade följt grefvens son *Nils Sture* till skeppen. » 5

Sändes några, som skulle stämma grefve *Svante* och hans söner, samt de öfriga, som voro anklagade för rätta. » 6

Kommo herr *Abraham* och herr *Ivar* samt *Sten Axelsson* med sina drängar. » 9

Förhörde jag hvar och en af dessa adelsmän särskildt, att de skulle frivilligt bekänna sammansvärjningen, och lofvade, att jag gärna skulle gifva dem till, om de berättade allt i sitt sammanhang; men ingen af dem ville bekänna, ehuru deras min syntes gifva tillkänna annat. » 10

---

[1] *ad* uts.

[2] Har först stått *captivos*.

se non posse negare talem conspirationem præ manibus esse etiam si ipsi ignorarent.

Maius 11 Confessi sunt Famuli duo Domini Abrahami aliqvid se audivisse atque palam in judicio fateri velle.

Dixerunt & quendam Scribam Domini Svantonis plus veritatis scire.

» 12 Advenit Dominus Steno & Comes Svanto ad judicium.

» 13 Fuerunt in Iudicio Dominus Abrahamus & Ivarus & condemmati sunt ad mortem ut retulit Geogius Petri hoc undecima maij contigit.

» 14 Comparuit coram Iudicio Comes Svanto in mea presentia & cum omnes Iudices ut apparebat facile illum condemnassent mandavi ut causa penitius audiretur & pluribus testimonijs convincertur.

Egit gratias Comes Svanto profitens se qvoddam secretum mihi maxime nescessarium declaraturum qvod interventu Georgij Petri retinuit.

Hæc prescedentia 13 Maij contigerunt.

» 15 Discessimus a Svartisiæ ad Bondecrocem.

Mandatum est Cristierno Petri & Petro Gadd ut humaniter Comitem Svantonem tractari curarent atque uxorem eius apud ipsum permanere sinerent, qvod etiam de reliqvis captivis fuit dictum.

Hæc precedentia 14 Maij contigerunt.

» 16 Profecti sumus a Bondecrocen ad monasterium Scoo.

De sade jämväl, att de icke kunde neka, att en sådan sammansvärjning vore för handen, fastän de själfva voro i okunnighet därom.

Maj 11 Bekände några herr *Ivars* drängar, att de hört något, som de offenteligen ville bekänna inför domstolen.

De sade, att en herr *Svantes* skrifvare visste ännu mera af sanningen.

» 12 Kommo herr *Sten* och grefve *Svante* för rätta.

» 13 Voro herr *Abraham* och *Ivar* för rätten och dömdes till döden, hvilket *Göran Person* berättade. Detta hände d. 11 maj.

» 14 Var grefve *Svante* för rätta i min närvaro och då alla domarna, som det syntes, lätteligen hade dömt honom skyldig, befallde jag, att saken nogare skulle undersökas och bestyrkas med flera vittnen.

Grefve *Svante* tackade och sade sig skola yppa en hemlighet, som vore mig mycket nödvändig att veta, hvilken han dock förteg för *Göran Persons* mellankomst.

Detta föregående hände d. 13 maj.

» 15 Reste vi ifrån Svartsjö till Bondekroken.

Befalldes *Krister Person* och *Per Gadd*, att de skulle laga, det grefve *Svante* handterades höfligt, samt låta hans fru blifva hos honom, hvilket äfven tillsades om de andra fångarna.

Detta hände den 14 maj.

» 16 Reste vi ifrån Bondekroken til Skokloster.

Hoc fuit die precedenti.

Pervenimus Upsaliam & dereliqverunt me omnes famuli in via ab Flœtesund ad Civitatem ita ut ignominiose pedestri itinere spectante populo intrare Civitatem sim coractus. Maius 17

A nullo fui etiam exceptus qvam Archiepiscopo & Nicolao Gyldenstiern qvi adlatus sibi adiunxerat Johannem Turonis Surcopensem.

Ædes nulle paratæ erant sed coactus sum in veteri ædificio[1] habitare.

Hoc precedenti die contigit.

Inæbriarunt me Vino forti qvidam convivæ mei præter consvetudinem meam atque eorum propriam. » 18 Pinges dagh

Volui Orationem facere ad populum & non potui exscriptionem qvam ipse conceperam habere propter perfidiam Petri Luderi. Maius 19 Annen dag pings

Coactus sum impremeditate Orationem perficere, & tractavi solummodo eo die de conspiratione Nicolai Svantonius & eiusdem sociorum.

Respondit mihi placide pleraque pars populi, exceptis Sarerdotibus qvi Regimen meum increpabant musitationibus clandestinis, nec defuerunt in plebe qvi ausi sunt dicere se ipsos se defendisse, atque dira mihi imprecari.

Detta var dagen förut.

Kom jag till Upsala, då hela min betjäning lämnade mig på vägen från Flottsund till staden, så att jag skymfligen till fots i folkets åsyn nödgades gå in i staden. Maj 17

Af ingen blef jag emottagen mer än af ärkebiskopen och *Nils Gyllenstierna*, som hade vid sidan *Johan Tureson* ifrån Söderköping. Intet hus var i ordning; utan jag nödgades bo i »gammelgården».

Detta hände dagen förut.

Pingstdag. Fyllde några gäster mig med starkt vin emot deras och min egen vana. » 18

Ville jag hålla tal till ständerna och kunde icke för *Peder Lydersons* trolöshet få igen konceptet, som jag själf uppsatt. » 19

Tvingades jag att oberedd hålla talet och handlade jag endast den dagen om *Nils Svantessons* och hans medbrottslingars sammansvärjning.

Större delen af ständerna svarade mig medgörligt undantagandes prästerna, som hemligen lastade min regering, och de funnos äfven ibland bönderna, som sade sig hafva försvarat sig själfva och utöste på mig förbannelser.

---

[1] Landsarkivarien d:r C. M. Kjellberg har godhetsfullt angående uttrycket *veteri ædificio* lämnat följande upplysning: med '*gammelgården*' kan menas 1) antingen gamla *kungsgården på Islandsbro* (Uppsala gård) som var från medeltiden och användes, när slottet byggdes, eller 2) *gamla biskopsborgen* som låg där nu universitetshuset ligger. I denna byggnad satt också grefve *Svante* några dagar. Kjellberg tror att det är sistnämnda gamla biskopsborg som åsyftas.

Ita ut qvamvis pleraque pars hostes meos plenis buccis condemnarent seditiosi qvidam tamen fere tumultum movisent atque me coegerunt concionem dimittere.

Maius 21 Fiärde dag
Maius 25 Urbanus
Junius 5 Bonifatius
Junius 12 Eskillus bisc.
Junius 17 Botolf abbot — — — — — — — — — — — — — — —
Junius 18 Henricus bisc.
Junius 22 Tije Tusend Riddere
Junius 24 Johannes Döp(arens dagh)
Junius 31 Perti & Paulj

Julius 6 Decolari curavi Christophorum Coccuum.

» 20 Margareta Jungf:
Julius 22 Maria Magdalena
Julius 23 Christina Jungf: — — — — — — — — — — — — — — —
Julius 25 Jacobus
Julius 29 Olaus konung
Augustus 10 Laurentius

Augustus 12 Profecti sumus ad Svartesiæ & voluerunt Dux Carolus & Dux Magnus remanere, sed officij causa ut dicebant seqvuti sunt.

» 18 Scriptum[1] est ad Consiliarios Regni ut consultarent de articulis qvi missi erant a Duce Finlandiæ de ipsius liberatione.

Så att fastän större delen fullkomligen dömde mina fiender saker, hade likväl andra så när gjort uppror och tvingade mig att sluta sammankomsten.

Juli 6 Lät jag halshugga kocken *Kristoffer*.

Aug. 12 Reste jag till Svartsjö. Hertig *Karl* och hertig *Magnus* ville icke blifva kvar; utan följde mig, som sades, för höflighets skull.

» 18 Skrefs till riksens råd, att de skulle rådpläga om de artiklar, som voro skickade af hertigen af Finland om hans befrielse.

---

[1] *Venit* med annat bläck suddigt skrifvet.

— — — — — — — — — — — — — — — Augustus 24 Bartholome

Vexarunt me madidis linteaminibus. Augustus 25

Venit[1] responsum a Consiliariis qvod liceret mihi concedere pristinum ius & titulum Duci Finlandiæ qvem ante captivitatem habuerat nempe heredem Regni appellare dum modo mihi etiam polliceretur ea qve ab ipso expeterem pro necessitate temporis de reliqvis articulis etiam diseruerunt. » 26

Urgebat nuptias dux Magnus Saxoniæ valde importunæ. » 27

Venerunt duo Capitanei unus 2 vexilli alter[2] Decimi qvi fingebant pedites suos expectare in Ostrogothia. » 29

Hoc tempore me Panibus amaris aluerunt. » 30

Advenit Rigina Prisca Uxor Domini Patris. » 31

Il est comme son maitre (ditskrifvet af Åke Rålamb[3]).

Submurmurarunt qvidam Pedites Smålandenses dolum subesse qvaliter non detegentes. September 1

Venerunt litteræ a Margravio de Dotæ meæ Sororis & de Lotoringico negotio per enigmata. » 2

His diebus Uxorem contra me iurgijs ut lasscesceret stimularunt & madidis linteaminibus me vexarunt. » 3

Missus est ad me Blasius Tubicen qvi multa per enigmata obscura submurmuravit qve non intellexi. » 4

Hoc tempore pueros cubiculi ut me vexarent incitarunt. » 6

Plågade de mig med våta lakan. Aug. 25

Kom svar ifrån rådet, att jag fick återgifva hertigen af Finland sin förra rätt och titel, som han hade haft före fångenskapen, nämligen att kallas arfvinge till riket, allenast han äfven lofvade mig hvad jag fordrade af honom för tidens nödtorft. Om de öfriga artiklarna talade de äfven. » 26

Yrkade hertig *Magnus* af Sachsen mycket oförsynt på sitt bröllop. » 27

Kommo två kaptener, den ena af andra och den andra af tionde fännikan, som föregåfvo, att deras fotfolk väntade i Östergötland. » 29

Denna tiden gåfvo de mig elakt bröd.

Kom min herr faders änkedrottning (*Katarina Stenbock*) hit. » 30

Gåfvo några af Småländska fotfolket tillkänna, att något svek vore på färde; men hurudant yppade de icke. » 31 Sept. 1

Kom bref ifrån markgrefven (*Kristoffer*) om min systers (*Cecilia*) brudskatt och om Lothringska ärendet uti gåtor. » 2

Eggade de min gemål att förarga mig med trätor och plågade mig med våta lakan. » 3

Skickades trumpetaren *Blasius* (*Fischer*) till mig, som talade mycket mörkt igenom gåtor, dem jag icke förstod. » 4

Denna tiden eggade de lifpagerna att plåga mig. » 6

---

[1] *Venerunt* med annat bläck utsuddadt.
[2] *Alter* upprepadt.
[3] Åke Rålamb var ägare af denna dagbok. (Se sid. 5.)

September 7 Petierunt secunda vice a me Consiliarij ut administrationem Regni susciperem quod magnis iuramentis serio[1] esse Georgius Gera Baro adfirmabat.

» 8 Scriptum est tertia vice ad meum Fratrem si Rex esset aut potestatem a Deo & omnibus Svecis haberet ut declararet mihi tum me etiam libenter obedientiam prestiturum.

Venerunt litteræ a Duce Cristophoro qvibus interrogabat an deberet se Polono submittere mittebat & conditiones ut putabantur ficte.

» 9 Discessit Dux Magnus Saxoniæ vocatus a mea Sorore futura Sponsa ut reabar.

» 11 Venit responsum a meo Fratre D F[2] per qvod declarabat tertia vice se minime qvidqvam[3] potestatis in Regno Svetia habere.

Incitarunt Uxorem meam vehementer ut iurgijs & convicijs enormibus me lacesseret.

» 12 Submurmuravit qvidam Satelles ut flecterem genua qva propter minime declarans.

Scriptum est responsum Conciliarijs Regni me nullam autoritatem habere & varijs calumnjs & mendacijs opprimi propterea existimare me nihil potestatis habere in Regimine.

Sept. 7 Begärde rådet af mig andra gången, att jag skulle öfvertaga riksstyrelsen, hvilket friherre *Göran Gera* med stora eder försäkrade vara deras allvar.

» 8 Skrefs tredje gången till min bror, att han skulle gifva tillkänna, om han var konung eller hade den makten af Gud och alla svenskar, då jag äfven gärna ville visa honom lydnad.

Kom bref ifrån hertig *Kristoffer*, hvaruti han frågade, om han borde underkasta sig polacken och skickade några villkor, som höllos för uppdiktade.

» 9 For hertig *Magnus* af Sachsen sin väg, såsom jag trodde, på kallelse af sin tillkommande gemål, min syster (*Sofia*).

» 11 Kom svar ifrån min bror hertigen af Finland, hvaruti han för tredje gången förklarade, att han icke hade någon makt i Sveriges rike.

Eggade de min hustru att med bannor och oförskämdt ovett svårt förarga mig.

» 12 Lät en drabant förstå, att jag skulle böja knä, men hvarföre gaf han icke tillkänna.

Skrefs svar till rådet, att jag hade ingen myndighet och att jag belastades med åtskilliga smädelser och lögner, hvarföre jag höll före, att jag icke hade någon makt i riket.

---

[1] *veram* utstruket och *serio* öfverskrifvet.
[2] *D. F.* i kanten dock med samma bläck.
[3] *imp* utstruket.

Redijt Dux Magnus Saxoniæ. September 16

Redijt responsum a Consiliarij Regni ipsos concedere ut colloqvar cum Duce[1] Iohanne Fratre. » 17

Locutus sum cum Andrea Sigfridi. » 20

Scriptum est ad Consiliarios me vehementer[2] cupere colloqvium cum meo Fratre sicud concesserant.[3] » 24

Collocuta est mecum R B habitu Personato & pollicitus sum fidem ipsi & marito R B his conditionibus. » 26

Primum ne qvidqvam facere cogerer contra Deum.

Secundo ut nihil detrimenti acciperem in vita & corpore.

Tertio ut ius Successionis Regni mihi æqve[4] esset cum Fratre Duce Carolo, Liberisque meis itidem, nec illis aut Uxori mea ulla vis inferretur.[5]

Qvarto ut Redditus provinciales[6] Qvi tam Principe digna haberem.

Qvinto ut litteris & oretenus mihi hac a! R: confirmarentur.

Venit Salvus conductus de Gripsholmia. October 1

Reddita est formula Salvi conductus sicut Olauus Laurentij scripserat & volebat habere. » 2

Kom hertig *Magnus* af Sachsen tillbaka. Sept. 16

Kom svar ifrån riksens råd, att de biföllo, det jag talade med min bror hertig *Johan*. » 17

Talade jag med *Anders Sigfridson* (*Rålamb*). » 20

Skrefs till rådsherrarna, att jag ifrigt önskade ett samtal med min bror, som de hade beviljat. » 24

Talade R. B. med mig förklädd och jag lofvade henne och hennes man trohet på dessa villkor: » 26

1:o) Att jag icke skulle tvingas, att göra något emot Gud.

2:o) Att jag icke skulle lida någon skada till lif eller lem.

3:o) Att jag skulle hafva samma arfsrätt till riket, som min bror, hertig *Carl*, och äfvenså mina barn, och att hvarken de eller min hustru skulle lida något våld.

4:o) Att jag skulle få räntan af vissa landskap och ett furstligt underhåll.

5:o) Att detta skrift- och munteligen skulle mig af R. bekräftas.

Kom passet ifrån Gripsholm. Okt. 1

Lämnades ett utkast till läjdebref, såsom *Olof Larsson* hade skrifvit och ville hafva. » 2

---

[1] Följer ett utstruket *Finla*.

[2] Följer *rosponsum*, utstruket.

[3] Ändradt från *concesserunt*.

[4] Följer ett utstruket *fue*.

[5] Följer *abi*.

[6] *Qui tam* i margen med invisning.

October 6 Venit nuntium qvod[1] meus Frater venisset ad Ventholmen.

» 7 Locutus sum cum Comite Petro & Domino Stenone de adventu mei Fratris.

» 8 Collocutos sum cum meo Fratre Principe Seniori & pollicitus est mihi fidem ut Regi, & noluit fateri se ullam potestatem super me habere.

Condanavit mihi inimicias & ego ei vicicim.

Pollicitus est & litteris se confirmaturum.

Est hæc omnia absqve dolo & novis inventionibus a tempore Regis Gustavi Patris inventis.

Eadem fide & pollicitus mihi est hos seqventes articulos.

Ut honorem meum defenderet & nullo mode lederet.

Ut ius mihi inter cæteros Fratres ut Primogeneti esset.

Ut titulum Regium servarem.

Qvod acta mea non rescinderentur.

Ut Historias meas libere & veraciter liceret mihi conscribere.

9 Ivi ad Ventholmen & Collocutus sum cum meo Fratre qvam humillime orans ut veritatem fateretur si Rex esset qvod nullo modo nisi obscuris ambagibus potui intelligere.

Condonavit mihi autem ipse & coniunx Principissa inimicitias ex corde manibus me palpantes & verbis[2] significantes plurimisque securitatis ad vitam & incolumitatem[3] indicijs.

Okt. 6 Kom tidning, att min bror hade kommit till Ventholmen.

» 7 Talade jag med grefve *Per* och herr *Sten* om min brors ankomst.

» 8 Talade jag med min bror, den äldre prinsen och han lofvade mig trohet såsom konung och ville icke erkänna, att han hade någon makt öfver mig.

Han förlät mig min ovänskap och jag honom tillbaka.

Han lofvade bekräfta det äfven skriftligen.

Och detta utan allt svek och nya upptåg, som voro påfundna sedan konung *Gustaf* min faders tid.

Med samma försäkran lofvade han mig följande punkter:

Att han skulle försvara och på intet vis skada min heder.

Att jag skulle hafva förstfödslorätten bland mina öfriga bröder.

Att jag skulle behålla konungatiteln.

Att mina författningar icke skulle förkastas.

Att jag fritt och sanningsenligt skulle få skrifva min historia.

» 9 For jag till Ventholmen och talade med min bror samt bad honom ganska ödmjukt, att han ville bekänna sanningen, om han vore konung, hvilket jag på intet sätt, utan genom mörka omsvep, kunde få veta.

Han själf och hans gemål prinsessan förläto af hjärtat, klappade mig med händerna. Med ord och annat lofvade de mig lif och säkerhet.

---

[1] Följer ett utstruket *De*.
[2] Följer *de*, utstruket.
[3] Från *ad* i margen med invisning, hvilket utsuddats och utskrifvits strax under

Polliciti sunt etiam me liberiorem vitam & victum habiturum absque qvotidianis vexationibus.

Idemque ius & tractationem Uxori & liberis meis futuram qvemadmodum mihi.

Captivationem meam a proprijs Aulicis factam etiam annuit.

Turpæ qvodam mihi[1] accidit dictu ab[2] Uxore mea.[3] October 16

— — — — — — — — — — — — — — — › 18

Lucas Evang.

Peregrinatus sum cum Regina priori, Uxore mea & liberis suplex ad Ducem Finlandiæ meum Fratrem rogans ut mihi significaret si Rex esset me omnem obedientiam prestaturum, nec potui quidamque aliud qvam pridem responsum habere. October 19

Attuli scriptum mecum per qvod declarabam qvibus conditionibus cessurus imperio essem si Regni ordines hoc conclusissent pridem.

Advenit meus Fratres Dux Finlandiæ ex improviso ad nos & convivatus est nobiscum alioqvin nihil singulare fuit transactum. › 21

Venerunt meæ Sorores ex Holmia. › 23

Dedit mihi qvoddam scriptum prorsus alienum ab eo qvod prius pollicitus fuerat meus Frater Dux Finlandiæ per manus Olavi Laurentij. › 26

Advenerunt Consiliarij adducentes Creditivas qvas dicebant Ansicas Civitates misisse.

De lofvade mig äfven ett friare lefnadssätt och spis utan dagliga förargelser.

Samma rätt och behandling lofvades min gemål och barn, såsom mig själf.

Han erkände, att mitt fängslande var skedt af mina egna hofmän.

Hände mig något af min hustru som är skam att omtala. Okt. 16

Reste jag med änkedrottningen, gemål och barn i ödmjukhet till min bror, hertigen af Finland, bedjande, att han ville gifva mig tillkänna, om han vore konung. Jag ville då visa honom all trohet; men jag kunde icke få annat svar än förut. › 19

Jag hade med mig en skrift, i hvilken jag förklarade, på hvad vilkor jag ville nedlägga spiran, om riksens ständer redan hade beslutat det.

Kom min bror hertigen af Finland oförmodadt till mig och åt hos mig; men annars afgjordes ingenting särskildt. › 21

Kommo mina systrar ifrån Stockholm. › 23

Gaf min bror hertigen af Finland genom *Olof Larsson* mig en helt annan skrift, än han lofvat. › 26

Kommo rådsherrarna och hade med sig ett kreditiv, som de sade, att hansestäderna hade skickat.

---

[1] Öfverskrifvet, stod *accpi*, utstruket.
[2] Öfverskrifvet, stod *ac*, utstruket.
[3] Följer ett utstruket *mihi*.

October 31 Dixit mihi Olauus Laurentij nugas qvosdam qvod Dani irrupissent in Smålandiam.

November 1 Venit responsum a Duce Finlandiæ meo Fratre super Articulos suplicationis pridem traditos, per qvod negabat se Coronam. & Regalia suscepturum[1] & ad seqventes articulos hæc respondit.

Primum inimicitias omnes scinsere[2] condonaturum absque fallatia.

Secundo Regimen Regni & autoritatem Regiam mihi numqvam abrepturum.

Tertio Religione mecum non disceptaturum sed liberam permisurum.

Qvarto Famam honorem & vitam membraque illæsa futura.

Qvinto nihil facere[3] ex coniecturis nisi expresso & simplici modo mandaturum.

Iuramentum mihi tempore Coronationis factum illæsum mansurum.

Septimo privatum in iuditio ab hostibus sive inimicis me sisti non permissurum.

Titulum Regium integrum mihi permansurum.

Nono me Legibus Suecanicis absque ambagibus uti posse nec ultra cogi.

Okt. 31 Sade *Olof Larsson* mig något lappri, att danskarna infallit i Småland.

Nov. 1 Kom svar ifrån min bror hertigen af Finland på mina förut lämnade bönepunkter, hvaruti han sade sig icke vilja emottaga kronan och regalierna, och svarade detta till följande punkter:

1:o) Att all ovänskap skulle upphöra och han förlåta utan svek.

2:o) Att han aldrig skulle afhända mig riksstyrelsen och konungamakten.

3:o) Att han icke skulle disputera med mig om religion, utan lämna mig henne fri.

4:o) Att mitt rykte, heder, lif och lem skulle blifva oskadda.

5:o) Icke göra något gissningsvis, utan befalla på tydligt och uttryckligt sätt.

6:o) Den ed han gått vid min kröning, skulle blifva oförkränkt.

7:o) Att jag icke såsom en privat man skulle stämmas för rätta af mina fiender och ovänner.

8:o) Jag skulle behålla hela konungatiteln.

9:o) Att jag utan omsvep skulle få nyttja svenska lagen, men icke däröfver.

---

[1] Utstruket: & *hos articulos tali res Secund ponso* . . .
[2] Troligen menas *sincere*.
[3] Följer ett utstruket *sine*.

Decimo pollicitus est se Famulos antiqvos & fideles mihi restiturum.

Undecimo mihi licere veraciter historias meas conscribere.

Duodecimo acta mea rescindi minime permissurum.

Tredecimo omne tesaurum mihi integrum ut prius habuerim permissurum.

Qvatuordecimo Arcum Triumphalem ex marmore me impsum posse erigere.

Qvintodecimo pollicitus est mendaccijs me vexandum ultra minime fore.

Decimo Sexto annuit ut[1] in toto Regno locum habitationis sive provinciam qvam vellem eligere mihi liceret.

Septendecimo Connubium[2] ritu Legitimo & iucundo[3] cum sponsa mea Catarina magni mihi cælebrare licere.

Octodecimo liberis meis ex eadem Catarina susceptis iidem ius Regni atque mihi[4] fuit mansurum.

19. Uxori & liberis meis nullam iniuriam inferri deberi si qvid infortunij mihi contingeret.

Donavi Duci Finlandiæ ut petebat omne Aurum massatum November 3
sive incusum qvod[5] hæriditate Paterna ad me pervenerat ea spe ut minus vexationibus & iniurijs obnoxius essem.

10:o) Lofvade han, att lämna mig mina gamla trotjänare tillbaka.

11:o) Att jag skulle få sanningsenligt skrifva min historia.

12:o) Att han icke skulle tillåta, det mina författningar gjordes om intet.

13:o) Att jag skulle hafva hela skattkammaren, såsom förr.

14:o) Att jag skulle få upprätta en triumfbåge af marmor.

15:o) Att jag icke skulle plågas med lögner.

16:o) Att jag skulle få välja ett boningsstalle eller landskap, hvar jag ville i Sveriges rike.

17:o) Att jag på lagligt och nöjsamt vis fick fira mitt bröllop med min trolofvade *Katarina Månsdotter*.

18:o) Att de barn, jag fick af samma *Katarina*, skulle hafva samma rätt till kronan som jag.

19:o) Att min hustru och barn icke skulle lida någon orätt, om någon olycka hände mig.

Skänkte jag hertigen af Finland efter hans begäran allt massivt Nov. 3
eller omyntadt guld, som jag ärft efter min far, i hopp att jag skulle slippa orätt och förföljelser.

---

[1] Följer *totum Regnum* &, utstruket.
[2] Följer ett utstruket *cum*.
[3] *& iucundo* öfverskrifvet med invisning.
[4] *mansu* uts.
[5] Följer ett utstruket *ab hæ*.

November 4 Reposuerunt clanculum Aurum in[1] cubiculum quod meo Fratri donaveram nescio qvo autore, atque suffuravit se Olauus Svart qvi illud dare promiserat.

» 5 Ablegarunt Olauum Svart Holmiam ne possem illi nocere in continenti.

» 10 Circa hoc tempus petebat per litteras Dux Finlandiæ cum suplicationem meam minime acceptare voluerat nec unqvam approbaturam profiteretur ut sibi per hijemem in Ulfvesund hijbernare liceret.

» 13 Scriptum est Responsum Duci Finlandiæ a Captivo & ab omnibus amicis deserto non posse responsum[2] aut mandatum[3] expeti, sed si in mea potestate esset ipse captivus me humaniter bene & absqve dolo illum tractari[4] mandaturum, usque dum inter nos convenisset de liberatione.

» 18 Pollicitus sum securitatem Olavo Laurentij si mihi fidem pollicitam servaret, qvantum ad[5] me.

» 19 Scripsit mihi Dux Finlandiæ se etiam petere ut Arbogiæ manere liceret cum Uxor eius gravida esset.

» 22 Pollicitus est Olauus Laurentij se rescripturum Duci Finlandiæ sicut res postularet de abitu ad Arboga.

Nov. 4 Gömde de hemligen undan i sängkammaren guldet, som jag hade skänkt min bror, jag vet icke på hvars anstiftan, och *Olof Svart* stal sig bort, som hade lofvat gifva det.

» 5 Skickade de *Olof Svart* till Stockholm, för att jag icke skulle kunna skada honom strax.

» 10 Vid denna tiden begärde hertigen af Finland genom bref, då han icke velat höra min bön och förklarade sig aldrig skola taga den på allvar, att han skulle få tillbringa vintern vid Ulfsunda.

» 13 Skrefs svar till hertigen af Finland, att svar och befallning icke kunde begäras af en fånge, som vore öfvergifven af alla sina vänner; men om han själf vore i mitt våld såsom fånge, skulle jag befalla att han utan svek skulle väl och höfligen behandlas, till dess man kom öfverens om hans befrielse.

» 18 Lofvade jag, hvad på mig ankomme, säkerhet för *Olof Larsson*, om han själf ville hålla den tro, han lofvat mig.

» 19 Skref hertigen af Finland till mig, att han själf begärde, att han skulle få blifva i Arboga, emedan hans gemål är hafvande.

» 22 Lofvade *Olof Larsson*, att han skulle skrifva tillbaka till hertigen af Finland efter sakens beskaffenhet, om hans flyttning till Arboga.

[1] *cyp* utstruket.
[2] Står öfver ett utstruket *aupitiu*?
[3] Följer ett utstruket *fieri*.
[4] Följer ett utstruket *curatu*.
[5] Följer ett utstruket *se*.

Discessit meus Frater Dux Carolus. November 25

Petijt Olauus Laurentij & Dux Magnus Saxoniæ ut Exercitui stipendia persolverem nam dicebant hostem in Ostrogotia morari. » 26

Tradidi Olauo Lauretij claves Camere cum Inventario pro ratione temporis breviter exscripto,[1] atque iussi ut Dux Carolus & Dux Magnus una cum Camerarijs & Benedicto Gylte Inventarium facerent & mihi subsigilatum redderent persoluto qvod æqvitas postularet. » 27

Dixit mihi Olauus Laurentij Danos exussisse Lincopiam & Vastenis. December 1

Obtuli me iturum contra Danos si pristinam autoritatem recuperem, dixi & meum consilium pro ut tum petebatur. » 3

Ostendit mihi Olauus Laurentij qvedam figmenta qvæ dicebat conscripta esse ad poputum Ostrogotiæ a Daniele Rantzou Capitaneo Regis Daniæ. » 8

Redijt Dux Magnus Saxoniæ ab Holmia afferens mihi Registerium inventarij ex Camere qvod non congruebat cum meis Registerijs. » 11

Obtulit Dux Magnus Claves reddere, qvas nolui recipere prius qvam obedientiam subditorum recuperarem. » 12

Min broder hertig *Karl* begaf sig bort. Nov. 25

Begärde *Olof Larsson* och hertig *Magnus* af Sachsen, att soldaterna skulle få sin sold; ty de sade att fienden vore i Östergötland. » 26

Lämnade jag *Olof Larsson* nyckeln till kammaren med ett inventarium, som efter tidens lägenhet korteligen var författadt, och jag befallde, att hertig *Karl* och hertig *Magnus* med kamereraren och *Bengt Gylta* skulle upprätta ett Inventarium och lämna mig det förségladt, sedan de utbetalt, hvad billigheten fordrade. » 27

Berättade *Olof Larsson* mig, att danskarna uppbrännt Linköping och Vadstena. Dec. 1

Erbjöd jag mig åter gå emot danskarna, om jag fick igen min forna värdighet, och sade äfven min tanke, såsom det då fordrades. » 3

Visade mig *Olof Larsson* några lögnaktiga skrifvelser, som han sade vara skrifna till folket i Östergötland af konungens i Danmark befälhafvare *Daniel Ranzov*. » 8

Kom hertig *Magnus* af Sachsen ifrån Stockholm och lämnade mig inventarium på kammaren, hvilket icke stämde in med mina inventarier. » 11

Erbjöd hertig *Magnus* sig att lämna nycklarna, hvilka jag icke ville återtaga, förrän jag åter förmått mina undersåtar till lydnad. » 12

---

[1] Efter kommat följer ett utstruket *unde*.

[2] Följer ett utstruket *plerumque*.

Iussi ut claves ijs traderet penes qvos imperium huius anni[2] ut plurimum fuerat.

December 19 Scriptum est ad Consiliarios ut convenirent ad festum Natalis Cristi.

» 24 Venit responsum a Duce Finlandiæ ipsum velle comitari me[1] ad prælium qvod pius Olauus Laurentij ab eo per litteras demandarevat.

» 25 Cælebravi Cœnam Domini.

Admonuit Archiepiscopus meam Uxorem de amore coniugali atque obedientia debita erga me.

» 28 Adhibui meam Uxorem ad mensam mecum profitendo palam me Legittimum Matrimonium cum ipsa contraxisse & approbarunt omnes convivæ atque Archiepiscopus professus est Legittimum Matrimonium nos' iamdudum contraxisse.

» 29 Advenerunt aliqvot ex Consiliariis Dominus Steno & Dominus Georgius gera & Nicolaus Gyldenstiern, & proposui eis an consultum eis videretur ut contra Hostes qvos dicebant in Ostrogothia commorari proficisserer.

» 30 Dixit mihi Mathias Torne ad 30 Lastas pulveris in promptu esse, atque machinas murales ultra 16 qvarum maxima pars Vastenis esset.

Mandatum est Gilio ut mihi cum Machinis & Armamentario per viam Œrebroensem occurat ad Norby.

Jag befallde honom, att han skulle lämna nycklarna till dem, som för det mesta haft öfverbefälet för detta året.

Dec. 19 Skrefs till rådet, att det skulle samlas till jul.

» 24 Kom svar ifrån hertigen af Finland, att han ville följa mig till en drabbning, hvilket *Olof Larsson* förut genom bref af honom äskat.

» 25 Begick jag Herrans nattvard.

Förmanade ärkebiskopen min hustru om äkta kärlek och en skyldig lydnad emot mig.

» 28 Tog jag min gemål med mig till bords och gaf tillkänna, att jag med henne ingått ett lagligt äktenskap. Alla gästerna gillade det, och ärkebiskopen erkände, att vi längesedan ingått ett sådant äktenskap.

» 29 Kommo några tillstädes af riksens råd, herr *Sten*, herr *Göran Gera* och *Nils Gyllenstierna* och jag frågade dem, om de funno rådligt, att jag reste emot fienden, som de sade uppehålla sig i Östergötland.

» 30 Sade mig *Mattias Torne*, att ungefär 30 läster krut vore tillreds och öfver 16 murbräckor, hvaraf större delen voro i Vadstena.

» 31 Befalldes *Gilius*, att han med styckena och arkliet skulle möta mig på Örebro vägen vid Norrby.

[1] Öfverskrifvet.

Dederunt Consiliarij mihi consilium ut contra hostes proficiscerer. December 31

Sigillarunt[1] Consiliarii contractum Matrimonialem inter me & Uxorem meam & pro Regina vera[2] & Legittima illam habituros spoponderunt, filiosque ex[3] nostro matrimonio[4] proximos veros & legittimos hæredes Regni Svetiæ se agnituros polliciti sunt.

Gåfvo riksens råd mig det rådet, att jag skulle resa emot fienden. Förseglade rådet giftermålskontraktet emellan mig och min gemål och lofvade att erkänna henne för en laglig och rättmätig drottning samt att hålla sönerna af vårt äktenskap för närmaste, rätta och lagliga arfvingar till Sveriges rike.

Anteckningar af kung *Erik* finnas som nämdt i *Strabo: De situ orbis libri XVII*, tryckt i Basel 1549. Boken, en stor foliant, förvaras i Vetenskapsakademiens bibliotek, dit den kommit med Bergianska biblioteket. Märkt är den på bakpärmens insida: Berg. Bibl. II I:3. 2 w 10. På ryggen återfinnes N 72.

Titelbladet har upptill ERICUS vackert präntadt af kung *Erik* samt ett landskap, till höger därom en mansfigur med en bok i handen och därunder *Carolus Jsaaci Bothovius an. 1649*. Porträttet, om det är ett sådant, har ingenting med inskriften att göra. Det är liksom landskapet af kung *Eriks* hand och kanske ett *självporträtt*. Inskriften anger en ägare, den kände biskop *Isak Bothovii* son.

Kung *Erik* har ock nedskrifvit en psalmvers[5] i boken:

Gud gör mig salig i tine namne
Och[6] *dööm mig i tine krafft*
Bögh tina ören mig til gagne
Böönhör mig tu hafver macht.

Sista bladet har åter ett landskap och en half mansfigur, likaså af *Erik*, båda ritade med bläck och pänna.

[1] Med annat bläck suddigt *cons.*
[2] Öfverskrifvet.
[3] Följer ett öfverstruket *eo.*
[4] Följer ett utstruket *sev sceptiuros* (?).
[5] Rimmet *namne* och *gagne* tyder måhända på danskt förebild. Emellertid har ej originalet kunnat påträffas. Är det af kung Erik själf?
[6] Af samma hand men senare tillagdt.

Det är af maneret tydligt att dessa anteckningar i tiden föregå de som finnas i Sabellici Æneas. De äro från tiden före 1573, då gåspännan och bläcket togos ifrån honom.

Boken innehåller flera astrologiska annotationer af konungens hand. Intressanta äro också de musiknoter som här finnas antecknade på flera ställen. Några blad som tydligen innehållit noter äro beklagligtvis bortrifna. Nu återstå emellertid öfver 36 rader till hvilka komma några rader i Sabellici Opera. Dessa ha alla granskats af direktör C. F. Hennerberg, som godhetsfullt ställt följande förberedande utredning till min disposition, hvilket härmed tacksamt erkännes:

Af de musikaliska skriftecken som finnas gjorda af *Erik* XIV i »Strabo» och »Sabellicus», kan man otvetydigt finna, att konungen ägde icke ringa musikaliska kunskaper. De synnerligen väl formade musiktecknen, skrifna som de äro med de ytterst enkla medel, som stodo konungen till buds i fängelset, ådagalägga en färdighet, som nödvändigt måste hafva föregåtts af en långvarig öfning i notskrifning; användningen af olika klaver, notvalörer och pauser bevisar fullkomlig kännedom om dessa teckens betydelse; på flera ställen, där notskrift förekommer, röjes slutligen en afsevärd kunskap i den tidens kompositionsteknik. Allt detta framgår af här meddelade prof på en sida med noter (sista tombladet i Strabo). Denna sida har förut reproducerats i Ahlqvist: »Erik XIV:s sista Lefnadsår» tab. IV med en af musikdirektör B. V. Hallberg gjord transkription till modern notering (samma arbete tab. V). Direktör Hallbergs åsikt (se a. st. s. 187 ff.), att här skulle föreligga en *enstämmig* komposition, hvilken upprepade gånger och på olika sätt blifvit af konungen upptecknad ur minnet, är, såsom T. Norlind i »Svensk Musikhistoria» (Helsingborg 1901) sid. 57 påvisat, fullkomligt felaktig. Norlind anger kompositionen såsom åttastämmig, och detta torde vara det riktiga. Den tiden skrefs i regeln en flerstämmig komposition icke i partitur i modern mening (d. v. s. så, att alla samtidigt klingande toner kommo att stå i lodrät linje på papperet) utan hvarje stämma skrefs särskildt för sig och utan taktstreck såsom i föreliggande exempel är fallet. Konung *Erik* har i enlighet med då gängse bruk angifvit de olika stämmorna dels genom initialerna till stämmornas namn, dels genom olika klaver sålunda: *S* = sopran, *D* = discantus, båda i diskantklav, *a* och *A* = 1:a och 2:a alt, båda i altklav, *t* och *T* = 1:a och 2:a tenor, båda i tenorklav, ett tecken liknande w (vagans?) här = baryton eller 1:a bas i baryton-

klav och slutligen $B = 2$:a bas i basklav. Af stämmornas namn framgår att kompositionen tänkts för sångstämmor, hvilket emellertid ej hindrar, att densamma kunnat utföras på instrument.

När den ifrågavarande kompositionen sättes i partitur såsom det skett i pl. 6. kan man lättare se dess faktur. Det är början till en polyfon sättning i den då brukliga imitatoriska stilen, där en stämma börjar ett motiv, och där de öfriga stämmorna successivt inträda med större eller mindre delar af den först inträdande stämmans motiv för att sedan röra sig fritt, på det att samklangen mellan de olika stämmorna måtte följa reglerna för konsonans och dissonans. Själfva motiven till dylika kompositioner voro ej alltid tonsättarens egna skapelser utan hämtades från förut befintliga melodier, såsom fallet stundom är ännu i dag exempelvis vid preludiering till den kyrkliga psalmsången, hvarvid större eller mindre delar af den föreliggande koralmelodien kan kontrapunktiskt behandlas. Huruvida konung *Erik* själf uppfunnit motivet till ifrågavarande komposition torde vara svårt att afgöra[1] — men att konungen själf utfört den polyfona sättningen, att han alltså själf verkligen enligt den tidens sätt komponerat verket i fråga, torde vara höjdt öfver allt tvifvel. Samma motiv, som ligger till grund för här anförda komposition, återfinnes äfven på andra ställen i Strabo och alltid olika behandladt. Särskildt är detta förhållandet på bakpärmens insida, hvilken är fullskrifven med noter, inalles 14 rader. Här tillkommer dessutom ett nytt motiv, som konungen upptecknat i diskantklav i slutet af första raden, och som äger följande af honom underlagda text: *Jesu nampn är allena til Gudh.* Båda motiven äro samtidigt behandlade på flerfaldiga vis, och den mängd af strykningar och rättelser, som förekommer såväl här som annorstädes, lägger i dagen ej blott att den olycklige konungen var nödsakad att använda dessa fåtaliga sidor som koncept utan äfven — och hvad som i detta sammanhang är vida viktigare — att här har förekommit ett eget kompositoriskt arbete för att bringa stämmorna i harmoni med kompositionslärans regler och med den egna musikestetiska känslan. Då konungen i fängelset säkerligen var i saknad af instrument, fick han därvid uteslutande följa den kontroll, som hans inre öra,

[1] B. V. Hallberg påpekar — a. st. sid. 188 — den melodiska likheten med första strofen af koralen »Var hälsad sköna morgonstund» (Sv. ps. nr. 55). Denna koral anses emellertid vara komponerad först år 1598 eller möjligen något år tidigare af kyrkoherden Philip Nikolai, hvilken år 1599 lät trycka melodien till sin psalm »Wie schön leuchtet der Morgenstern» i den af honom utgifna »Freudenspiegel des ewigen Lebens». Något intryck af denna koralmelodi hade konung *Erik* således aldrig haft.

hans fantasi kunde åstadkomma, det vill med andra ord säga: han kunde såsom en äkta musiker *tänka i toner*.

Ett annat bevis för att konung Erik under sin fängelsetid sysslat med musikalisk komposition är den mängd af siffertabeller, som omväxlande med noterna förekomma i de båda böckerna. Att dessa tabeller afse musik, och att de äro att betrakta såsom ett slags partitur i koncept, visar det förhållandet, att hvarje sifferrad föregås af en af de stämbeteckningar, som ofvan anförts, vid notexemplen (*S*, *D*, *a*, *A* o. s. v.). Stundom äro dessa tabeller till en del bildade af ett notsystem, som före eller efter tabellen är försedt med noter. Hvad siffrorna betyda — intervaller, greppbeteckningar på den af honom trakterade men nu honom beröfvade lutan e. d. — kan måhända en mera ingående undersökning lägga i dagen.

Kungl. Biblioteket äger en bok tryckt i Basel 1538 med titel: *Opera M. Antonii Coccii Sabellici.* Denna bok har *Erik XIV* ägt. Han har på sista sidan med rödaktigt bläck präntat sitt namn: ERICVS R, och han har under sin fängelsetid på Örbyhus i margerna gjort anteckningar och ritningar. Tidpunkten när detta skett har kung *Erik* själf angifvit; på ett par ställen klagar han nämligen öfver att han lidit mycket ondt i fängelset »i sex åår halfssiunde». Hans fängelsetid börjar i september 1568; det blir alltså nyåret och vintern 1575. Om nu tidsbestämmelsen icke gäller för alla anteckningar, det kan den knappast göra, så äro de logiska sylogismerna, som här nedan för första gången aftryckas att datera från den tiden.

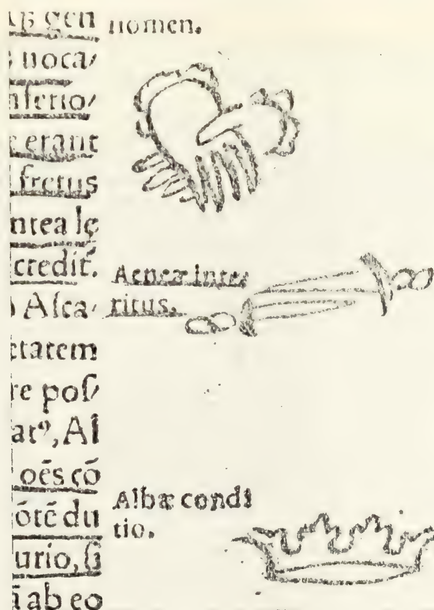
Att anteckningarna äro af kung *Eriks* hand, lider intet tvifvel, allt talar för det och vi ha ett samtida intyg därom af *Hogenskild Bielke*. På titelbladet upptill har han skrifvit sitt namn och därunder: *Thenne book hauer hörth kong Erich till, och hauer med egen hånd skrifuith och måledt her i booken wdi sitt fängelsse.* Hur boken kommit i *Hogenskild Bielkes* händer, är okändt. Efter herr *Hogenskilds* död, han halshöggs som bekant 1605 på Stortorget i Stockholm, kan boken ha gått i arf till dennes dotter *Ebba*, gift med riksrådet *Axel Bielke*, hvilkens kusins son *Krister Bondes*[1] (1621 † 1659) namn finnes på titelbladet tillika med datum (1645 then 22 april). Okända öden en tid. Till bokens historia hör sedan följande inskrift: *Denna bock hafwom wij gifwit*

---

[1] Namnet är ytterligt svårläst och kanske af mig feltolkadt, i alla händelser icke egenhändigt skrifvet af Krister Bonde. Det kan ha blifvit ditsatt af gifvaren.

wår Præceptori Dno Petro Norræo[1] *till walete anno 1663 den 19 octobris. Petrus Erichsson Öman, Jahannes Erichsson Öman.*

Antikvitetsarkivet förvärfvade volymen sedan, kanske redan i slutet af 1600-talet, men senast på 1720-talet. Den förekommer nämligen i arkivets kataloger från den tiden och är på ryggen märkt med arkivets nummer 19. Med antikvitetsarkivets böcker införlifvades den 1780 med Kungl. Bibliotekets samlingar, där den

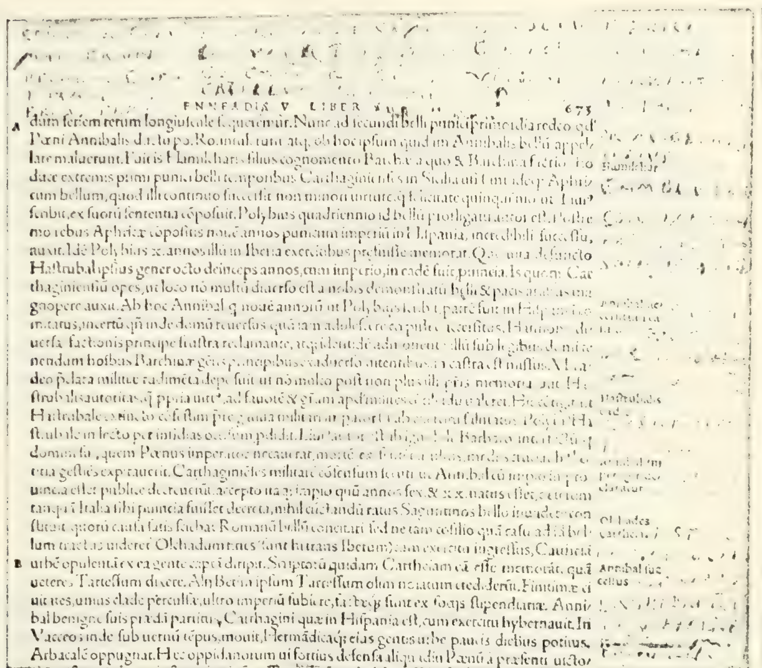
Prof på konung Eriks ritningar med bläck i margerna på Sabellici Opera.

i början på 1800-talet på bokafdelning fått märket e. 22. 1. För närvarande förvaras volymen under glas i Kungl. Bibliotekets visningssal.

Endast det hufvudsakligaste af innehållet må framhållas. Utom astrologiska funderingar och kalkyler här och hvar, finna vi de förut omnämnda logiska sylogismerna på sidorna 8—86. (Arken i början af boken äro ej paginerade, hvarför jag måst göra det för att underlätta orienteringen i texten. Jag har gjort det med blyerts endast på hvarannan sida till höger, strax under textens högra sida).

[1] *Petrus Norræus* dog 1688 som kyrkoherde i Misterhult. Ahlqvist läser Norzæo.

På sidorna 36—45 efter bokens egen paginering, följer: *Genealogia Erici 14 regis Svecorum.* Alla namn äro skrifna inom cirklar, hvilka äro förbundna med streck. Det är ett 90-tal led börjande med *Adam* och *Eva, Set, Enes* etc. till 13: *Prometevs Japheti filius;* 14: *Devcalion;* 15: *Atlas;* 16: dennes dotter *Electa* gift med *Jupiter*, föräldrar till *Dardanus rex Trojanorum.* Man förstår att vi nu snart komma till *Aeneas, rex Latinorum,* med

ENNEADIS V LIBER [illegible] 675

A dum seriem rerum longius [illegible] sequeremur. Nunc ad secundi belli punici primordia redeo [illegible]
Poeni Annibalis [illegible] Romani [illegible] atque ob hoc ipsum quod [illegible] Annibalis bellum appel-
lare maluerunt. [illegible] filius cognomento Barcha a quo & Barchina factio [illegible]
duce extremis primi punici belli temporibus Carthaginiensis in Sicilia [illegible] Aphri-
cum bellum, quod illi continuo successit non minori virtute [illegible] quinquennio [illegible]
scribit, ex suorum sententia composuit. Polybius quadriennio id bellum profligatum [illegible]
mo rebus Aphricae compositis novem annos punicum imperium in Hispania, incredibili successu,
auxit. [illegible] Polybius [illegible] annos illum in Iberia exercitibus praefuisse memorat. [illegible] defuncto
Hastrubal ipsius gener octo deinceps annos, cum imperio, in eadem fuit provincia. Is quoque Car-
thaginiensium opes, ut loco non multo diverso est a nobis demonstratum [illegible]
gnopere auxit. Ab hoc Annibal [illegible] annorum ut Polybius [illegible] patre fuit in Hispania [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] castra est missus. [illegible]
deo [illegible] post non [illegible] memoria [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] quem Poenus imperator [illegible]
[illegible] Carthaginienses militarem consensum [illegible] Annibalem [illegible]
[illegible] publice decreverunt. Accepto [illegible] quum annos sex & xx natus esset, [illegible]
tanquam Italia sibi provincia fuisset decreta, nihil cunctandum ratus Saguntinos bello invadere con-
stituit, quorum causa satis sciebat Romanum bellum concitari [illegible] ne tam consilio quam casu ad id bel-
lum tractus videretur Olchadum fines [illegible] exercitu ingressus, Cartheiam
B urbem opulentam ex ea gente caput diripit. Scriptorum quidam Cartheiam eam esse memorant, quam
veteres Tartessum dixere. Alii Beriam ipsum Tartessum olim nominatum crediderunt. Finitimae ci-
vitates, unius clade perculsae, ultro imperium subiere, factaeque sunt ex sociis stipendiariae. Anni-
bal benigne suis praeda partita, Carthagini quae in Hispania est, cum exercitu hybernavit. In
Vacceos inde sub vernum tempus, movit, Hermandicamque eius gentis urbem paucis diebus potitus.
Arbacalem oppugnat. Haec oppidanorum vi fortius defensa aliquandiu Poenum a praesenti victo-

En half sida (förminskad) af Sabellici Opera, med namnlängd af konung Eriks hand.
Här uppräknas den kungliga familjen. Jfr sid. 134 och 146.

53:de ledet äro vi i Britanien och från 68:de ha vi konungar i Skottland tills vi på nr 82 få se *Henricus rex Angliæ*, hvars son är *Henricus dux Saxoniæ;* dennes ättling *Magnus dux Saxoniæ* hade dottern *Catarina Regina Svetiæ*, hvars son är *Ericus 14 Rex Svetiæ.*

Han nämner *icke* sin far. Så förnäma förfäder som moderns hade icke fadern, alltså icke häller bröderna. Det ligger ett framhäfvande af sig själf och en viss ringaktning för brödernas in-

hemska härkomst i detta. Att han till en viss grad föraktade sina egna landsmän är ju styrkt från annat håll.

Dylika genealogier, ehuru mindre fullständiga, och ändå mera svårlästa förekomma flerstädes i boken.

Från sidan 51 och följande finnas märkliga teckningar »målade» som *Hogenskild Bielke* uttrycker det. De återges nu i sin helhet för första gången. Under hvar ritning är sidan i Sabellicus angifven.

Sidan 340 har: *Thet äär hwar såå hedder ssom han äär klädder*, hvarpå följer en till större delen på latin affattad afhandling, i hvilken kung *Erik* söker försvara sina regeringsåtgärder. Tryckt är den i Handl. rörande Skandinaviens historia *13* och *14* under titeln: *Responsum contra Danos*. Från sidorna 675 till 693 läsa vi namnlängd på namnlängd (se nedan). Åter några logiska sylogismer, den här gången mest på latin, orediga och på sina håll hart när oläsliga. Och så sedan åter namnlängder. På sista sidan musiknoter, hvarom vi läst under annat sammanhang (sid. 72 o. f.).

För att ge en föreställning om de här omnämnda namnlängderna återges här sidan 825 o. f. (på slutet endast utdrag). De äro anordnade som vidstående faksimil. Skiljetecken ditsatta af utgifvaren:

Gudz helige engler
som jag Kong Erik
ten 14 bruker i miin
bön thil Gudh

Kongen i Indiien Lasse Böös, hans Drœtning Nils Iacobson. Mats Tysk (utstruket) Rege*m* Occidiacoru*m* Mats Tysk, hans Drœtning Erik Karso*n*. Ko*n*ge i Fingas Nils Lakkei, hans Drœ*n*ning Benkt Skrivere. Rex Rote*n*ne Erik Jonso*n* i Norrevidbo, hans Drœtning Olof Ste*n*son. Rex Bada*m* Hako*n* Smålenninge, hans Drœ*n*ni*n*g Olof Plat. Rex samarcandie Tommas Lo*n*geben, hans Drœtning Erik Dalekar Horcar. Rex Sabe Erik Dalekar Dravant, hans Drœnning Mons Gu*n*dmu*n*dson Dravant. Regina Saccaru*m* Erik Larso*n* Smålenninge, hans sonn Henrik Pederso*n* i Norkœping. Ismael Sophi Ko*n*gen i Persiens sœner Mats Erso*n*, Lasse Mo*n*so*n*. Kongen i Merriis Holger Svenson, Drœnningen Nils Ostredso*n*. Kongen i Sakar Erik Erikson i Stokholm, hans Drœtning Tommas Olso*n*. Ko*n*ge*n* i Sakars undersåter Erik Erikso*n* Fœnikedragere. Kong Erik ten 14 i Swerige, Ion Pederson. Drœtning Karin Mo*n*sdåtter. Erik Mo*n*so*n*. Henrik Erson, Erik A*n*der-

son i Vesbo. Gœstaf Erson, Erik Oplenninge. Arnold Erson, Erik Axelson i Albohæred. Sigrid Ersdotter, Erik Jonso*n* i Œstrehäred. Virginia Eriksdåtter, Hans Olso*n* Döresven. Constantia Eriksdotter, Erik Sve*n*son i Norkœping. Lukretia Eriksdåtter, Nils Knutson. Hertig Iahans Fœrstinne, Erik Henrikso*n* Prest på Œla*n*d. Hertig Iahans dåtter Frœken Anna, Erik Henrikso*n*. Hertig Sigismund etc. etc. Erik Mo*n*son Hertig Magni småsven, Arbores Aphricae. Jören Gregerso*n*, Arbores Asie etc. etc. Lasse Pederson Dravant, Mare Balticum etc. Galne Iou Larso*n*, pueros Finlandie. Erik Kok pueros italie. Erik Snorvelnese pueros assie. Iakcob Bagge, pueros Hispanie etc. Erik Iacobso*n* Snidkere, coniugium italie etc. Jans Jute, Animalie Aphrice. Jacob Bulring, Tommas skomakere, Tommas Velling, etc. etc.

Så kunde fortsättas mycket länge. Dessa namnlängder, ändå flera finnas i den nyupptäckta boken, om hvilken längre fram, sakna visst icke intresse. De lämna ett värdefullt bidrag till bedömandet af kung *Eriks* sinnesbeskaffenhet under hans sista år. Kulturhistorien har äfven ett och annat att hämta ur dem.

Det är självklart att kung *Eriks* svenska texter återgifvits så nära som möjligt. Flera ställen ha erbjudit så stora svårigheter att jag måst sätta prickar och afstått från att ifylla luckorna, ehuru det efter innehållet ibland icke varit svårt att rekonstruera texten. Svårigheterna ligga icke så mycket i själfva stilen, ty den är egentligen icke oredig; men sotet har nötts bort, så att ibland så godt som endast märken efter trästickans rispor äro kvar; på andra ställen icke ens så mycket. I samma mån som stickan blir nött och trubbigare, bli också bokstäfverna allt suddigare och svårbegripligare, till dess den kungliga skrifvaren spetsar sin sticka. Då blir stilen åter tydlig och vacker.

Utgifvaren har haft förmånen att vid de svåraste fallen rådfråga lic. Sam Janson och med honom diskutera dessa och för öfrigt flera hithörande paleografiska frågor. Detta har varit till stor fördel för mitt arbete, hvarför jag ock står i tacksamhetsskuld till honom. Ett par anmärkningar. Sammanskrifvet *sz* har jag öfverallt återgifvit med *ss*, för att icke onödigt försvåra läsningen af texten. Däremot har *Sz* fått stå kvar, då det tydligen står så alltid. Det är i denna föga tydliga handskrift ibland omöjligt att afgöra om det står *y* eller *ij*. För att underlätta läsningen har jag normaliserat så, att jag satt *y* där man väntar sig *y*, och *ij* för *i*-ljudet.

Tecknet för *e* liknar mycket *i*, hvarför det på många suddiga ställen varit omöjligt att med bestämdhet afgöra hvilket som står. Ett liknande fall inträffar med *T*. Det liknar emellanåt ett *D*, och funnos icke mellanformerna, hade i flera fall där nu i transkriptionen står *T*, i stället ett *D* fått sin plats. Kommateringen är oförändrad återgifven. På ett par ställen har jag dock i strid mot originalet satt slutpunkt och börjat nästa ord med stor bokstaf.

A

Argumentationes pro iure hæreditario Regis Erici 14 Sueciæ Gotorum Wandalorumqve & illis adiacientium. & rationes qvibus declaratur coniugium regis eiusdem cum Regina Catarina Magni Svetiæ Gotorum Wandalorumqve Regine & illis adiacientium legitimum esse. Filiis qvæ ex hoc matrimonio qvos ex ea geniturus est iidem ius hæreditarium pertinere in pepetium regnorum Svetiæ Gotorum Wandalorumqve illisqve ad iacientium nec non & tribus filiis qvos genuit & procreavit ex eadem Henricum Gostavum & Arnoldum se legittimos censere & pronuntiare idqve rationibus manifestis probabitur. Sid. 8.

Teses 3.

Regnum Suetiæ Gotorum Vandalorumqvæ illisqve adiacientium Regi Erico 14 Hæditarium esse Fiiliisqve coniugium eiusdem cum Regina Catarina Magni filia Svetiæ Gotorum Vandalorumqvæ illisqve adiacientium Regine legittimum Filiosqve qvos ex ea geniturus est genuit pronuntiavit & procreavit legittimos censendos.

An sit. Argumenta sine dispositione inventive propositia. Sid. 9.

Alt the*t* Gud hafwer forordnet böör wara menniskerne behageligit.

Gud hafwer förordned Alle arfrijke.

Sää böör Arfrike ware menniskerne behagelige.

Barbara. An sit aliud argumentum.

Alle land ssom Cronene arflige tilkomme ääre Konungske*n*s ege*n*dom.

Alle the tilbehöringer ssom tillyde Arfve och Rijge kommer Sverigis Rijke arflige thill.

Szä böör them ware erflige under Konu*n*gen i Swerige.

Barbara. Actymologia.

Ingen må kalla the*t* Tiranni sso*m* Gud hafuer befaled.

Gud haf*w*er befaled i alle la*n*d att alle Konu*n*ge Rijke skole ware Arfrijke.

Sså må inge*n* kalla th*et* Tyra*n*ni att Konge Rijke ääre arfrijke.

Barbara. All Rijke kallas förtenskuld Rijke att hwar och een ständ si*n*e Rijkedomer behåller.

När hwar och een stånd ssijn arfsrät behåller sså behåller hwar ständ ssine Rijkedomar.

Sää moge thet Konge rijke kallas Rijke ther alle stender. . . [oläsligt]

Sid. 10. *Barbara.*[1] Alle erlige na*m*pn utaf föreldrene erfde ääre prisslige.

Alle Swenske hafwe th*et* namnet af föreldrene att the pläge Swerie och holle ssijn eed; alt th*et* ssom[2] icke emot Gud äär.

Szå äär th*et* prissligit att alle Swenske hälle ssijn eed i alt th*et* icke äär emot Gud.

Celarent. Thed äär icke straf wärd att osseder förwandles till förbätri*n*g.

Om the sseder ssom the Swenske m*ed* Qvinfolks förlijtende hafwe haft ther udaf teris namn hafuer ssijn urspru*n*g forvandles uti tuchtig Swendom att holle i echteskap och utan Sää hafwer wårt namn mere ansseende.

Therföre äär icke straf[3] wärd att wij Swenske utaf tuchtig[4] Swendom i Echteskap och utan att holle hof wårt.

Ferio. Ingen bör straffed warde för th*et* ha*n* icke will Swike.

I förtiden hafwer Swerigis Rijke icke weled sswike ssijn konung.

Szå bör inge*n* straffe Swerijke att th*et* icke vill sswika ssijn konung.

Celarent. Alle Konge Rijke ssom gammel herkomst hafwe the*m* pläger man mycket afholle.

Swea och Göta Rijke hafwe ssijn ursprung af Geter Sems Soneso*n* i ga*m*mal tijd.[5]

Sså bör ma*n* mycket holla utaf sådane gammal herko*m*st.

Sid. 11. *Celarent.* Ingen wenskap kan longwarig wara ther man icke fulkomner th*et* ssom utlofwed äär.

The wendiscke Rijke hafwe utlofwed att ware the Swenskes underdäner och wäner.

Szå bör the wender fullkomne th*et* the Swenskom utlofwed hafwe.

---

[1] Två satser öfverstrukna. Med andra satsen börjar ny sida.

[2] *Gud hafved ha* uts.

[3] *Att wij så*, hvaraf de två uts.

[4] *echtenskap* uts.

[5] Jfr Moses 1. 10. 23. och Prosaiska Krönikan, Klemmings uppl. (SFSS, Småstycken sid. 220).

Celarent. Ingen fromhet bör man förwä[n]da i odydgd.

Spackferdigheet äär een fromheet ssom Finnerne hafwe haft emot ssine Konungar i fortiden.

Szå böör spackferdighet och fromheet[1] icke förwandles i odygd ssom Finnerne i förtijden haft hafwe emot ssine Konu*n*ger.

[2] Alle the ssom ääre fodde af ena honda folk them bör wara under en Kongh enahonda Arfs rät och Laagh.

Finnerne ääre [3] af ssamme folk födde ssom wij Swe*n*ske.

Therföre böör them wara under een Konu*n*g enahhonda Arfret och Laagh.

Darii. Darii. All ssenferdighet äär skadeligh i alle saaker när thijden blifwer försymed.

Te Liflenske hafwe i Kong Philemers thijd forsymed thide*n* med ssenferdigheet.

Säå waar thet them skadeligit.

Ætimologia. Alle the ssom stadig wenskap hålle pläge icke letteligen late wende ssig ter ifrån.

The wender hafwe i förtijden lofwed Sweriges Rijke att blifwe under Sweriges Konung och arf Rijke.

Szå skole the icke[4] late wende ssig ifrån Swerige. Darii.

Coniugata Darii. Allt th*et* then Helige skreft thilkenne gefwer böör man förstå aldelis ssom meni*n*ge*n* äär. Sid. 12.

Then helige skreft gefwer thilkenne att the barn konnunger afle m*ed* ssijne Drönninger kallas afföde.

Så bör man aldeles forstå th*et* ssom meni*n*gen äär att kongebar*n* kallas afföde.

Coniugata. Ingen må sseije att th*et* äär arfsrätt oferetter någon uthi ssijn arfwedel.

När Kongen i Da*n*mark begärer mit arfrijke. Så oförätter ha*n* mig i mijn arfwedel.

Säå kan icke ko*n*gen i Da*n*mark sseije att ha*n* hafwer arfsrätt til mit arfrijke. *Ferio.*

Ferio Coniugata. Ingen må bryte gammal ssedwana.

Th*et* hafwer warid een gammal och god ssedwane her i Swerige att the hafwe sswered häär i Swerige trygge eed.

Szåå bör ma*n* then ssedwanen icke bryte.

Ferio coniugata. Ingen skall hafwe näge*n* annan mening om th*et* ssom i laagen ståår ään ssom th*et* äär mee*n*t.

---

[1] *ssom Finnerne* uts.
[2] *Celarent* uts.
[3] *ssam* uts.
[4] *letteligen* uts.

Then trygge eed som underssåterne konu*n*gen tilsseije äär meninge*n* att the skole wara hono*m* hulle och trogne på ssijn baak och ha*n*s barn sammaledis.

Szå skall ma*n* ingen annen mening hafwe ther om ään att underssåterne skole ware konungen och hans underssåter hulle och trogne på sijn baak.

A genere & Proprietatibus Cæsare. Inth*et* Konge Rijke kan wara beständigt när Konungerne måge icke niute ssamme rätt sso*m* underssåterne.

När Konge barn måge icke erfva till Regement*et* ssä niuthe icke Konu*n*gerne sa*m*me rätt ssom underssåterne.

Szå kan inth*et* Rijke wara beständigt när Konge barn måge icke erfva til Regement*et*.

A genere & Proprietatibus Cæsare. Inth*et* Rijke kann blifwe

Sid. 13. wijd ssig när undersåterne ic|ke lyde öfwerheten.

Thä underssåterne wille icke ware under ssamme Laag sso*m* öfwerheten ssä lyde icke underssåterne öfwerheten.

Szä kan inth*et* Rijke blifwe wid ssig När underssåterne wele icke blifwe under ssa*m*me Laag ssom öffwerheeten. *Cæsare.*

A genere Proprietatibus Cæsare. Allestedes ther någon annen erfwer Konu*n*ge*n* udi the*n* Konu*n*gelige Regering och Regalier[1] ään konu*n*ge*n*s Szo*n* ther äär icke arfrijke.

Om then lag skall ware att Konu*n*ge*n* äär weliendes och icke erfwe*n*d*es* ssää erfwer andre ofte Rijket och icke Konu*n*gens Son.

Szää äär ther icke Arfrijke ther Konu*n*gen äär weliendes och icke erfvendes.[2]

Sid. 14. *Cæsare.* Om arfrijke fåår icke blifve wijd ssijn rette egenskaft Szåå hafwer alle stender skade ther udaf.

Näär een utaf konu*n*ge*n*s Szöner erfwer icke th*et* konglige Regemente och Regalier och hans afföde efter honom och hans(?) linie ssää le*n*ge then warer efter hans Faders död, Så och ten andre tredie och fierde ssää monge the ääre theris mans afföde och linie efter the*m* Sää äär th*et* icke arfrike.

Szä skeer alle stender skade när ssådane ordning icke widmacht holles.

Definitio ex genere & spetie Bo[cardo] festino. Inth*et* oordenteliget Regeme*n*te är Riked ssä nyttigt ssom ordentliget Regemente.

---

[1] *ther äär icke* uts.
[2] Följa 2 satser, dock uts.

När Qvinnen skal råde öffwer ma*n*nen Så äär oordentligit Regeme*n*te.

Szåå äär th*et* icke nyttigt att Qvinnen skall råde öfwer man*n*e.[1]

A genere & proprietatibus diffinitio camestres.

A genere & spetiebus camestres. Alle Qvinnes perssoner äre oduglige till Regementh*et*.

Ther ssom[2] Sonerne ärfwe Rijket och icke döttrenne ther ärfwe icke Qvinnes perssonerne Regeme*n*t*et*.

Szå äär ther icke ssåå odugeligit Regemente sso*m* ther Qvinnespersoner erfve.

Definitio ex generere & proprietatibus Camestres. Allestedz ther Qvinnesperssoner ärfwe til Rijked ther wele the och hafwe Regementh.

Ingen Qvinne må råde öfwer förssamlingen heller hafwe Regeme*n*te öfv*er* si*n*e.

Szå böör ingen Qvin*n*es Person erfwe Rijket.

A genere & spetiebus camestres. Ö göterne och We göterne hafwe i fordomstijd ute*n*landz och innen haft Arfrijke och ther m*ed* stor äre wunnet.

Nu wille hwarken Swea heller Göta almoge lijde arfrijke. **Sid. 15.**

Szåå kunne the therm*ed* icke stoor prijs winne.

A genere & spetiebus. Camestres. Svea och Götha Rijke hafwer thilföre*n*ne altijd [warit] eet Rijke ssåla*n*da och wendis. At the hafwe haft een Konu*n*g een Arfsrät och een Laagh och thå hafwer Rijket warid me[c]tigt.

Nu wille en part ssomme af Göterne och hele Wend*es* Rijke icke[3] ware under annen kong Arfrät och Lag.

Szå kan Swerige icke blifwe wijd macht ssom th*et* tilförenne warit hafwer när sådane opssät skal hafwe fra*m*gong.

Defininitio ex devisione festino. Ingen kan sseija th*et* ware ssåå gott ssom th*et* Gud hafwer förordnet th*et* Mennisker ordne.

Kong Erich äär född och förordned udaf Gudi thil een Konu*n*g i Swerige.

Szå kunne icke the ssom underssåterne[4] heller me*n*niskierne sielf wele förordne ther thil ware så gode ssom the*n* sso*m* Gud hafwer förordnet.

---

[1] Osäkert, kan också stå *mann*.
[2] *Dottern ärfwer Rij.* uts.
[3] *icke* öfverskrifvet.
[4] *ss* uts. och efter 'heller' *underssåterne för* samt efter 'sief' *hafwe förordn.*

Difinitio ex divisionalis ferio. Ingen kan sseije th*et* ware sssåå got Regemente so*m* Gud hafwer forbudet ssom th*et* han hafw*er* befaled.

Gwd hafwer förbudit utwalt Rijke och befaled Arfrijke.

Szå äär uthvalt Rijke icke så got som Arfrijke.

Definitio divisionalis festino. Ingen utlensk konung äär Rijket sssåå nyttige ssom en inlensk.

Te ssom wele att Konu*n*gen i Danmark skall råde i Swerie the wele hafwe utlensken Konu*ng*.

Szåå wele the icke Swerigis beste heller nytte the som wele at Kongen i Danmark skall hafwa Sweriges Rijke.

Difinitio divisionalis. Aldrig ääre olydige underssåter Rijket sssåå nyttige ssom lydige.

The ssom Råde ther till att Swerigis Rijke skall wara utwald Rijke ääre olydige underssåter.

Szå äre te icke sså nyttige som utwalt Rijke råde till.[1]

Sid. 16. *Difinitio divisionalis. Festino.* All Rijke ssom ssyndre ssig uthi flere Ko*n*ge Rijke kunne icke hafwe got beständ.

Om Göta Rijke heller wend*e*s Rijke skulle ware Rijke för ssig ssielfe ssyndret ifrån Swerie, sssåå wäred ssyndret i flere Rijke.

[2]Szåå kan Göta och Wend*es* Rijke icke hafwe beständ om the Syndre ssig från Swerigis Rijke.

Difinitio Aetymologica Baroco. Allestedz ther Konu*n*ger ssijn Arfsrät beholle och ret skickeligit Arfrijke äär; thåå[3] ähret sssåå laget att hwar och een skall skee laag och rätt.

Om the ssom utwald Rijke hålle m*ed* fåå öfwerhånde så blifwer laged af them ten nepd[4] ssom weld achter och skeer icke tem så god Laag och rätt.

Szåå skall man icke late tem fåå öfwerhånde*n* ssom utwalt Regemente[5] hålle m*ed*.

Definitio Aetymologica Baroco. Arfkonunge e*m*bete äär ett erligit embete.

Ten ett erligit embete haf*wer*[6] skal man icke förachte.

Szå bör ma*n* icke förachte Konung Erich för th*et* ha*n* äär Arfko*n*nu*n*g.

---

[1] Anteckningar på nedre margen sid. 15 äro ovanligt hoptrasslade och bleka.
[2] En sats uts.
[3] *ääred sssåå före Lag* uts.
[4] = nämnd.
[5] *förfordr* uts.
[6] öfverskr.

Difinitio Aetymologica. Alt th*et* ssom Swerigis Rijke tilhörer äär Swerigis Konungs egendoom.

The Liflenske tilbehöringer wele icke wara under meg [1] konung Erich ten 14 Swerig*es* Giötes och Wendis Konu*n*g ege*n*do*m*.

Szåå wele the Liflenske icke wara under Swerigis Rijkes thilbehöring. *Baroco.*

Difinitio Nomeclaturarum Darapti. All oretferdigheet[3] hafwer Gwd förbudet. Sid. 17. [2]

Th*et* äär[4] oretferdigheet att the Danske altid m*ed* wåld och list hafwe[5] weled haft arfzrät til Riket.

Szåå skeer thet Gud hafwer förbwdit om the Danske genom wold och list skole bekomma Rijket Arfsrät till Rijket.

Difinitio ex Nomenclaturis Darapti. Alle the under Swerigis Konu*n*g och Rijke ääre ääre Swenske.

The[6] Lifländske underdåner hafwe mest alle lofwed Swerigis Konu*n*g och Rijke underdånigheet.

Szå äär then Stade*n* Refle Swensk.[7]

Difinitio Aetymologia Darii. Alle the ssom under Swerigis Rijke ääre skole wara under enahonde Arfzrät och Laagh.

Alle[8] bönder i Lifland ääre under Swerigis Rijke.

Szå bör the*m* bö*n*der wara under enahonda Arfsrät och laagh.

Difinitio ex Nomenclaturis Darapti. Alle Konungers Regeme*n*te strecker ssig sssåå wijt ssom the råde, biude och theris gre*n*tzer äre. Sid. 18.

Swerigis Konungers grentzer strecke ssig i från brömsse bro thil Kongsbacke frå Kongsbacke til Wara*n*ger från Wara*n*ger till Wiborgh från Wiborg til Swaneborg Roneborg och Koggenhussen dedan in thill then prytziske gre*n*tzen i lifla*n*d.

Szå böör Swerigis Konu*n*g Kong Erich ten 14 Regere så wit sso*m* thesse gre*n*tzer sig strecke, (ssig).

Difinitio differentialis Felapton. Ingen kan seije att the barn i Echtesseng födde ääre och the ssom[9] fadre*n* och modere*n* bekenne för ssine bar*n* ääre oechte.

---

[1] *meg* öfverskr.

[2] Flera förslag till satser äro öfverstrukna.

[3] *och skadeligheet* uts.

[4] *äär* öfverskr.

[5] *intagit Rijked* uts., dock står *inta* kvar.

[6] *Te* är öfverskr., förut har stått *Allt* som är uts.

[7] Denna mening har ersatt en annan *sssåå böör ware the liflenske* etc., flere gånger påbörjad och förbättrad, till slut utstruken.

[8] Har stått *The* men ändrad till *Alle* utan att stryka ut det.

[9] *föräldrene bekenne the* uts.

Alle the barn ssom utaf een Konu*n*g och hans echte Drötning födde ääre och Konu*n*gen och Drötningen sseije echte ware the beken*n*e för sine barn ääre födde i Echte sseng.

Szää böör the*m* icke Reknes fäör oechte ssom utaf een Konung och Drötning födde ääre i Echte sse*n*g och Konungen och Drötningen[1] sseije ware echte och teris bar*n*.

Diffinitio differentialis Felapton. Ingen kan för thenskuld förachte een ny arflinie att then gamle[2] Kongelige Arfslinien utdöd äär.

I all arfrijke ther ssom inthet anned ään qvi*n*nes perssoner utaf the Kongelige manslinien[3] ige*n* ääre ther äär then Kongelige Linien utdöd.

Szå skall man icke förachte mijn herre Fader heller meg att then Kongelige mans linien i Swerige waar utdöd then thijd mijn herre Fader fick Rijked och att han ett nytt Arfrijke opretted hafwer.

Sid. 19. *Diffinitio differentialis Felapton.* Ingen böör förachte Qvi*n*köns Konglige linie när icke manköns ko*n*glige linie förho*n*de*n* äär.

Alle the ssom på ssit Fädernes och Mödernes Wegne ääre födde af Konunge dötrer Söner eller Sone ssöners dötre ääre Föde af Konglig Qvinköns linie.

Szää böör them icke förachtes sso*m* af Konglig qvinköns linie födde ääre.

Diffinitio ex Genere & Cavsis Disamis. Et Rijke[4] ssom uthat Gudi sssää förordned äär, att th*et* i fredlige tijder hafwer inbyrdes endrecht i feide tijder kan ssig förssware emot ssine fiender, Szå och att alle stender niute Arfsrät och Cristelig lag opo thet Gudz ord och Cristeliget Regemente må wed macht hållas äär ga*n*ske nyttigt och Gudi behageligit.

Alle welförordnede Kongerijke hafwe een sådan skickeligheet m*ed* sig.

Szå ääre alle Arfrijke nyttige och Gudi behagelige.

Diffinitio ex Genere & Cavsis Disamis. Et Regemente, ssom är förtenskuld begynt att menskerne m*ed* trygheet måge boo ssa*m*me*n*, ware wisse på theris lif och ssundheet hustru och

---

[1] *bekenne för echte* uts.
[2] *manlige linie* uts.
[3] *mans* öfverskrifvet.
[4] Meningen börjar med *Arfrijke*, hvilket utstrukits och ersatts med *Alle arfrijke*, likaså utstruket, såväl som *Rijke;* det enda som återstår är *Et*.

barn godz och egedeler att te*m* ingen oförretter hafwer ssijn egen inlendske ko*nung* kungelige Regalier och rätt på th*et* th*et* må hafwe longligit bestånd och icke komme under fremmende herskap äär prijsend*es* och lofligit.

Alle Cristelige Arfrijke ääre sssåå förordnede igenom Gudz nåd.

Szåå äre Cristelige Arfrijke prislige och loflige.

Difinitio ex Genere & Cavsis Disamis. Hwad Regemente Sid. 20.[1]
sso*m* utaf ted bewog (?) förordned äär att menniskerne bessinne th*et* alle mennisker icke ääre fromme, och therföre the ssom fromme ware wele behöfwe beskerm[2] och the onde straf, hvilked igenom een ordentlig öfwer[het] skeer opa th*et* thette lifwed må icke ware oss thil förhinder til wäär ssiel ssaligheet, th*et* äär th*et* beste Regemente.

Alle Arfrijke äre utaf thenne orssaak sssåå förordnede i Criste*n*heten.

Szåå äär[3] thet Arfrijke ssom sådane Regeme*n*te hafwer th*et* beste Regemente.

A Proprio Datici. All wanskeligheet i Regeme*n*ten äär Sid. 21.[4]
skadelig.

Then wanskeligheet i Konung Erichs Regeme*n*ts tijd äär skeed hafwer åstad kommed monge plåger.

Szå skal ma*n* wachte ssig för sådane plåger ssom i Konung Erichs Regementztijd skeed äär.

A Proprio Datici. I all Arfrijke ääre fromere folk ään i utwald rijke.

Att fromt folk äär i Rijket terudaf förbättres Rijket.

Szåå blifwe Arfrijke mere förbätrede ään utwalde Rijke.

A Proprio Datici. [5] Att een erlig ssaak blifwer afhandled med Laagh och doom äär bätre ään m*ed* krijg och opror.

Alle ssaaker i Swerige then kongelige Arfsrät be — — — (fortsättningen saknas.)

Bocardo differentia. Th*et* Rijke ssom hwarken äär een Sid. 22.
vtinne*n* ssom störste machten hafwer heller någre fåå ssom råde heller menigheten må sseije ssit betenke th*et* hafwer icke någon rätt skickelighet.

---

[1] Sidan börjar med en öfverstruken sats.

[2] Står *beskekerm.*

[3] *äär* öfverskr.

[4] Sidan börjar med två kasserade meningar: *All wanskelighet i Regementhen ääre skadelig — then wanskeligheet ssom äär skeed i Swerige tå man then ene Konung hafwer afssatt then andre utwald hafwer förorssaked mongehånde plåger — Szåå etc.*

[5] *I Christi* uts.

Uti all utwald Rijke hafw*er* icke en Konu*n*g allene machten icke följer man heller någre få förstonges och fromme rådh menigheten får icke heller seye ssit frie betenkende.

Szå äär utwalt Rijke icke någed skickeligit Regemente.

Differentia Bocardo.[1] The ssom illa giort hafwe[2] ääre icke wääl till troend*es*, och the ssom got förskylt hafwe skall man icke hafwe missta*n*ker om.

Alle utlendske Konu*n*ger hafwe gott lofwed och ondt giort[3] men Swe*n*ske Arfkonu*n*ger hafwer man icke trodt och the hafwe gott bewist.

Szå hafwe icke wisligen giort, att the hafwe trod the utlenske utwalde Konu*n*ger bätre ään Swenske Arfkonu*n*ger.

Differentia Bocardo. Emelen Legeherder och the rette herder äär then skelfong[4]: the förskingre och thesse förssamle therföre äre the och icke ssä gode.

Alle utwalde Konu*n*ger ääre Legeherder och Arfkonunger rette herder i Cristi stad på iordene i Regement*et*.

Sid. 23. Szå ääre[5] utwalde Konunger icke ssää gode ssom Arfkonu*n*ger.

A Proprio Celarent. Ingen[6] Konungh Kan Regere utan trogne underssåter.

Alle utwalde Konunger hafwe icke ssää trogne underssåter ssom Arfkonu*n*ger hafwe.

Szå kunne utwalde Konu*n*ger icke ssä wääl Regere ssom arfkonunger.

A Proprio Ferison. Inted utwald Rijke äär ssä wääl bygt sso*m* et Arfrijke.

Danmark utwalt och Swerigis Rijke war Arfrijke i mijn herre Faders tijd.

Szå war th*et* better[7] bygt än et utwalt Rijke Danmark icke så wäl bygt ssom Sweriges Rijke i mij*n* tijd.

A Proprio Ferison. Ingen menniske äär ssä flijtig i een annans ssaak ssom i ssijn egen.

Then thijd Kong Göstaf och jag wiste att Sweriges Rijke waar wort arfrijke wåre wij flitige om thess beste.

---

[1] Dessförinnan ett makuleradt utkast.
[2] *hafwe* öfverstr.
[3] *giort* öfverskrifvet, sedan *bewist* utstrukits.
[4] = Skillnad
[5] *Legeherder* uts.
[6] Första och andra satsen särskildt utmärkta i originalet med streck.
[7] *thet better* och *än* kanske utstruket, då väl också det mellanliggande *bygt* borde utgå.

Szå kan jag icke nu wara så flitig ssom then tijd Rijket war mit egit arfrijke.

A proprio Ferison. Aldrig kunne underssåterne så beneget hierte hafwe thil en utle*n*sk Konu*n*g, heller inlensk tyran ssom thil sijn inlenske Arfkonung. Sid. 24.

Kongen af Danmark och andre Tyranner ääre annat there utlenske[1] fiender heller inlenske Tyranner.

Szå kunne underssåterne i Swerige icke hafwe så god benegenheet thil Kongen i Danmark och andre Tyranner ssom thil megh Ko*n*nung Erich te*n* fiortende teris Arfkonu*n*g.

Genus Barbara. All Konunge Rijke hafwe öfwerheet underdåner, Konglige Regalier och rät.

Alle Arfrijke äre och Kongelige Rijke.[2]

Szå bör them och hafwe öfwerheet och underdåner Kongelige Regalier och rät.

Genus (Darii). Alle the Kongerijke af Se*m* hafwe ssijn ursprung ääre yprere än the af Japhet födde ääre.

Alle te tw Rijke[3] Swenske och Göter hafwe ssijn urspru*n*g af Se*m*.

Så äre the yprere ään the ssom utaf Japhet födde äre.

Genus Darii. I alle Kongerijke ther Arfkronen äär ther äär och Konglige ssätted och ansseendet.

Öfwer alle the Land i Swerige tillydend*es* äär then Konglige Arfkronen i Upssala och i Upla*n*d.

Så äär ther th*et* Konglige ssäte och a*n*ssee*n*de i Upsala och i Upla*n*d.

Genus Barbara. All Kongerijke hafwe[4] een Konung och icke flere i ssender. Sid. 25.

All Arfrijke ääre och Konunga Rijke.

Szåå bör them hafwe[5] ee[n] Konu*n*g i sender och icke flere i ssender.

Genus Darii. Alle Konu*n*ger ssom rätt hafwe til Kongeriket the hafwe och samme[6] rät thil alle thes tilbehörende land.

Kong Erik hafwer Arfsrätt thil Swerigis Rijke.

Så hafwer han och ssamme rätt[7] thil alle tess tilbehörende land.

---

[1] *Tyranner heller in woldzwer*(?) utstr.

[2] Denna mening har tydligen varit svår att åstadkomma. Flera ord makulerade och invisade.

[3] *te tw Rijke* öjfverskrifvet.

[4] *icke mer än* uts.

[5] Meningen har intrasslats något, det stod först en negativ sats som ändrats.

[6] *samme* öfverskrifvet.

[7] Från *szå* till *rätt* uts. men skrifvet på nytt.

Genus Barbara. Alle Konunge Rijke förökes heller förminskes igenom Gudz nåd heller Gudz straf.

Alle the Konunge Rijke ssom på Jessu*m* Cristu*m* tro hafwe Gudz näd.

Sää förökes the Konunge Rijke sso*m* på Jessu*m* Cristu*m* troo igenom Gudz nädh.

Speties celarent. Alle the Kongerijke ssom under Afgud dyrken ääre hafwe icke ssää good lag och rätt ssom the udaf Gudz ord hafwe grunden utaf ssijn Laag och rätt.

Alle Hedniske Arfrijke och alle the Ko*n*gerijke ssom under Trolkarars Regime*n*te ääre, ääre under Afgude dyrken.

Szå kunne the arfrijke ssom under Hedninger och trolkars Regeme*n*te ääre icke hafwe ssä god laag och rät ssom the sso*m*
Sid. 26. utaf Gudz ord hafwe fundered(?) paa theris Laag och rätt.

[1] *Aspetie celarent.* Alle the Konu*n*ger ssom oflitige ääre och icke töre wåge th*et* theris Konge embete kräfwer ääre icke så nyttige ssom the ssom äre flitige och wåge th*et* theris Konglige embete kräfwer.

Alle the Konu*n*ger[2] ssom försymlige ääre uthi Riksens ärender och[3] lathe fienderne afhende Cronones Slot och feste ääre oflitigere[4] och wåge icke thed theris Konge embete kräfwer ssom Rikssens ärender så achted hafwe och för ssit Konglige embetes skuld i ssex heller ssiw äär ssitid fogne, lidit förachtelsse plåge och pine, sampt lemmelesting, och wäget sig mod Rigse*n*s fiender och the*m* ofte öfwerwunnet.

Szää äre icke the Konunger Rijket så nyttige sso*m* Cronones Slot och feste hafwe afhendt Cronone, och forsymed Rijksens ärender ssom the ssom hafwe flitelige achted Rigse*n*s ärender, för ssit Kongelige embetes skuld ssited ssex heller ssiw äär fogne, lidit förachtelse plåge och pine, wardet lemmelesste, wäget ssig emot Rigsens fiender och them ofte öfwervunnet.

Sid. 28.[5] *Aspetie Ferie.* Alle the Swenske underssåter ssom Afguderj förfordre afwug sköld före emot[6] ssin[7] arfkonung och sit fädernesland,[8] holle ssijn konung fogne*n* ääre icke sådane löön och prijs

[1] En mening makulerad.
[2] *the konunger* öfverskrifvet och till *kräfwer* med invisning.
[3] *och* två gånger.
[4] *än the konungar* uts.
[5] Margerna till sid. 27 upptas af sifferberäkningar.
[6] *sköld före emot* upprepadt.
[7] *Konung och Fädernesl.* uts.
[8] Följer *ääre icke sådane som*, delvis utstruket.

werde ssom the ter altijd hafwe warid ssijn Konung hulle och trogne och icke gifwid ssig til afguderi eller fremme*n*de herskap.

Alle the undersåter i Swerige sso*m* m*ed* thesse Trolkare i Stocholm och här på Sloted holle och the ssom m*ed* Kongen i Da*n*mark heller andre Tyranner ssom Kong Erik fognan[1] hafwe[2] förfordre afguderi före afwug sköld emot ssijn arfkonu*n*g och ssit fädernes land hålle ssijn Konu*n*g fogna*n*.

Szå ääre the[3] ssom ssig sssåå otillbörligen[4] betee icke ssådane löön och prijs werde ssom the ssom Konu*n*g Erick then 14 hulle och trogne hafwe warid ssig icke til afguderi heller fremme*n*de herskap[5] heller[6] inlenske tyranner begifwit.

Aspetie celarent. Alle Arfkonu*n*ge Rijke ther ssom några fåå Tyranner hafwe mere anssende hoos Konu*n*gen ään Gudz befalning och then menige mandz[7] trogne rååd och upenbare warning ther blifwer th*et* Regement*et* icke sssåå wääl Regered. **Sid. 29.**

Alle Arfko*n*nu*n*garijke ther Adelen må betrycke then menige man emot Gud och Konu*n*gssens wilie ther hafwe några fåå Tyranner mere Ansee*n*de hoos Konu*n*gen ään Gudz befalning och then menige ma*n*s trogne rååd och warni*n*g.

Szåå kan Regeme*n*th*et* icke sssåå wääl Regered warde i the Arfrijke ther några fåå af Adelen måge betrycke then menige ma*n* emot Gud och Konu*n*gens wilie sso*m* ther then menige ma*n* må gifwe ssit trogne Råd[8] och upenbare warning til kenne.

A spetie celarent. Alle warninger ssom skee sseden skaden äär skeed på Konungen hans hws eller undersåter . . . war alt för see*n*t.

Alle the ssom wele warne Konungen wed theris skade, theris hws förnedring, underssåternes förderf Seden[9] Konungen äär fongen, & hans hws forachted hans land[10] under anned Herskap the komme allt för seent, the warne sseden skaden äär skeed.

Sää ääre[11] komne the warninger alt för sseent ssom ske Seden Konungen äär fongen hans hws förachted hans land under[12] anned herskap.

---

[1] *hälle* utstruket.
[2] *hälle bruke Afguderi* delvis uts.
[3] *icke* uts.
[4] *ssig* öfverskr. och uts.
[5] *be* uts.
[6] *Ty* uts.
[7] *wääl* uts., efter *och* ett uts. *warning.*
[8] *warning til kenne.*
[9] *skaden skaden äär skeed* uts. i två omgångar.
[10] *från* uts.
[11] *the warning* uts.
[12] *fremmende herskap* uts.

Sid. 30. *A spetie celarent.* Alt thet man lofwer bebrefwer och Swär och icke äär emot Gud äär man plichthig at hålle.

Alle the underssåter ssom hafwe loffwed bebreffwed och ssworid ssijn rätte arfkonung troheet och hulskap och Arfsregemente widh macht holle the[1] hafwe icke något swored emot Gud.

Såå alle underssåther ssom hafwe loffwed bebrefwed och ssworid Ko*n*nung ssij*n* rätte arfkonu*n*g trooheet och hulskap och hans Arfregemente wed macht holle plichthige att hålle th*et* the utlofwed hafwe.

Individuum Festino. Ingen Konung må elska lögn.

Hertig Jahan elskede lög*n*.

Szå giorde hertig Jahan icke th*et* so*m* Konungen lofligit war.

Individuum Festino. Ingen arfkonu*n*g äär förbudit et ringe eller fatigt giftermål.

The Swenske wele förbiude Konu*n*g Erich th*et* Ringe och fatige giftermål med Drötning Karin Monsdotter.

Såå[2] må icke Swenske förbiude Kong Erich th*et* ringe, och fatige Giftermål m*ed* Drötning Karin Måns dåtter.

Individuum. Ingen må kalle enfaldelige tale & Regemente giftermål.

När Kong Erich taler om ssit giftermål[3] m*ed* drötning Karin Månsdotter allenest ssä taler han icke om Regemente.

Szå må man thette nestför skrefne enfoldige tall om hans Sid. 31. giftermål m*ed* Dronning Karin Må*n*sdotter | icke kalle tal o*m* Regeme*n*t*et*.

Om Arfrijked. *Individuum festino.* Alle handlinger ssom ssedermere skedde ääre måge icke ominth*et* göre the handlinger ssom för ny grund äre lofwede.

Kong Erich äär thilförende m*ed* god grund arfrijke tilssacht.

Szå måge the ha*n*dlingar lofwede äre emot Ko*n*g Erich te*n* 14 icke ominth*et* göre the ha*n*dlinger sso*m* äre tilförenne lofwede om arfrijket.

Principalis causa efficiens Baroco. Alle Arfko*n*nungar hafwe bätre macht att förfordre gott Regemente än utwalde Konu*n*ger.

The Swenske wele icke att iag Ko*n*nung Erik then 14 skal wara een Arfko*n*nu*n*g uten een utwald Konu*n*g.

Szå kan iag icke hafwe macht att förfordre ssä gott Regemente sso*m* Arfrike m*ed* ssig hafwer.

---

[1] *ääre plichtige att hålle thet,* delvis utstruket.
[2] *handle för företage underssåterne* uts.
[3] från *med* till *Månsdotter* med invisning.

Principalis causa Barocco. Alt th*et*[1] ma*n* besluther utaf nog ssa*m* skääl bewoge*n* och m*ed* god gru*n*d skal man holle.

The Swenske wele icke hålle th*et* the mijn herre Fader utaf nogssam skääl förorsakede utlofwede om Arfrijked.

Så hålle the Swe*n*ske icke th*et* the udaf nogsamme skääl bewogne och m*ed* god grund tilsagde hafwe.

Causa principalis Baroco. Alt thet man lofwer m*ed* god Sid. 32.
skääl och gru*n*d skall ma*n* hälle.

Svea Göta och Wend*es* Rijke wele icke håle thet the sseden lofwedh hafwe meg Konung Erich then 14 manlige*n*(?) Konglig[2] arfrät för meg och mine Söner och aföde ssampt hulskap och troheet, för thet the worde beskermede emot Kongen i Danmark Kongen i Påle*n* Hertig Jahan och te Lybske.

Szå wele icke the Swe*n*ske hålle th*et* the meg Kong Erich ten 14 m*ed* god gru*n*d och skäl thilssacht hafwe.

Causa minus principalis Darapti. All Endrecht äär[3] förnöde*n* när man förmoder monge fiender i all land.

Then beste endrecht sso*m* i någet Rijke äär, äär i ett wällordned Arfrike.

Szå war th*et* förnöden att endrecht oprettede*s* m*ed* arfordning efter mijn Herre Fader förmodde Swerigis Rijke monge fiender.

Causa minus principalis Darapti. Hwar och ee*n* ssom Sid. 33.
någedt got förskylled hafwer the*n* äär ma*n* takssamheet skyldig.

Alle te Konu*n*ger ssom i longe*n* thijd wääl Regere the hafwe got förskylt.

Szå giorde the Swenske th*et* min herre Fader wääl förskylledh hade utaf them i th*et* i fyretie åår fliteligе*n* Regered hade, att the bewiste ssijn thakssa*m*heet stadfestendes meg Kong Erich the*n* 14 hans Szo*n* arfrijket för meg och mijne mansafföde, och linie.

Causa minus principalis Darapti. Alle stedes när then Konglige linie utdöd äär thå pläge the undfå Crone*n* ssom skyldest therthil ääre.

Alle the ssom[4] udaf inle*n*dske Konunger födde äre och them nermest skylde, äre nermast til Cronen.

---

[1] *ssom besluthet warder*, uts. delvis och ändradt till ofvanstående. Äfven i fortsättningen är åtskilligt ändradt, så: *må man icke bryte* uts. ersatt med ofvanstående.

[2] Hela meningen intrasslad med öfverskrifna och utstrukna ord.

[3] *god til Rikssens förrswar* uts. och *förnöden* öfverskrifvet.

[4] *utaf* uts., i stället en invisning, som tycks syfta på *udaf*. Hela meningen är f. ö. ytterst svårläst, och särskildt i slutet ej säker till alla bokstäfver.

Therföre wart mijn herre Fader anammed til Konu*n*g och Arfriket stadfest att han udaf S. Erich Konungs Linie och Hertig be[n]kt och the folkunger war föd.

Causa minus principalis Felapton. Ingelunde hafwe the sää god rätt til Rijket[1] ssom utaf een Syster utaf Kongligit hws födde ääre ssom the ther både[2] åå fäderne och möderne till skylle äre.

Sid. 34. Alle the ssom ääre födde utaf Hertig Benkt[3] Kong Waldemar och the Folkunger ääre nemmere til Regementh*et* ään the ssom utaf Hertig Benkt och te Folkunger[4] Kong Waldemar alene Kong Carls dåtter heller några andre Slechter födde ääre.

Szå ku*n*ne icke Kongen i Danmark Hertig Magnus utaf Saxen Her Erich Abramsso*n*s barn Jören Ersso*n*s Bar*n* heller andre Rekne ssig ne*m*mere byrde rätt hafwe till Rijket ään Ko*n*g Erich the*n* 14 sso*m* utaf Sa*n*cte Erich Kong Erich Knutsso*n* Hans So*n* hertig benkt Kong Waldemar i Swerie och the Folku*n*ger föd äär.

Causa propinqua Ferio. Te ssom någed got hafwe wele icke gerna misted.

All Cristelig öfwerheet äär een god gåfwe utaf Gud.

Szå wille the Swenske icke umbäre min Herre Faders Konu*n*g Göstafs högloflige Regeme*n*te.

Causa propinqua Ferio. Then man elsker, nekar man icke th*et* honom äär thilgode.

Sid. 35. Te Swenske Elskede meg tå jag war et barn för | th*et* gode ssom the af mig förmodde i senere tiden.

Szå[5] wille the Swenske[6] icke neka mijn herre Fader att mig til gode Arfrijked stadfest blef i mijn bar*n*doom.

Causa propinqua Felapton. Inthed troged rååd skall ma*n* förachte.

Alle the ssom råde thill th*et* ssom Rijket äär thil longligit bestånd äre gode rådgifwere.

Szå wille icke mij*n* Herfader forachte te trogne rådgifwere sso*m* räde mijn herre Fader till att opreta arfrijke Rijket til longligit bestånd.

---

1 *ssom när then Kunglige linien äär utdöd* uts.
2 *på* uts.
3 *Kong Waldemar* öfverskrifvet och uts. *Birger Jerl.*
4 *Birger Jerl* uts.
5 *giorde* uts.
6 *mig thet til gode att the stadfeste meg arfvet efter mijn herre Faders begäre* uts. och ersatt med ofvanstående.

Causa propinqua felapton. Alt th*et* man lofwer ssijn echte hustru thet icke äär emot Gud och mögeligit äär [1] icke förwitligit.

Alt thet een Konu*ng* lofwer ssijn echte drötning ten smord och Krönt äär th*et* lofwer han ssin echte hustru.

Szä war thet icke förwitligit att mijn Herre Fader lofwede Drötning Karin Magnus Dotter mi*n* M[oder] efter Gudz ordni*ng* och Rikssens stenders ssamtycke att iag kong Erik ten 14 skulle blifwe Arfkonu*ng* efter min Herre Faders dödelige aflide*n*de.

Causa remota Disamis. Et Konunge Rijke ssom hafwer monge wäner är starkere än th*et* ssom fä wäner hafwer. **Sid. 36.**

Alle Arfrijke hafwe flere och beständigere wäner än utwalt Rijke.

Szä äär Arfrijke starkare än utwald Rijke.

Causa remota Disamis. En wijs ma*n* lärer utaf andres[2] underwisning hwad nyttigt äär.

Alle the ssom af förfarne me*n*s underwisni*ng* wisse warde äär bätre än utaf te*m* ssom thet icke förfared hafwe.

Så giorde mijn herre Fader wislige att han sig i Fra*n*krik ther ssom förfarenheet om Arfrijke waar om Arfrijkes rettigheet besporde.

Causa remota Disamis. En ärlig man will gerne efther sijn död och hafwe et got rychte.

Ted äär th*et* ärligeste rychte att man förfordrer ssit fäderneslands gagn och longlige bestånd.

Szä wille mijn herre Fader gerne efter ssijn död haf|we et gott rychte i th*et* han förfordrede ssit Fäderneslands beste m*ed* Arfrijkes oprettelsse. **Sid. 37.**

Causa sine qua non. [3] Alt th*et* ssom wäl förtient äär th*et* må man eno*m* wääl unne.

Th*et* waar wäälförtient af mijn Herre Fader[4] Näär ha*n* befriede Sweriges Rijkes underssåter från fre*m*mende Tyranni Så underlige uta*n* all utle*n*sk hielp, så got sso*m* me*d* inge*n* me*n*niskes hielp allene utaf Gudz förssyn.

Szä mote the Swenske wäl unne mijn h[erre] F[ader] arfzrät efter han te*n* sså wäl förtient haw*er*.

Causa sine qua non. Datici. Alle the ssom wete ssig förwist een ewig träldom the wachte ssig terföre.

[1] *skall man hålle* uts.

[2] *Exempel och* uts.

[3] Hela första satsen ett par gånger kasserad.

[4] Denna mening har ersatt: *Sweriges Rikes arfsrät war wääl förtient utaf min Herre Fader.*

Th*et* war icke anned förmode*n*d*es* (äär icke heller ännw) ään een ewig träldom om the Swenske icke hade fordrefwed the Danske och stadfested mi*n* H[erre] F[ader] arfrijket.

Szä toge the Swenske sig wisligen til ware när the hulpe mijn H[erre] F[ader] thil arfriket och fördrefwe the danske utur Swerie.

Sid. 38. *Causa sine qua non.* Hwart och eet Konu*n*ge Rijke behöfwer een Konu*n*g hwad heller thet är arfrijke heller eij.[1]

Thet Ko*n*gerijke ssom hafwer förssökt sij*n* Konungs flit och frijmodighet må tro hono*m* bätre änn någe*n* annen.

Szä må Swerigis Rijke betro meg Kong Erich then 14 Regementh*et* bätre än någe*n* annen hwilkens flit och frijmodighet the icke förssökt hafwe.

Bocardo Causa impulsiva. En frimodig och wijs[2] man öfwergefwer ssig icke förthenskuld att han förnimmer myget hinder[3] i ssijn kallelsse.

Thet äär then rette frimodigheet och wijsheet, att man endå[4] udi motgonge*n* heller förbätrer ään låter förfalle Rigse*n*s beste.

Så giorde mijn herre Fader so*m* en wijs och frimodig Konung att han icke wille endå i motegongen öfwergefwa sseg utan teste mere befordre Rigssens förbätring m*ed* Arf Regemente.

Sid. 39. *Causa impulsiva Ferio.* Thed underssåterne hafwe begäred och gifwit ssielf rådh till kan icke sseijes m*ed* wåld heller falskheet bekommed ware.

Alt th*et* ssom förhandled*es* om arfriket utaf meg Kong Erich then 14 Anno 60 gåfve underssåterne ssielf rååd till.

Så kan th*e*t icke seijes m*ed* wåld heller falskheet bekommed ware th*et*[5] om arfeni*n*gen i Stocholm och anderstedes th*et* året[6] förhandled*es*.

Causa impulsiva Bocardo.[7] Th*e*t äär icke got att öfwergefwe th*et* ma*n* af förfarenheeten hafwer förnummed gagneligit ware.

Förfarendheeten gifwer oss tillkenne att arfrijke äär betre ään utwald Rijke i all la*n*d.

Szä äär icke gott att the Swe*n*ske öfwergefwe th*e*t Regemente sso*m* the af förfarenheten hafwe förnu*m*med bätre ware

[1] Ett par kasserade meningar före och efter denna.
[2] *och wijs* öfverskr.
[3] *hinder* öfverskr. med invisning.
[4] *endå* öfverskr.
[5] *i Stocholm thet* uts.
[6] *at arfeningen* uts.
[7] *Förfarenheten ä* uts.

en utwalde Rijke i mijn Herre[1] Faders och mijn Regementz thijd.

Causa per se Ferison. Ingen[2] ka*n* straffe th*e*t som äär naturlig Laagh.

Efter Naturlig Laag ssom äär att Sonnen erfwer Fadren hafwer iag Kong Erich beko*m*med arfrät til Swerigis Rijke.

Ssä kan ingen straffe th*et* att iag hafwer erft Swerigis Rijke efter min herre Fader.

Causa per se Ferison. Ingen Swensk ogiller Sweriges laag i alle stycker. Sid. 40.

Swerigis Laag gifwer tilkenne att Konge barn skole helst hafwe Rijket.

Szä äär Swerigis Laag i th*et* stycket icke ogillend*es*.

Causa per se Ferison. Alt th*et* ssom icke hafwer warid utaf begy*n*nelsen th*e*t äär icke gammal lag.

Th*et* äär een ny ssedwane me*d* utwald Rijke i S:t Erik Kongen[s] tid begy*n*t.[3]

Szä bör man icke kalla th*et* ga*m*mal laag med utwaldt Rijke.

Datici Causa per se. All Laag ssom icke hafwer warid af Hede*n* höös sso*m* otilbörlig äär må Konu*n*gen och Rigssens stender förwandle.

Then lag om weliendet äär udaf Konung Göstaf mijn Herre Fader[4] om mig Konungh Erike then 14 och Rigssens stender förwandled.

Szå hafwer min Herre Fader Jag och Rigssens stender icke anned giort med Lagsse*n*s förwandling ään th*e*t man wääl måtte göre.

Causa per accidens Barbara. Alt th*e*t ssom skeer utat Syndestraf th*et* äär een warning för th*et* ssom ondt äär.

All pläge ssom Swerigis Rijke äär upå ko*m* | men i alle thijder mäden th*et* hafwer warid utwalt Rijke äär skeed för ssynde straff. Sid. 41.

Szå äär then plåge ssom sked äär i alle tijder män utwalt Regementhe hafwer wared een warning för th*et* ond hafwer warid.

Causa per accidens Barbara. Alle the ssom underlige warde befriede frå*n* fiendernes wåld the måge tacke Gud ther före och icke ssig sielwe.

Alle Swe*n*ske ääre underlige befriede ifrån the Danskes wåld och Tira*n*ni.

---

[1] Står *Her* på ena raden och *rere* på den andra.
[2] *Laag äär Så god* utstruket och ersatt med *kan straffe thet.*
[3] De två sista orden med invisning i yttersta margen.
[4] *och Rigssens stender förwandeed* uts.

Så måge the tacke Gud ter före och icke ssigh sielfwe.

Causa per accidens Barbara. All Gudz gåfwe ssom sker igeno*m* Gudz tillatelse menniskerne til gode utaf någrom bör belönes me*d* th*e*t ssom got äär.

Alt th*et* sso*m* menniskerne wederfares i Gudz ords ssaaker sker utaf Gudz tillatelsse igeno*m* Cristne mennisker me*n*niskerne til gode.

Szä bör alt th*et* ssom sker i Gudz ords ssaaker igeno*m* Cristne mennisker belönes m*ed* th*et* ssom gott äär.

Causa materialis Celarent. Ingen Konu*n*g kan wääl Regere när han skall rädes för ssine egne underssåter.

Alle utwalde Konunger Rädes för ssine egne underssåter.

Szä kan ingen utwald Ko*n*ung wääl Regere.

Sid. 42. *Causa materialis Celarent.* Inth*et* utwalt Rijke kan lenge hafwe fred och rolighet.

Alle andre Konu*n*ge Rijke i Cristenheten sssåå när sso*m* Swerige och frankrijk ääre utwalde Rijke.

Therföre kunne Konnege Rijke*n* i Cristenheten icke hafwe fred och rolighcet.

[1] *Causa materialis Celarent.* Ingen ka*n* sseije th*et* ware oret att befrie them ifrån öfwerwåld och oret ssom under fremmende Herskap m*ed* orette komne äre och ingen hielp utaf teris öfwerhets otwungne tillatelsse.

Alle the ssom under Annen troo äre twingede under fremmende Herskap the äre under öfwerwåld och oret.

Så kan ingen sseije th*et* ware oret att the ssom under anne*n* tro fremmende herskap ääre begered hafwe hielp utaf teris öfr [2] otwungne tilla | telsse hafwe then bekommed.

Sid. 43. *Causa formalis Darii.* Alle Kongerike ther ssom Konungens eldste echte ssonn sseda*n* Fadren äär död erfwer Kongerijket och hans piltebarn efter hono*m* ssä lenge någen echt mansafföde heller ma*n*lig linie utaf hono*m* född ige*n* äär igen [3] thesligest och när then andre tredie fierde fe*m*te brodere*n* . . . . the äre[4] hwar efter ssijn alder för ssig och ssine piltebarn mansafföde och linie ssamma rätt behälle så le*n*ge någen ma*n*persson heller mankön igen äär aff th*et* Konglige hws heller slechte föd Th*et* äär arfrijke.

[1] Flera meningar kasserade.
[2] Eller något dylikt, menas *öfverhet.*
[3] *igen* upprepadt och öfverskrifvet.
[4] *the äre* med invisning.

I Swerigis Rijke hafwer mijn Herre Fader och jag Kong Erich te*n* 14 sådane arfsrätt heller lag opretted m*ed* menige Swerigis Rijkes samtycke.

Szå äär Swerigis Rijke ett Arfrijke.

Causa formalis Darii. Alle Arfrijke m*ed* alle theris Land äge ware under een Konung och huwud, Så lenge han lefwer.

Jag Konu*n*g Erich the*n* 14 äär Konu*n*g till Swerige och huwudet, och i lifwe.

Så äger Swerig(is) rijke ware under meg med alle ssine land emeda*n* iag lefwer.[1]

Causa formalis. I Alle arfrijke i Criste*n*heten gäär[2] the tilrette om Cronen och anammes icke m*ed* wåld. Sid. 44.

Swerigis Rijke äär och et Arfrike.

Szå må man gå til rette om Arfrijked och bör icke anames m*ed* wäld. *Darii.*

Ferio Causa formalis. Alle pigebarn hafwe icke arfsrät thil nägedt arfrijke.

Fröken Lissabeth och Hertig Jaha*n*s Dotter äre pigebarn.

Szå hafwe the icke arfsrät til Swerig*es* Rijke.

Causa per accidens. Alt th*et* Fadren hafwer icke hafwer rätt til hafwer icke heller So*n*nen.

Hertig Jahan hafwer förbrutit ssi*n* arfsrät til Swerige.

Szå hafwer hertig Sigismund hans Son inge*n* arfsret till Swerigis Rijke.

Causa finalis Ferio. Ingen bör förhindre menige Rigssens beste.

Att Sweriges Rijke[3] igenom Kong Erichs arfregeme*n*te må blifwe wid Guds ord warde försswared opbygt och förbätred äär Rikssens beste.

Szå böör ingen förhindre Kongs Erichs arfregemente.

Causa finalis Ferio. Ingen bör förhindre Rigssens beste.

Att Rigssens stender beko*m*me gode warachtige priwilegier för ssig och ssine efterko*m*mande igenom Kong Erichs Regeme*n*te | äär Rigssens beste. Sid. 45.

Szå bör ingen förhindre Kong Erichs Regemente.

Causa finalis Ferio. Ingen bör förachte et got thilbud.

Kong Erich then 14 tillbiuder Swerigis Rikes stender om ssä äär att han får ssin Drötning och barn igen ssit land och Rijke

[1] Följer en ytterligt svårläst mening, lösryckt ur sammanhanget: *Samme argument är om min son och afföde ssom konung . . . arfsrät.*

[2] *man* uts.

[3] *igenom Kong Erichs arfregemente* invisadt.

Szå att iag Kong Erich the*n* 14 blifwer[1] Regere*n*des Konu*n*g i
min lifstijd. Drötning Karin Monsdåtter äred och achted för Swe-
rigis Drötni*n*g sså lenge iag lefwer och sseden blifwer wid ssine
morgengafwer i ssijn lifstijd, mine barn blifwe wid ssin arfsrät
ssom the*m* bewiss in Causa formali förskrifwid utwijsser. Szå
will Jag[2] försware Guds ord,[3] mit Konglige embete efter mijn[4]
medelmetige förmåge, blifwe wid ten eedh enfaldelige ssom i Up-
ssale lofwed*es*, Adelen skole[5] ware befriede i från rosstie*n*st utan
Sweriges grentzer allenest i ssex måneder på teris unkost tiene,
blifwe wid ssitt[6] frijhet och frelsse, och beholle ssine Arfwegodz
och Landbönder sso*m* tilförenne så monge ssom icke m*ed* Edz-
öriz bråt mot[7] meg och Sweriges Crone beslagne warde eller be-
Sid. 46. fu*n*dne, och therföre för Laag och doom utaf Swerigis | Rijkes
och mijn Kong Erichs ten fiortond*es*[8] nemd felte, hwad the m*ed*
theris tro tienst af mig Kong Erich then 14 förtient hafwe och
lage fong uppå bekommed skall them icke afhend*es*. ssammelu*n*de
och hwad the af mig Kong Erich te*n* 14 och mine efterkommende
pilte bar*n* Konu*n*ger i Swerige uta*n* lands förtiene ku*n*ne[9] skiöld
och hiel*m* och sså att gifwe sa*m*pt frelsse skatt meg ware oför-
korth*et*[10] Bisper och prester skole lefwe af tiende och offer, och
Kongen sielf och inge*n* terföre frij ware, the hemen so*m* thil bis-
kops stemnen och[11] prestebolen lyde skole blifwe hoos them ssom
ssamme*n* kallelse[12] bruka, skulle och Accedemier, Scolestuger
hospital för ssiuke och ssargede, Orphanophara och[13] Kirker och
hus ther man Gudz ord utinne höre kan utaf Biskops Kirke och
Canike och preste Tiende[14] oprettes, Ther thil och några Lade-
gorder af ssamme godz forordnes, och nöttorftige hus til byg-
Sid. 47. ges, | Krigsfolked skall utskrifwes utaf hwar lagssagu utaf them
sielfwe the ssom manligeste och dugeligeste ther til ääre, utaf
mijtt Kong Erich then 14 och Rigsens[15] trogne stenders beslut

---

[1] Följer *Konun* uts.
[2] *holle* uts.
[3] *ssit* uts. och *mit* öfverskr.
[4] *ssyn* uts. och *mijn* öfverskr.
[5] *tiene* uts.
[6] *frelsse och* uts.
[7] *Kon* uts.
[8] *felte* uts.
[9] *skiö* uts.
[10] *prester* uts.
[11] *och* två gg.
[12] *sköta* uts.
[13] *hus* uts.
[14] *wid macht the ssig* uts.
[15] *stenders* uts. och öfverskr. *trogne*.

och ssamtycke om trohet [1], hwilke skole göre meg sijn eed och blifwe tiensten ssää lenge iag tem behöfwer och ingen skall hafwe macht att gifwe them lof utaf tie*n*sten uta*n* iag Kong Erik ten 14, the skole hafwe månadssold i feide tijder och årslön Kläder och Kost heller spis i Fredlige tijder borgeläge the so*m* th*et* begäre, och blifwe wijd ssij*n* hemmen the ssom thed åstu*n*de, och efter the hafwe theris hemen frij skole the hafwe penninger för kosten, ther [2] the kunne bewisse ssig wäl för fienderne få the och tage up ödes hemen ther ssom the kunne hafwe lage fong uppå, utanlandz kan man them och heme*n* skenke efter ssom theris troheet fortiener, elliest måge the hafwe ssamme [3] tillatilsse ssom Almogen, skiöld och hielm ka*n* iag them och gifwe för theris trooe tienst, Embetzmän och Handwerkzmän skole | hafwe Sid. 48.
thesse priwilegier, Fogter och theris Schrifwere skole setties thil befalningerne the ssom trogne äre meg Kong Erich hulde hörssamme och lydige, och the ssom iag icke anners weet ään retwisse ware, Krigsfolked och underssäterne skole inge*n* macht hafwe öfwer them uta*n* mij*n* befalni*n*g doch att klage ssig för meg eller the iag ther thil förordned hafwer och för rette skall ingen förbudit ware, i leglig tijd, Ha*n*dwerksmänn skole icke twi*n*ges til årslön heller arbete för the*m* the icke wele, Theris läriu*n*ger skole icke ifrå them m*ed* orette afhende warde, läriungerne skole icke twingede warde tiene [4] lengre ään theris läre åår ääre, privilegier och [5] Aldersmen thil hwart embethe wil iag tem gifwe att utföre theris arbete hwad her i Rijket icke behöwes, och hwad te icke förytre ku*n*ne skall och tillates thed ssom erlige med theris Arbete och möde forwerfwed äär, thorg dagar skole och hafwe | ther Sid. 49.
the boo i Städerne thil att köpe theris nödtorfter the flotstocker [6] och Kläpere ssom om Kring landet drage bedrage Almogen och göre embetzme*n* förköp skall icke heller tillstedies, the ssom them penninger heller andre partzeler förstreckie skole icke thage theris werktyg til pant ifrå them, doch må hwar behålle si*n* tompt och bolstad. Borgerne i Siöstederne [7] ssom Städernes inbyggiere ääre och ssijn troheets eed giort hafwe måge hafwe frij handel och wandel uthanlands efter Stadslagen och hwad iag ther utinnen m*ed*

[1] öfverskr. *om trohet.*
[2] Före *ther* står ett uts. *hw.*
[3] *wold* uts.
[4] *öf* uts.
[5] *embetz* uts.
[6] Egentligen en som oroligt far hit och dit; urspr. en stock, som flyter på vattnet.
[7] *war* uts.

Rigssens stenders[1] ssamtycke kan förbätre[2] mââ[3] iagh hafwe macht thill, Landzköp skall aflagt warde och[4] inth*et*[5] godz skall selies eller ätande warer uten th*et* ssom m*ed* mennisklig fordenskap heller unkost utan troldom framfört warder, Opstederne måge utföre och införe[6] m*ed* theris egne skep[7] ssom theris Stad tillyde hwad ssom the sielfwe och Rijket behöfwe. Inge Utlenske Köp- |
Sid. 50. [men] måge köpslage i Opstäderne och Bergslaagen ther m*ed* att bruke landzköp, doch måge Stocholms Borgere hafwe ssijn frie handel i Opstederne och Bergslagen[8] ssom i mijn herre Faders och mijn Regements tijd, doch så att the icke köpslage Rijkedt ifrå meg och mijne utskylder heller rettigheter, Köpswe*n*nerne ssom inlenske ääre och sijn eed hafwe giort måge hafwe ssa*m*me handel ssom borgerne, Almogen på bygde*n*, Scattebönder, Cronebö*n*der Kirke Clösters Bispe och prebende Landbönder så monge ssom hafwe ssamtyckt thill[9] i Thenne Winter annetere Eneköpings Marknaden i Distings Markneden heller i Samtings marknaden, heller och några ander markneder[10] ther neder i Landet heller som quemder[11] häär i Rijket, att göre folk uth thill mijn Kong Erichs mijn Drötnings Drötning Karin Månsdåtters och mine tre Söners,[12]
Sid. 51. samtlige för | losning m*ed* alwar, skole ware skatfrij och afradsfrij för sseg och ssine[13] echte barn så lenge någen af theris slechten lefwer ssom samme[14] ssämie undfât hafwe. Jag[15] efterlåther them och daxwerke och skiutzferder doch så att iag må hafwe ferdenskap thil mit daglige hof när iag drager om landeth med skiutzhester, och att mig icke må ware förme*n*t att[16] göre meg daxwerke för penninger Ther före hafwer iag och benât samme underssåter at the icke skole göre några gerder ut uten alenest nödtorftig thilföring för pinninger, thil[17] theris egit mit

---

[1] *för* uts.
[2] *äär H* uts.
[3] *ig* uts,
[4] *warde och* öfverskrifvet, *hafwe* som stått under uts.
[5] *sk* uts.
[6] *hwad ssom i S* uts.
[7] *utaf th* uts.
[8] De två sista orden öfverskrifna.
[9] *till att* uts.
[10] *markneder* öfverskrifvet.
[11] = lämplig.
[12] *med aluare* uts.
[13] *så leng* uts.
[14] *samme* öfverskrifvet.
[15] *till efthérlåter tem till* uts.
[16] Står *altt.*
[17] *theris egit och . . . mit* uts.

och Rigssens beste, theslikest[1] och olaglige Körsler och försler till Slotzbyggninger*n*e skole i ssä motte aflagde warde, att när Konu*n*gen torfwer hus ssijn bygge skall th*et* m*ed* penninger löön och god wilie skee, alle andre årlige utskylder i peninger ssom äär täwerne[2] peninger mangeld | och anned ssådant, skal them och Sid. 52.
efterlatid ware, doch the Konglige rettigheter ssom äär dulgedrap, Danearf, och all Saköresbråt ssom mig tilkomme på mit Kong-[lige] embetes wegne öfver alt[3] Swerige[4] förbehållTed icke ka*n* iag heller umbäre the andre konglige egendomer, sso*m* äär när Konu*n*gen skall Erichs gatu rida och blifve beke*n*d hos ssijne underssåter, Krönes, å gifto gå*n*ge, Szon heller dåtter ssijn gifte, thå skole the mig ssåsom sedwane äär behjelpelige ware, yterligere hwad mi[ne] egne P—s bönder och frelsses bönderne belange,[5] Mine Landbönder ssä monge ssom trolige emot mine fiender hollit hafwe och ssa*m*tyckt till th*et* folk utgöres skulle, skole bekomme ssä gode hemen heller bätre[6] ssom the bissittid hafve af saakfals[7] och nybyggis hema*n*, om the begäre frie ware och ssamme Semie sso*m*[8] the andre Rigsse*n*s underssåter, ssä monge ssom the och utaf theris hus och hemen til mit Kong Erichs | beste och mijn Sid. 53.
drönnings och barns förlosning alles wåre frie wilkår[9] waraftige karer utgiort hafwe så monge heman skole the få i bessitning, hafwe the och lyst att blifwe landbönder på mine hemen skole the och råde terföre, Frelsses landbönderne ssom emot theris husbö*n*der hålled hafwe ssom hafwe haft meg Kong Erik then 14 til fonge[10] och ssa*m*tykt til thed folk ssom utgöres skulle, skole blifwe besittiend*es* på hema*n*en med ssamme frihet so*m* andre se*m*ie bönder. Heremot äär iag begärend*es* för ssåådanne ståtlig skenk, att iag må behälle the fyretussend gårder thi arfs för meg och mine echte barn med drötning Karijn Monsdåtter, att iag må gifwe mijn drötning i morgongåfwer af Cronones gotz och gårder tw tussende heman, att iag må uptage nybygge på Cronones äger och Allmenninger ssä mo*n*ge iag förmå, doch wil iag icke afhende them theris eget ssom bygde[11] Scatte heller Crone hema*n* hafwe,

[1] *Them bôre* uts.
[2] = *värdshus.*
[3] *Swerges* uts.
[4] *vde* uts.
[5] *Land* uts.
[6] De twä sista orden öfverskrifna med invisning.
[7] = bötes.
[8] *ssom* öfverskrifvet.
[9] *utgiort hafwer ssämie ny* uts.
[10] *skall bli.* uts.
[11] *Crone* uts.

Sid. 54. om | och någerstens några store heredzskoger ääre, eller utmarker ääre ssom thet inth*et* fike och fare, och häredet will meg efterlåte skall ingen meg förmene, Alle Cronones afwelsgårder sso*m* i mijn herre Faders och mijn Regementztijd hafwe bessitne warid skole megh och tilhere heller och wederlag ther före. Ssammalu*n*de utjorder och utenger so*m* Cronone tillyde, fiske och stodgonger thesligest tiurehager. Till besluthz skole efter iag en stor unkost till Rigsse*n*s forswar skall a*n*wende. Szä äär förnöde*n* att alle fu[n]dne och ofundne Bergsbrukninger öfwer alt Swerige, Guldwask, perler, edle Stener och anned Stenbrot öfwer alt Swerige, ssampt alle partzeler ssom på Bergslage*n* forarbetes måge höre mig Konung Erich min Son ssom efter mijn Lifstid Konglige [1] Regeme*nt*et fäär och Swerigis Crone til, tesligest Saltbru*n*ner och keller och anned sadant bruk. Szå lofwer iag therföre och
Sid. 55. eliest | att wele afskaffe then ogudachtige Troldom ssom allested*es* wanker i Rijket [2] Sammaläd*es* th*et* ogudachtige thiltage*n*det m*ed* th*et* the finne th*et* ssom dieflerne hented hafwe, hwilked iag wil beflite megh om sså mygit meg mögeligit äär m*ed* undersåternes tilhielp och openbare bewijs att afleggie, och thette ääre gode tilbud.

Szå [3] bör ingen Ko*n*ung Erichs thilbud förachte.

Thette lijder och til ssamme Argume*n*t och löfte.

A causa finalis Darii. Alle ssom i Sweriegis Rike boo Konungen, Drötningen och theris bar*n* [4] underssåter och tienere måge niute laag och rätt.

Jag Kong Erich ten 14 [5] Drötning Kari*n* Månsdåtter och wåre barn boo och i Swerge.

Så måge wij och niwta Laag och rät emot them ssom oss oret giort hafwe.

A Causa finali Ferio. Allt th*et* ssom benåt äär wil iag [6] icke hemnes.

Jag Kong Erich the*n* 14 hafwer tilgifwid Rigsse*n*s undersåter alt th*e*t te meg emot bruted hafwe [7] min Drötning och barn
Sid. 56. ssedan annen påskedag(?) | med the wilkor att iag Kong Erich skal få mijn Drötning barn Land och Rijke igen och meg skall inth*e*t widere ondt ske [8] utan warde befriedt [9] utaf fengelsse frij

---

[1] *Konglige* öfwerskrifvet.
[2] *thes* utstruket.
[3] Början *Ssä* utstruket. *Therföre* utstruket.
[4] *tienere och und* uts.
[5] *ten 14* öfverskrifvet.
[6] Öfverskrifvet, har stått *man* som är utstruket.
[7] *ssedan the* uts.
[8] *tillfoges* uts. och ersatt med *skee*, öfverskr.
[9] Öfverskrifvet står *utan och te warde*(?).

ledig och lös m*ed* förbemelte wilkår ssom in causa finali förmelt äär.

Szå wil iag th*e*t icke uppå them hemnes eller hemne late m*e*d min wilie.

Datici Ab Effectibus. Ssådane ssom Ko*n*gen äär sså äre och underssåterne.

Arfkonunger före Cristeligit Regeme*n*te.

Szå ääre arfkonunge Rikens undersater Cristne- u[n]dersåter.

Darii Ab Effectibus. Alle Gudfruchtige och fromme undersåter hafwe Gudz ynnest.

Arfkonungerijkes undersåter äro Gudfruchtige och fromme underssåter.

Szå hafwe the Gudz ynnest.

Ab Effectibus Darii. Alle the ssom hafwe Gudz ynnest hafwe ingen fare til lif eller ssiel.

Alle Gudfruchtige arfrijkes underssåter hafwe Gudz ynnest.

Szå hafwe alle Gudfruchtige Arfrijkes underssåter ingen fare til lijf heller siel.

Ab Antecedentibus Ferio.[1] Alle the ssom icke hafwe macht att förswarc ssig them äär icke rådeligit att lita på olit.

Then thijd Fru Kirstin hade Regeme*n*th*et* hade Sweriges Sid. 57.
Rijkes undersåter icke macht att förswarc ssig uta*n* litte på olijt.

Szå waar th*e*t Swerigis Rijkes underssåter icke lengre rådeligit att[2] ware under Fru Cirstins Regeme*n*te.

Ab Antecedentibus Ferio. The ssom någed doglige skole blifwe the ääre icke platt oskickelige[3] i Barndom*m*en.

Mijn Herre Fader förna*m* alrede i Bar*n*dome*n* att iag skulle ware duglig till Regeme*n*th*e*t.

[4] Szå war th*et* icke owijslige*n* att mijn Herre Fader i Barndome*n* utva[l]de meg thil att blifwa Konu*n*g.

Ab Antecedentibus Ferio. Th*et* äär orådeligit när ma*n* hafwer någed oråd begy*n*t att man ther m*ed* återwender.

För ään Arfrijket begyntes i Swerige thå hade Rigssens underssåter begynth oråd ssig ssielf thill skade.

Szå waar icke oråd att Swerigis Rijkes underssåter återwende m*ed* thed orååd ssom war för Arfrijket begy*nt*es.

Consequens Cæsare. Hvad Gudfruchtige mennisker skeer thil Sid. 58.
gode th*et* pläger Gud icke late blifwe olönt.

[1] Börjar med *När inthet förste*, ett par gånger.
[2] *lita på olit* uts.
[3] *ungdomen* uts.
[4] Ett förslag till meningen kasseradt.

När Gudfruchtige arfkonu*n*ger warde förlåssede utaf fengelsse och få ssit land och Rijke igen ssä skeer monge Cristne menniskcr mygit til gode.

Szä later Gud ännw icke blifwe olönt att Gudfruchtige arfkonu*n*ger blifwe förlossede utaf fengelsse och få ssit land och Rike ige*n*.

Sid. 59. *Cæsare Consequens.*[1] Alle the arfrijke sso*m* icke hafwe öfwerwunned alle ssine fiender äre icke så mechtige sso*m* the ssom the*m* öfwerwunnedt hafwe.

När fienderne hafwe ännu land och landmerin thed so*m* någed arfrijke til[hör] ssä feler ännw öfwerwinni*n*ge*n* öfver alle fie*n*[der].

Szä hafwe the arfrike icke öfwerwu*n*ned alle ssine fiender hwilkes land och landemere fie*n*derne inne hafwe.

Cæsare Consequens. Alle the ssom icke wele hålle th*et* the lowed hafwe them tror man icke wäll.

Th*et* äär hålle th*et* ssom utlofwed äär att the ssom hafwe m*ed* eed stadfest ssijn rette herre och Arfkonu*n*g Arfrijke att the thet holle.

[2] Szä kunne the icke ware wäälbetrodde sso*m* icke wele hålle
Sid. 60. then | eed the sijn rette[3] Arfkonung sswored hafwe.[4]

Communiter accidentia Camestres. Efter een lyckssam Seger pläger komme een behaglig freed.

Alle the arfrijke ssom icke hafwe öfwerwunned alle sine Fie*n*der the hafwe icke fåt een lyckssam Seger.

Szåå hafwe the Arfrijke icke ee*n* behaglig fred som icke hafwe öfwerwu*n*ned alle sine fiender.

Communiter Accidentia Camestres. I the Rijke ssom Arfrijke äre hafwer hwar och een stå*n*d lägenheet thil att förfordre ssit beste.

I utwalde Rijke wanker myget opror och twedrecht att hwar och een stå*n*d fäår icke förfordre ssit beste.

Szä hafwe the icke så god wilkär heller läge*n*het i utwalde Rijke.

Communiter Accidentia Camestres. I the Rijke ther hwar och een
Sid. 61. stånd för förfordre[5] ssit beste warder Rijket | mygit förbätredt.

I utwalde Rijke fåår icke hwar och een stånd förfordre ssit beste.

Szå warder hwar och een stånd i Rijket icke mykit förbättred ther utwalt Rijke äär.

---

[1] Två hela satser Consequens Cæsare kasserade.

[2] En mening kasserad.

[3] *ratte* öfverskr.

[4] En annan version delvis utstruken: *Ssä moste the hålle ssijn eed ssom the theris rätte herre och Arfkonung lofwed hafwe the ssom wele ware wäälbetrodde.*

[5] *Rikssens* utstruket.

Adjacentia Festino.[1] Thåå Konu*n*ge*n* blifwer fördåld Rigssens lägenhet kan ha*n* icke wäl Regere.

Then thijd the ssom utwald Rijke förfordrede förhölle meg all sanni*ng* sså kunne iag icke wete Rikssens lägenhet.

Therföre waar omögeligit wääl Regere thå the sso*m* utwald Rijke förfordrede förhölle meg all ssann*ing*.

Adjacentia Festino. I alle Rijke ther hwar stånd blifwer icke i ssijn kallelse ther ka*n* th*et* icke gå wääl til.

Then tijd Fursterne, Adelen och andre wille öfwerhäfwe ssig öfwer meg Kong Erich then fiortende mi*n* drötning och barn sså blef icke hwar stånd uti ssijn kallelse.

Szä kunned icke gå wääl til när Furstarne Adelen och[2] andre wille öfverhäfwe ssig öfwer meg mi*n* drötni*ng* bar*n*[3].

Adjacentio Festino. All Konge Rijke ssom skole ware wääl stadfeste i theris arfsrätt och hafwe någed bessynnerligit gagn therutaf, måtte hafwe warid under ssamme Regemente och th*et* bruked i mång åår eller longlig thijd. **Sid. 62.**

Swerigis Rijke hade öfwergefwed arfregementet tilförene[4] och war allenest under ssamme Regemente och bruk i mijn Herre Faders och mijn Regeme*n*ts thijd.

Så kunne Swerigis Rijke icke ware sssåå wääl stadfest i theris arfsrätt och hafwe någeth synnerligit gagn[5] terutaf.

A Signis Baroco.[6] Gud[z] underlige försyn äär eet theken thil Gudz wilie.

Jag Kong Erich then 14 äär icke död blefwen i sex halfsiunde års fengelsse och hafwer weled att mit arfrijke skole komme under fremmende herskap.

Szåå äär thet icke Gudz försyn att iag skal | blifwe död i fengelsse och Swerigis Rijke mit Arfrijke skall komme under fremme*n*de herskap. **Sid. 63.**

A Signis Baroco. Thed Rijke ssom Gudz ord hafwer äär et tekn at[7] Gud behaag thill hafwer.

Seden Swerige återwende att ware Arfrijke så miste the Gudz ord.

Szå war thet et theken att Gud hade icke behaag til att the Swe*n*ske återwe*n*de m*ed* Arf Rijke efter the strax miste Guds ord.

[1] Försatsen i en annan version kasserad.
[2] Två gånger.
[3] De sista orden osäkra, nästan utplånade.
[4] *tilförene* öfverskr.
[5] *gagn* öfverskr.
[6] En annan version kasserad.
[7] Från *äär* till *at* öfverskr.

A Signis Baroco. I alle Arfrijke måge the icke afssettie ssijn Konu*n*g af Regementh*et* och thet är et wist merke til Ko*n*u*n*gs rät.[1]

Swerigis laag thillåter icke att Swenske måge afssettie ssijn Konu*n*g af Regementh*et*.

Szåå äär wist merke att Swerige hafwer warid et arfrijke efter wår Lag icke tillater settie Konungen af Regementh*et*.

Majus Baroco[2]. Thed är sswårere th*et* Rijke ssom under Fiendernes hender äär platt öfwerwunnet förlasse, ään thed Rijke ssom sijn Konung hafwer i lijfwe och ännw icke öfwerwunned wid ssijn arfordning wid macht holle.

Swerigis Rijke hafwer meg Kong Erich then 14 ssijn Konung i lifwe, och äär ännw icke öfwerwunned af ssine fiender.

Szåå äär th*et* icke ssä swårt att hålle S (forts. saknas).

Sid. 64. *Majus Darapti.*[3] I et got hws Regemente behöfwes att barne*n* ääre mere afholne än tienerne sso*m* under hwsherrens Regemente ääre.

Et helt Kongerijke äär[4] mere ää*n* eet hws Regemente.

Szåå höfwes att barnen ääre mere afholne ään the andre underssåter under Konu*n*gssens Regeme*n*te.

Majus Darapti. Then ssom mere got förskyller äär mere prijs werd.

Th*et* äär större förskyllen th*et* mijn Herre Fader och iag hafwe förskylt ään[5] th*et* her Swante och her Sten förskyld hafwe.

Szå hafwe wij mere prijs förtient ään the.

Minus Felapton. Ingen skattebonde will gerne blifwe ee*n* Landbo.

All utwalde Konu*n*ger ääre ssåsso*m* Landbor.

Szå will ingen Arfkonung gerne ware wtwald Konu*n*g.

Sid. 65. *Minori Felapton.* Inge*n* utaf Ko*n*ge*n*s underssäter äär lofligit att företage någon förgärning emot Konungen i någen måtte.

Thåå Konu*n*gens Bröder heller barn icke lijde Kunne att Konu*n*gen afler barn m*ed* sijn drötning och blifwer wijd ssijn arfsrät ssåå göre the förgerning emot Konu*n*gen.

Szåå är icke lofligit att Konu*n*gse*n*s bröder heller barn ssådane förgerni*n*ger bedriwe.

A Minori Felapton. Swerigis Laag thillåter icke att män må tale ohöflig ord emot Konu*n*gen.

[1] *Konungs rät* med invisning.
[2] Har först stått *Darapti* och *Datici*, båda utstrukna och ersatta med *Baroco*.
[3] En version kasserad.
[4] *yprere* uts.
[5] *ään* 2 gg.

Att afssettie Konungen ifrån land och Rijke och förkorte honom hans arfsrätt äär mere än thale ohöflig ord emot Konungen.

Szå äär thet mycket mindre lofligit förkorte Konungsins arfsrät.

Aeque Magnum Disamis. För något fåår man något.

The frijheter menige Swerigis Rijkes underssåter ääre utlofwede ääre någed werde.

Så böör them något gott utlofwe om the wele fåå them.

Aeque Magnum Disamis. I een retferdig saak något att wåge emot fienderne äär tilstad.

Arfregemente äär fåå rätferdigere sak ään thet ssom med krijg fåås.

Szå må för arfrijkes skuld mer wåge än i krijg.

Aeque Magnum Disamis. Thet äär fuller ssåå nyttigt och berömligit att förordne god Laag och rätt i the land ssom[1] man intaget hafwer ssom intage flere med oretwijst Krijg. Sid. 66.

Om Arfregementhe worde förordned i lifland och sådane laag ssom i Swerie äär Szå worde Laag och rätt förordned i thet man intaged hafwer.

Szåå äär thet fuller ssåå nyttigt och berömligit att förordne arfregemente och Swensk laag i lifland, som intage flere land med oretwist Krijg.

Proportio Datici. Twå[2] Arfkonunger förmå mere ään een utwald Konung.

Om Kongen i Frankrijk och iag Kong Erich then 14 giorde förbund emot Kongen i Danmark så hölle twå Arfkonunger emot een utwald Konung.

Szå förmåtte wij twå arfkonunger fuller så myckit ssom een utwald Konung.

Om Kongen i Engeland wåre then tredie så hade wij ändå mere macht.

A proportione Datici. The Konunger ssom monge Konunger i trofast wenskap hafwe äre starkere ään the som inge hafwe.

Näär Kongen hafwer monge Szöner och dötrer så kan han igenom mågsemie fly ssig[3] monge Konunger[4] til trofaste wäner. Sid. 67.

Så äre the Konunger Starkere och mechtigere ssom monge Söner och dötrer hafwe ään the ssom inge hafwe.

---

[1] Twä gänger.
[2] *konunger förmå* utstruket.
[3] *trofaste* utstruket.
[4] *Konunger* öfverskrifvet, *wänner* har stått förut.

A proportione Bocardo. Thed Rijke ssom alle ssine grentzer hafwer äär mechtigere ään th*et* sso*m* någre la*n*d hafwer mist.

Alle the Rijke so*m* m*ed* häreskraft intage the land ssom theris fiender från the*m* hafwe the beko*m*me theris grentzer igen.

Szå ka*n* icke Swerige ware mechtigere än Danmark utan the måtte intage theris grentzer igen Elfzborg och Calmar sso*m* the mist hafwe.

A simili Bocardo. Inge*n* me*n*niska[1] kan föde[2] utaf ssig et[3] wildiur.

Hwart och et Creatur föder sådane afföde ssom thet sjelf äär.

Szå föder icke någe*n* Cristen Konu*n*g eet wildiur heller[4] een Rasande[5] Tyra*n* utaf ssig.

A simile Bocardo. Såssom th*et* waar omögeligit att Aporne skulle sssåå wäll Regere ssom Konu*n*ger Szå äred och omöge-
Sid. 68. ligit at then sso*m* aldrig hafwer bruked Regement*et* | skulle ssåå wääl Regere ssom then thilförenne Regered hafwer.

Alle the ssom thage ssig Regemente före, the th*et* icke tilförenne bruked hafwe inthet[6] — — — — — — — — — — — hafwe the göre sso*m* Aperne som Fabel*n* om sseijer.

Szåå äret omögeligit att the so*m* ssådane ääre skulle såå wääl ku*n*ne Regere sso*m* then Konung tilförenne Regeme*n*tet haft hafwer.

A simili Bocardo. Ssåso*m* et got trä kan icke bära onde frucht och et ondt trä gode frwchth så ääre barnen icke lika föreldrene.

Alla the barn hwilkas föreldre ett erligit lefwerne fört hafwe och barnen ssammaledes the ääre theris föräldre likere änn the[7] på skegged allena lika äre.

Therföre[8] äär the barn ssom allenest på skegget lika äre icke så lijke en arfko*n*u*n*g sso*m* bäär gode frucht ther m*ed* att han förer et erligit lefwerne sso*m* hans H. Fader tilföre*n*ne giort hafwer.

Sid. 69. *Exempla.* Wij förnimme utaf Historierne att the Arginer sso*m* Troia förstörede för[9] thed the hade röfwed Helena bort hafwe warid arfkonunger hwilkes Rijke begyntes utaf Inacho och

[1] Öfverskrifvet, har stått *wildiur.*
[2] Står *föder.*
[3] *menniske* uts.
[4] Två ganger.
[5] står *Ryasande*, men *y* är struket med sista stapeln i *R.*
[6] Meningen hart när oläslig och i hvarje fall intrasslad med öfverskrifningar etc. Kanske: *icke kunne och ther thil icke arfsrät.*
[7] *uthi* utstruket.
[8] Hela slutsatsen i något annan version utstruken.
[9] *Hel* utstruket.

Regeredes öfwer Creleni tijd udaf Agamenon och hans afföde. The Atenienssers Rijke hafwer warid et arfrijke äär udaf Tesev begynt och utaf Hercule hwilken Euressevs Tolf plågor upå lade och hans barn sseden intaget. Ted Troianiske Rijke hade Arfregemente för ään Aeneas drog til italien, och warede ifrån Dardanus til Priamus och Troie förstöring. Jag kommer och i hog the Cretensiske, Hwilka utaf Jupeter haft theris ursprung och Regerede wordne igenom arfregemente thil tess Troia blef förstört och kunne icke Pluto Jupiters Broder förhindre iupiters Regemente. Pluto hafwer dock anderstedes i Grekenland i Epiro[1] warid een arfkonung och ther arfrijke oppretted, Hwilkes Regemente sstood wid macht lo[n]gt efter the Macabeers tijd thill thess the Römer thet förstörde. Ten tridie Monarchien hafwer utaf thed Macedoniske[2] Arfkonunge Rijke haft ssij[n] ursprung hwilked Cronon först begynte och wared öfwer Alexandri Magni dager, och endedes[3] thå Perseus af the Römer öfwerwunnen wart, Jag wil icke sså longt thilbake oprekne the Eegyptiers Regemente utan thet wet man wääl att thet waart Arfrijke i Ptolomei Lagi tijd och blef wed ssig till thess Cleopatra fik Regementet. I Engeland hafwer och warid arfrijke i Förtijden ther hafwe monge slechter Regered, Szå beprijsses der mest Egberti slecht utaf hwilken the seije Kong Robert fööd äär, och hafwer Sonen haft Regementhet efter faderen wid paas till Cunawalda Regementes ssidste stund, högt äär och sssåå berömd Henrici septimi slecht, hwilken iag förnummit[4] Dröning Elisabeths i Engeland förfader warid hafwer, Hwilkens afföda hafwer Ręgered efther ret arfrijkes art så lenge in til Henricus[5] utaf lancaster sweek Rikardum och brachte honom om Rijked och Regementhet och lifwed thessligest hwad skall iag monge hedniske[6] Exempel beröre om Antiochii efterkommende hwilke Riike och hafwe warid ret Arfrijke begyntes tå Alexander förgefwen wart och warede så lenge ssom thet Aegyptiske Rijke.

Et anseenligit exempel hafwe wij i Cristenheten[7] utaf Kongerijked i Frankrijk att thet igenom arfregemente och thil Keserlig myndigheet kommed äär, utaf Carolo Martello hade then slech- Sid. 70.

---

[1] *Epiro* (?) öfverskrifvet.
[2] *Kon* utstruket.
[3] *endededes* i texten.
[4] *förnummit* i kanten med invisning.
[5] *3:de Lankastren* utstruket.
[6] *hedniske* öfverskrifvet.
[7] *i Christenheten* öfverskrifvet.

ten sijn begynnelsse och Regerede i Frankrijk til Cilperici thijd, och äär Frankrijk ännu et Arfrijke hwilked Hugo Capetus ifrån the Burgundier befriede och begynte, och hans efterkommende alt häär thil Regered hafwe, Kong Franciscus som fongen war Cesar Carl äär utaf samme slecht och then Konung nw Regerer i Frankrijk.

Ferison Ab Exemplis. Alt thet ssom skeedt äär här i Swerige och i andre land i förtijden thet äär icke nye sseder utan gammelt och fort.

Jag bewiste i sidzt och äär her ännu bewijst at Arfrijke hafwer warid i Swerige och andre land[1] i förtijden.

Szåå ääre icke Arfrijke een ny sseed heller laag utan gammalt och fort.

Ferison Ab Exemplis. Onde Exempel skall man icke sssåå gerne fölie ssom gode Exempel.

Wij hafwe flere onde Exempel uti the utwalde Rijkers Regemente ään i Arfrijke.

Sid. 71. Szå skall man icke sså gerne fölie the onde Exempel ssom uti utwalde Rijker ääre ssom thet gode Exempel i Arfrijke föregefwes.

Ab Exemplis Datici. The Exempel ssom nyligen skedde äär äre wissere än the fordom thijd skedde äre.

Thed skadelige Exempel att Rigssens råd[2] wille igenom Hertig Jahan begynne utwalt Regemente äär Nyligen skeed.

Szå äär[3] thet wissere att thage ssig thess ware före ään thet ssom fordom sked äär.

Ferison ab Exemplis. Inthet skadeligere Exempel äär ään thet iemmerliga exempel om Land och Rijkers förstöringar.

Sweriges Rijke äär igenom Gamle Kong Crister een utlensk utwald Konung förstört wordet.

Szå äär inthet skadeligere Exempel ään gamle Konung Crister then utländske utwalde Konunge exempel.

Inductio Barbara. Alle Konunge Rijke ssom[4] Retwijssenes macht hafwe udaf Gudi til styrke hafwe thet beste Regemente.

Alle arfrijke hafwe retwijssenes macht af Gudi till styrke.

Szå äär arfrijke thed beste Regemente.

Sid. 72. *Inductio Barbara.* Alle Arfrijke ssom hafwe allenest ssökt ssit beskerm mere än förmering hafwe bätre rätt ään the ssom med oretferdig blodzutgiutelsse hafwe weled förmere ssig.

[1] *thilförene* utstruket.
[2] *råd* öfverskr.
[3] *skall* utstruket.
[4] *ssom* upprepadt.

Alle arfrijke i Cristenheten hafwe mere sökt ssit besker*m*ään förmering.

Sââ hafwe the Arfrijke i Cristenhete*n* betre rätt ään the i hedendome*n* ssom blodzutgiutelse wele söke.

Inductio Barbara.[1] Alle Arfrijke ssom med god foge och rätt wele ware under een Konung och enahonde Laag them äär man plichtig lika försswar ssom sina eg[ne].

Alle the Land ssom ingen Konung hafwe eller ordentlige Regemente utaf utle*n*ske Tiranners betryk hafwe gifwid ssig under Ko*n*ligit arfrijke och laag the äre under een Konung och laag m*ed* god foge och rät.[2]

Szââ äär man the Konge Rijke ssom inge*n* Konu*n*g hafwe eller ordentlige Regeme*n*te hafwe, och utaf utlenske Tijra*n* | ners Sid. 73.
betryck, under Kongeligit Arfregemente begefwed hafwe m*ed* god foge och rätt lika försswar plichtig ssom ssine egna.

Honestum Celarent. Att neka Konunger ssijn arfsrät och bryta then Eed ssom utlofwed äär efter Gudz befalning th*et* äär[3] oerligit.

Alle Tijra*n*ner ssom weled ssielfwe hafwe Regementh*et* och fördrifwe ssijn rette herre och Konung emot then eed underssâterne Konungen Swored hafwe the bryta eed emot Gudz befalning.

Szä äre[4] icke oerligit at tewele sielfwe hafwe Regement*et* och fördrifwe sijn rette herre och Konung och bringe underssâterne til att brjita ssijn eed ssom the sij*n* rette herre och Konu*n*g sswored hafwe.

Honestum Celarent. Att ware under utlenskt Tijranni äär icke så retwijst ssom under sijn inlenske herres och Konunngs arfrijke.

Alle the Swenske so*m* hafwe begifwid ssigh i förtijden och nw under the danskes Regeme*n*te, the hafwe gifwid ssig under utlenskt Tijra*n*ni.

Szå hafwe the icke så Retwijse warid nw och i förtide*n* ssom under te danskes Regemente hafwe begifwed sig(?)[5] the ssom under sijn | inlendske Konu*n*gs arfrijke warid hafwe. Sid. 74.

Ab Honesto Celarent. Att ware betrykt m*ed* wäld under Af Guderij äär oerligith.

Alle the ssom äre under th*et* Troldoms Regemente Tyrkisk lärdoom, och Ryssisk wilfarelsse the äre under Afguderij.

[1] En liknande sats helt utstruken.
[2] *Med god foge och rät* utstruket och lika öfverskrifvet.
[3] *oret icke rät* utstruket hvarvid *äär*, som står framför *det* också råkat bli uts.
[4] Efter äre har ursprungligen stått *te icke*.
[5] Endast *s* urskiljbart.

Szåå äär th*et* oerligit att ware under Troldoms Regemente Tyrkisk lärdo*m* och wilfarelsse.

Darii Utile. Th*et* menige beste äär mere rekne*n*d*es*[1] ään hwar och eens egen nytte.

Förfarenheten m*ed*gefwer att Arfrijke forfordrer mere th*et* menige beste än utwaldt Rijke.

Szå äär Arfrijke mere reknend*es* ään utwalt Rijke.

Utili Darij. Att hwart och eet Rijke blifwer wed ssine egenskafter äär nyttigt.

Om the monge herrer och förmycken prål blifwer aflagt i Swerige ssää blifwer Swerigis[2] Rijke wed ssine egenskafter.

Szå äär th*et* Swerigis Rijke nyttigt att thet mykne prål[3] och the monge herrer blifwe aflagde i Swerige.

Ab Utili Darii. Th*et* äär alssomnyttigest att the ssom hafwe warid under fremme*n*de herskap oc inthet haft egit att the måge ware ssit egit mechthige.

Sid. 75. The liflendske blifwe ssit egit mechtige hwar och een stund om the blifwe under meg Kong Erich och mit Arfrijke.[4]

Så äär th*et* the liflendske nyttig att the blifwe under megh Kong Erich then 14 och mit Arfrijke.

Ferio Necessario. Näär alle wele ware Arf Konu*n*ger ssåå[5] kan Rijke icke wääl warde befried för them alle.

Ryske Kesaren Konge*n* i Pålen Konge*n* i Danmark Hertig Carl alle mijne Systermän och monge Förster i Tydskland och the ypperste af Adelen i Swerige wele alle ware arfko*n*u*n*ger o*m* någen utaf them kunne blifwe Konu*n*g i Swerige.

Szå kan Swerigis Rijke icke wääl warda befried ifrån Arfrijke.

Ferio Necessario.[6] I alle nöttorftige ssaaker skall man icke bewillige thil th*et* ssom mindre dugligit äär och mindre rät hafwer och förkasta th*et* ssom bätre äär.

Arfrijke äär een nödtorftig ordning efter Gudz befalning till menniskernes beste ssamtykt.

Så skall man i arfregemente icke bewillige thil then person ssom mindre rätt hafwer mindre duglig äär, och förkaste then ssom bätre äär och mere rät ha[fwer].

[1] De tre sista orden med invisning.
[2] Har stått först *hwart och eet.*
[3] Följer *blefwe aflagt i Swerige* uts.
[4] Först stod *Erichs Arfrijke*, sedan har *och mit* skrifvits öfver.
[5] Flere osammanhängande försök till fortsättning kasserade.
[6] Öfversatsen i liknande version öfverstruken.

A Necessario Ferio. Thet äär icke sååå gott att Rijkedt blifwer förstört utaf the Danske och Rysserne ssom th*et* att th*et* blifwer mit Konung Erichs arfrijke. Sid. 76.

Om Swerigis Rijke icke wil late blifwe meg wid mijt Konglige arfrijke sååå blifwer th*et* wisserlige förstört utaf the danske och Rysserne.

Szåå äär th*et* icke gott att Swenske mä*n* thrette så lenge m*ed* mig o*m* arfrijket thill thes att Rijked blifwer förstört utaf Danske oc Rysser.

A Necessario ferio. Inth*et* Ko*n*gerijke ka*n* ware lenge oskadt utan Ko*n*ung.

Sweriges Rijke äär eet Konunge Rijke.

Så kan Sweregis Rijke icke lenge ware oskad utan Konu*n*g.

A Necessario Darii. Thåå ingen försswarer och monge fiender äre blifver icke landet oförderfwet, ssammeled*es* th*et* ssom fienderne inne hafwe kan man icke fåå igen thå inge*n* legger ssig winning ter om.

I Swerigis Rijke ääre monge fiender inge*n* ssom förswarer, ssammaled*es* legger | ssig ingen winning om lifland och finla*n*d åter intage af fienderne. Sid. 77.

Szå blifwer icke Sweriges Rijke oförderfwed.

A Necessario. En man äär icke mere ään een ma*n*, then lenge lijder ond ha*n* blifwer therudaf icke mycket lystig deglig heller stark.

Jag[1] Kong Erik te*n* 14 äär icke mere ään een ma*n* och hafwer lidit mycket ondt i sex åår halfssiuende.

Szå kan iag icke ware såå deglig lystig heller stark ssom thilföre*n*ne.

Facile Cæsare. Ther ssom icke äär een good wilie, ther kan ma*n* icke wääl drage ett stort lass till bys.

Thå mycket arbete äär och th*et* ssom m*ed* gerni*n*ngerne skulle fulbordes och man will th*et* m*ed* orden utrette så kan[2] man icke drage eet stort laas til bys.

Szå skal man icke th*et* so*m* m*ed* gerningerne skulle fulbordes m*ed* orde*n* utrette.

Facile Cæsare. Fem hundrede[3] Gudfruchtige tuchtige frimodige reträdige och trogne Krigsmän | mijn Drötning Drötning karin månsdätter icke skend hafwe heller besmited ääre icke såå omögelige thil att bekomme i Swerige. Sid. 78.

---

[1] *Jag* tillagdt.
[2] *han* upprepadt.
[3] *frimodige tuchtige* uts., dock har *-tige* i sista ordet fått stå kvar.

Om i hele Rijket een heller twå warde utgiorde utaf hwart häred ssåå blefwe thet taled opfylt och kunne ma*n* ssaaken snarlige uträtte.

Szå äär icke omögiligitt att iag konu*n*g erik kan ssnarlige blifwe förlossed.

A facili Cæsare.[1] Thet äär icke så sswårt th*et* ma*n* lenge bruked hafwer som th*et* ma*n* först lärer.

Then ssom hafwer Regered i longen thijd och både i motgo*n*g och m*e*dgång lärt kenne fienderne ha*n* lärer th*et* icke nw först.

Szå äär th*et* icke såå sswårt att Regere för then ssom th*et* både i motgong och medgong lärt hafwer ssom för then so*m* th*et* nw först lärer.

A facile Darii. Alle the ssom stort mod hafwe haft och hasteligen komme i någon stoor olycke pläge förfärede miste modet.

Om Kongen i Danmark och hans sselskap finge höre att iag wåre hastelige*n* kommen lös thil Regement*et* wäre th*et* hono*m* een stoor olycke.

Sid. 79. Szå skulle Konge*n* i Danmark miste[2] modet ha*n* och hans selskap om iag sluppe hasteligen löoss.

A facili Ferio. Alle the ssom een oretfärdig ssaak hafwe och ett litet mod the ku*n*ne icke wääl öfwerwinne land och Rijke.

Konge*n* i Danmark hafwer een oretferdig saak och lit*et* mod.

Therföre kan han icke wääl öfwerwinne land och Rijke.

Felapton Possible. All Rijke ssom Kongligit Regemente haft hafwe hafwe i förtijden wared arfrijke.

Alle the Rijke ssom neka sig ware arfrijke the moste bekenne att the icke äre ga*m*le Konge Rijke.

Szå kan Sweriges Götes och Wendes Ko*n*gerijke icke neka ssig ware Arfrijke om the wele seije sig ware gamle kongerijke.

A possibli Darii. The sseder i otte och fyretie äär hafwe wared i bruuk ääre wääl mögelige att lära.

Arfrijkes sseder hafwe i åtte och fyretie åår warid i bruk i Swerige.

Szåå äär wääl mögiligit at arfrijkes sseder kunne läres i Swerige.

Sid. 80. *A possible Datici.* Allt th*et* ssom een obrukblech krigman mögeligit äär th*et* äär een wäl öffwed mögeligere.

[1] En liknande mening kasserad.
[2] *hastelige* uts.

Mongen obruked Krigzman hafwer ofthe i tw äär öfwerwunned ssine fie*n*der.[1]

Szå kan ee*n* wäälöfwed Krigsman wäl i fyre åår öfwewinne ssine fiender.

A possibili Felapton Camestres.[2] Alt th*et* ma*n* god thilfong til hafwer thet äär wääl mögeligit.

Alle the Konger ssom intet welwilligt folk hafwe och ingen förmögenheet ther m*ed* the ssaaken utrette skole the hafwe icke good tilfong til krijg.

Szä äär th*et* icke wääl mögeligit att the konger sso*m* owilligt folk hafwe och ingen förmögenhet ther m*ed* the ssaaken utrette skole kunne före krijg.

Ab impossibili Camestres. Alle the konger[3] ssom owilligt folk hafwe och inge*n* förmögenheet ther m*ed* the ssaaken utrette[4] kunne the och råd att före krijg.[5]

Alle the Konger ssom Troldom bruke äär Cristed folk owilligt, och the ssom icke hafwe sielfwe uti theris land allehonde tilfong ther m*ed* the leeken oppeholle skole the hafwe icke förmöge*n*hete*n* att utföre saaken. Sid. 81.

Szä hafwe the Konger icke förmögenhete*n* att före Krijg sso*m* Troldo*m* bruke och owilligt folk hafwe och int*et* tilfong i ssit la*n*d ther m*ed* the leken oppeholle skole.

A possibili Camestres. Alle ärlige[6] mennisker wele gerne att th*et* ssom th*et* menige beste bela*n*ger skall ssnarlige bestelt warde.

Th*et* äär icke mögiligit när ma*n* äär ssig ssielf i wäge*n* att saken såå snart ssom när alle stender i ssijn kallelse blifwe kan saake*n* utretted warde.

Szå kan icke th*et*[7] menige beste snarligen utretted warde näär man äär ssig ssielf i wägen, och hwar och een will icke blifwe i sij*n* kallelse.

A possibili Camestre. Alt th*et* Gud ordner äär lettere och mögligere ään th*et* mennisker ordne.

Alle the ssom[8] wele förfordre utwaldt Rijke och förhindre arfrijke strefwe emot Gudz ordning.

[1] Mellansatsen i liknande version kasserad.
[2] Hela satsen i någon annan version utstruken.
[3] *Konger* öfverskrifvet.
[4] *skole the* utstruket.
[5] Efter *kunne* stod *icke*, men är uts. och sedan i kanten skrifvet *och råd att.*
[6] Ärlige öfverskrifvet.
[7] Läsningen på grund af öfverskrifningar och utstrykningar försvårad.
[8] *icke* uts.

Szå äär thet te*m* icke så leet och wääl mögeligit ssom th*et* the förfordre ssom them so*m* arfrijke förfordre.

A possibili Camestre. Alle the gåfwer Gud gifwer äre wäl mögelige the*m* han th*et* unner.

Wåre motsto*n*dere wele icke tro att Arfkonu*n*ger och Rijke

Sid. 82. ääre een gåfwe af | Gudi.

Szå äär them icke wääl mögeligit att bekomme th*et* han te*m* unner.

A possibili. En lithen hoop ssom Gudfruchtige och sin Konung hörige och lydige[1] ääre hafwe ofte öfwerwunned ee*n* stoor hoop me*d* afgudedyrkere.

Then lille hoopen ssom här nw qwar äär i Swerige wele icke[2] fruchte Gudh och ware sijn Konu*n*g hörige och lydige.[3]

Szä kunne the icke öfwerwinne ssine fiender.

Ab impossibili Festino. Inge*n* kan thiene twå herrer heller Konunger heller tw wederwertige Rijke.

Om ssä äär att the Sve*n*ske thiene Ko*n*gen i Danmark och hålle me*d* utwald Regementhe emot meg och Swerigis Rijke och wele doch legwel hafwe mijn wenskap så wele the thiene twå Konunger och tw wederwertige Rijke.

Szå kunne the icke ssådane tienst tilwäge bringe.

Ab impossibiii Celarent. Igenom ogudachtigt Regemente och oretferdigt kan man icke behålle land och Rijke lenge i rolighet.

Alle utwalde Regemente höre ogudachtigt och oretferdigt Regemente.

Szå kunne the Regemente sso*m* utwåld Regeme*n*te hafwe icke le*n*ge hafwe Roligit Regemente.

Sid. 83. *Ab impossibili Festino.* Utaf inth*et* kan man inge wichtige ssaaker utrette.

The utwalde konunger råde om inth*et*.

Szå kunne the inge wichtige saker utrette.

Ab impossibili Ferison. Th*et* är omogeljgit att hielpe them utur all theris wände ssom wele förderfwe sig sielfwe.

Alle the i lifland ssom wente hielp udaf Kesaren äre ännw under Ryssen heller wele gefwe ssigh under Kongen i Pålen heller the oproriske, the wele förderfwe sig ssielfwe.

Så äredt omögeligit att the ssom så äre thil ssinnes ku*n*ne holpne warde utaf then wå*n*de the nw äre uti.

[1] Från *och* till *lydige* med invisning.

[2] *fruch icke* kasseradt, men ej uts.

[3] I texten intet skiljetecken efter *lydige*, följande ord fortsätter omedelbart med liten bokstaf.

A cognatis Baroco. Alt th*et* ssom i sig ssielft ssåå äär är bätre ään th*et* ssom ssä synes och icke äär.

Then frihet the i utwalde Regemente lofwe[1] synes ware friheet och äär doch träldom.

Szå äär the*n* friheet the i utwalde Rijke utlofwe icke i sig ssielf frihet utan träldo*m*.

A cognatis Baroco. Alt th*et* ssom ssynes ware frijhet och äär Tiranni äär skadeligit.

Th*et* ssyntes ware frihet och arfsrätt the thre danske Tiranners Regemente Konung Cristers then förste Kong Hansses then förste och Kong Crister then andres Regemente och war doch Tijranni.

Szå war th*et* icke arfrijke utan Tijranni thå the tree Tijranner Regerede i Swerige.

A Contrariis Darapti. All then frijhet sso*m* gefwen warder warachtelige then äär ssom hoon ssynes. Sid. 84.

All friheet ssom arfkonu*n*ger thil ewerdilig ege gefwe then äär warachtig.

Szåå äär then frijheeth ssom iag Kong Erich the*n* 14 mijne trogne underssåtar utlofwed hafwer ewerdelige ssoso*m* hoo*n* synes.

A Contrariis Baroco. The ssom openbare fiender äre the ääre icke wäner.

Jag Kong Erich ha*n*[2] hafwer warid allen mijn ålder och äär ännw Kongen af Danmarks tee Danskes och alles theris som meg mijn Arfrät til Swerigis Crone wele afhende fiende.

Szåå äär iag icke någon Ryss Pålac Dansk Hertig Carls heller fröke*n* Lissabetz tienere, och ingen theris wän ssom will hafwe Cronen heller arfsretten ifrån meg til Swerigis Rijke.

A Contrariis Datici. Alle the ssom sådane friheter fåå ssom the aldrig thilförenne haft hafwe erflige the äre icke komne i träldom utan blifwe wisseligen frie.

Alle the frijheeter ssom iag Kong Erich then 14 Sweriges Konu*n*g, mijne trogne underssåter utlofwed hafwer erflige the äre sådane ssom the aldrig tillförenne haft hafwe.

Szå blifwe the Swenske icke träler utan wisselige frije under mit Regeme*n*te.

[1] *äär icke sådan ssom* utstruket.

[2] *Jag* är senare ditskrifvet, hvarvid *han* ej ändrats till *som*.

Vi komma slutligen till de nyupptäckta anteckningarna af kung *Erik*, nämligen de som finnas i *Stadii Euphemerides*. Boken är tryckt 1560 i Köln vid Rhen och anordnad för astrologiska ändamål. Den innehåller utom en vidlyftig inledning astrologiska almanackor från 1554 (eller sex år före tryckåret) ända till 1576. I denna bok har kung *Erik* skrifvit sina initialer E R och han har helt visst haft den med sig öfverallt ända från 1560. De närmast följande öden äro okända. När det banérska biblioteket på Djursholm år 1876 såldes, gick denna bok också på auktion. Den köptes af en privatman, som ej anade värdet. Från denne kom den genom köp till den nuvarande ägaren herr Birger Lundell.

Det är i margerna till dessa almanackor som kung Erik nedskrifvit några ord här och där. Tyvärr äro margerna mycket smala och papperet mycket dåligt, så att det ibland sugit i sig bläcket. De små korta anteckningarna bli därigenom ytterligt svårlästa, på sina ställen alldeles omöjliga att få klarhet i. Svårigheterna ökas ytterligare efter den tid kung Erik icke längre fick använda bläck utan nödgades använda trästicka, hvilket inträffade som vi sett i slutet af 1572 eller början af 1573. På några ställen tycks han äfven före denna tid användt sot i stället för bläck. Hade bläcket tagit slut och var kung Erik nödgad att doppa gåspennan i sotet? Den tekniken var icke lämplig för små anteckningar. De ha också i allmänhet blifvit blacka och suddiga.

Räknar man ihop alla anteckningar i Euphemeriderna, så är materialet rätt stort. Det har ej ansetts möjligt att ge ut det i sin helhet. Öfvervägande största antalet notiser röra nämligen rent mystiska, astrologiska funderingar. Det hör till att de finnas öfverallt, det skall man komma ihåg vid läsningen, men jag har måst afstå från att återgifva en hel massa för de allra flesta fullkomligt obegripliga tecken, operis ☿/□ itenerum terræ, Regni ☿/▽ ♂, Annus Mar:s ✳ ♃ eller något dylikt så godt som hvarannan månad under alla år från 1559 till den 20 nov. 1575. Hans sista daterade anteckning ✳ ♄ ♂, skrifven med trästicka och sot, men så otroligt fint.

Däremot äro de öfriga almanacksanteckningarna gifvetvis af stort värde. Det hvilar en alldeles säregen charm öfver dessa korta notiser. Små detaljer ofta, men otroligt tilldragande i sitt förtätade stämningsvärde. Man kan ej vänta annat än enstaka lösryckta ord och man får emellanåt afstå från att fatta samman-

hanget. De kunna ej beskrifvas, de skola läsas och hälst ses. Vi finna kung *Erik* år 1560 den 29 september notifiera gamle kung *Gustafs* död; dagen för Sturemorden står antecknadt: *Nicolaus Sturæ*; vi höra ångestfulla nödrop ur fängelset; och gripande är det gång på gång upprepade ordet: *Uxor*; i hvilket ord den ensamme mannen nedlagt hela sin längtan efter *Karin*, som man aflägsnat från honom.

Anteckningarna ge oss också nya data. Kung *Eriks* giftermål med *Karin Månsdotter* har hittills endast gissningsvis kunnat bestämmas. Här få vi ett datum, 1567 den 13 juli. Vi skola se att vi ur dessa små notiser kunna draga vissa slutsatser som angå en dunkel fråga i Vasahusets personhistoria. Och vi ha oväntadt fått data, hittills rätt sväfvande för de 6 olika kungliga fängelsetiderna:

Stockholm 29 sept. 1568 — 9 juli 1570.
Åbo 15 juli 1570 — 5 aug. 1571.
Kastelholm 10 el. 11 aug. 1571 — 27 nov. 1571.
Gripsholm 1 el. 2 dec. 1571 — 13 juni 1573.
Vesterås 14 juni 1573 — 22 okt. 1574.
Örbyhus 22 okt. 1574. — [† 26 febr. 1577].

Bästa sättet att visa det hela hade naturligtvis varit en faksimilupplaga. Men det var för närvarande af många skäl ogörligt. När man nu beslutat sig för ett utgifningsarbete, fanns det då icke något annat sätt än att söka dechifrera orden efter bästa förmåga. Men det var latin och vi få erkänna det, ofta rätt svåråtkomligt latin, individuellt behandladt.

För att underlätta förståendet har jag fått öfversätta åtminstone det väsentligaste, hvarvid jag åter diskuterat en del öfversättningsfrågor med min kollega lic. A. Holmberg. Mycken tack är utgifvaren skyldig lic. Sam Janson, hvilken omsorgsfullt efter originalet genomgått mina tolkningar af kung *Eriks* anteckningar och därmed lämnat mig ett godt stöd. Några faksimilier äro ämnade att gifva en föreställning om anordningen af anteckningarna. Hvar månad har ett s. k. uppslag, en högersida och en vänstersida. Det är de båda margerna längst till vänster och längst till höger som komma ifråga, men någon enstaka gång högra sidans vänstra kant.

Kung Eriks anteckningar i Stadii Euphemerides. E

1559, jan. 1. Calmarniæ paulo ante ortum ☉.
1560, jun. 13 och 14. Holmiæ + tempore noctis inter.

1560, sept. 29. Rex Gostavus Dom*inus* Pater Moritur.
1560, nov. 22. [Cæciliæ i almanackan understruket] Margaretæ Filiæ Comitis Frisiæ hora 7 post merid[iem] Holmiæ.
1561, jun. 29. Coronatio Erici 14 Reg*is* Sveciæ.
1563, aug. 24—26. Circa hoc te*m*pus profectio Halmstadie*n*sis est suscepta.
1563, nov. 7 Redii ab Halmsta[di]o.
1564, jan. 4. Hora 6 a meridi[æ] Sudercopiæ.
1564, maj 30. Circa hoc tempus perijt navis Mars.
1564, sept. 3. Rotneby expugnata.
1565, aug. 26—29. Circa hoc tempus cœpit oppugnatio Vardbergensis.
1565, oct. 20. Pugna ad Svarterå.
1566, jun. 21. Hora 8 ante meridie*m* min[uti] 30 F[ratris] D[omini] J[ohannis].
1566, okt. 15. Svartesiœ Hora 8 minuti 30.
1567, jan. 28 (Hela anteckningen utstruken) Nycopiæ 9 Hora a meridiæ.
1567, maj 19. Quinta ♀☍ itineru*m* terræ.
1567, maj 23. I*n*imicorum △ ☉.
1567, maj, 24. Nicolaus Sturæ.
1567, juli 13. Sponsalia nostra.
1568, jan. 9. Iter nostru*m* contra hostes.
1568, jan. 28. Nycopiæ 9 Hora a meridiæ.
1568, mars 6. Advenit Uxor ad Croneberg.
1568, juli 4. Nuptiæ nostræ.
1568, juli 20. Rebellio.
1568, sept. 29. Captivitas sive defectio.
1568, okt. 16. Jurgium D[omini] F[ratris].
1568, nov. 29. Longus Fridericus.
1568, dec. 3. Consio Reginæ.
1568, dec. 26. Liberi redditi iuniores.
1569, febr. 20. D[ominus] F[rater] ad Populum.
1569, febr. 23. Comes Petrus in Sacello.
1569, mars 1. I: scri[psi] eller scri[ptum].
1569, mars 20. Fri:
1569, mars 23. I*n*opi*a* & ieiu*nium*.
1569, mars 28. Vigiliæ.
1569, april 1. Ferrum & vigiliæ.
1569, april 3. Spolia co*m*mentariorum.

Maius — Epilogismus calc… gitudi…

1567 Dies	☉ ♉ gr.	☉ sc.	☽ ♒ gr.	☽ sc.	♄ ♍ gr. (S.)	♄ sc. (D.)
Phil.& Iaco. 1	19	38	21 ♓	36	6	57
2	20	36	4	8	6	57
Inuen. Cru. 3	21	34	16	39	6 Di	57
E ✝ 4	22	31	29 ♈	0	6	57
5	23	29	11	39	6	57
6	24	27	24 ♉	49	6	57
7	25	25	8	3	6	58
8	26	23	21 ♊	40	6	58
9	27	21	5	34	6	59
10	28	18	19 ♋	44	7	0
E 11	29 ♊	16	4	10	7	2
12	0	14	19 ♌	0	7	3
13	1	12	3	49	7	4
14	2	9	18 ♍	39	7	6
Sophiæ 15	3	7	2	6	7	8
16	4	5	16 ♎	22	7	9
17	5	2	0	50	7	11
E 18	6	0	13	44	7	13
19	6	57	27 ♏	8	7	14
20	7	55	10	0	7	16
21	8	52	22 ♐	34	7	18
Helenæ re. 22	9	50	5	56	7	21
23	10	47	17	14	7	23
24	11	45	29 ♑	29	7	25
E 25	12	42	11	19	7	28
26	13	40	23 ♒	18	7	31
27	14	37	4	51	7	34
28	15	35	16	40	7	37

♀ Quinta ☌ [illegible] terra
♄
☊ ☌ ♄
inimicorum △ ☉
Nicolaus [illegible]

Vänstra margen för maj 1567.

1569, april 6—8. Gos[1] Man*us*. Nobilium vigiliæ & consio. Cibus miscus crepus ac ignis.
1569, april 10. Sacrame*n*tum altaris negatum.
1569, april 12. Siccarius.
1569, april 14. Secundo negatu*m* sacrame*n*tum.
1569, april 17. Promisio Ponti de liberatione integra a D[omino] F[ratre] et S B.
1569, april 20. Fenestre.
1569, april 21. Fætores.
1569, april 22. Liberi abrepti.
1559, april 25. Fætores.
1569, april 26. Propositio.
1569, april 27. De . . .
1569, maj 1. Surditas.
1569, maj 5. Sanitas.
1569, maj 6. Fames.
1569, maj 22. D[ominus] F[rater] clam*a*t.
1569, maj 23. Dolores stomachi & capitis.
1569, maj 25. Nautæ.
1569, juni 1. Fames.
1569, juni 6. C[arolus] De Cor[onation]æ Joh[annis].
1569, juli 10. Coronatio Johannis.
1569, aug. 3. Johannes rediit.
1569, aug. 21. Promissum S.
1569, aug. 22. De Rest[ituti]o[ne].
1569, aug. 31. Johannes abiit.
1569, sept. 1. Ieiunium.
1569, sept. 4. Uxor dolose suffurata.
1569, sept. 19. Humerus.
1569, okt. 9. Brachiu*m*.
1570, jan. 1. Brachium consolidatum in osse.
1570, jan. 24. Holmiæ Hora 5 ante meridiem.
1570, febr. 1. Rediit Johannes.
1570, febr. 4. Visitávi uxorem.
1570, febr. 11. Redierunt liberi iuniores.
1570, febr. 20. Uxor Redijt.
1570, mars 14. Dux Mag*nus* et dux Car[olus].
1570, maj 1. Locut*us* su*m* cu*m* sororib*us*.
1570, maj 9. Negata est liberatio ulla a J B nomine. D[omini] F[ratris].
1570, maj 11. Balneu*m*.

1570, maj 21. Tibiæ ulcus.
1570, maj 22. Abierunt Naves.
1570, juni 1. Tesaurarium.
1570, juni 16. Milites adve*n*[iun]t.
1570. juni 19. Incendium.
1570, juni 28. Discessit Joha[nnes].
1570, juli 9. Iter nostru*m*.
1570, juli 10. Tra*n*sivimus mare.
1570, juli 11. Tasce Hampn.
1570, juli 14. Corpo Strœm.
1570, juli 15. Pervenim*u*s Abogiam.
1570, aug. 21. Ancilla Finnonica.
1570, aug. 26. Carcer crudelior.
1570, dec. 1. Sanguinis excreatio.
1570, dec. 3 och 4. Ostrogoti abierunt.
1571, febr. 12. Nullus honor mecum.
1571, febr. 20. Deus tibi necem (?) adimat.
1571, febr. 23. Diabolus te habeat dixit.
1571, mars 1. Bene fuit quod perdivi (?) brachiu*m* dixit.
1571, mars 4. Homicida et proditor appellatus.
1571, mars 6. Diabolus habeat me cu*m* amore (?)
1571, mars 7. Ego dicor mendax.
1571, mars 14. Destructa Vasa.
1571, mars 18 o. f. Cor Deus tibi cu*m* . . . proditor mendax homicida (?)
1571, april 12. Morbus . Imprecatio.
1571, april 13 och 14. Diabolus acipiat priapu*m* tuum.
1571, maj 23. Diabolus ost[endit] E . . .(?)
1571, maj 24. Deus tibi . . .
1571, maj 26. Balneu*m*.
1571, juni 6. Imprecationes.
1571, juni 9. Ett pekfinger utritadt med ring på.
1571, juni 13 och14. Vasavapnet afritadt.
1571, juni 18. Uxoris Beneficiæ.
1571, juni 27. Pueri.
1571, juli 22. Sigridis & Henricus exierunt.
1571, aug. 3. G. F.
1571, aug. 5. Discessimus ab Abogia.
1571, aug. mellan 10 och 11. Pervenimus ad Castelholm.
1571, aug. 30. Carcer obscurior redditus.
1571, sept. 3. Inclusus ab Uxore.

Syzygiæ Planetarum mutuæ.

☿ Occid.	
□ 14	
△ 3	□ ♃ ☉ ✱ ♀ ☿
☍ 18	☽ perig.
	△ ♄ ☉ ☽ ☊
	△ ♃ ☿
△ 11	
□ 23	□ ♄ ☿
✱ 16	
	☽ apog.
☌ 7	☽ ☋
✱ 13	□ ♃ ♂

Högra margen för juni 1571.

1571, sept. 21. Nebulo.
1571, okt. 13. Balneum.
1571, okt. 14. Sanitas.
1571, okt. 30. Gostavus Bon*n*e.
1571, nov. 12. iter.
1571, nov. 22. Doli & vis cum . . .
1571, nov. 27—29. via Holm[iæ].
1571, dec. 1 eller 2. Gripsholm.
1571, dec. 4. D[ominus] C[arolus].
1571, dec. 6. C[arolus] F[rater].
1571, dec. 28. Quintan juladagg.

8		
9		✱
10		
11		□
12		
13		△
14		
15		
16		
17		
18	☍	21
19		

Högra inre margen för december 1572.
Kung Erik befinner sig på Gripsholm då han afritar denna kyrka. Är det kyrkan i Mariefred?

1572, jan. 6. Cantor profect . . .
1572, jan. 20. Uxor a . . . atu*m* misit.
1572, jan. 24—26. Cantor . . .
1572, jan. 31. Cantor . . .
1572, febr. He[n]r[i]k.
1572, nov. 1. Arnoldus hora 5 antæ.
1572, dec. 17. Ursula.
1573, febr, 26. En figur, som ser ut som en uppslagen bok.
1573, mars 3. Captivitas pejor.
1573, mars 7. Gostav.
1573, mars 14. Uxor.
1573, mars 23. Uxor.
1573, april 1. Cicatrix capitis.

1573, april 15. Verbera.
1573, april 18. Uxor.
1573, april 19. Uxor.
1573, april 20. Uxor.
1573, april 30. Uxor.
1573, jun. 1. Abhorsus O.
1573, jun. 4. Nutrix amissa.
1573, jun. 7. Gostavus.
1573, jun. 13. Discessimus a Gripshol*m*.
1573, jun. 14. Uxor victrix(?). Pervenimus Arosiam.
1573, jun. 15. Tesaurarior(?) Uxor . . . Carcer tertius.
1573, jun. 16. Crastinum sinistram partum(?)
1573, jun. 22. Verbera.
1573, jun. 26 och 27. Uxor . . . vi Abrepta.
1573, jun. 28. Tumultus nocturn*us*.
1573, juli 23. Pulvis.
1573, okt. 18. Menses.
1573, nov. 2. Perverse.
1573, nov. 3. Ab hoc.
1573, nov. 4. Mats.
1573, nov. 6. Gostavus.
1573, nov. 11. Articuli scripti.
1573, nov. 12. Henric.
1573, nov. 19. Henricus.
1573, nov. 26. Crassus.
1573, nov. 28. Articuli scripti.
1573, dec. 27—30 . . .
1574, jan. 7. Verba.
1574, jan. 8. Mutatio carceris.
1574, jan. 9. Uxori sriptum.
1574, jan. 12. Sermo.
1574, febr. 15—18. Præsterne och Anders Målere 410,000 } på Arcie
110,000 } biskop.
520,000
1574, febr. 17. Adulterium.
1574, mars 4. Preces pro Regina & 3 filiis.
1574, mars 6. Karin.
1574, april 6. Promissio Stabilis.
1574, maj 17. Colloquiu*m* Wilardi.
1574, jun. 16. Clas Bielke.
1574, juli 11. Hora 5. . .

Iunius Epilogismus calculi diurnu
gitudinis,tum

					S.	D.	M.	D.
1573	☉		☽		♄		♃	
Dies	♊		♋		♏		♉	
	gr.	sc.	gr.	sc.	gr.	sc.	gr.	sc.
Nicomedis 1	19	54	10	36	22	22	21	34
2	20	52	23	51	22	18	21	47
Erasmi 3	21	49	6 ♌	39	22	14	22	0
4	22	46	19	18	22	10	22	14
5	23	44	1 ♍	10	22	6	22	27
6	24	41	13	27	22	2	22	40
D 7	25	39	25 ♎	41	21	58	22	53
8	26	36	7	45	21	54	23	6
9	27	33	19 ♏	53	21	51	23	19
10	28	31	2	3	21	48	23	32
Barnabæ 11	29 ♋	28	14	15	21	45	23	45
12	0	25	26	35	21	42	23	58
13	1	22	9 ♐	1	21	39	24	11
D 14	2	19	21	37	21	36	24	24
15	3	16	4 ♑	32	21	33	24	37
16	4	13	17	45	21	30	24	50
17	5	11	1 ♒	14	21	27	25	3
18	6	8	14	50	21	24	25	15
Geruasij 19	7	5	28 ♓	52	21	21	25	27
20	8	3	13	6	21	18	25	40
D 21	9	0	27 ♈	32	21	15	25	52
22	9	57	12	0	21	13	26	4
23	10	55	26 ♉	33	21	11	26	16
Ioan.Bapt. 24	11	52	10	54	21	9	26	28
25	12	49	25 ♊	4	21	7	26	40
Io. & Pau. 26	13	46	8	56	21	5	26	51
27	14	44	22 ♋	31	21	3	27	2
D 28	15	41	5	50	21	1	27	14
Pet. & Pau. 29	16	38	18 ♌	51	20	59	27	25
30	17	36	1	39	20	58	27	37
Latitudo Planetarum ad diem Mensis				1	2	53	1	2
				11	2	51	1	2
				21	2	47	1	3

Vänstra margen för juni 1573.
Anteckningar med kol och vatten.

1574, okt. 16. Die Arosiam.
1574, okt. 22. Örby.
1575, jan. 13—14. Collum fractum in cartila . . .
1575, febr. 20. Samting.
1575, maj 7. Regina Holmia*m* . . .

Öfversättning af Kung Eriks anteckningar i Stadii Euphemirides, samt noter till dessa.

1559, Jan. 1. *Strax före soluppgången i Kalmar.* Då boken som vi sett är tryckt 1560, måste kung *Erik* antecknat detta ur minnet. Och det var också en händelse att minnas. Enligt ett af kung *Erik* uträknadt och egenhändigt nerskrifvet horoskop (Rålamb. saml. i Kungl. Biblioteket 4° nr 91) föddes nämligen den dagen kl. 7 f. m. hans äldsta dotter, med den sköna *Agda Persdotter*, *Virginea.* I det följande skola vi se att liknande anteckningar som ofvanstående finnas sammanlagdt på åtta tällen och den förmodan ligger nära att sju af dem ange födelsedagarna för kung *Eriks* samtliga barn, de oäkta och de äkta. Om tre vet man det af andra vittnesbörd alldeles säkert och formuleringen är öfverallt densamma i stort sedt. Den tiden spelade himlakropparnas ställning vid födelsetimmen en ofantlig roll. När kung *Erik* föddes lär enligt en berättelse (återgifven af i Svenska Småsaker II och senast i Troels Lunds Dagligt Liv) konung *Gustafs* lifmedikus infunnit sig och när han fick höra att barnet ännu icke hade kommit till världen, bedt hoffolket och alla närvarande att falla på knä och förena sig med honom i bön till Gud om att barnet icke måtte födas i den timmen, ty på himlen vore onda tecken, och barnet, om det föddes just nu, skulle bli ett sorgens barn för hela Sverige. Medan han ännu talade, kom *Erik XIV* till världen. — Det må tillåtas mig att i detta sammanhang påminna om en annan tradition. Tegel (Konung Erik den XIV:s historia) nämner att kung *Erik* var född »Luciæ natt, då 9 var slagit, år efter Christi börd 1533, och som Han kom af moderlifwet, gret Han bitterligen och hade blod uti både sine händer, däröfver Hans Moder . . . blef högt bedröfwad, och af sorg och harm sade: »Jag befrucktar, at han blifwer en omild och blodgirig herre». Denna tradition upptecknad i början på 1600-talet är mycket nyktrare än den förra, men jämförd med denna visar

den hvilken vikt man i alla fall under 1500-talet ansåg omständigheterna vid ett barns födelse ha för barnets framtid. Att kung *Erik* trodde på stjärnornas inflytande, därom bära flera horoskop bland hvilka 3 för hans barn vittne.

Kyrkoherden H. Söderstéen, hvilken omsorgsfullt studerat kung *Eriks* döttrars ättlingar, har välvilligt ställt följande anteckning till utgifvarens disposition: *Virginia*, som först lär varit trolofvad med en af grefve *Svante Stures* söner och år 1566 erbjöds som gemål åt Storfursten *Iwan Iwanowitsch*, blef omsider 1586 gift med landshöfdingen i Kronobergs län *Håkan Knutsson Hand* till Hagelsrum och Attorp, död 1633. År 1585 hade hon af sin farbror, Johan III, erhållit åtskilliga gårdar i Västergötland, hvartill sedermera år 1589 hertig *Karl* lade några lägenheter i Vassbo härad. Af hennes barn erhöllo sönerna *Erik* och *Arvid Hand* år 1621 af konung *Gustaf Adolf* i donation Olshammars gods i Hammars socken i Nerike hvilket då omfattade 50 hela hemman. Efter deras död öfvergick godset till deras brorsdotter *Virginia Johansdotter Hand*, gift med öfverste *Nils Lilljehöök* till Gällared och Tiraholm, död 1662, (adl. ätten Lilljehöök af Fårdala). Namnet *Virginia* går igen bland ättlingarna flera gånger: *Virginia Christina Lilljehöök af Fårdala*, död 1792, gift med Kapten *Carl von Mentzer* och deras dotterdotter *Juliana Virginia Björnberg*, gift 1830 med hofpredikanten *Johan Gabriel Beijer*. *Virginias* dotter *Katharina Hand* blef gift med Landshöfdingen i Elfsborgs län *Johan Henriksson Reuter af Skälboö*. Äfven bland deras talrika släkt återkommer namnet Virginia i ätterna *Spens*, *Kruse*, *Gyllenborg*, *Swab*, *Hildebrand* ända fram i 1800-talet. Ännu en dotter till *Virginia Eriksdotter* efterlämnade talrika ättlingar, nämligen *Elisabet Hand*, född 1598, död 1651, gift med Öfverstelöjtnanten *Per Joensson Gyllensvärd*, stamfader för denna stora ätt. Den tyckes aldrig hafva återupplifvat stammodrens namn.

1560, jun. 13 och 14. *I Stockholm nattetid mellan den 13 och 14.* Om denna anteckning jämför föregående not samt noten under 1563, jan. 28. Jag antar att det är födelsedagen för kung Eriks andra dotter med *Agda Persdotter*, *Constantia*. Kyrkoherden Söderstéen (jämför ofvan) skrifver om henne: *Constantia* uppnådde hög ålder. Änka

efter Hertig *Karls* kammarjunkare *Henrik Frankelin* lefde hon ännu 1645 på sin gård Bocksjö i Undenäs socken i Västergötland, hvilken hon erhöll af hertig *Karl* år 1595. Från henne härstamma inom adeln hufvudsakligen friherrliga ätten *Koskull* och dessutom en stor mängd ofrälse släkter synnerligen i Västergötland och Nerike. Sondottern *Constantia Frankelin*, död 1676, gift med öfverstelöjtnanten *Jakob Lenck* född 1578, död 1641. Af deras sons ryttmästaren *Jakob Lencks* barn med *Maria Hård af Thorestorp* blef dottern *Märta Lenck*, född 1655, död 1730 gift med kyrkoherden *Håkan Undenius* i Undenäs. Från dem härstamma en mängd stora släkter i och omkring Askersund: *Haij*, *Ljunggren*, *Wijkström* m. fl., bland hvilka namnet *Constantia* ännu påminner om härstamningen från konungadottern.

1560, sept. 29. *Konung Gustaf min herr fader är död.* Bläckstrecket är tydligen draget nerifrån och stannar vid den 29, men det synes en rispa som fortsättning. Den stannar ej förr än där 28 står.

1560, nov. 22. *Cecilia, Margaretas dotter, grefvens af Frisland, i Stockholm kl. 7 e. m.* Alluderar icke på någon känd händelse.

1561, jun. 29. *Erik XIV:s kröning.*

1563, aug. 24—26. *Vid den tiden företogs afresan till Halmstad.* (Står i andra margen.)

1563, nov. 7. *Återvände jag från Halmstad.*

1564, jan. 4. *Klockan 6 f. m. i Söderköping.* Enligt ett horoskop i ofvan under 1559, jan. 1 anförda nativitetsbok föddes den dagen kl. 6,30 hans tredje dotter med *Agda Persdotter*, *Lucretia*. Efter all sannolikhet dog hon ogift.[1]

1564, maj. *Vid den tiden förliste skeppet Mars.* (Står i andra margen.) Se därom Tegel sid. 122 o. f.

1564, sept. 3. *Rotnebys intagande.*

1565, aug. 26—29. *Vid den tiden började belägringen af Varberg.* (I andra margen.)

1565, okt. 20. *Slaget vid Svartå.*

1566, juni 21. *Klockan 8,30 före middagen min herr broder Johans* [barn]. Det är *Sigismunds* födelsedag, eljest anses den infallit den 20 juni.

1566, okt. 15. *I Svartsjö klockan 8 och 30.* Att denna dag är *Sigrids* födelsedag kan styrkas genom tvenne anteckningar

[1] Jfr ock noten under 1574 mars 4.

af kung *Erik*. Dels i hans dagbok (se denna), dels i ofvannämnda nativitetsbok, där han antecknat »hora 8 ante meridien minuti 30».

1567, jan. 28. *I Nyköping klockan 9 förmiddagen.* Anteckningen är utstruken. Som alldeles samma anteckning står för samma dag och månad följande år, är det tydligt att här förelegat ett misstag af kung *Erik*. En förklaring hvarför ges under 1568, jan. 28.

1567, maj 19. Astrologisk anteckning.

1567, maj 23. Det är dagen före Sturemorden. Kung *Erik* har tydligen räknat ut att stjärnorna visa en för hans fiender fördelaktig ställning.

1567, maj 24. Sturemorden. *Nils Stures* namn har han antecknat.

1567, juli 13. *Vårt giftermål.* Hittills har man endast gissningsvis förlagt det hemliga giftermålet med *Karin Månsdotter* till sommaren detta år.

1568, jan. 9. *Vår marsch mot fienden.*

1568, jan 28. *I Nyköping klockan 9 före middagen.* Det är helt visst födelsetimmen för kung *Eriks* äldste son, som här angifves. Att denne föddes ungefär vid den tiden, visste man förut, han omnämnes i ett bref från den 2 februari. Stiliseringen af anteckningen bör jämföras med föregående vid liknande tillfällen. Det är tydligt att just denna timmen händt något af alldeles särskild betydelse. Här lägga vi nämligen märke till att kung *Erik* mot vanan med streck särskildt markerat de tvenne tal, som följa efter månadsdagen (se anordningen sid. 123). Vi veta ju hvilken betydelse dylika tal hade för astrologer. Samma anteckning står för samma datum för året förut, dock utstruken. Det ser ut som kung *Erik*, som då icke fanns i Nyköping, vid underrättelsen om sonens födelse, i sin ifver att anteckna den glada underrättelsen och undersöka de ödesdigra talen, slagit upp orätt år. Äfven där äro nämligen de tvenne talen understrukna. Jämför ock anmärkningen under 1570 den 24 januari. I Personhistorisk Tidskrift för 1903 sid. 149 har friherre Karl K:son Leijonhufvud gifvit offentlighet åt en uppgift hämtad ur en relation om *Gustaf Erikson*, att dennes födelsedag inföll den 28 januari 1568 i Nyköping. Detta stämmer med mitt antagande om dagen. Men var det verkligen *Gustaf* som då föddes? Det är den gängse meningen.

Förklara då att kung *Erik* själf, när han uppräknar sina barn, börjar med *Henrik*. Och detta icke *en* utan *sju* gånger. Alltid samma ordning: *Henrik*, *Gustaf*, *Arnold*, *Sigrid*, *Virginea*, *Constantia* och *Lucretia*, alltså de äkta sönerna först, den äkta dottern sedan, sist de oäkta döttrarna efter åldern. Detta har Ahlqvist icke sett när han skref sina böcker om kung *Erik*, ty han hade icke närmare studerat Sabelleci Opera, i hvilken tre gånger ofvannämnda uppräkning förekommer. Och så ha med de nyupptäckta anteckningarna fyra nya namnlängder kommit till, hvilka alla visa alldeles samma ordning mellan barnen.

Är det endast en fix idé? Hvarpå grundar sig egentligen antagandet att *Gustaf* skulle vara äldst bland kung *Eriks* söner och född 1568?

I ett koncept (odateradt men före den 10 januari 1568) till förlikningskontrakt mellan kung *Erik* och hertig *Johan* kallas sonen uttryckligen *Gustaf*. Detta koncept är skrifvet ett par veckor innan gossen föddes. Man tog af lätt begripliga skäl för gifvet, att barnet om det blef en gosse skulle få namn efter sin farfar. När denne var afliden, skulle ju sonsonen efter gammal sed få dennes namn. (Man lägge märke till att den slutgiltiga redaktionen af förlikningskontraktet dateradt den 10 januari icke namngifver gossen.)

Vidare: en af Ahlqvist icke nämnd förlikningshandling mellan bröderna, daterad den 1 mars 1568 kallas också sonen uttryckligen *Gustaf*. Handlingen finnes icke i Riksregistraturet. Det är väl efter en afskrift som Stiernman aftryckt den i sina Riksdagsbeslut (i bihanget). Den är sålunda icke mycket att bygga på, afskrifvaren kan ha lagt till namnet. Dessutom skall dopakten icke ägt rum förr än den 9 juni. Således var gossen icke döpt den första mars. Kung *Erik* kan ha ändrat sig och gifvit sin äldste son namnet *Henrik*. Vi ha redan sett hur stolt han var öfver sin saxiska härkomst på mödernet och i hans genealogi ha vi lagt märke till just namnet *Henrik*.

När kung *Erik* själf uppräknar sina barn sätter han som vi sett *Henrik* främst i sju fall, men *en* gång står *Gustaf* främst. Och detta i hans kända *articuli*, en mera officiell skrifvelse, daterad den första december 1573. *En* gång kan vara skriffel, men *sju* gånger. Man kunde ju också tänka sig att kung Erik af lättförklarliga skäl misstrodde sina bröders försäkringar att erkänna barnen som legitima i trots af att *Karin Månsdotter* ännu icke var krönt drottning och icke ens firat sitt högtidliga bröllop. De

skulle en gång, tänkte han kanske, icke vilja erkänna den 1568 i januari födde gossens legitimitet. Men hvad kunde i detta afseende anföras mot den gosse som föddes 1570 den 24 januari, då ju modern vid den tiden för länge sedan hade blifvit krönt drottning och firat sitt bröllop? Har kung *Erik* med tanke på detta i sin skrifvelse af den första december 1573 satt andre sonen främst? Namnet *Gustaf* måste ju verka suggererande som en påminnelse om gamle kung *Gustaf*. Har han velat spara detta namn till dess hans maka som drottning födde honom en son?

De sju gånger upprepade utsagorna om barnens inbördes ordning kan icke få sin förklaring genom antagandet att *Gustaf* föddes 1568, men, att *Henrik* var född före honom. Vi veta af tvenne samstämmiga anteckningar af kung *Erik* att hans dotter med *Karin Månsdotter Sigrid* föddes 1566 den 15 oktober. Mellan den tiden och 1568 i januari äro endast 14 månader och kan sålunda icke ytterligare något barn kommit till under tiden. Vid *Sigrids* födelse var *Karin Månsdotter* knappt 16 år (född antingen 1556 den 6 november eller samma år den 6 oktober). Att *Henrik* skulle vara född före *Sigrid*, har sedan Ahlqvist påpekat dessa data icke längre ansetts möjligt. I januari 1568 föddes sålunda kung *Eriks* äldste son. Detta stämmer också med en handling i Vatikanen som Biaudet i Arkisto 20 anför, att vid tiden för kung *Eriks* fängslande eller i september 1568 endast funnos två barn med *Karin Månsdotter*.

Tegel kallar den gosse som föddes 1568 för *Gustaf*. Men Tegel skref ett 40-tal år efteråt och den ende af bröderna som uppnådde mogen ålder var *Gustaf*, och en förväxling mellan bröderna lätt förklarlig. Det finns äfven en annan uppgift, som går igen i gamla släktböcker, nämligen att *Henrik* skulle vara född före *Sigrid*. Vi ha redan sett att detta icke kan vara möjligt. Men det kunde hända att traditionen afser egentligen icke så mycket att *Henrik* var äldre än *Sigrid*, utan att han var äldst bland bröderna. Nic. Rittershusius, en tysk professor, grundlig och i allmänhet väl underrättad, har äfven behandlat Wasaättens genealogi i ett stort arbete, som i flera upplagor utkom i midten på 1600-talet. (I förbigående sagdt äro delar af arbetet tillägnade *Per Brahe* d. y., hvilkens genealogi han bland andra högförnäma europeiska ätter upptar efter svenska för öfrigt grumliga källor.) I sin genealogi öfver Wasaätten uppräknade *Rittershusius* kung

Eriks barn i ofvannämnda ordning, ehuru han endast känner till tre och kallar början de med Sigrid den mellersta *Christophorus*. Om den yngste *Gustaf* säger han dessutom att denne varit förlofvad med en dotter till storfursten *Boris Feodorowitsch*, en uppgift som påträffas på sina håll.

Jag har därmed endast velat framhålla, att det förhandenvarande materialet icke lämnar något säkert svar på frågan hvem som var äldst bland kung *Eriks* söner.

Däremot få vi genom de nyupptäckta anteckningarna säkra födelsedata för kung *Eriks* samtliga sju barn, de äkta såväl som de oäkta, ehuru ordningen mellan två af dem som nämndt ej låter bestämmas. Förut hade vi endast tre säkra data och två ungefärliga. Om två ha icke ens gissningar kunnat framställas.

De oäkta barnen, med *Agda Persdotter* äro:

Virginea, född 1559, januari 1.

Constantia, född 1560, juni 13—14.

Lucretia, född 1564, januari 4.

Barnen med *Karin Månsdotter:*

Sigrid, född 1566, oktober 15.

Gustaf eller *Henrik*, född 1568, januari 28.

Gustaf eller *Henrik*, född 1570, januari 24.

Arnold, född 1572, november 1.

1568, mars 6. *Min hustru kom till Kroneborg.*

1568, juli 4. *Vårt bröllop.* Bröllopet firades under stora högtidligheter, om hvilka vi nyligen fått nya detaljer (Personh. Tidskrift 1911, sid. 239 o. f.).

1568, juli 20. *Resning.* Hertigarne *Johan* och *Karl* höjde upprorsfanan den 12 juli. Det dröjde innan budet nådde kung *Erik*.

1568, sept. 29. *Fångenskap eller brist.* Öfversättningen icke säker. Är meningen: antingen gifva sig fången eller dö af svält.

1568, okt. 16. *Träta med min herr broder.* Denna träta med hertig *Johan* omnämner kung *Erik* i bref två dagar därefter. (Jämför Ahlqvist, Erik XIV sid. 34.) (Anteckningen står i andra margen.)

1568, nov. 29. *Långe Fredrik.*

1568, dec. 3. *Möte med drottningen.* För så vidt ordet bör tolkas som contio.

1568, dec. 26. *De yngsta barnen ha återvändt.* Menas nog de båda barnen med *Karin Månsdotter.* Vid den tiden fingo de kungliga barnen endast någon gång besöka sin fader.

1569, febr. 20. *Min herr broder till folket.*

1569, febr. 23. *Grefve Per [Brahe] i kapellet.*

1569, mars 1. *Skrifvelse till Johan.* Om denna se Ahlqvist Erik XIV sid. 45 och Acta Litæraria Sueciæ 1721 s. 149—151.

1569, mars 23. . . . *och hunger.*

1569, mars. 28. *Vakten.*

1569, april 1. *Järnbojor och vakt.*

1569, april 3. *Anteckningsböckernas borttagande.* Är det sina dagböcker kung *Erik* menar? Man vet att han förde sådana och endast två, de från 1566 och 1567, ofvan i sin helhet utgifna, finnas kvar.

1569, april 6—8. *Gustafs händer? Adliga väktare och mötet med dem.* För så vidt man antar att kung *Eriks* son som föddes 1568 var *Gustaf*, kan denne här åsyftas. Men lika väl någon annan med namnet, en dräng exempelvis.

1569, april 10. *Man vägrar mig att begå sakramentet.* År 1569 den 2 juli skrifver kung *Erik* till »Ärlig trofast och godh doch obekend wänn» (aftryckt efter Ahlqvist Erik XIV sid. 47; brefvet i Palmsk. Ups. VI s. 659) »Gud den allsmäktigaste vet, att jag varder öfvermåttan hårdeligen och illa trakterad. Jag måste lida både hunger och törst; när dem lyster, gå naken och blott, hvar man till spott, både vinter och sommar. Hela vintern hafver jag lidit sådan frost, medan fönstren hafva varit alla sönder och vedbrand hafver varit mig förnekad, att jag hafver måst bränna upp panelen i stugan och ändå legat full med rimfrost om munnen, frusen så godt som hvar natt. När sommaren är kommen, hafva de murat alla fönstren igen, icke unnandes mig till godo att se ut utan utaf ett obekvämligt rum. Sådant kalkdam och annan oren lukt hafver jag måst lida, att en människa må grufva sig vid och förundra, huru jag någon tid hafver kunnat lefva. De hafva öfverfallit mig med hugg och slag, beväpnade emot mig, blott och fången . . . De ha ryckt mig skägget utaf munnen, rifvit och slitit mina barn från mig utur mina ögon. Utaf sådant allt är jag blifven sjuklig, svag, så att jag hafver kastat upp intill blodspyor, stundom

varit döf, stundom halt af rosen och njurvärk. Om jag då hafver begärt någon läkare eller läkedom, så hafver ingen människa tort besöka eller trösta mig; hvilken icke hafver velat bannas eller låta illa hafver icke fått komma hit. Mig förtryter intet mera, än att de hafva esomoftast förnekat mig Guds ord och sakramentens bruk och röfvat ifrån mig mina bästa evangeliska böcker. In summa, kunde de fördärfva mig både till kropp och själ, de gjorde det gärna, dock hafver Gud allsmäktig igenom sin gudomliga barmhertighet ännu uppehållit mig.» Ett annat bref af liknande innehåll slutar han sålunda: »Jag tror, hade icke min fru moder drottningen, härtig *Karl* och härtig *Magnus* bedit för mig, mig hade länge sedan skett såsom konung *Birgers* bröder skedde och ännu något värre.»

Ahlqvist som anför bägge brefven påstår att dessa innehålla öfverdrifter, och han torde ha rätt. Kung *Erik* hvarken svalt och gick naken. Räkningarna för mat och fina viner gingo till betydande belopp, och hvad kläder beträffar, lär kung Erik alltid varit mycket noga och grannt klädd. Skämtsamt skrifver också därom *Ture Bielke*, den kunglige fångvaktaren på Åbo slott 1570 den första augusti: »Käre här *Hoghenskeel* och här *Johan Bielke*, jagh schreff senest medh thet skep Rödhe hundhen edher gode män bådhe ett breff till om någre partzeles till thenne *papegoies* förwahringh före nöden ähr». (Ahlqvist Erik XIV sid. 60.)

1569, april 12. *Lönnmördare.* Här åsyftas nog icke en känd historia om en fångvaktares beteende mot kungen. Därom antecknar kung *Erik* i det följande ett och annat.

1569, april 14. *Åter vägrar man mig att begå sakramentet.* Jfr noten under 1569, april 10.

1569, april 17. *Pontus de la Gardie lofvar mig befrielse från min herr broder och S B.*

1569, april 20. *Fönstren.* Jfr noten 1569, april 10.

1569, april 21. *Stank.* Jfr noten under 1569, april 10.

1569, april 22. *Barnen tagas ifrån mig.* Dito.

1569, april 25. *Stank.* Dito.

1569, april 26. *Ett förslag.*

1569, maj 1. *Döfhet.* Jfr noten under 1569, april 10.

1569, maj 5. *Hälsa.*

1569, maj 6. *Hunger.* Jfr noten under 1569, april 10.

1569, maj 22. *Min herr broder ropar.*
1569, maj 23. *Plågor i magen och hufvudet.* Jfr noten under 1569, april 10.
1569, maj 25. *Sjömännen.*
1569, juni 1. *Hunger.*
1569, juni 6. *Karl om Johans kröning.*
1569, juli 10. *Johans kröning.*
1569, aug. 3. *Johan återvänder.*
1569, aug. 21. *Löften.*
1569, aug. 22. *Om återinsättandet.*
1569, aug. 31. *Johan ger sig i väg.*
1569, sept. 1. *Fasta.*
1569, sept. 4. *Min maka tog något från mig af illvilja.*
1569, sept. 19. *Axeln.* Det är väl den kända historien hur *Olof Gustafsson* (*Stenbock*) sårade kung *Erik*, om af nödvärn är ej kändt. Jfr noten under 1569, april 10.
1569, okt. 9. *Armen.* Jfr föregående.
1570, jan. 1. *Benpipan i armen läkt.*
1570, jan. 24. *I Stockholm kl. 5 förmiddagen.* Därmed anges helt visst *Eriks* andra sons födelsedag. Märklig var dagen, då 3 siffror blifvit märkta, jfr därom anmärkningen under 1568 jan. 28. Enligt den vanliga versionen skulle denne vara född omkring en vecka senare.
1570, febr. 1. *Johan återvände.*
1570, febr. 4. *Jag besökte min maka.*
1570, febr. 11. *De små barnen komma åter.*
1570, febr. 20. *Min maka kom åter.*
1570, mars 4. *Välgärningar från broderns sida.*
1570, mars 14. *Hertig Magnus och hertig Karl.*
1570, maj 1. *Jag har fått tala med systrarna.*
1570, maj 9. *Befrielse helt afslagen af Johan Bielke* (?) *i min herr broders namn.*
1570, maj 11. *Badstuga.*
1570, maj 21. *Såret i armen.* Jfr. ofvan 1569 sept. 19, okt. 9 och 1570, jan. 1.
1570, maj 23. *Skeppen segla bort.*
1570, juni 1. *Skattkammaren.*
1570, juni 16. *Trupper ha inryckt.*
1570, juni 19. *Eldsvåda.* Ordet är understruket.
1570, juni 28. *Johan har afrest.*
1570, juli 9. *Vår resa.*

1570, juli 10. *Vi seglade öfver hafvet.*

1570, juli 11. *Taskhamn.* Angående detta namn har arkivarien Reinh. Hausen i Helsingfors välvilligt lämnat följande upplysning: Namnet Taskhamn såsom ankarplats är numera helt och hållet utdödt i trakten; finnes ej heller upptaget på någon karta eller något sjökort. Det fortlefver (eller fortlefde, då jag sökte efter platsen [på 1860-talet]) blott uti en sydprick, kallad »*Taskhamnspricken*» och belägen i farleden (här Ämbarsund) nordan om »Öjen» nära utgången till Delet. Platsen omnämnes i Gyllenii dagbok (Helsingfors 1882) sid. 178.»

1570, juli 14. *Korpoström.* Ligger i Finska skärgården utanför Åbo.

1570, juli 15. *Vi kommo till Åbo.* Ett alldeles säkert datum för Åbo-fängelsets början har ej varit kändt.

1570, aug. 21. *En finsk tjänsteflicka.*

1570, aug. 26. *Ett ännu grymmare fängelse.*

1570, dec. 1. *Åderlåtning.*

1570, dec. 3 och 4. *Östgötarna afresa.*

1571, febr. 12. *Ingen ära följer mig.* Står i andra margen.

1571, febr. 20. *Gud må taga från dig . . .* I andra margen.

1571, febr. 23. *Må djäfvulen taga dig*(?) Här och i det följande kommer man ihåg kung *Eriks* uttryck att han efter Sturemorden icke kunde befatta sig med regeringsbestyren, emedan han hade så mycket med djäfvulen att disputera. (I andra margen).

1571, mars 1. *Det var väl att armen . . . sade han.* I andra margen. Jfr 1569 sept. 19, okt. 9; 1570, jan. 1.

1571, mars 4. *Mördare och bedragare kallas jag.* I andra margen.

1571, mars 6. *Djäfvulen må gärna taga mig.* I andra margen.

1571, mars 7. *Jag kallas lögnare.* I andra margen.

1571, mars 14. *Vasa är förstördt.* Här menas nog gården Vasa i Skepptuna härad i Uppland, hvilket gods på 1500-talet tillhörde kronan.

1571, mars 18 o. f. . . . *bedragare, lögnare, mördare.* I andra margen.

1571, april 12. *Sjukdom.* I andra margen: *Förbannelse.*

1571, maj 22. *Djäfvulen visar.* I andra margen.

1571, maj 24. *Må Gud befria dig från . . .* I andra margen.

1571, maj 26. *Badstuga.* I andra margen.

1571, juni 6. *Förbannelser.* I andra margen.

1571, juni 18. *Välgärningar från min makas sida.* I andra margen.

1571, juni 27. *Barnen.* I andra margen.

1571, juli 22. *Sigrid och Henrik ha begifvit sig bort.* I andra margen.

1571, aug. 5. *Afresan från Åbo.* Denna anteckning liksom följande står i inre margen på högra sidan.

1571, aug. mellan 10 och 11. *Ankomst till Kastelholm.*

1571, aug. 30. *Fängelset har gjorts mörkare.*

1571, sept. 3. *Afskild från min maka.*

1571, sept. 21. *Skurk.*

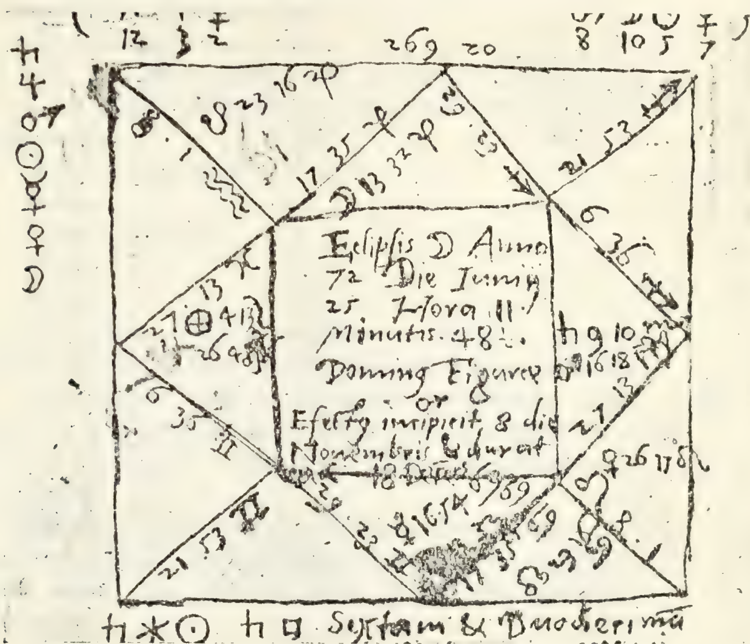
1571, nov. 12. *Resan.* Blef kung *Erik* underrättad om flyttningen från Kastelholm?

1571, nov. 27—29, *Genom Stockholm*, nämligen på väg till Gripsholm. De båda sista anteckningarna i inre margen på högra sidan.

1571, dec. 28. *Femte dag jul*, är egentligen fjärde dagen.

1572, nov. 1. Jag antar att denna dag är födelsedagen för kung *Eriks* tredje son *Arnold*. Och detta på följande grunder. 1571 års almanacka har på sista tomsidan ett horoskop: Anno 1572 för den 25 juni kl. 11 och 48½ minut; effekten skall inträffa mellan den 8 november och den 18 december. Det är något viktigt man väntar sig efter månförmörkelsen om 4 eller 5 månader. Antag att *Karin Månsdotter* talat om för kung *Erik* att barnet kändes i moderlifvet för första gången, det första säkra tecknet för hafvandeskap. Födelsen skall alltså efter detta tecken inträffa om 4 eller 5 månader. Genast antecknas timmen och minuten och uträknas ett horoskop. Nu står en åtta dagar före minimitiden, födelsestunden kan aldrig beräknas så exakt: *Arnold klockan 5 före* (resten utsuddad). Ahlqvist omtalar i sin bok om *Erik XIV*:s sista år att kung *Johan* varit nog grym att vilja skilja *Karin* från sin kungliga make, tydligen i afsikt att förebygga ytterligare tillökning i familjen, men återtagit sin befallning därom, när han fick höra »hvilka lägenheter nu med henne äro». Brefvet är från 1572 den 21 juni, 4 dagar innan kung *Erik* uträknade horoskopet. Vi skola nedan se att amman blir afskedad efter något mer än 7 månader. På grund af ett yttrande af kung *Erik* på Örbyhus i en latinsk afhandling i Sabellici Opera »att danskarna genom

skadliga drycker och skrämsel dödat drottning *Katarinas* foster i hennes lif», antar Ahlqvist (Erik XIV s. 73) att barnet var dödfödt. Men yttrandet är från en långt senare period, och det finnes intet som tvingar till antagandet att det skulle ha sammanhang med det, hvarom fångvaktaren nämnde den 21 juni.

Horoskop i Stadii Euphemerides, ritadt af konung Erik.

1572, dec. 17. Är det för djärft att påminna om föregående not och i *Ursula* se den amma för barnet *Arnold* som i juni nästa år blir afskedad?

1573, mars 3. *Värre fängelse.*

1573, mars 7. *Gustaf.*

1573, mars 14. *Min maka.*

1573, mars 23. *Min maka.*

1513, april 1. *En skråma i hufvudet.*

1573, april 15. *Gisselslag.*

1573, april 18. *Min maka.* Detta utrop upprepas tre gånger i samma månad.

1573, juni 1. En astrologisk anteckning.

1573, juni 4. *Amman afskedas.*

1573, juni 7. *Gustaf.*
1573, juni 13. *Afresan från Gripsholm.*
1573, juni 14. *Ankomst till Västerås.*
1573, juni 15. *Skattmästare. Tredje fängelset.* Därmed torde afses tredje fängelserummet på Västerås slott. Det är kändt att han bytte om rum flera gånger. Första rummet bebodde han blott en natt.
1573, juni 22. *Gisselslag.*
1573, juni 26 och 27. *Min maka med våld ryckt ifrån mig.* Man vet att *Karin Månsdotter* afskildes från kung *Erik* i denna månad.
1573, juni 28. *Nattligt slagsmål.*
1573, juli 23. *Damm.*
1573, nov. 3. *Från den tiden.*
1573, nov. 4. *Mats.*
1573, nov. 6. *Gustav.*
1573, nov. 11. *Jag har skrifvit artiklarna.* Jfr äfven samma sak den 28 nov. Här menas »Articuli Relationis Erici XIV. Regis captivi quid in captivitate intellexerit. Dat. Arosiæ die 1 decembris anno 1573.» Jämför följande not.
1573, nov. 28. *Jag har skrifvit artiklarna.* Jämför föregående not.
1574, jan. 7. *Orden.*
1574, jan. 8. *Ombyte af fängelsecell.* I västra slottstornet.
1574, jan. 9. *Bref till min maka.* Brefvet är dat. 11/1 1574 och aftryckt senast hos Ahlqvist, Erik XIV:s sista lefnadsår sid. 86 o. f.
1574, jan. 12. *Samtal.*
1574, febr. 15—18. Enda svenska anteckningen.
1574, febr. 17. *Äktenskapsbrott.*
1574, mars 4. *Böner för drottning Karin och mina tre söner.* Ehuru filiis också kan betyda barn i allmänhet, tror jag att kung *Erik* här menar just sönerna, ty omkring ett år efter skrifver han sina »Argumentiones» där han uppräknar sina söner: *Henricus*, *Gostavus* & *Arnoldus* och talar på annat ställe om sina tre söner. Detta stämmer ej med Ahlqvists uppgift att 1572 någon af kung *Eriks* söner skulle ha dött. Om något af hans barn verkligen dött då, så var det väl *Lucretia?*
1574, april 6. *Säkert löfte.*
1574, maj 17. *Samtal med Vilhard.*
1574, juni 16. *Klas Bielke.*

1574, okt. 16. *På dagen* [oläsligt] *från Västerås.*

1574, okt. 22. *Örby.* Ahlqvist, Erik XIV:s sista lefnadsår sid. 103 anger att kung *Erik* 1 dec. 1574 fördes till Örbyhus, men åberopar sig på en handling i hvilken den 1 november anges som tidpunkt. Ettdera datum är tryckfel. I Nordisk familjebok står endast hösten 1574. Det var, som vi i det föregående på flera ställen sett, på Örbyhus som kung *Erik* använde kol och vatten samt trästicka att skrifva och rita. Vi ha lärt känna en del böcker i hvilka han skrifvit på detta sätt. Men äfven väggarna till fängelserummen begagnade han därtill.

Det har visserligen betviflats att inskrifterna på väggarna bevarats orubbade till vår tid. Men, enligt benäget meddelande från Örbyhus slotts nuvarande herre, grefve Eugène von Rosen, »står däremot bestämdt påstående af äldre folk på gården, enligt hvilket öfverkalkningen af inskrifterna skett först i början af 1800-talet af en förvaltare, som missförstått en order af excellensen grefve Carl de Geer att 'snygga upp' fängelserna till ett blifvande besök af någon framstående person. Tyvärr är saken ohjälplig, då kolritning icke tål vatten. Vid öfverslamningen har allt hvad inskrifter heter bortsköljts».

Bland kolinskrifterna skall äfven ha stått vår psalm 373 »O Gud! hvem skall jag klaga». Den är som Beckman (Svensk Psalmhistoria) påvisat icke författad af kung *Erik*, ehuru man under tvänne århundraden påstått motsatsen, men innehållet var i hög grad lämpadt för den olycklige konungens stämning, så att det synes mycket förklarligt att kung *Erik* ständigt ville ha den framför sig. Med mycken pietet har grefve von Rosen för ett tiotal år sedan, efter en gammal uppteckning, på väggen till ett af fängelserummen låtit pränta de ord i hvilka kung *Erik* de sista lefnadsåren sökte hugsvalelse i sitt mörka fängelse, beröfvad sin älskade *Karin* och sina barn, svag och med omtöcknadt förstånd.

O Gudh hwem skal iagh klagha,
Then sorgh och älend iagh dragher,
För många misgerningar mina,
Som j min ungdom äre bedreffne,
Mig hoppas the äre tilgiffne
För Christi dödh och pina.

Iagh är en fattig fånge
I thenne här werlden så longe.
o. s. v.

Sista versen, den sjätte:

O Gudh j tina hender,
Befaler iagh alt i sender,
Min anda lijff och siäl,
Jag haffuer ey kunnet betenckia,
Huru werlden låter sig senckia,
När iagh vthi mijn welmacht war.

1575, jan 13—14. *Katarina.*

1575, febr. 20. *Samting.* Södermanlands landsting som hölls i Strängnäs och tog sin början lördagen före första söndagen i fastan (Söderwalls ordbok). Den 20 febr. 1675 var just fastsöndagen för året.

1575, maj 7. *Drottningen till Stockholm.*

I det föregående har ett par gånger nämnts att kung *Erik* under sin fängelsetid sysslade med att nedskrifva namnlängder. Vi har redan lärt känna dylika, hämtade ur Sabellici Opera. I Euphemeriderna uppta bortåt 50 sidor, nästan fullskrifna, namnlängder af alldeles samma slag, som de prof som förut blifvit gifna. Det är i början och i slutet af snart sagdt hvarje års almanacka som några tomsidor äro upptagna af namn allesammans skrifna på Örbyhus efter 1573 på nyaret.

Det var icke lämpligt att här aftrycka alla dessa med kol och vatten skrifna namn, ehuru de naturligtvis icke sakna värde, men i stort sedt icke just så mycket för en personhistoriker. De flesta namn som kung *Erik* uppräknar stå nämligen nu icke längre att identifiera och det kan möjligen vara tvifvel underkastadt om alla verkligen lefvat eller om de icke snarare till en del äro rena fantasifoster. Man känner sig en smula tveksam inför ett dylikt namn som *Hans von Stockholm*, dock bör man komma i håg, att en tysk efter sitt lands sed mycket väl kunnat kalla sig så, ehuru vi icke känna till honom. Är *Erik Treske Finne* (1559 års almanacka, till vänster) en uppfinning af kung *Erik*? eller *Jören Kikelkakel* (1563 års alm., till vänster)? eller den ofta

nämnde *Ismael Sophi*? Kan man vara säker på att *Erik Andersson* verkligen varit myntmästaresven (1564 års alm. till vänster) eller likaså *Erik Monson*? Man vågar egentligen ej betvifla *Erik Flunseres* existens, men vet ingenting om honom. Det bör förutskickas innan namnlängderna läsas, det märks för öfrigt genast, att nedskrifvaren var beröfvad förståndets ljus. De korta rubrikerna som här och där inleda namnlängderna äro återgifna här nedan, likaså de små karakteristikerna af en del personer. De äro framsprungna ur ett fladdrande ingenium, tänkta icke efter de vanliga lagarna. Man finner tanken sammandragen, man spårar dock öfverallt ännu under förfallet kung *Eriks* rikt begåfvade ande. Det är särskildt för psykologen ett ytterst intressant dokument, men så ömtåligt att man knappt vågar röra vid det. Några närmare kommentarier lämnar jag därför icke.

En genomgående egenhet, som vi för resten redan sett är att så godt som hvarje namn sammanställes med ett annat.

Ofta sysslar kung *Eriks* tankar med familjen. Äfven den sedan åtminstone 13 år tillbaka aflidne kung *Gustafs* namn uppräknas här och där. Hertigarna nämnas äfven någon enstaka gång, men framför allt är det hans egen familj som åter och åter uppräknas i samma ordning.

I slutet af inledningen finnas några tomsidor, som börja med: Ericu*m* Regem, Erik Erikson. 'Reginam Catarinam, Engilbertus. Henricum Erici, Ericum a Petersdorf. Gostavum Erici, Laurentiu*m* Erici. Arnoldu*m* Erici, Georgium Jone. Sigridem Erici, Gamle Brœ*m*s. Virgineam Erici, Jœns Bondeson. Constantiam Erici, Ambrosi[a]m Georgii. Lucretia*m* Erici, Halvardu*m* Canuti etc. Alltså åter hela familjen, de oäkta döttrarna medräknade.

Sista tomsidan af 1555 års almanacka uppräknar:

Oratores in Svetia: Sanctus Elitura, Sanctus Ericus, Biskop Henrik i Westrås, Jon Benktson, Bond Erik (utstruken), Henrik Monson, Erik i Kiisa, Erik Jakobso*n*, Sten By (utstruken).

Sista tomsidan af 1556 års almanacka har bl. a.

Navigationem inter Ameciam & Americam Longe Holger, Nils Brœ*m*s. Pisses ejus maris, Lasse Cællert. Navigationem Anterioris cartis Americe, Eric Skepbygre, Erik Skepscrivere i Calmar.

Sista tomsidan af 1566 års almanacka har:

Gudz helig enger[1] *som Mats Erson hafver fienderna till:*

---

[1] Felskrifning för engler.

Coniugium Anglie Sven Smålenninge, konung Gœstas lakkei etc.

Öfverallt lyser det ett drag af ömhet mot *Karin Månsdotter*. Hon skulle förvaras af kungliga änglar. På baksidan af 1567 års almanacka står nämligen: *Ten 9 maij:* Regis Erici corpus, Eric Matson i Nerdingehu*n*drat. Regine Catarine corpus, Angelus regius Erik Monson i Satagund.

Samma sak skrifver han: *Ten 8 maij* (1568 års almanacka, sista tomsida). Kong Eriks krop Erik Matson i Nærdingehu*n*d-[drad]. Drœtning Kari*n* Monsdåter, Bærend von Lüneborg, Miin engel. Denna sida har sitt intresse äfven för en annan anteckning, nämligen »*Här på Örby*». Det är en bekräftelse på hvad man genom andra anteckningar visste, att kung *Erik* på Örbyhus skref med kol och vatten.

Det förtjänar framhållas att kung *Erik* antecknar *Karin Månsdotters* mors namn (1569 års almanacka, baksidan af titelbladet): Hustru Ingrid, min Dronings moder.

1569 års almanacka sista sidan:

Gudz helige tienst ander hos den fransöske qvinnen. Följa så 25 personer med namnet Erik, Jakob Hille ibland dem; dock fortsättes namnlängden med ett par namn som vi förut lärt känna: Ismael Sophi Persarum, Bere*n*d von Lyneborg o. s. v.,

Guds helige tiest[1] *ander hvilka fiender Bærendt Wintappare hafver:* Bönder i Nerike Erik Monso*n* i Œstrahæred, Bönder i Tyskla*n*d Erik Erikso*n* i Masko hæred. Frankrijk Ludvig Barnevactar. I Ængela*n*d Skotla*n*d Ludvig Embetsmens vactare etc.

På motsatta sidan en lång lista på *Gudz heliga tienst andar hvilkes fiender Tydsken hafver.*

På baksidan af 1572 års almanacka flnna vi åter: *Gudz helige tienst andar som Anders Sefredson hafver fienderna til. Hos ten förste* (ett dussin namn) och hos den *andre F*, (några namn).

Det ser ut, och det psykologiskt förklarligt, som kung *Erik* hälst dröjde vid namnet Erik. På baksidan af titelbladet till 1575 års almanacka stå följande personer med namnet Erik åtföljda af små karaktäristiker. Af dessa får man ett starkt intryck att han helt förlorat herraväldet öfver sitt förstånd.

Gudhs tienere som döde äre och anda leefver.

---

[1] Felskrifning för tjenst.

B. G. Erich Matson kan frie ifrå dråp dräpe Drötnings skendere, beskerme konunger och teris Barn.

H. C. Erich Henricso*n* kan beskydde konu*n*ger drötninger och teres barn, Afwerie hoor och ketteri men icke orenlighet.

H. K. Erich Larson kan beskerme konu*n*ger och drötni*n*ger Hielpe utaf fengelsse ossynligen kan Medicina, och frie från hoor och styggeligheet dräpa hele Bryst redier[1] och arser.

E. G. Erich Matso*n* kan dumpa[2], dräpa tem sso*m* äta afguda offer.

I. O. N. Erich Monso*n* kan beskerme[3] Konge barn och achte på we . . . frie från styggeligheet ike i alle krigssaker.[4]

C. G. Eric Monso*n* kan thet ssa*m*me ssom then andre och äär förfaren i krigssaker och Crister Gabrielssons[5] och her Clas flemings konster.

H. C. Erich Henricson kan achte uppå Konunger och Drötninger, passelig krigsma*n*, kan bryst redier och arser, uti frie konster något förfaren.

H. K. Erich Matson kan beskerme Konunger äär wääl förfaren uti krigssaker både til hest och foot.

Erich Jönsson. Äär och förfare*n* både til hest och foot ike i alle krigssaker.

F. P. Erich Matso*n* köpman, kan dräpa Trolkare, frie ifrån hoor. Dräpe horkarler, hele bryst räder och arser frie utaf fengelsse.

H. K. Erich Henricson. Udi frie konster och Medicina, Krigssaker[6] förfaren.[7]

H. K. Erich Henricson. Äär förfare*n* i the*n* helige skrift beskydder konunger, uti the frie konster lärd, frer ifrån hoor och styggelighet dräpe Trolkare.

H. K. Erich Mo*n*son. Äär förfaren uti ten helige skrift och til Siös.

På baksidan af 1576 års almanackas titelsida fortsättas dessa karaktäristiker

Tieneste Ander.

---

[1] Isl. *hreðjar*, jfr lat. *scrotum*, med hvilket det äfven etymologiskt sammanställes.

[2] Se Rietz, Dial:lex s. 90; från Österg. och Västerg. anföras där ordet i betydelsen: »dansa klumpigt och oanständigt, tungt och oskickligt dansa».

[3] *Barn* utstruket.

[4] De sista orden nästan utplånade och läsningen därför osäker.

[5] Oxenstierna, kung Eriks vaktare på Gripsholm.

[6] *Passelig* utstruket.

[7] Senare ditskrifvet *best förfaren.*

H. K. Erich Henricson finne kan dräpe Trolkare hoorkarle dumpe och dräpe tem ssom afgude offer äta hele bryst[1] rädier och arsser, näged frie ifrån hor, och styggeligheet, förster och herrers höfligheet i Italien.

H. M. Erich Erichson. Äär förfaren, uti krigsssaker, i köpenskap och Embetzmens handel passelige, i Medicina och frie konster.

Bären. Erich Jacobson weet all de skezers[2] handel i frankrijk, Engeland Spanien, Italien Tysland Persien, Tyrkiën, alle embetzmens bruk och köpenskap och för hoor och styggeligheet.

Helige M. H. Erich Matson. Är förfaren på Bergsbruk i Swerige Afrika, oc[3] Amerika, passlig förfaren, uti krigshandel, Crister Gabrielssons och her[4] Clas Flemmings konster.

H. K. Erich Svenson i Norcöping, kan frie utaf fengelsse late up dörer, dräpe Trolkarer och horkarler, och näged frie från hor och ketteri.

E. C. Erich Axelson. Kan[5] försswаre konunger, näged och uti krigshandel och her Clas flemmings och Crister Gabrielssons Handel, och til at afwerie hoor.

Bonden. Erich Henricson. Kan affwerie hoor.

E. G. Erich Monson.[6] Kan achte uppå[7] hwad ssom wexer haffwer förstånd på iagt fågler och barn.

Erich Knutson.

Erich Kok.

Erich Snurfvelnesa.

Tesse får man inted bråke för ten käre mannen skul.

Midt ibland dessa namnlängder (på baksidan af 1560 års almanacka) står den här i ljustryck återgifna sidan, på hvilken kung *Erik* i 15 punkter uppräknar för hvad han anser sig ha blifvit beskylld. Den åttonde punkten har man hoppat öfver och ett par punkter äro egentligen heller icke beskyllningar mot honom. Läsningen är svår och andra tolkningar än dem jag lämnat ingalunda uteslutna.

[1] *räär och* utstruket.
[2] Tyska *Schätzer* i betydelsen pänningeindrifvare.
[3] *i* utstruket och *oc* öfverskrifvet.
[4] *her* öfverskrifvet.
[5] *äär* har stått förut, men är utstruket.
[6] Har stått *Matson*, men ändradt.
[7] *utan te* utstruket.

Besyldinger
Fœr

1.

Styggelighet

2.

Rigssens förderf

3.

Onde Råd gefuere,

4.

Rigse*n*s skat hafwer iag Latted ss[om] egelös före af konu*n*g Jaha*n* och ha*n*s råd

5.

Jag skulle ware en mechtig Tyran

6.

Jag skulle wara Kong Crister then gamle, Hertig Jaha*n* Konu*n*g Gustaf

7.

Te hafue dömt meg ifrån Rijket her i Swerige Hertig Jahan Rigssens Rååd och alle Ste*n*der . . .

9.

At Jag icke skulle hafwe hålled hwad iag hafwer lofwed i[1] Testamented och mijn eed,

10.

At iag skulle förtryckt mine Sysken ter före skull[2] H[ertig] J[ahan] wele ssetia meg af Rijket

11.

Hertig Jahans welgerninger ten tid

12

Om Constitutione*n* at ho*n* war olidlig och emot Sweriges Laag[.] andere förplichtelsser weet iag icke hwilke the skulle ware gilder

13.

Om velde och Articler eler ny Laag

14.

Om iören Pede[r]sso[n]

15.

Edz öres bråt förskenkt.

[1] *och* utstruket och ersatt med *i*.
[2] *än* utstruket.

Personregister

Förklaringar. Sid. hänvisar till denna boks sida. *D* = *Dagböckerna;* datum anger stället. *A* = *Argumentationes* etc.; siffran anger sidan i originalet. *E* = *Euphemerides:* att söka i den latinska texten och i öfversättningen samt i noterna till dessa. Beteckningen för århundradet har för 1500-talet ej satts ut vid hänvisningarna till texten. Tegel = Erik Jöransson Tegel, konung Erics den XIV:s historia, skrifven i början af 1600-talet, utgifven af Stiernman 1751. »Eriks hof», aftryckt hos Fant, Observationes etc. 1786.

[*Bielke*] *Ebba Hogenskildsdotter*, d. 1618. g. m. Axel Bielke. (Se Anrep, Bielke Tab. 21). Sid. 74.

[*Bielke*] *Hogenskild Nilsson*, friherre till Leckö, riksråd, halshuggen 1605. (Anrep, Bielke Tab. 21). Sid. 74, 77; D 66 juli 4; D 66 sept. 6, 14, 25; D 66 nov. 1; D 67 febr. 8; E 69 apr. 10.

[*Bielke*], *Johan Axelsson*. Riksråd, d. 1576. (Se Anrep, Bielke Tab 17). E 69 apr. 10; E 70 maj 9.

Bielke, *Klas*, friherre till Wik, d. 1623. (Se Anrep, Bielke Tab. 24). E 74, juni 16.

[*Bielke*], *Thure Nilsson*. Lagman f. 1552, halshuggen 1600. (Se Anrep, Bielke Tab. 22). D 67 febr. 12; E 69 apr. 10.

[*Bielkenstierna*] *Hans Klason* kallas »rådsförvant» och »Under Hoffmästare» i »Eriks hof». (Se Anrep, Bjelkenstierna Tab. 2). D 66 juli 5; D 66 aug. 6.

Bilefeldt, *Herman*, öfverste för svarta Lifryttarna. D 67 jan. 11, 23, 25.

[*Björnram*] *Johan Larsson*, amiral, legat till Ryssland, 1568 ståthållare och guvernör i Finland, d. 1571. (Se Anrep, Björnram Tab. 2). (J. Ramsay, Björnram-Isnässläkten Tab. III). D 66 mars 11; D 66 juni 11.

Björnberg, *Juliana Virginia*, g. m. hofpredikanten Johan Gabriel Beijer.* E 59 jan. 1.

Boije, *Göran Nilsson*, ryttmästare 1564, sändebud till Frankrike 1566, riksråd 1602. (Se J. Ramsay, Frälsesläkter, Boije af Gennäs Tab. VII). D 66 dec. 10.

Boije, *Nils Andersson*. Riksråd, fältöfverste i danska kriget, d. 1568 (Se J. Ramsay Frälsesläkter i Finland; Boije af Gennäs, Tab. VI). D 66 mars 1, 6, 19, 23; D 66 juni 13.

[*Bonde*] *Karl Knutson*, konung, d. 1490. (Se Anrep, Bonde Tab. 13). A 34.

Bonde, *Krister*, friherre, riksråd. (Se Anrep, Bonde n:r 20 Tab. 3). Sid. 74.

[*Bonde*] *Kristina Karlsdotter*, dotter till konung Karl Knutson, g. m. Erik Erikson [Gyllenstierna]. (Se Anrep, Bonde n:r 11, Tab. 13). A 34.

Borastus, *Gregorius Larson*. *Norcopiensis*. Sid. 5.

Boris Feodorowitsch, rysk storfurste. E 68 jan. 28.

Bothovius, *Carolus Isaci*. Sid. 71.

Brahe, *Per d. ä.*, grefve. (Se Lewenhaupt, Stamtaflor Tab. 2). D 66 juli 22; D 66 okt. 20; D 67 okt. 7; E 69 febr. 23.

Brahe, *Per d. y.*, grefve. (Se Lewenhaupt, Stamtaflor Tab. 6). E 68 jan. 28.

Brandrök, *Ennoch*, Tegel kallar honom »en hufvudljugare, skelm och tiuf». Om honom se Ödberg, Tidsbilder ur 1500-talets svenska häfder. D 67 jan. 21, 28; D 67 febr. 2, 4, 11.

Brockenhusen, *Jakob*, dansk amiral. D 66 aug. 27, 29.

Broder Erikson. D 66 juli 16.

Brynolf (*Brunte*) *Bengtson*, proviantmästare i Vestergötland (Erik XIV:s nämnds Dombok s. 253 o. f.). D 66 juni 27; D 66 juli 30.

Bärtil Jöranson. D 67 febr. 18.

Boecler, *Johan*, annars Schelm. D 66 nov. 25; D 67 jan. 15.

Cecilia, konung Gustafs dotter, g. m. Kristoffer, markgrefve af Baden-Rademachern. D 67 sept. 2; E 60 nov. 22.

Cellert, *Lars*. D 66 okt. 27.

Constantia, konung Eriks dotter, f. 1560 13/6, lefde ännu 1645. G. m. Henrik Frankelin. Sid. 78; E 60 juni 13; E 68 jan. 28; Sid. 146.

Craff, *Johan*. D 67 apr. 12.

[*Cruus*] *Jesper Nilsson*. (Se Anrep, Cruus af Edeby Tab. 1). D 67 apr. 25.

Damitz, *Jakob*. D 66 okt. 13.

Danzey, *Charles*, franskt sändebud i Köpenhamn. D 66 mars 4, 10, 13, 15; D 66 aug. 9; D 66 sept. 4; D 66 dec. 3; D 67 jan. 23.

Dann, *Stephan*. D 66 dec. 28.

Danzevil, *Wilhelm Pedersen*, betiant hos Herman Phepher i Antwerpen, svärfar till Erik Göranson Tegel (Göran Persons son). D 55 mars 9; D 66 juli 10; D 66 aug. 30.

De la Gardie, Pontus. (Se Lewenhaupt, Stamtaflor Tab. 7). D 66 dec. 10; E 69 apr. 17.

Dona, Fredrik von, friherre D 67 febr. 17.

[*Ekeblad?*] *Erik Andersson.* En med detta namn står i »Eriks hof» bland »dörsvenner». Är det kung Eriks fångvaktare? (Se Anrep, Ekeblad Tab. 17) D 66 nov. 13.

Elisabet Tudor, drottning af England f. 1533 d. 1603. A 44; A 69; A 84.

Engelbert Andersson, skattmästare. Se Erik XIV:s nämnds dombok 14 dec. 1566: Engelbrecht Andersson, räntemästare. Eriks nämnds dombok 1567 1 aprili (18). D 66 jan. 25; D 66 mars 1, 29; D 66 juli 26, 27; D 66 aug. 31; D 66 sept. 6; D 66 okt. 11, 25; D 66 dec. 13, 23; D 67 apr. 21.

Erik Bertilsson. D 66 sept. 8.

Erik den helige, d. 1160 18/5. A 33; A 40.

Erik Flunsere. Sid. 146.

Erik Henriksson, kallas öfverste af Stiernman i hans register till Tegel. D 66 juli 30; D 66 okt. 3; D nov. 1, 9. Sid. 148 (?), 149 (?).

Erik Knutson (Erik X), konung, d. 1216. Hans dotter Ingeborg g. m. Birger Jarl. A 34.

Erik Snider, antagligen samma person som *Erik Skräddare,* kapten. D 66 okt. 27.

Erik Skräddare, kapten, antagligen samma person som *Erik Snider.* D 66 sept. 8.

Erik Tredske Finne. Sid 145.

Ezechias. D 66 dec. 16.

Falk, Johan, ryttmästare för Västgöterna. D 66 dec. 17.

Fleming, Klas, f. på 1530-talet, amiral, d. 1597, ådrog sig Eriks onåd för flottans förhållande vid Öland. (Se J. Ramsay, Frälsesläkter: Fleming Tab. VII). D 66 juli 1. Sid. 148, 149.

Filip, Rengrefve. D 66 okt. 9, 16.

Filip, landtgrefve af Hessen. D 66 jan. 26.

Fischer, Blasius, kallas »öfverste för spelmän» i »Eriks hof». D 67 sept. 4.

Folkungaätten. A 34.

Frank, Ludvig, nämnes i »Eriks hof» bland »Tydske Secretarii». D 66 mars 6; D 66 okt. 23.

Frankelin, Constantia, d. 1676, g. m. öfverstelöjtnanten Jakob Lenck. E 60 juni 13.

Frankelin, Henrik, hertig Karls kammarjunkare. (Se Anrep, Frankelin Tab 1) E 60 juni 13.

Fredrik II af Danmark. D 66 mars 10, 13, 15; A 75; A 82; A 84.

Fredrik af Dona, dansk officer. D 67 febr. 17.

Fredrik, Långe. E 68 nov. 29.

Fyrhar, Edvard. D 67 jan. 2.

[*Färla*], *Åke Bengtson,* kallas »cammar junkare» i »Eriks hof». D 66 mars 21; D 66 juli 9, 15.

Fölger, Melchior. D 66 okt. 25.

Gadd, Peder, profoss. D 67 maj 15.

Gans, Johan. D 66 dec. 16.

Garp, Johan, kapten. Synes ej ha tillhört någon af de finska adelssläkterna med namnet. Ordet *garper* (garp ännu brukligt i svenska dialekter) betydde under medeltiden »tysk som vistas i Norden, särsk. ss. smädesnamn för Tyskar från Hansestäderna» (Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltidsspråket). D 66 juli 8.

Genevitz, Josua von, tysk ryttmästare. D 66 juli 6.

Genn, Nils von, kallas af Tegel Michael. Tegel omtalar att han tillika med Joen Olgersson blifvit utsänd till Finska viken och uppräknar deras skepp: Ulfven, Stålnebben, Engelske Pinckan, Lybske Pincka, Lybske Jonas, Rödehunden, Hans von Wismar och Gripshufwud. D 66 dec. 28; D 67 apr. 15.

Georg Johan, pfaltzgrefve till Rhen, g. m. Anna Gustafsdotter Wasa. D 66 aug 28.

Gera, Göran Holgersson, riksråd, friherre till Ällonö, d. 1588 (Se Schlegel & Klingspor, Gera Tab. 5). D 67 sept. 7; D 67 dec. 29.

Gera, Karl Holgersson, till Björkvik, riksråd 1544, friherre 1561, d. 1560 25/7

Lenck, Jakob, f. 1624 d. 1676, ryttmästare, adlad (Se Anrep. Lenck Tab. 1). E 60 juni 13.

Lenck, Märta, f. 1655 d. 1730, g. m. kyrkoherde Håkan Undenius (Se Anrep. Lenck Tab. 1). E 60 juni 13.

[*Lillja*] *Brynte Birgerson*, brandmästare, ståthållare på Elfsborg. (Se Anrep, Lillje af Aspenäs Tab. 1). D 66 okt. 3; D 66 nov. 1, 9.

Lilljehöök, Nils, d. 1662, öfverste. (Se Anrep, Lillehöök af Gällered och Kolbäck Tab. 44). E 59 jan. 1.

Lilljehöök, Virginia Christina, f. 1733 d. 1792, g. m. kapten Carl von Mentzer. (Se Anrep, Lillehöök af Gällered och Kolbäck. Tab. 46.) E 59 jan. 1.

[*Lilljeörn*] *Ivar Ivarsson*, till Strömstad kallas »Cammar Junkare» och »herr» i »Eriks hof», förde en half lilja och en half örn, mördad 1567 i Upsala. g. m. Karin Göransdotter [Gyllenstierna]. D 67 maj 5, 9, 11, 13.

Ljunggren, släkten. E 60 juni 13.

Lukretia, kung Eriks dotter f. 1564 4/1, död ogift. Sid. 78; E 64 jan. 4; E 68 jan. 28; E 74 mars 4. Sid. 146.

Magnus, f. 1542, d. 1595, hertig, Gustaf I:s son. D 67 aug. 12; D 67 nov. 27; Sid. 78; E 69 apr. 10; E 70 mars 14.

Magnus, hertig af Sachsen-Lauenburg, g. m. Sofia, Gustaf I:s dotter. D 66 mars 26; D 66 juli 7, 13, 15, 19, 20, 23, 24, 30; D 66 aug. 3, 4; D 66 okt. 24; D 67 jan. 5; D 67 febr. 16; D 67 apr. 20; D 67 aug. 27; D 67 sept. 9, 16; D 67 nov. 27; D 67 dec. 11, 12.

Mandeslo, Frans, sv. officer; kallas hos Tegel von Mandeslo. D 66 sept. 12.

Matts. E 73 nov. 4. Jfr följande.

Matts Thomasson, kanske Matts Gök skrifvare vid myntet, befälhafvare öfver det större arklit. D 66 mars 29; D 66 nov. 21.

Maximilian, kejsare af Tyskland. D 66 mars 18.

Melker Johansson, proviantmästare för armén. D 66 dec. 20.

Mentzer, Carl von, f. 1727, d. 1800. Kapten, (Se Anrep, von Mentzer Tab. 7). E 59 jan. 1.

Mornay, Charles de, friherre, halshuggen 1574 4/9, nämnes bland »Cammar junkare» i »Eriks hof» (se Schlegel & Klingspor, frih.ätten de Mornay). D 66 mars 24, 29; D 66 juli 15, 19, 24, 30; D 66 aug. 3, 4, 5, 6, 16, 20, 31; D 66 sept. 3, 6, 16, 30, D 66 okt. 5.

Müller, Lazarus, anföres ibland Nils Stures complices i Ständernas dom öfver Sturarna. D 67 febr. 3.

Munk, Kristiern, D 66 mars 19, 23.

Mårten, magister, nämnes bland »Scriptores Historiarum» i »Eriks hof». D 66 sept. 10.

Mårten Mårtenson, kallas »Sidentygsskrifvare» i »Eriks hof». D 67 febr. 17.

Nils Bertilson, nämnes i »Eriks hof» bland »dörsvenner». D 66 nov. 19.

Nils Johanson. D 66 dec. 6; D 67 apr. 7.

Nils Tordsson, ryttmästare för vermlänningarna. D 66 dec. 10.

Norræus, Petrus, kyrkoherde i Misterhult d. 1688. Sid. 74.

Olof Larson, nämnes i »Eriks hof» bland »Svenske Secretarii». D 66 sept. 17; D 67 febr. 1, 15; D 67 okt. 2, 26, 31; D 67 nov. 18, 22, 26, 27; D 67 dec. 1, 8, 24.

Orne, Lage(?). D 67 apr. 2.

[*Oxehufvud*] *Olof Andersson*, kallas »Under Cammar Råd» i »Eriks hof». Stiernman i registret till Tegel tillägger »til Wik». Fogde i Västra Bergslagen adl. 1592, konung Sigismunds ståthållare på Kalmars slott, d. 1611 i fängelse. (Se Anrep, Oxehufvud Tab. 10.) D 66 aug. 5.

[*Oxenstierna*] *Krister Gabrielson*, friherre till Steninge, öfverbefallningsman på Gripsholm 1573. d. 1592 (Se Anrep, Oxenstierna af Eka Lindö, Tab. 31). Sid. 148, 149.

Per Larson, nämnes bland »Svenske Cantzelij-skrifvare» i »Eriks hof»; amiral i Klas Kristersons [Horn] ställe. D 66 mars 24; D 66 juli 1; D 66 aug. 13; D 66 sept. 24.

Peder Lyderson, konung Eriks sekreterare. D 67 maj 19.

Per Nilsson, fogde i Vermland. D 66 dec. 10.

Per Odgersson, skrifvare. D 66 nov. 18.

Per Villamson, Eriks drabant, grefve Svantes mördare, Göran Perssons systerson. D 66 juli 30.

Phepher, *Herman*, köpman i Antwerpen. D 66 mars 9; D 66 juli 26.

Philemer, sagokung, se Prosaiska krönikan (SFSS, Småstycken s. 222). A 11.

Ranzov, *Daniel*. D 67 dec. 8.

Rasmus Ragvaldson, grufogde i Österdalarnas grufva (?) D 66 juli 12.

Renée, dotter till hertig Carl af Lothringen. D 66 mars 11.

Reuter af Skälboö, *Johan Henrikson*, landshöfding. (Se Anrep. Tab. 2.) f. 1585, d. 1644. E 59 jan. 1.

Ritterhusius, *Nicolaus*, professor i Althoff. E 68 jan 28.

Rosenberger, *Arnold*, doktor. D 66 aug. 28; D 66 sept. 22.

[*Rålamb*], *Anders Sigfridson*, rådsförvandt, artilleriöfverste, d. 1583. (Se Anrep, Rålamb Tab. 5.) D 66 mars 24; D juli 4, 30; D 66 sept. 25; D 66 dec. 24; D 67 sept. 20.

Rålamb, *Åke*, öfverste, f. 1651, d. 1718. (Se Anrep, Rålamb Tab. 11.) Sid. 5, 61.

Räder, *Wolfgang*, kanske den 1566 juli 24 omnämnde Wolfgang Persson; synes vara svensk officer. D 66 sept. 12.

Sastorp, *Peter*, tysk handelsbetjänt. Se Eriks nämnda dombok 1567, maj 8. D 67 maj 2, 4, 5.

Schutz, *Paul*. D 66 okt. 17.

Schwab, släkten. E 59 jan. 1.

Sigfrid Henrikson. D 67 apr. 2.

Sigfrid, engelsman. D 66 nov. 29.

Sigismund, konung, f. 1566, d. 1632. A 44; E 66 juni 21.

Sigismund August, konung i Polen. D 66 sept. 12; D 66 nov. 12; Sid. 78; A 75; A 83.

Sigrid, konung Eriks dotter, f. 1566 ¹⁵/₁₀, d. 1613, g. m. [1]) Henrik Klasson (Tott) [2]) Nils Nilson (Natt och Dag). D 66 okt. 15; D 66 dec. 1; Sid. 78; E 66 okt. 15; E 68 jan. 28; E 68 dec. 26; E 70 febr. 11; E 71 juli 22. Sid. 146.

[*Silfversparre*] *Nils Persson*, öfverste öfver småländska krigsfolket 1565 (Se Anrep, Silfversparre, Tab. 51). D 66 juli 24.

[*Sjöblad*] *Per Kristersson*, amiral och ståthållare på Nyköpings slott. (Se Anrep, Sjöblad, Tab. 4.) D 66 juli 23, 24; D 66 sept. 13; D 66 okt. 26; D 66 nov. 14.

Skogård, *Johan*, dansk officer, fånge 1566 tillika med 8 andra adelsmän, infördes till Stockholm ²⁹/₁ s. å. D 67 febr. 17.

Sliter, *Johan*, skvadronschef. D 66 sept. 12.

Sloier, *Michael*. D 66 nov. 27.

Sofia af Mecklenburg, Fredrik II:s drottning. D 66 juli 1.

Sofia, Konung Gustaf I:s dotter, f. 1547, d. 1611, g. m. Magnus III af Sachsen-Lauenburg. D 66 mars 24, 26; D 66 okt. 24; D 97 apr. 17, 20; D 66 sept. 9.

Some, *Mattias*, arkivskrifvare. D 66 jan. 8.

Spens, ätten. E 59 jan. 1.

[*Stenbock*], Abraham Gustafsson, friherre, mördad 1567. (Se Stenbock, Tab. 2.) D 67 maj 5, 9, 13.

[*Stenbock*], *Erik Gustafson*, friherre, riksråd, bortröfvade Malin Sture, d. senast febr. 1604. (Se Anrep, Stenbock, Tab. 4.) D 66 mars 1.

[*Stenbock*], *Gustaf Olofsson*, friherre, Gustaf I:s svåger och svärfar, f. 1502, d. 1571. (Se Anrep, Stenbock, Tab. 2.) D 66 mars 6; D 66 juli 16.

[*Stenbock*], *Katarina Gustafsdotter*, Gustaf Vasas tredje drottning, f. 1535 el. 1536, d. 1621. D 67 aug. 31; D 67 okt. 19; E 69 apr. 10.

INNEHÅLL.

ILLUSTRATIONER.

Planscher:

I texten:

PL. 1. *Erik XIV.* Porträtt af okänd mästare. Nationalmuseum.

D Maius XVII

Perveniens Upsaliam & dere
liquerunt me omnes famu
li in via ab Flætesund ad
Civitatem ita ut ignominio
se pedestri itinere spectan
te populo intrare Civita
tem sim coactus

A nullo fui etiam exceptus
quam Archiepiscopo & Ni
colao Gyldenstiern qui ad
latus sibi adiunxerat Jo
hannem Turonis Successo
rem

PL. 2. *En sida ur Erik XIV:s dagbok för 1567.*

Pl. 3. *En sida ur Erik XIV:s dagbok för 1567.*
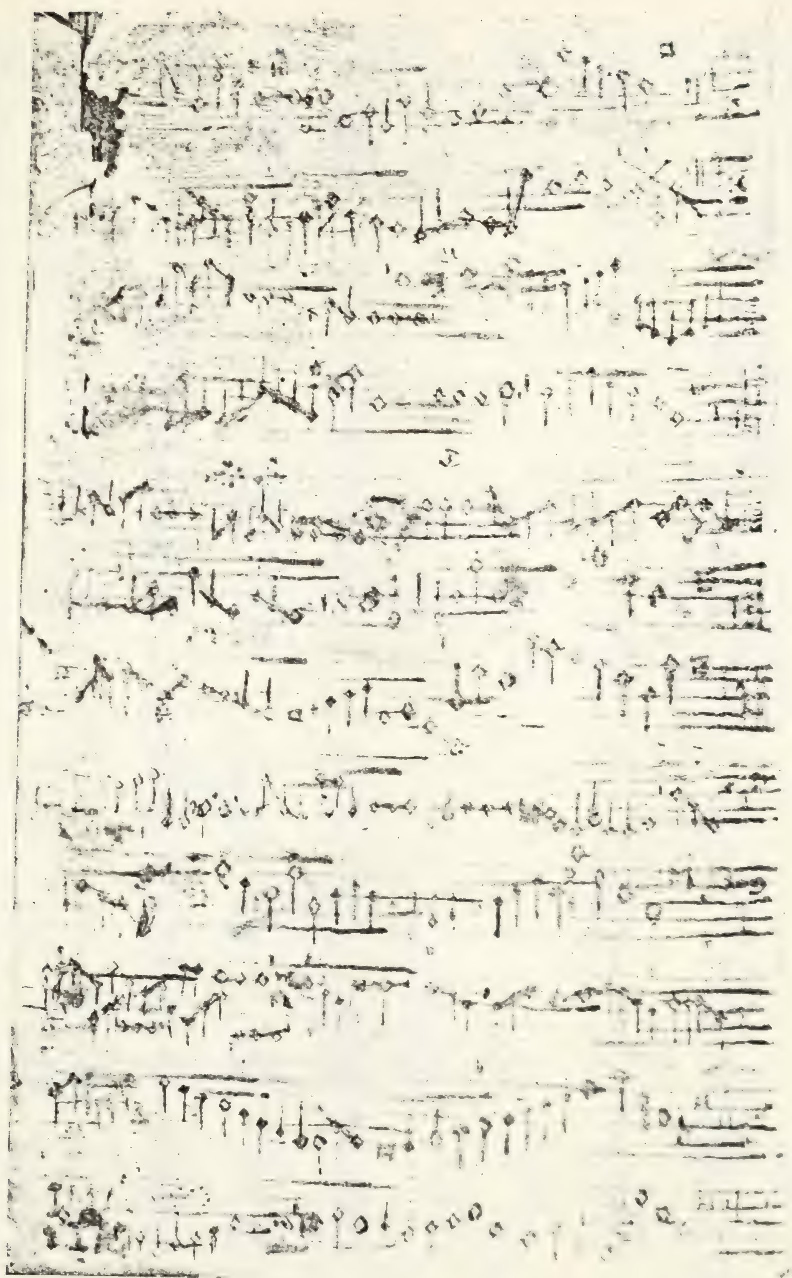

Pl. 4. *Landskapsteckningar af Erik XIV i Strabo, De situ orbis.* Vetenskapsakademiens bibliotek.

PL. 5. *Figurteckningar af Erik XIV i Strabo, De situ orbis.* Vetenskapsakademiens bibliotek.

Pl. 6. *Noter skrifna af Erik XIV i Strabo, De situ orbis.*
Vetenskapsakademiens bibliotek.

S (= sopran)

D (= diskantus)

a (= 1:a alt)

A (= 2:a alt)

t (= 1:a tenor)

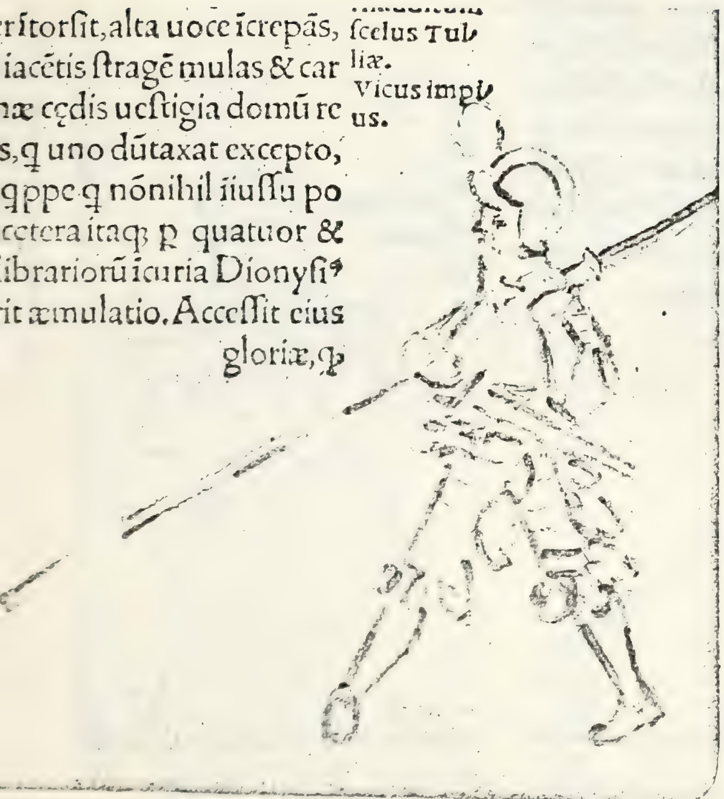
T (= 2:a tenor)

1:a bas

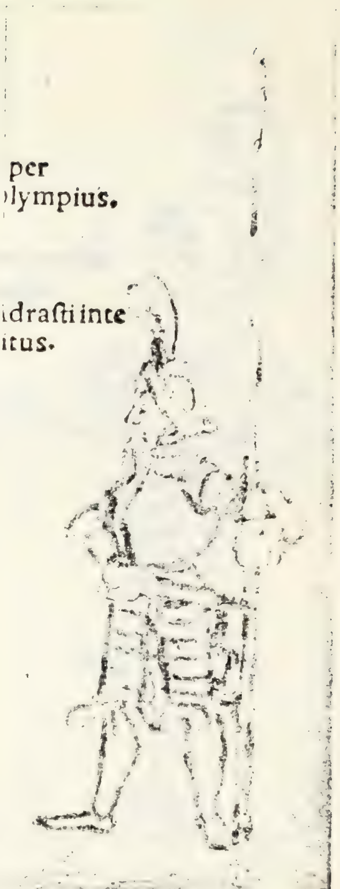
B (= 2:a bas)

PL. 7. *Transkription af motstående noter.*

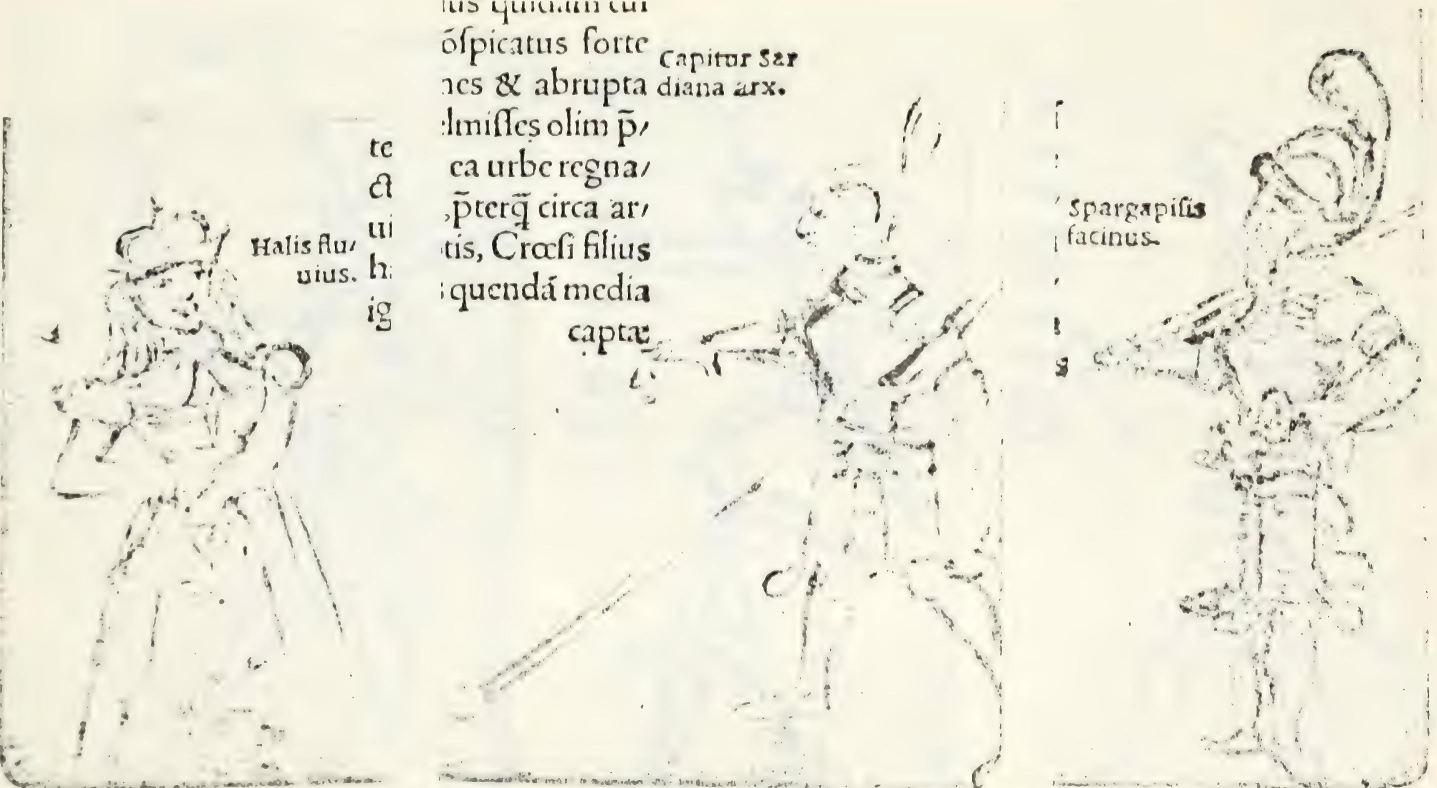
(Enär taktart ej finnes angifven, har transkriptionen verkställts i 4/4 takt. Raderna 3, 5, 8 i originalet äro som synes öfverstrukna och sakna stambeteckningar. För att göra 2:a altens lägsta toner mera lättlästa är början af denna stämma noterad i f-klav. Tenorstämmorna äro enligt nu gängse bruk återgifna i diskantklav en oktav högre än de verkligen klinga.)

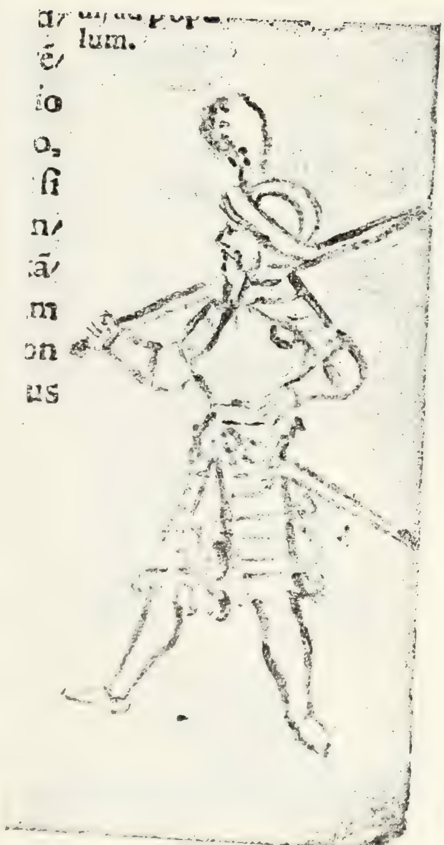

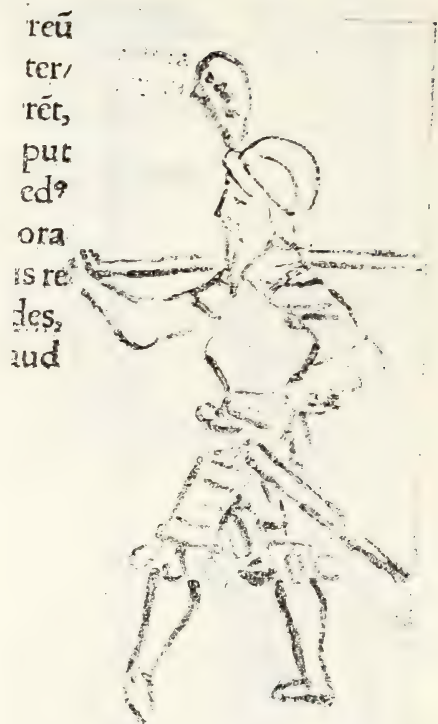
PL. 8. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 227, 229, 233. Kungl. Biblioteket.

Pl. 9. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 234. 235. 237. Kungl. Biblioteket.

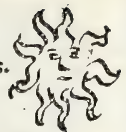

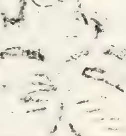

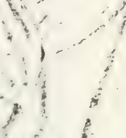
PL. 10. *Penteckningar af Erik XIV i margena af Sabellici opera, sid. 223, 225, 221.* Kungl. Biblioteket

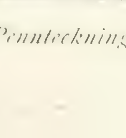

Pl. 11. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera,* sid. 215. 327. 217. Kungl. Biblioteket.

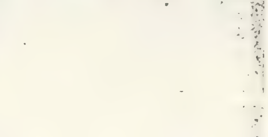

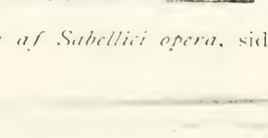

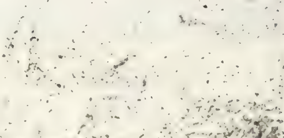
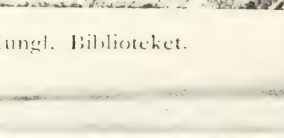

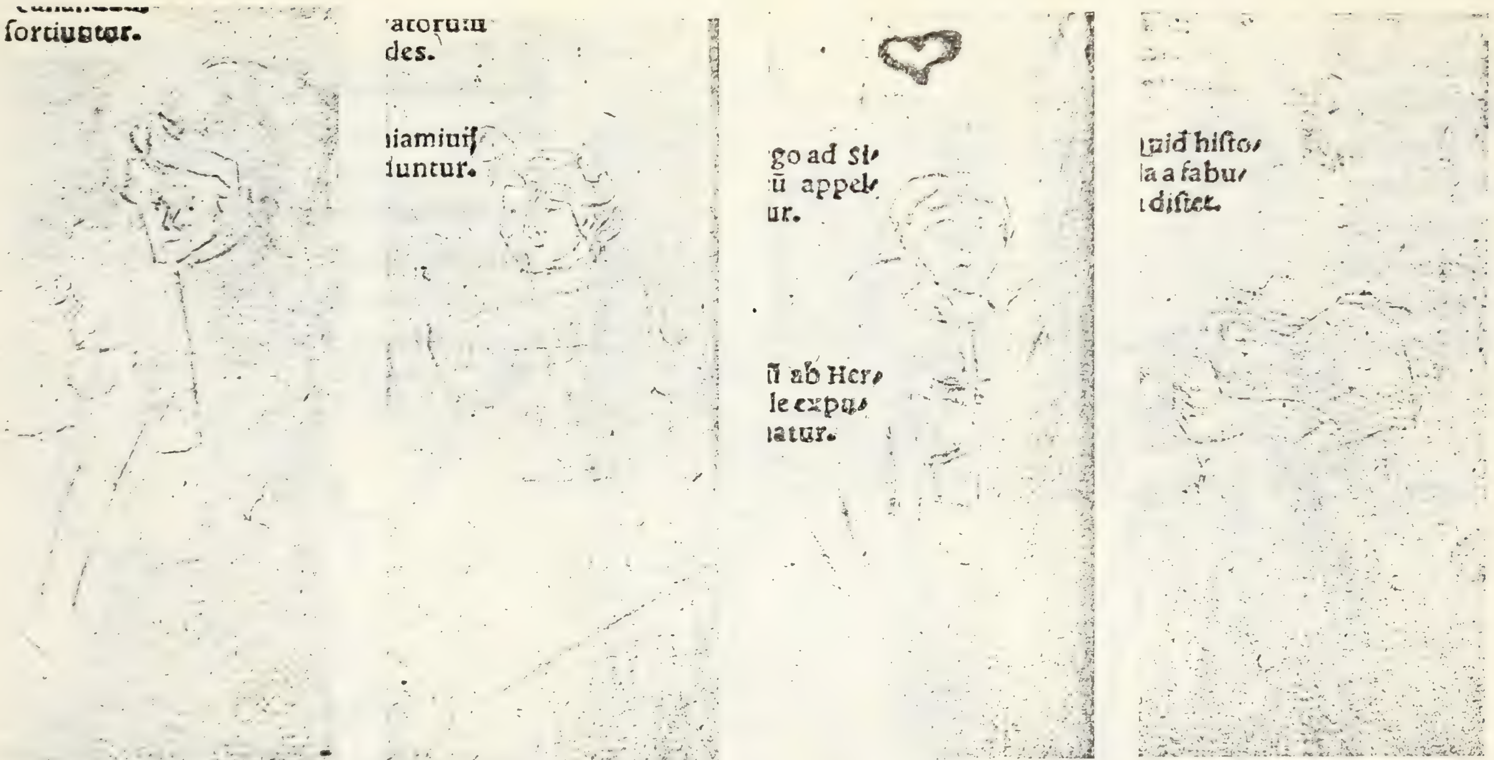

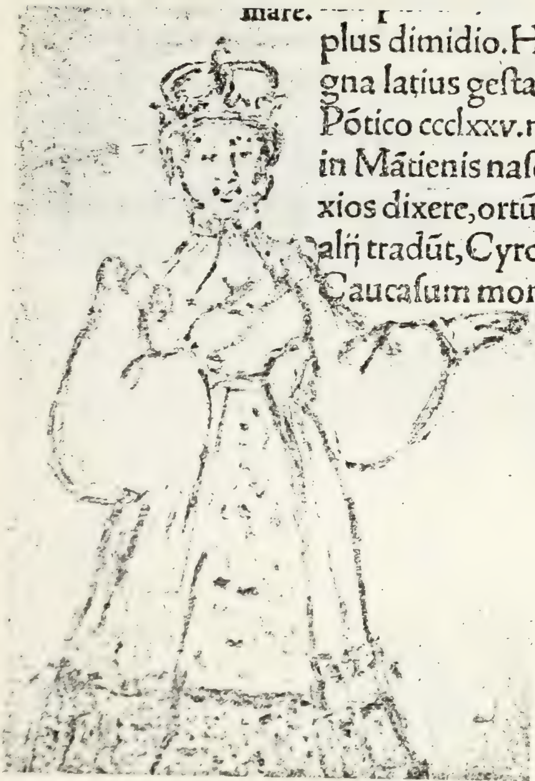

PL. 12. *Penteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera,* sid. 51. 53. 55. Kungl. Biblioteket.

Pl. 13. *Penneteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 57, 59, 69, 75. Kungl. Biblioteket.

Pl. 14. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera,* sid. 236 238, 240. Kungl. Biblioteket.

,quos ille ducẽtesimo ante, & amplius anno
ĩ & magnarũ gentiũ regem cõstitui, populũ
rum suscitari. Qua ille diuinatiõe cõmotus,
ximus orbis terrarum deus regẽ cõstituit, credo
multo antea q̃ nat⁹ essem, per pphetã p̃dixit
essem, tm̃ ille edicto testatus, principibus gẽ
, & Iudęis oibus, qui in Assyria essent, cum
liberis

Esaiæ uaticinium.

ter
cõ
sci
em
il
ri,
fer
res
ia

Pl. 15. *Penteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera,* sid. 239, 241. Kungl. Biblioteket.

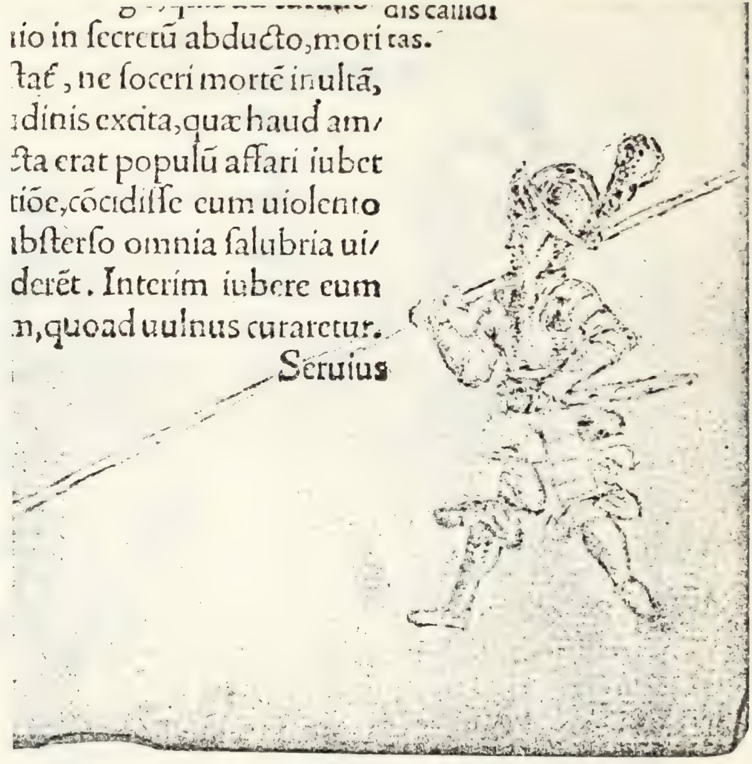

PL. 16. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 201, 203, 209. Kungl. Biblioteket.

PL. 17. *Penteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 207, 211, 213. Kungl. Biblioteket.

PL. 18. *Penteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 243. 255. 259. Kungl. Biblioteket.

Pl. 19. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 261, 262, 265. Kungl. Biblioteket.

ſe Romanus ad
no potuerũt ſilẽ-
rẽ exercitũ redu-
terã prędã præ ſe
illanam uſq; pu-
n id tẽpus incidit
it, cum exercitu re
pes fuerant à Pæ-
ieratq; iam ſemel
equo, canis cani,
2 duobuſq;

Volſcorum fuga.

ie eſſe, abirẽt inde potius ad ſuos in-
ii antea corũ rex fuerat, ita à ſe aſſe-
ius. Milciades Athenienſis, qui in
ĩ eſſe pontẽ, autorq; erat Ionibus ſe-
ndulgẽtia, eos qui aderãt lõge opib9
o, futurũ ut in ordinẽ redigerent. Prę
otẽtiãue laturæ eſſent ampli9. Parum
itaq;

Milciades Athenienſis
Hiſtiæus. Mileſius.

PL. 20. *Penteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 279. 260. Kungl. Biblioteket.

a ſit pc
Sabini
ſſus ex/
ionem,
rant co
anno

Valerius
publico
ſumptu fu/
neratur.

iinij filius, ubi
ertito nſtructi
juinio, Vergi/
omani qui in
lia. Latinorum
ad pugnã forti
uires, neq; du/
lligens maiore
aſtris ducebãt,
iuxta

dupeſmo.

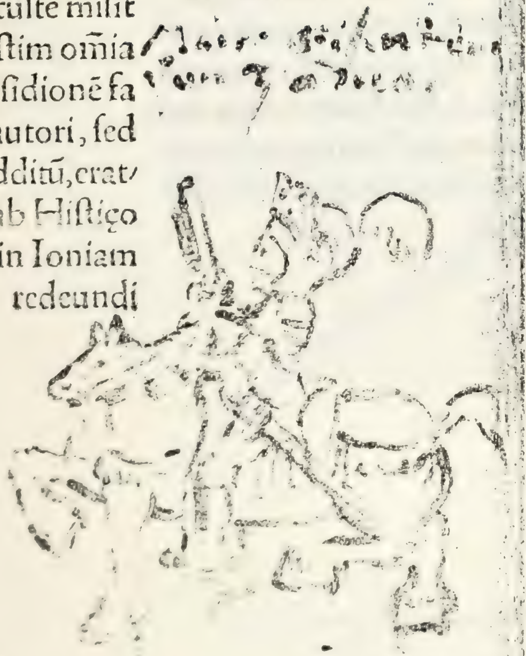
Oratio Poſt
humij.

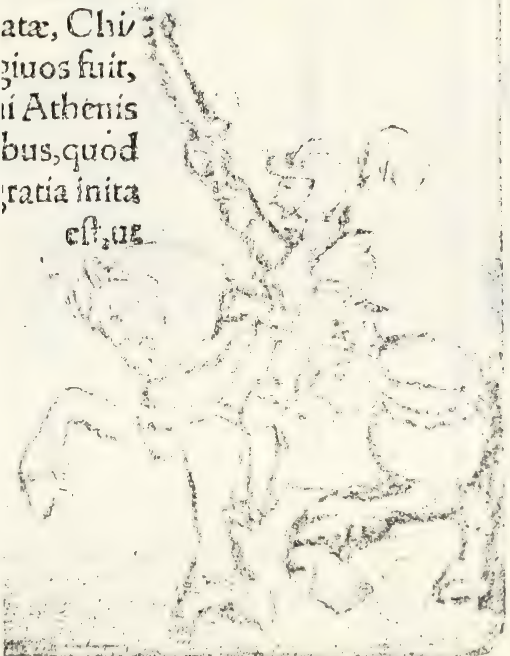
nagis lō/
mœnib⁹
tui itum
i ſcutum
ıı̃, ubi uc
odientes
aſis terre
ı noctur/
ıabilē: in/
ıudiuere,
quippe

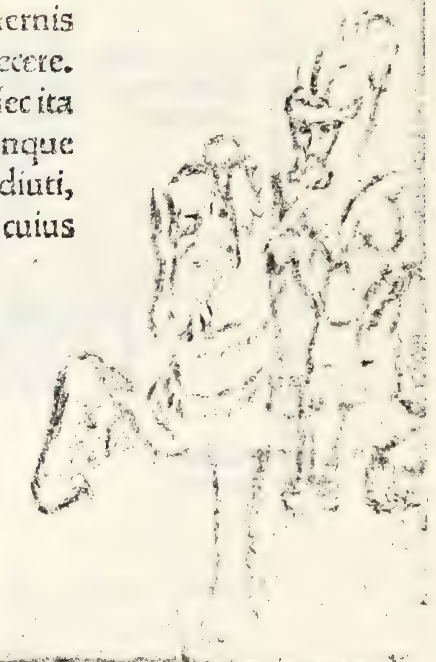
Barces op/
pugnatio
Modus de/
prehender/
di cuniculi.

Amaſis præ
fectu delus.

PL. 21. *Penteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 273, 277, 271. Kungl. Biblioteket.

PL. 22. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 281 (Marcs Eisenkern von Padua), 283, 285. Kungl. Biblioteket.

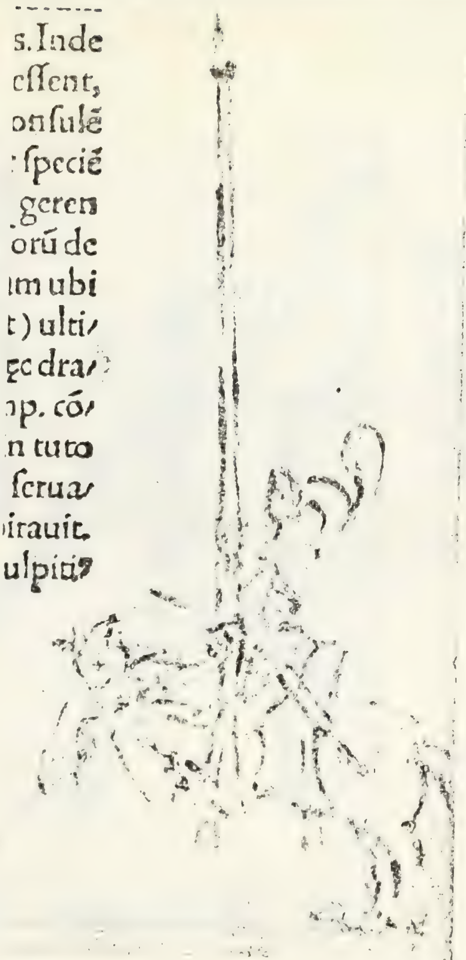

PL. 23. *Penteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 307, 622. Kungl. Biblioteket.

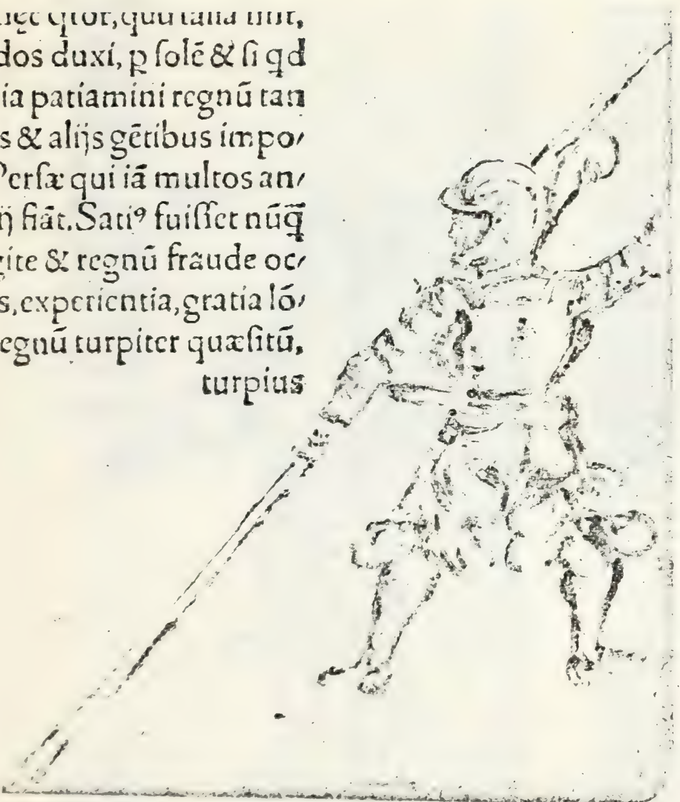
Attici.
Iones.

,nouas
i.Et qa
be egre
deditio Fidenatũ deditio.
,cęteris
merſus
ũ dein Feroniæ
ni iure phanum.
omani
rũ quũ Sabinorum
id igna reſponſio.
ia i Aſy
lum

PL. 24. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 113. 100. Kungl. Biblioteket

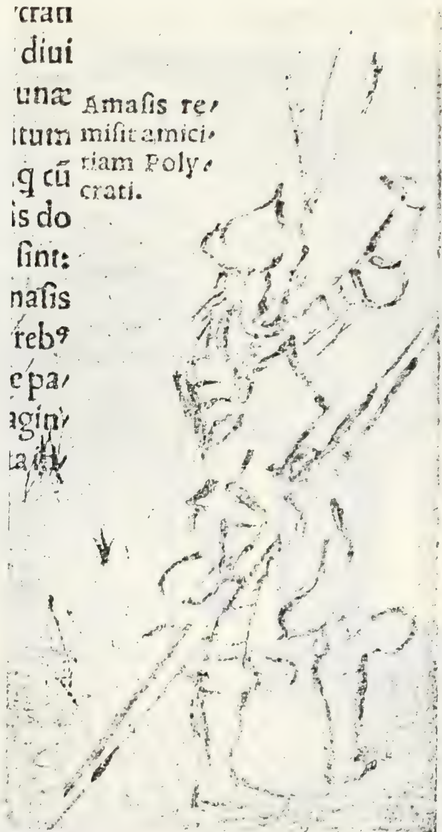
PL. 25. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 275, 205. Kungl. Biblioteket.

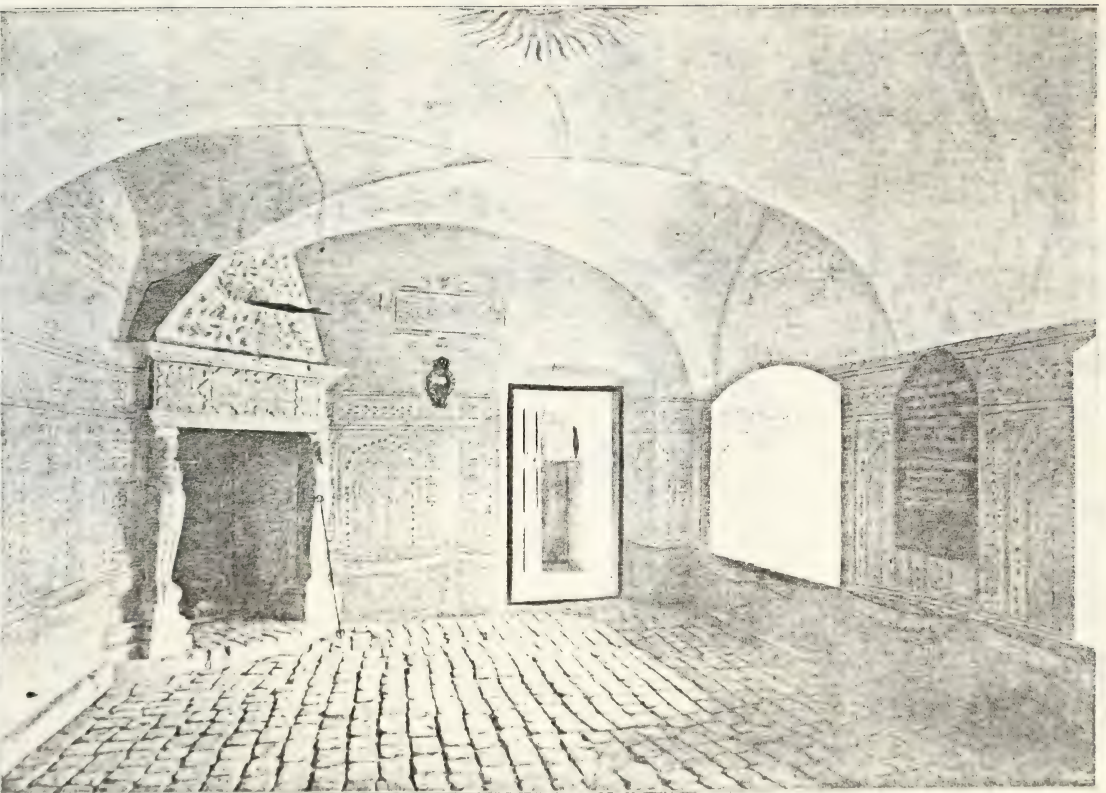
PL. 26. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 251, 249. Kungl. Biblioteket.

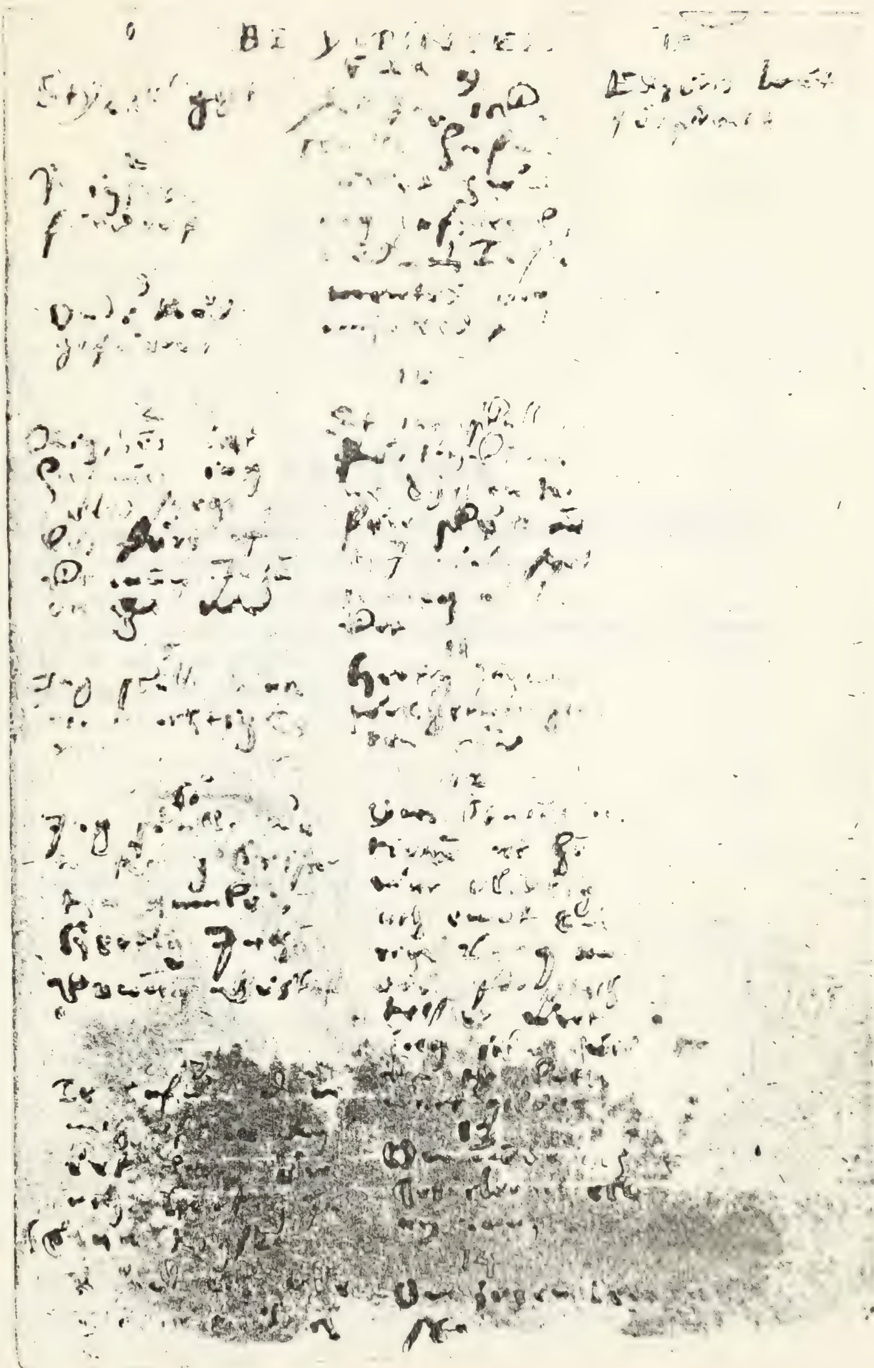

Pl. 27. *Pennteckningar af Erik XIV i margerna af Sabellici opera*, sid. 257. 253. 245. Kungl. Biblioteket.

Pl. 28. *Det rum på Orbyhus, dar Erik XIV dott.* Efter [illegible]

Pl. 29. *Baksidan af 1560 års almanacka i Stadii Euphemerides.*

RÄTTELSER.

Titeln på Stadii astrologiska bok är oriktigt återgifven, bör vara *Ephemerides*.

Sid. 1, rad 10 står allmanackorna, läs *almanackorna*.

Sid. 3, rad 1 står varationer, läs *variationer*.

Sid. 71 rad 20 och 23 (samt i personregistret) står Bothovius, läs *Rothovius*.

Sid. 73, rad 5 står pl. 6, läs pl. 7.

Sid. 120 och 121 upptill utgår **A**.

120367. Personhistorisk tidskrift.

Släkten Lindman

Då jag vid utarbetandet för *Nordisk Familjebok* af en biografi öfver dåvarande statsministern Arvid Lindman på begäran från honom erhöll en del uppgifter, voro de flesta af dessa intagna i en medföljande släktlängd. Vid genomseendet af densamma märkte jag snart, att den alldeles oafsedt nämnde släktmedlems framskjutna ställning ägde så mycket af intresse, att dess offentliggörande kunde anses påkalladt. Bl. a. i följd af släktens typiskt svenska utveckling från bondeursprunget via prästerskapet till den civila och militära ämbetsmannaklassen samt industri- och affärsvärlden. På min framställning erhöll jag af numera amiralen Lindman benäget medgifvande till publicerande och ställde han tillika godhetsfullt till mitt förfogande åtskilliga kompletterande anteckningar, utarbetade för hans räkning af den framstående forskaren kapten Otto Bergström. Med tillhjälp af dessa källor äfvensom under jämförelse med Sjöströms arbete om Göteborgs nation har efterföljande släktöfversikt blifvit utarbetad. Beträffande släktens nu lefvande medlemmar lämnas dock inga närmare uppgifter, utan hänvisas till Elgenstiernas Svenska släktkalender samt beträffande amiralen A. Lindman äfven till Nordisk familjebok, band XVI, sp. 640—643.

Släktens äldste kände stamfader är bondsonen Arvid (se tab. 1), som föddes 1670 på gården Lindrum i Ölsremma socken i Älfsborgs län och efter gården tog namnet Lindman. Från två af hans söner, Johan och Sven, härstamma de två ännu fortlefvande grenarna. Förre statsministern A. Lindman tillhör den äldre grenen och är sonsons sonson till släktens ofvannämnde stamfader. Medlemmar af släkten ha öfverflyttat till Amerika. Måhända fortlefva äfven andra ättlingar af den yngre grenens stamfar, Sven, än de här upptagna.

Tab. I.

Arvid Lindman kom till Lund, blef student där 1699, kurator för Göteborgs nation 1704—05, prästvigd 1705, adjunkt i Tölö pastorat

Gbgs stift, 1709 kyrkoherde i Mjöbäcks församling af samma stift, d. 6/9 1741.

Mjöbäcks pastorat har ända sedan reformationstiden innehafts af samma släkt, och hade L. lofvat att konservera familjen genom giftermål med företrädarens dotter. Men lyckligt och väl utnämnd, vägrade han, sade sig icke ha varit ordentligt förlofvad med prästdottern och hade äfven andra undanflykter. Detta förargade konsistoriet, som yrkade hos hofrätten att han skulle dömas fullmakten och pastoratet förlustig, men han klagade och fick behålla pastoratet. Senare låg han i hvarjehanda strider med socknens bönder.

Arvid L. var g. m. *Maria Elisabeth Wekänder*, dotter af kyrkoherden i Sexdräga i samma stift Olof Wekander (d. 1694) och Sigrid Buthelia (f. 1656, d. 1711) i hennes första gifte. Med sin hustru, som ännu 1745 lefde i Mjöbäck, hade L. tolf barn, samtliga födda i Mjöbeck.

1) Sigrid Johanna, f. 24/6 1712, d. 29/12 1788 på Sjörred i Länghems s. i Älfsborgs län, g. 20/4 1735 m. komministern i socknen Sven Bryngelsson Lidell (f. 1694, d. 1756).

2) Christina, f. 12/10 1713, d. 22/6 1751 i Mjöbäcks prästgård, g. 9/10 1744 med faderns efterträdare kyrkoherden Anders Forselius (f. 1691, d. 12/5 1776).

3) Virginia, f. 15/9 1715, d. 20/3 1788 i Drängsered, g. 10/10 1744 med komministern i Drängsered och Krogsered Otto Nortman (f. 1709, d. 29/4 1780).

4) Anna Maria, f. 1717, d. 1720.

5) Olaus Martinus, f. 11/11 1719, d. 1720.

6) Anna Maria, f. 18/9 1721, lefde ännu 1758 i Mjöbäck och kallades då »hustru».

7) Sara, f. 21/12 1723, d. 28/10 1782 i Svenljunga, g. m. en Rydqvist.

8) Johan, f. 1726, prost, d. 1796, se tab. 2.

9) Olof, f. 1728, kyrkoherde, d. 1814, se tab. 11.

10) Sven, f. 1730, d. 1731.

11) Sven, f. 1732, fänrik, d. 1810, se tab. 12.

12) Paulus, f. 7/9 1734, d. 15/3 1738.

Äldre grenen.

Tab. 2.

Johan (son af Arvid, tab. 1), f. 7/2 1726, student i Lund 1745, prästvigd 1752, v. pastor i Säfve s. å., kyrkoherde i Okome, Gbgs stift, 1772, prost 1791, d. 28/7 1796. Författade åtskilliga mindre uppsatser i Göteborgska Magasinet 1760 o. f. G. 1771 med Metta Magdalena Jeurling (f. 1745, d. i Okome 25/1 1821), dotter af kyrkoherden i Torsby Anders Jeurling och Margareta Radelius. Var 1773 25/8 instämd till tinget af sockneborna för det han »uppburit och fordrat högre rättigheter än förr skall brukligt varit» äfvensom för andra ämbetsförseelser. Se W. Berg, Göteborgs stift under 1700-talet.

Barn 1) Arvid Anders, f. 27/8 1774, d. 21/1 1775. 2) Salomon, f. 1779, ryttmästare, d. 1834, se tab. 3. 3) Joseph, f. 8/1 1781, d. 27/11 1782.

Tab. 3.

Salomon (son af Johan, tab. 2), f. i Okome 11/2 1779, d. i Motala 1834, student i Lund 1795, vistades där h. t. 1795—v. t. 1796 och v. t. 1797, i Uppsala h. t. 1799. Informator hos öfversten grefve C. E. Sparre på Torpa i Länghem för hans söner Fredrik Vilhelm och Carl Georg 1798—1800; kvartersmästare vid Mörnerska husarerna (numera kronprinsens) 1/6 1801, stabskornett 16/6 s. å., premiäradjutant 5/6 1802, kornett 9/3 1803, löjtnant 25/5 1805, ryttmästare 18/9 1810, afsked från regementet 13/3 1811 och ur armén 26/5 1812. Deltog under kriget i Tyskland 1805—07 i striderna vid Grosskiesow, Greifswald och Stralsund 28—29/1 1807, utfallet från Stralsunds fästning 14/3 s. å., i striderna vid Stralsund, Greifswald, Anklam, Passewalk och Ückermünde 1/4—17/4 s. å. Blef vid sistnämnda tillfälle jämte 17 andra officerare och 600 man tillfångatagen och satt fången i Frankrike till våren 1810.

Ärfde 1811 frälsehemmanet Bössegård i Halland, som han sålde 1812, köpte och sålde 1812 Bredgården i Västergötland samt arrenderade 1816 Fridensborg i Motala socken. Bodde sedan i Motala och gaf språklektioner, död i lungsot. G. juni 1811 m. Sofie Louise Dorothea von Röper, f. 18/8 1790, d. i Stockholm 28/7 1882, dotter till amtmannen i Neukloster i Mecklenburg-Schwerin Friedrich Görgen v. Röper i hans 1:a g.

Barn 1) Fredrik Ferdinand, f. å Strömsnäs nära Motala, d. minderårig före 1822. 2) Louise, f. 1819, d. minderårig. 3) Didrik Bror Hampus, f. 1821, bruksförvaltare, d. 1909, se tab. 4. 4) Carl Salomon Bleckert, f. 1823, kontrolldirektör, d. 1909, se tab. 5. 5) Emil Achates, f. 1826, bruksdisponent, d. 1902, se tab. 8. 6) Leocadia, d. minderårig. 7) Ildegerta Sofia Mariana, f. 1833, d. 5/6 1839.

Tab. 4.

Didrik Bror *Hampus* (son af Salomon, tab. 3), f. i Motala 16/10 1821, d. i Enköping 26/10 1900, uppkallades efter faderns regementskamrat Hampus Mörner. Farmacie studerande 1842, farmaceut i Strömstad och Haparanda, bruksbokhållare och förvaltare vid Kilafors 1846—1873, direktör för Skultuna mässingsbruk 1878—80, förvaltare på Forsmarks bruk 1880—81, flyttade till Stockholm hösten 1881, innehade där ett bageri och sedan 1885 ett sjukhem i Enköping. G. juli 1852 på Hagelstena i Alsike s., Stockholms län, m. Vilhelmina Jakobina Arrhenius (f. 19/10 1819 i Sigtuna, d. på Kilafors 3/2 1862), dotter till fänriken vid Upplands regemente Gustaf Arrhenius (f. 1784, d. 1834) och Margareta Kristina Kjellmodin (f. 1786, d. 1850).

Döttrar: 1) Vendela, f. 11/3 1853 på Tönshammar i Skogs s. i Hälsingland, d. 1/4 1870 på Kilafors. 2) Thérèse, f. 1855 på Kilafors,

d. där $^{22}/_{7}$ 1869. 3) Eva Regina, f. på Kilafors 25 aug. 1856. G. 1889 m. öfverläkaren August Hedlund. 4) Ildegert Amalia Matilda, f. på Kilafors $^{19}/_{1}$ 1858, innehar sjukhem i Enköping.

Tab. 5.

Carl Salomon *Bleckert* (son af Salomon tab. 3), f. $^{19}/_{12}$ 1823 i Motala, d. i Stockholm $^{28}/_{7}$ 1909. (Uppkallad efter faderns regementskamrat grefve Bleckert Wachtmeister), farmac. stud. $^{23}/_{10}$ 1841, elev och provisor å akad. apoteket Kronan i Uppsala, aflade apotekareex. $^{17}/_{1}$ 1844, förestod apoteket i Motala (1844—50), Gripen i Stockholm hösten 1851, köpte 1856 Kronan i Stockholm, sålde det 1863. Hösten 1854—56 telegrafist, assistent och kommissarie vid k. elektr. telegrafverket, började 1855 tjänstgöra vid k. kontrollverket, 1856 amanuens, $^{30}/_{11}$ 1866 kontrollör, $^{30}/_{12}$ 1870 t. f. kontrolldirektör, utnämnd därtill $^{13}/_{12}$ 1878, afsked 1891. Undervisade i kemi, mineralogi och geologi vid k. generallandtmäterikontoret 1856 och 1869—1872, lärare i kemi och farmaci vid Farmaceutiska institutet 1858—61, lärare i varukännedom vid Slöjdskolan i Stockholm 1868—70, lärare i kemi vid k. Sjökrigsskolan $^{1}/_{10}$ 1868—71. Utgaf Farmaceutisk tidskrift 1866—07, uppfann och tillverkade 1851—56 gelatinkapslar för medicin, var fotograf 1863—66, ledamot af apotekaresocietetens direktion 1857—63, ordf. i Farmaceutiska föreningen 1875—78. R. V. O. 1878. G. $^{19}/_{11}$ 1851 i Motala m. Ulrika (Ulla) Apollonia Henrika Lindström, f. $^{27}/_{3}$ 1823, d. i Stockholm $^{4}/_{12}$ 1895, dotter till läkaren vid Motala verkstad Carl Olof Lindström och Ulrika Lovisa Kinnander.

Barn (se Sv. släktkalendern): 1) Augusta Maria Lovisa, f. 1852 och liksom syskonen i Stockholm och 2) Rota Helena, f. 1854, g. m. apotekaren Numa Petersson i hans 2:a g. 3) John Birger, f. 1856, ingenjör, se tab. 6. 4) Sigrid Sofia, f. 1858, g. m. statsgeologen L. E. Svedmark. 5) Elin Ulrika, f. 1861, g. m. gymnasten Voldemar v. Mollerius. 6) Edvard Alexander, f. 1862, redaktör, se tab. 7. 7) Per Arvid, f. 1863, ingenjör, g. m. Maria Ström, f. i Uppsala, dotter af klädeshandlaren L. Ström och Karolina Hedberg.

Tab. 6.

John Birger (son af Carl Salomon Bleckert, tab. 5), f. $^{19}/_{6}$ 1856, ingenjör, Manayunk, Philadelphia, Nordamerika. G. 1889 m. Emma Olson.

Barn: 1) Ina, 2) Marion, 3) Carl, 4) Emily, 5) Helena; se Sv. släktkalendern.

Tab. 7.

Edvard *Alexander* (son af Carl Salomon Bleckert, tab. 5), f. $^{4}/_{6}$ 1862, redaktör, g. 1890 m. Agnes Jensen, f. 1869.

Söner: 1) Kristian, 2) Angelo, 3) Torbjörn; se Sv. släktkalendern.

Tab. 8.

Emil *Achates* (son af Salomon, tab. 3), f. i Motala 20/2 1826, d. i Stockholm 8/6 1902 (uppkallad efter faderns regementskamrat Grefve A. Platen), skulle bli officer, men hindrades därifrån af bensjukdom ådragen vid skridskoåkning. Bokhållare vid Vintjärns grufvor 1843—44, Viggelsbo 1844—45, Österby bruk 1845—50, förvaltare vid Österby bruk 1850—73, disponent för A. B. Iggesunds bruk 1873—91 och för A. B. Österby bruk 1884—97, styrelseled. i Lindholmen, Motala, Rörstrand, Söderfors m. fl. aktiebol. Ledamot af Gäfleborgs läns landsting. K. V. O., R. N. O.

G. 19/6 1851 m. Ebba Carolina Dahlgren, f. i Stockholm 12/3 1827, dotter af möbelfabrikören Carl Gustaf Dahlgren (f. 4/7 1790, d. okt. 1872) och Anne-Sofie Cederwall (f. 5/7 1797, d. 1856), dotter af k. hoffrisören Cedervall vid Drottningholm och h. h. f. Rehn.

Barn: 1) Sigurd, f. 1852, bruksförvaltare, se tab. 9. 2) Carl Filip Hampus Achates, f. 11/2 1854 på Österby, i Uppsala katedralskola h. t. 1863, student 1872, aflade styrmansexamen. D. 12/2 1880, spolad öfver bord i Biskayaviken. 3) Ebba Gertrud Sofia, f. å. Österby 29/7 1855, d. i Gbg. 3/2 1901, g. 21/4 1879 m. ingenjör Hj. Samzelius, f. 27/5 1852. 4) Ebba Marie Louise, f. 29/3 1857, d. 27/8 s. å. 5) Anna, f. 1859, kassörska. 6) Arvid, f. 1862, amiral, se tab. 10.

Tab. 9.

Per Sigurd Achates (*Sigge*) (son af Emil Achates, tab. 8), f. 8/4 1852, f. bruksförvaltare. G. 1880 m. Alma Price, f. 17/2 1855, dotter af ingenjören Salomon Price och Justina Billvall.

Barn: 1) Gösta, 2) Ebba, 3) Gertrud, 4) Erik f. 24/10 1886, d. 13/12 s. å., 5) Annie, 6) Ebba Otto, jfr. Sv. släktkalendern.

Tab. 10.

Salomon *Arvid* Achates (son af Emil Achates tab. 8), f. på Österby 19/9 1862, f. statsminister, konteramiral, g. 10/3 1888 m. Annie Almström, f. 27/7 1867, dotter af disponenten för Rörstrand Robert Almström (f. 1834, d. 1911) och Eva Påhlman (f. 24/12 1845, d. 27/5 1876).

Barn: 1) Rolf, f. 1888, 2) Eva, f. 1890, g. m. kammarjunkaren Gustaf v. Dardel, 3) Karin, f. 1893, se Sv. släktkalendern.

Yngre utdöd gren.

Tab. 11.

Olof Anders (son af Arvid, tab. 1), f. i Mjöbeck 4/3 1728, student i Lund 1748 (Gbgs nation), konsistorieamanuens i Göteborgs stift 1754—74. Prästvigd 1756 och samtidigt komministersadjunkt vid

Göteborgs domkyrka i 16 år, pastor i Svenljunga 1773. Prost i Kinds kontrakt 1788—1801, ombud vid jubelfesten 1793. Död i Borås hos sin måg som stiftets senior $^{19}/_{7}$ 1814. G. m. Helena Benedicta Bökman (f. 1722, döpt $^{14}/_{5}$, d. $^{23}/_{3}$ 1787), dotter af kaptenen vid Älfsborgs regemente Gunnar Bökman, f. 1681, d. $^{4}/_{4}$ 1737 och Anna Greta Buthelia.

Dotter: Anna Maria, f. i Göteborg 1762, d. i Borås $^{12}/_{9}$ 1834. G. $^{21}/_{8}$ 1781 i Svenljunga prästgård m. Jakob Johan Ekman, f. $^{14}/_{11}$ 1746 i Sätila s. i Älfsborgs län, mantalskommissarie i Borås, d. där $^{16}/_{1}$ 1827.

Yngre ännu fortlefvande gren.

Tab. 12.

Sven (son af Arvid, tab. 1), f. $^{25}/_{6}$ 1732, d. $^{29}/_{7}$ 1751, volontär vid Älfsborgs regemente, Södra Kinds kompani, n:r 927 Lalabo yttergården, furir $^{28}/_{7}$ 1752, fältväbel med förares indelning $^{1}/_{10}$ 1762, sergeants indelning vid nämnda kompani $^{16}/_{5}$ 1772, fänrik i armén 1789, afsked $^{31}/_{3}$ 1801, d. $^{27}/_{3}$ 1810 på Grytås i Älfsereds socken, Älfsborgs län. Deltog med regementet i pommerska kriget 1758—62 och med dess lifbataljon i finska kriget 1788—90. G. $^{15}/_{5}$ 1768 i Sexdräga m. fröken Sofie Adelice Hård (f. $^{9}/_{8}$ 1748, d. $^{8}/_{3}$ 1834).

Barn: 1) Anna Fredrika, f. $^{20}/_{5}$ 1768 på Känga i Sexdräga d. 2) Maria Elisabet, f. $^{2}/_{12}$ 1770 på Kånga, d. 3) Arvid, f. 1776, fanjunkare, d. 1825, se tab. 13. 4) Andreas, f. $^{7}/_{2}$ 1780 på Grytås, 5) Sara, f. $^{4}/_{11}$ 1782 på Grytås, d. 6) Brita Helena, f. $^{18}/_{5}$ 1785 på Grytås, d. $^{22}/_{7}$ 1848 i Jönköping, g. m. Carl Wennberg (f. 1778, d. $^{16}/_{8}$ 1834), traktör i Jönköping. 7) Hjert Fredrik, f. $^{3}/_{11}$ 1787 på Grytås; lefde ännu 1801; vidare öden okända. 8) Sven Johan, f. $^{8}/_{8}$ 1792 på Grytås. Lefde ännu 1801. Vidare okändt.

Tab. 13.

Arvid (son af Sven tab. 12), f. $^{14}/_{1}$ 1776 i Kalfs s., var 1796 rustmästare enl. uppgift vid Skaraborgs reg., d. $^{13}/_{3}$ 1825 i Härja s. i Skaraborgs län. G. m. Lisa Jonsdotter, f. $^{24}/_{12}$ 1774 i Sandhamns s., d.

Barn: 1) Carl Gustaf, f. $^{9}/_{4}$ 1803 liksom de flesta syskonen i Kymbo s. i Skaraborgs län, d. 1809. 2) Johan, f. $^{1}/_{11}$ 1805, öfverflyttat till Amerika. 3) Sven Olof, f. $^{11}/_{12}$ 1807, d. minderårig. 4) Clara Gustafva, f. $^{17}/_{2}$ 1810 i Hvalstad s., lefde ännu 1834. 5) Sven Fredrik, f. $^{14}/_{6}$ 1812 i Hvalstad, handelsbokhållare hos följ. bror, d. 1886 i Lösen i Blekinge. 6) Olof Salomon, f. 1815, köpman, d. 1890, se tab. 14. 7) Adelaide Sofia, f. $^{25}/_{8}$ 1818, d. omkr. 1836 i Göteborg.

Tab. 14.

Olof Salomon (son af Arvid, tab. 13), f. $^{14}/_{4}$ 1815 på Stommen i Kymbo, kom ung i en affär i Jönköping och blef senare en af sta-

dens förnämsta affärsmän, d. 29/11 1890. G. 17/9 1848 i Jönköping m. Catharina Sofia Wennberg (f. 27/10 1828, d. 27/10 1904 på Rosenlund vid Jönköping), fosterdotter till sin svärfaders svåger traktören Carl Wennberg.

Barn: 1) Carl Albin, f. 5/7 1849, liksom syskonen i Jönköping, d. där 30/9 1850. 2) Maria, f. 23/5 1851, d. 15/3 1853. 3) Hilma Sofia, f. 27/1 1854, d. 8/4 1880 i Hjärtlanda. G. 28/11 1876 i Jönköping m. kyrkoherden i Lenhofda Frans Nikolaus Hagström (f. 29/12 1846). 4) Anna Helena, f. 1855, g. 1877 m. häradshöfdingen Carl Gustaf Wennberg. 5) Johan Salomon, f. 1858, handlande, d. 1897, se tab. 15. 6) Elisabet, f. 1859, g. 1882 m. kyrkoherden J. Serner. 7) Ester Maria, f. 1861, d. 22/9 1879. 8) David Emanuel, f. 23/3 1863, d. 16/9 1865. 9) Enok Fredrik Natanael, f. 10/4 1865, d. 10/3 1889 på Österängen, Ljungarum. 10) Gustaf, f. 1866, v. häradshöfding. 11) Elin, f. 1868. 12) Ernst Albin Emanuel, f. 1/3 1870, d. 7/4 1873.

Tab. 15.

Johan Salomon (son af Salomon, tab. 14), f. 7/1 1858 i Jönköping, handlande där, d. 30/1 1897 på Österängen i Ljungarum, g. 15/5 1888 i Jönköping m. Lydia Vilhelmina Andrén, f. 2/8 1860 i Illinois Nordamerika, dotter af kyrkoherden i Asarum, Blekinge, Olof Christian Telemak Andrén och Matilda Pihl.

Döttrar: 1) Anna, 2) Ellen Matilda, f. 21/12 1890, d. 1903, 3) Hilma, 4) Karin, 5) Kerstin (jfr. Sv. släktkalendern).

Erik Thyselius

De svenska landskapsvapnen ännu en gång

Af **L. Fr. Läffler**

Åter har en högst beklaglig publikation af och om de svenska landskapsvapnen ägt rum och denna gång ånyo af beskaffenhet att kunna göra betydande skador inom mycket stora kretsar af vårt folk. Det är i den som bilaga till Aftonbladet och Dagen i deras Populära bibliotek som nr XI utgifna skriften »Råd och Rön», som denna publikation föreligger å sid. 96—100.

De nämnda tidningarna ha haft den olyckan att få till heraldisk medarbetare en person, som är så okunnig i heraldikens enklaste elementer, att han uppger silfver och hvitt som särskilda färger för vapenbilder och säger Medelpads sköld ha fem fält! Man kan då tänka sig, hur det öfriga skall vara.

Hvad först bilderna beträffar, så äro de visserligen i de flesta fall riktiga (ehuru visserligen ofta icke i detaljerna öfverensstämmande med riksheraldikerns normalplanscher). Betänkliga undantag finnas emellertid. I Härjedalens vapen äro hammare och tång ställda öfver städet i st. f. på sidorna och äfven för öfrigt ej i öfverensstämmelse med K. förordningen af 18 jan. 1894 och normalplanscherna.

Att Västmanlands bekanta vapenbild *tre eldsprutande berg* blifvit mycket illa återgifven kan man förstå, då man får veta, att de i beskrifningen uppgifvas vara *kolmilor!!* Att Västergötlands och Västerbottens vapen blifvit förväxlade är ju högst fatalt.

Hvad beskrifningarna vidkommer, så vimla de af oriktigheter eller ofullständigheter, hvaribland den nyss anförda tar priset. Att i detalj genomgå alla dessa fel tjänar till intet, då det ju är lätt för den kunnige att inse dem. Några exempel må dock anföras. Jämtlands vapen säges ha en *gam* i st. f. en *örn*, Bohusläns vapen säges ha lejon *i guld* i st. f. i naturfärg, för Dalslands vapen uppgifvas guldpilar men det nämnes ej, att de skola ha silfverspetsar. För Gottlands vapen saknas uppgift om att nimbus och banerets stång skola vara *i guld*, o. s. v.

Ett bevis för det slarf, hvarmed denna publikation skötts, är att i beskrifningen för Härjedalens vapen det står: Det *röda* af figurerna . . . i st. f. Det *öfriga* . . .

Det är på det högsta beklagligt, att i en publikation af detta slag, som är afsedd att utgå i mångtusende exemplar och spridas öfver hela vårt land, så felaktiga uppgifter om våra landskapsvapen skola finnas. I en så pass viktig sak hade man väntat större omsorg nedlagd af de båda omnämnda ansedda tidningarna.

Sven Hedins 16 anor

(Medd. af B. G. Löfgren.)

Fredrik Hedin f. 1717 † 1775, bruksinspektor i Husaby, Skatelöf s:n, Smål., g. 1742 m. Brita Helena Åman, † 1758.	Anders Hellman f. 1706 † 1772, hofkamrer, g. 1738 m. Catharina Margareta von Langenberg f. 1717 † 1771.	Lorens Westman f. 1720 † 1792, bryggare i Stockholm, g. 1741 m. Margareta Bevij.	Abraham Westman f. 1724 † 1795, bryggare i Stockholm, g. 1750 m. Anna Brita Göding f. 1730 † 1780.	Johan Christian Berlin f. 1741, jude, döpt 1771, † handlande i Malmö, g. 1771 m. Sofia Elisabet Wendt f. 1739 † 1812.	Gissel Möller, † 1802 klockare i Ingelstorp, Skåne, g. m. Lisa Sandberg † 1793.	Per Nordström, † 1785 gästgifvare i Sjöbo, Skåne, g. m. Ulrika Augusta Brockman.	Thomas Thomæson junior, handlande i Malmö, g. m. Anna Catharina Engelander.
Gift 1785 med		Gift 1781 med		Gift 1798 med		Gift 1797 med	
Sven Anders Hedin f. 1750 † 1821 1:e lifmedicus, medicinalråd.	Lisa Lotta Hellman f. 1752 † 1812 kammarfru hos drottn. Sofia Magdalena.	Abraham Westman f. 1753 † 1802 bryggare i Sthlm, riksdagsman.	Elisabet Westman f. 1763 † 1830.	Johan Ludvig Berlin f. 1773 † 1845 kronofogde, Ystad.	Anna Charlotta Möller f. 1776 † 1848.	Jonas Nordström f. 1770 † 1840 handlande i Malmö.	Catharina Benedicta Thomsson f. 1772 † 1816.
Gift 1812 med				Gift 1829 med			
Sven Anders Hedin f. 1788 † 1834 3/3, kansliråd.		Clara Elisabet Westman f. 1790 † 1834 22/6.		Christian Gissel Berlin f. 1800 † 1863 4/7, prost o. kyrkoherde i Balkåkra, riksdagsman.		Anna Catharina Nordström f. 1801 † 1882 26/6.	
Gift 1862 med							
Abraham *Ludvig* Hedin f. 1826 15/5 stadsarkitekt i Stockholm.				*Anna* Sofia Karolina Berlin f. 1838 12/3.			
Sven Anders Hedin f. 1865 19/2, fil. dr.							

Dagbok förd af Lillienwald (Lorenz Gustaf)

Qvartermästare vid Lifregementet

1681 d. 8 Augusti blef jag född i Tibble socken och Kiälinge by, Uti kolten mellan 2 hundar

Om våren föll i åhn; blef frälst af fr. brita;

Andra gången i åhn utur öckståcken, frälst af min egen moder;

Tå jag rände granquisten i foten under trappan;

Jag gick i kolten IIII år;

Tå jag föll utj mjölkebunkarne och stötte mig ganska illa

Tå jag sprang in Careten vid heldagshallarne och kom mellan hjulen;

Tå jag skiöt sönder pistohlen och intet hörde;

Tå jag blef hängande på grind med hufvudet neder att snart blefven förkwäfd;

Ögat snart blifvit utslaget af trissan;

Tå min moder slog mig öfver hufvudet med byxorna; en sten i byxsäcken, jag dånade bort;

Arf hunden bet mig i B. S. andra gången i handen af samma hundh;

Tå jag i 2 dagar stodh bakom en dyngkärra af skrämsel för vår ryttare; blef funnen af min fader;

Föll i siöhn vid Sigtuna nyckel;

Tå dörren slog en slända i halsen på mig och snart blifvit dödh.

Tå jag högg midsommardagen tåhn utaf mig och lät blodet rinna i åhn;

Tetta allt sammans ähr skiett i Kiählinge.

Tå jag var 10 åhr gammal i Engeby;

Min broder slog mig öfver hufvudet med sina byxor och munstycket. Jag blef dånad;

Jag högg mig i venstra tummen;

Jag torka skinpelsen i ungnen;

Jag, pigan Margreta, flickan Malin, gossen, alla åkte utför backen; Pigans ben gick af, gossen slog näsan af och slädan gick sönder: hoppa utföre taket.

Jag kiörde från min fader och lätt honom sittia i Upsala;

Tå jag vahr 15 år blef jag uptingad i trumpetare lähran och therpå kom till Styltenhielm och fick mycket stryk;

1700 blef jag trumpetare vid Kungsörs Compagnie;

Bevistade slaget på Seeland och Humlebäck;

Bevistade slaget vid Riga;

Vid Riga blef rädd för styckeskottet;

d:o för minan, då hon sprang vid Cobruns skans;

Utj Rathoff i Lifland bet björnen mig i hufvudet;

drängen miste ögat;

Därstädes föll i sjön, då jag högg en gädda med ljustran;

Då jag skiöt galten i Cuhrland;

Då jag skiöt oxen i Lithauen;

Bevistade slaget vid Clitsko med Saxarne, där jag fick polska sadeln; åtta dagar före Clitsko slag på partj med Ryttmästare Blom, då jag och Lieutenant Falkman vid skånska Regementet tog Konung August tillfånga; men okänd;

Snart uppbrunnit vid staden Brick i Påhlen;

Wid Warsio snart uppbränd i en halmstack, och 3:dje gången derstedes i en badstuga;

Slaget vid Frauenstadt;

Vid Crackau fingret på högra handen afhugget af Corpral Smitt;

Tå jag på ett partj vid Lutteborg snart blifvit af fijenden borttagen;

Tå jag uppå Stenbocks partj vid Crackau hjte den stora skatt i Kuden;

1705 d. 12 juni blef jag Corporal vid Norra Upplands Compagnie var i Saxen och Slesien, samt i Pådembirtza mig för lycka i timlig måtto tillböds genom giftermåhl;

När wj gick uhr Saxen i Påhlen vid byn Cartis kastade mig ofärdig;

1707 blef jag kvartermästare den 12 junj,

Blef sänd tillbaka af Regementsqvartermästaren Smitt om en natt till General Creutz och af Pålska bönder snart blifvit mördad i mörka höstnatten;

Tå jag tog hönsen på stora skogen;

Tå General Creutz skickade mig ensam till staden Trebna i Ukranien efter sina hästar;

1708 slaget vid Holloffsien, där jag blef skuten genom venstra benet; en kuhla slog af stutsarstocken mig i bröstet; hade harnesk;

Wid Holloffsien hölt envigescamp med en oförskräckt Rysk officerare

Stod i siöen utj $1\frac{1}{2}$ timma vid staden Rubus i Ukrainen;

1709 slaget vid Pultava vid skansarna blef skuten på vänstra axelbladet; oskadd; kulan stutsade på hatten, men oskadd;

Blef fången vid Nieper förd till staden Andreaska;

Samma åhr om hösten Rymde vi 7 stycken vid nambn Giese, And, Lohrentz, Holmberg, Skult, Lunbom och jag; 50 mihl borta, illa slagna; klump på benet dömd till galgen;

Andra gången rymt voro 10 sty. från Casan; tillbaka hämtade; arbeta i grufvorna;

Rymt från Boyaren Buroskoy till Musko;

1713 af Röfvare så när blifvit ihjelslagen i Petersborg om en afton;

1714 gifte mig;

1715 med Dolgorucki till Petersborg för Juhltiden;

1716 tillbaka nyårstiden till Musko;

1717 med hustru och barn till Petersborg;

1718 rymt den 21 Augusti från Petersborg up genom Finland Rant Carleby staden Ulleå; till skieps; stor storm; siukna illa på siön; kom till Stockholm d. 17 October 9 förmidan. Fick pängar af Ryttm. Tage Yxkull 4 plåtar; 2 af Regements Qvarterm. Ernfalk; 14 dagar i Stockholm.

Kom till min syster en fredags afton, hon mig icke igen kiände.

1719 fick min beställning igen vid N. Upl.

1720 blef skrämd af en biörn i Engeby

172 seglade från Upsa med Ubströms lilla jakt snart blifvit borta på siön Giörväln.

17 föll utföre Stockholms Slott vid stora kiörkan.

17 sålt åt fröken Dela Gardie en svarfstol för 450 daler, samt mycket annat som jag med mina olärda händer giort, Gud hafver der tillgifvit mig nåd och uplysning.

1739 flytt till Stockholm; blef antagen vid dosfabriquen, därstädes arbetat i 2 åhr, sedan till dato fött mig med mina händers arbete, under warande tidh giort en swarfstohl för Hans Kongl. Höghet A. F. fick därföre 1200 daler.

Originalet äges af Regementsläkaren Dr. Opphoff, hvars moder var sondotter till Lillienwald. Afskriften med diplomatisk noggrannhet gjord af P. O. Liljevalch 1853.

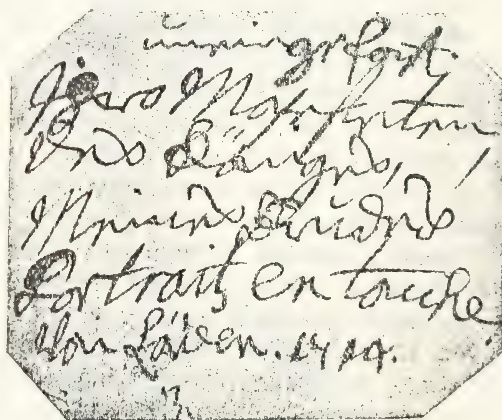
För jämförelsens skull meddelas Liliewalds data hämtade ur Inrikes tidningen 1766 N:o 18.

Lorentz Tuvid Lilliewald.

1701 d. 12/6 trumpetare vid Kungsörs comp.
1703 d. 29/12 transport till öfv. löjtn. comp.
1704 d. 30/4 transport till Kungsörs comp.
1706 d. 21/7 sekond corpral vid Norra Uplands comp.
1707 d. 12/7 sekond qvartermästare vid Norra Uplands comp.
1709 d. 1/7 Fången vid Perewolotjisa.
1719 d. 4/5 efter återkomsten från fångenskapen, 1. qvartermästare vid Norra Uplands comp. med 3. corprals indelning.
1729 d. 13/3 fått afsked vid Gen. Mönstringen.
1736 Nämnes i 1736 års Gen. Mönsterrulla »numera löjtnanten».
1766 d. 28/2 Död i Stockholm 84 år gammal.

Några Karl XII-porträtt

I statens Historiska Museum förvaras en del porträtt i miniatyr eller elfenbensskulptur, som kommit dit genom deposition från Räntekammaren. En del af dessa hafva tillhört drottning Ulrika Eleonora d. y. och förvärfvades af svenska staten då den efter hennes död af Fredrik I mot en summa penningar tillöste sig hennes efterlämnade egendom. Häribland finnes en hittills föga beaktad samling porträtt af Karl XII, som ju alltid hafva intresse såsom sammanbragt af hans beundrande syster, men dessutom delvis är af stort ikonografiskt värde. De flesta bära på baksidan eller på vidfästade lappar anteckningar af Ulrika Eleonoras hand, som upptager såväl konstnärens namn som året när det målades.

Anteckning af Ulrika Eleonora på baksidan af A. Löwens miniatyr af Karl XII.[1]

Den skicklige elfenbenssnidaren Jean Cavalier afbildade den unge prins Karl vid 13 års ålder i hög peruk eller hjälm med plymer och från 1700 stammar miniatyrmålaren och hofjunkaren Erik Utterhjälms vackra lilla oljemålning på koppar, i stor allongeperuk, rustning och mantel, en bland de bäst karaktäriserade bilderna af kungen före hans utresa.

Närmast i tid kommer den synnerligen viktiga af Axel Sparre år 1701 i lägret vid Bauske utförda miniatyren, en midjebild af den unge segraren, med yfvigt uppstruket hår, harnesk och blå

[1] »uneingefast. Ihro Majesteten, des Königes, Meines Bruders Portrait en touche. von Löwen 1714.»

loskinnsfodrad rock. Den har en krönt ram af förgylldt silfver med infattade, nu delvis utbrutna stenar. På baksidan är en lång inskrift om dess tillkomst ingraverad och in i kapseln en emaljplatta med allseende öga, spira och blixtrar ur moln och devisen: Det skadar intet. Det är denna miniatyr, som ligger till grund för alla Karl XII:s porträtt af den s. k. Narvatypen.

Närmast i tidsföljd af konungens porträtt kommer den s. k. Altranstadttypen af år 1707. Jag kan i detta sammanhang ej underlåta att påpeka den viktiga upplysning vi fått angående detta. I Nils Reuterholms i denna tidskrift af d:r Lydia Wahlström[1] publicerade bref till Jakob Cronstedt skrifver han följande 1707 $^{27}/_{7}$: »Detta är extraordinairt Hans Maj:t har i dag låtit afmåla sig, uppå K. af Polens begiäran, af een svänsk målare som här är benämd Swart. Man har ofta tillförende därom bedt Hans Maj:t men förgäfwes. Kan jag nu få een god copia af originalet, så skal jag sända Eder den tillhanda, fast än jag ingen skulle få för mig själf.» Det är således Johan David Swartz, ej hans lärare David v. Krafft som är skapare af denna Karl XII-bild. Det original som målades för kung Augusts räkning är väl att söka i Dresden och efter en hemsänd replik började sedan i David v. Kraffts atelier en reproduktion af kopior.

I Ulrika Eleonoras miniatyrsamling finnes också ett porträtt från samma år. Hon har på baksidan skrifvit: Ihro Majestät des Königes meines Bruders Portrait in mignature von Erick Sparre 1707. Det är en liten starkt öfverfernissad bild af kungen i harnesk och blå rock med nedliggande gul krage, ansiktet är fylligt och det ligger något af öfvermodig ironi i blick och mungipor. Möjligen från samma tid är ett litet tuschporträtt på hvilket det af drottningen ditskrifna konstnärsnamnet ej kunnat dechiffreras. Det är väl utfördt och visar ett liffullare ansikte med mera karaktär af energisk sportsman än de öfriga porträtten gifva.

Från Bendertiden stammar en Axel Sparres oljemålning närstående bild och likaså kung Stanislai, som säkerligen ej saknade likhet trots det mer välmenta än konstnärliga utförandet. Axel Löwens två tuschteckningar närma sig karikatyr genom sitt öfverdrifna framhållande af det för konungens anletsdrag karaktäristiska. De äro enligt Ulrika Eleonoras anteckning utförda 1714 således omedelbart efter konungens ankomst till Stralsund, där Löwen vid denna tid vistades. J. H. Wedekinds bild slut-

[1] 1908 s. 163.

Karl XII.
Elfenbensmedaljong af J. Cavalier 1695.

Karl XII.
Elfenbensmedaljong af J. Cavalier 1695.

Karl XII.
Miniatyr i olja af E. Utterhielm 1700.

Karl XII.
Miniatyr af Axel Sparre 1701.

Karl XII.
Tuschminiatyr af okänd mästare
omkring 1707.

Karl XII.
Miniatyr i olja
af Erik Sparre 1707.

Karl XII.
Miniatyr af okänd mästare
från Bender-tiden.

Karl XII.
Miniatyr af kung Stanislaus
Leczinski 1711.

Karl XII.
Tuschminiatyr af A. Löwen 1714.

Karl XII.
Tuschminiatyr af A. Löwen 1714.

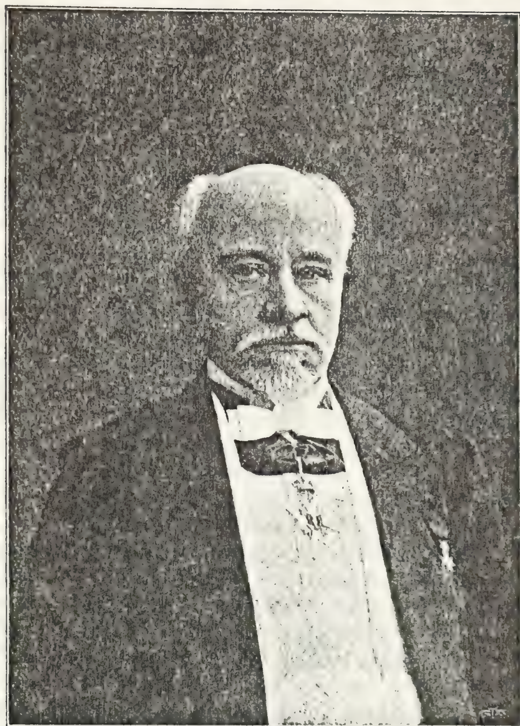

Karl XII.
Miniatyr i olja af J. H. Wedekind 1715.

ligen är signerad och daterad Ystad d. 27 december 1715, det första porträttet efter konungens hemkomst till Sverige.

Sitt stora intresse har denna samling ej blott på grund af de olika typer från olika tider den innehåller, utan också därför, att där man känner konstnären, man vet att denne varit i konungens närhet och haft godt tillfälle att studera hans utseende just på den tid, då porträttet är dateradt. Då de flesta dessutom säkerligen redan från början utfördes för den hemmavarande kungliga familjens räkning, är det mycket antagligt att konungen själf setat modell för flera af dem.

N. Sjöberg

Grefve Carl Trolle Bonde

In memoriam

Den 25 augusti i år afled på Trolleholm i Skåne grefve *Carl Trolle Bonde*, något mer än 69 år gammal. Med honom bortgick en rikt begåfvad och å skilda områden synnerligen framstående personlighet.

Några ord ägnade åt hans minne äro i denna tidskrift på sin rätta plats och de behöfva ej heller motiveras, ty grefve Trolle Bonde var utan tvifvel vida känd och högt skattad bland alla vänner och idkare af personhistorisk forskning. Med följande rader afses emellertid ingalunda att gifva en tillnärmelsevis fullständig skildring af grefve Trolle Bondes betydelsefulla lifsgärning, utan blott att i största korthet påpeka några hufvuddrag därur, afsedda endast att vara en anspråklös

gärd af den djupa tacksamhet och beundran jag, och så många med mig, hyser till den nu mänskligt att döma allt för tidigt bortgångne ädlingen.

Den 16 juni 1843 föddes Carl Johan Bonde på det gamla familjegodset Kjesäter i Södermanland, Efter i Uppsala, maj 1862, aflagd studentexamen, ärnade den unge grefven fortsätta sina studier vid universitetet, men tvingades af hälsoskäl att ägna sig åt en annan bana med mera friluftslif. Han blef då officer och tjänstgjorde som sådan till 1869. Följande år, 1870, mottog han Kjesäter och blef 1886 innehafvare af Trolleholms fideikommiss. I tvenne repriser, under sammanlagt fjorton år, mellan 1883 och 1902, var han riksdagsman.

Dessa få och korta data säga oss ej mycket, och dock, hvilket arbetsamt, pliktuppfyllande, verksamt och framgångsrikt lif ligger ej där bakom. Utrustad med en sällsynt arbetskraft, klart och skarpt omdöme, snabb uppfattning, en ovanlig administrativ förmåga samt en aldrig sviktande energi, var det en gifven följd att där hans verksamhet blef förlagd, där blef också något uträttadt, ja där blef mycket gjordt.

Det var speciellt två ting, som i särskildt hög grad ägde hans intresse, nämligen familjegodsens omvårdnad samt deras och ättens historia, och å båda dessa områden har hans ofta mödosamma arbete burit rika frukter. Ihågkommas bör ock att såväl politiska som kommunala samt många andra uppgifter föllo på hans lott, och att dem alltid ägnades mycken tid och samvetsgrannt arbete.

Redan vid tjugosju års ålder sattes han att sköta en betydande jordegendom, det ofvannämnda Kjesäter. Men det var först när Trolleholms stora fideikommiss ej så många år därefter tillföll honom, som han fick tillfälle att utveckla hela sin ovanliga förmåga som administrator samt sätta i verket sina synnerligen klart och framsynt uttänkta planer rörande godsets förvaltning, jordbrukets höjande, skogarnas rationella vård m. m. Mycket skulle kunna sägas om det beundransvärda arbete, grefve Trolle Bonde här utförde, men dels förbjuder utrymmet det, dels finnes redan en detaljerad skildring af godsets utveckling i det stora verk, han själf utarbetat, nämligen den synnerligen innehållsrika beskrifningen öfver Trolleholm i fyra digra volymer, som utkom under åren 1905—1907; en den vackraste minnesvård öfver hvad han på detta område uträttade.

Jämsides med detta arbete, som ensamt kunde ha kräft en kraftfull mans hela styrka, medhann dock, som ofvan vidrörts, grefve Trolle Bonde att utföra många andra och fordrande uppgifter. Det skulle föra oss för långt att söka skildra dem alla. Jag vill här blott omnämna, hvad jag tror närmast kan äga intresse för denna tidskrifts läsare, nämligen de litterära arbeten, som han utgaf.

De utgöra icke mindre än ett tjugotal volymer utkomna under åren 1876—1911, hvilka hufvudsakligen behandla ämnen inom biografins, topografins och bibliografins områden.

Till det förstnämnda höra de synnerligen värdefulla Anteckningar om Bondeslägten, välkända för alla personhistoriska forskare och eftersökta af biographica-samlare icke blott på grund af sin sällsynthet, utan fast mer och framför allt för deras gedigna innehåll såväl i

text som planscher. Nio volymer stark var denna märkliga svit, och det tionde bandet höll på att tryckas, då grefven gick bort. Äfven här var dock, som alltid annars, det hela så väl ordnadt och planeradt, att redan nu denna volym föreligger färdig i tryck, en sista gärd af den hädangångne åt dem, som älska studiet af svensk historia.

De topografiska arbetena skildra trenne gamla gods, Trolleholms, Kjesäters och Hesselbys historia. Beskrifningarna öfver de två sistnämnda utkommo 1893 och 1894. Om Trolleholm utgafs redan 1892 en historik benämnd Trolleholm. Försök till godsbeskrifning, en jämförelsevis tunn volym, som dock ersattes, 1905—1907, af det ofvan omnämnda, stort anlagda Trolleholm förr och nu, i fyra volymer. Någon motsvarighet till denna såväl från topografisk som personhistorisk synpunkt utomordentligt sakrika och intressanta godsbeskrifning torde med säkerhet ej finnas på svenskt språk.

Till sist blott ett par ord om ytterligare något, hvaråt grefve Trolle Bonde ägnade mycken tid, arbete och omsorg, nämligen hans härliga bibliotek. Det uppgår som bekant till omkring 40,000 band och omfattar värdefulla arbeten i de flesta grenar af mänskligt vetande. Rikast tillgodosedda blefvo nog afdelningarna biografi och genealogi samt topografi med närstående ämnesgrupper. Men äfven andra områden såsom historia, bibliografi, encyklopedi, litteraturhistoria, skönlitteratur m. fl. blefvo ständigt genom nya inköp väl underhållna. Biblioteket var således ett lefvande helt, som i förening med det synnerligen värdefulla arkivet kunde i vidsträckt mån af forskare med fördel användas. Att märka är att hvarje bok i detta stora bibliotek och så godt som hvarje handskrift i arkivet har af grefve Trolle Bonde själf förvärfvats eller till honom skänkts af författare och vänner.

Som ett äreminne öfver denna hans skapelse, kan den af grefve Trolle Bonde utgifna Ex bibliotheca Trolleholmiæ med rätta anses. Här har han utgifvit en mängd intressanta bref och handlingar ur sitt arkiv, förtecknat gifvare till biblioteket och deras gåfvor, meddelat en mängd böckers proveniens, sällsynta och märkliga arbetens förekomst i biblioteket m. m. samt låtit utarbeta och publicera en högst värdefull förteckning öfver i Trolleholms bibliotek befintlig svensk topografisk litteratur.

Det sagda må vara nog för att tydliggöra sanningen af mina ord här ofvan om grefve Trolle Bondes lif såsom arbetsamt, pliktuppfyllande, verksamt och framgångsrikt, men huru litet är dock här sagt af det, som kunde sägas och en gång bör sägas. När en person med hans storslagna, vördnadsvärda egenskaper går bort, blir tomheten stor, saknaden djup och känslan af att det skedde allt för tidigt stark. God var hans lifsgärning, älskad, ärad och vördad hans person, till sena tider skall hans minne lefva och i tacksamhet bevaras.

Gustaf Rudbeck

Per Gustaf Wistrand

Intendenten vid Nordiska Museet och föreståndaren för dess allmoge-afdelning *Per Gustaf Wistrand*, som den 18 april 1912 samlades till sina fäder, var en intresserad personhistoriker och genealog och hade äfven varit verksam som författare på detta område, hvilket utgör anledningen till att en särskild runa ägnas honom i denna tidskrift.

Wistrand var småländing, född den 22 april 1852 i Skirö i Jönköpings län; hans föräldrar voro fanjunkaren vid Kalmar regemente Olof Magnus Wistrand († 1904) och dennes hustru Elisabeth Hultman († 1910).

Efter aflagd studentexamen i Växiö, reste Wistrand år 1874 till Uppsala, där han ämnade utbilda sig till läkare. Han kom emellertid snart i kontakt med de sträfvanden för hvilka Artur Hazelius var målsman och redan 1875 trädde han på inrådan af Karl Säve i förbindelse med Hazelius. Under de första åren företog han resor och vandringar i och för insamlande af föremål till museet, hvarvid han äfven upptecknade visor, sagor och skrock, afteckn ade byggnader o. dyl. År 1882 anställdes Wistrand formligen som amanuens vid Nordiska Museet och år 1906 utnämndes han till intendent. Hans verksamhet inom museet berörde allt ifrån början hufvudsakligen allmogeafdelningen, hvars föreståndare han blef, men hans intresse och arbetsförmåga räckte äfven till för andra områden af Nordiska Museets samlingar, särskildt skråafdelningen.

Sina färder i Sverige, som vanligen skedde till fots med ränsel på ryggen, fortsatte Wistrand år efter år och han blef på detta sätt en kännare af södra och mellersta Sveriges folk-kultur som ingen. Sina stora kunskaper på detta område hade han tillägnat sig genom autopsi och egen erfarenhet och de resultat som hans arbete lämnat, vare sig de nu föreligga i tryck eller handskrift — jag tänker här särskildt på hans stora lappkatalog öfver Nordiska Museets allmogesamlingar — hafva därför dokumentariskt värde. Om man vill framhålla något särskildt område som var hans specialitet, så var det väl folkdräkterna, om hvilka han satt inne med den mest ingående och detaljrika kunskap. Hans största af trycket utgifna arbete är »Svenska folkdräkter, kulturhistoriska studier», Stockholm 1907. — Talrika andra alster af

hans forskarflit finnas alltifrån 1888 tryckta i af Nordiska Museet utgifna publikationer, hvaröfver en fullständig bibliografisk förteckning finnes utarbetad af d:r N. E. Hammarstedt, tryckt i Nordiska Museets tidskrift »Fataburen», 1912, sid. 124—126.

Såsom ofvan nämndes sysslade Wistrand äfven och med förkärlek med personhistoriska och genealogiska studier. Hans förnämsta arbete på detta område är det stora matrikelverket »Smålands nation i Uppsala, biografiska och genealogiska anteckningar» utgifna af P. G. Wistrand och Martin Seth, hvaraf första delen, som trycktes i Uppsala 1894—98, omfattande tiden 1637—1844, uteslutande är författad af Wistrand. Arbetet som omfattar 661 sidor, innehåller biografiska uppgifter om icke mindre än 1,904 studenter i Smålands nation, ordnade kronologiskt efter inskrifningsåren. En andra del af verket, omfattande tiden 1845 till nuvarande tid, som skulle utgifvas af M. Seth, låter ännu vänta på sig.

Ur Nordiska Museets rikhaltiga skråarkiv, omfattande protokoll, räkenskapsböcker och andra handlingar, som inkommo till museet samtidigt med de gamla ämbets- och gesäll-lådorna, har Wistrand sammanställt små kortfattade historiker öfver ett antal »ämbeten», hvilka finnas bland hans efterlämnade anteckningar. Äfven här kom hans personhistoriska intresse till synes i de förteckningar öfver åldermän och mästare som han utarbetat, hvilka, äfven om de icke äro fullständiga, kunna bilda goda utgångspunkter för kommande forskningar. — Bland Wistrands efterlämnade papper finnas äfven en mängd genealogier öfver olika släkter.

Personligen var Per Gustaf Wistrand en anspråkslös, vänlig och hjälpsam man; han rufvade aldrig afundsjuk öfver sitt vetande utan meddelade gärna alla upplysningar han kunde och ställde beredvilligt till andra forskares förfogande hela packor af omsorgsfullt utarbetade anteckningar, t. ex. angående olika slags yrkesidkare i äldre tider o. s. v.

Nordiska Museet och hans kamrater inom institutionen bevara honom i tacksam hågkomst såsom en ärlig och trogen arbetare och en god kamrat. — Vid sin hembygd var Wistrand varmt fästad och under sina semestrar återvände han gärna dit, där hans åldriga föräldrar ännu för några få år sedan lefde och kunde taga emot honom i fädernehemmet, Tolja gård i Skirö socken. — Wistrand var ogift. — Han var hedersledamot af Norra Smålands fornminnesförening och af Samfundet för Nordiska Museets främjande; år 1902 blef han riddare af Vasaorden.

Gustaf Upmark

Insända böcker

En närmare granskning af till oss insända böcker tillåter oss icke det hårdt anlitade utrymmet den här gången. Men vi återkomma till en del åtminstone af de mera bemärkta arbetena. Det får betonas att de omnämnda böckerna ej representera den personhistoriska litteraturen för 1912, utan endast den del däraf som blifvit insänd till omnämnande.

Af rent släkthistoriskt intresse är andra häftet af *Svenska släkter utgifna af Vilhelm Ljungfors*, ett arbete som är väl förtjänt uppmuntran. Äfven i Finland har en släktbok börjat utges. Det är det aktade »Svenska Litteratursällskapet i Finland», hvars skriftserie CVII: I innehåller *Släktbok*. Att arbetet anförtrotts åt den för ett dylikt arbete väl utrustade *Atle Wilskman* synes oss vara en garanti för att arbetet blir gediget.

Ett mycket godt intryck gör *Värmlandslakten Låftman* utgifven af Bengt Låftman. — *Släkten Kjellman* och *von Löwenadler* samt deras afkomlingar af Henrik Löwenadler har kommit i ny fullständigare upplaga med 222 porträtt. — Den ofta bebådade *Månssläkten* af A. G. Petersson föreligger färdig, synes oss vara intressant och gör ett mycket fördelaktigt intryck. I ett åtföljande särtryck ur Anscariiposten n:r 80, 1909 undertecknad K. O. åberopas en artikel ur Personhist. Tidskr. för 1908. Jag ber att få göra våra läsare uppmärksamma på att där icke stått något dylikt. — En stor bok och tillika vacker är *Släkten Weman* af Gösta G:son Weman. Författaren är icke mer än 20 år gammal. Man måste veta detta för att förstå en del, men också för att så mycket mera erkänna arbetets goda sidor.

Stockholms apotekare äro nu fullständigt behandlade i *Sveriges apotekarhistoria* med fjärde häftet af *Apoteksinnehafvare.*[1] Som allmänt omdöme torde man kunna säga att d:r *A. Levertin* och apotekare *C. F. V. Schimmelpfennig*, hvilka stå för utgifningen, ha all heder af detta arbete. — Det kan man tyvärr ej säga om en annan nyligen till oss insänd stor matrikel, nämligen öfver *Alnarps elever.* Man förvåna sig öfver att det från nationsmatriklarna så välkända namnet *Carl Sjöström* står på titelbladet. Detta afvisande omdöme kommer i nästa häfte att utförligare motiveras.

Vi ha att anteckna ett rätt vidlyftigt arbete som till en del berör våra släkter: *Urkunden und Nachrichten zu einer Familiengeschichte der Barone, Freiherrn, Grafen und Fürsten Lieven. Th I und II mit 3 Stammtafeln. Mitau 1910 und 1912.* Författare är *A. v. Lieven.*

---

[1] **Ej i bokhandeln, rekvireras hos bokh. E. Westerberg i Stockholm.**

Af mindre vanligt omfång och mindre vanlig gedigenhet är det af professor friherre *M. v. Taube* i Petersburg utgifna genealogiskt-heraldiska arbetet »*Archiv des uradeligen Geschlechts Taube, sonst Tuve genannt.* Boken förtjänar att noga studeras af alla som syssla med adelshistoria, den är nämligen synnerligen väckande och instruktiv; och ehuru apparaten är höglärd, blir boken ändå njutbar tack vare hans glänsande, temparamentfulla framställning.

Utgifvaren af ofvannämnda finska släktbok *Atle Wilskman* har äfven insändt en liten afhandling på finska, i hvilken på några sidor en förteckning aftryckes af *kyrkoböckerna i Sydösterbotten.* Den är äfven för icke finskkunniga begriplig och nyttig att hå. Utan tvifvel ett efterföljansvärdt exempel.

Den vackra *Exlibristidskriften* som *A. Sjögren* ger ut, har i år uppplefvat 2 häften.

Af gradualafhandlingar ha åtminstone två från Uppsala större intresse för personhistorici. Den ena af dem är den synnerligen underhållande och pigga *Svenska namnhistorien af R. Brieskoorn.* Ett närmare omnämnande blir öfverflödigt, då d:r Brieskoorn lofvat att här i denna tidskrift själf meddela oss en del af sina resultat. Detta gäller också den andra af de två gradualafhandlingarna, nämligen det af d:r *G. Upmark* nyss i bokmarknaden utsläppta *Gustaf Vasas hof.* Disputationsexemplaren ha omvandlats till ett superbt illustreradt praktverk. Våra läsare torde ha särskildt intresse af boken, då den fastän i utvidgad form är det föredrag, med hvilket d:r Upmark lyckades fängsla oss vid vårt Samfunds årsmöte i våras.

Ett helt visst mycket samvetsgrannt arbete är det af *A. B. Carlsson* och *Sandström* utgifna *Uppsala Universitets matrikel 5: 1680—1700.*

Med verklig tillfredsställelse kunna vi konstatera att det förtjänstfulla stora verk, som nyligen startats af *Sigurd Curman* och *Johnny Roosval*, nämligen en inventering af *Sveriges kyrkor* äfven på sitt program har upptecknandet af för. släkthistorien beaktansvärdt material i våra kyrkor. Det synes oss som vi för vår del icke rimligtvis kunna begära mera af arbetsordningen.

Andra delen af *Ur källorna till Sveriges historia* företer samma utmärkta egenskaper som den förra; delen omfattar åren 1719—1809.

Gårdshistoria representeras af några häften *Svenska slott och Herresäten*, en liten brochyr *Herrborum*, författad af grefvinnan *Louise Stenbock, f. Mörner* samt *Boken om Tjust*, del I, ny upplaga, af *Ada Rydström.*

Ett litet godt arbete och tillika mycket intressant är *Arvid Hedbergs Bokbindaresläkten Kidron.* Det är ett separat hämtadt ur Svensk Bokbindaretidning.

Om *Johannes Rudbeckius (Ner.)* föreligger en stor bok; en akademisk afhandling från Lund författad af *B. Rudolf Hall.*

Ett revideradt separattryck ur meddelanden från föreningen för Stockholms fasta försvar innehåller *C. Westerlunds Dalfrikåren och Dalvargeringsregementet 1788—1790.*

Älfsborgs läns hushållningssällskapets historia under 100 år skildrar den samvetsgranne forskaren kapten *Otto Mannerfeldt.*

Från *Göteborg* ha vi dess *Donatorer från äldre tid intill våra dagar, biografiska skildringar, del 1.* De har tecknats af *H. Frödings* fint skurna penna.

Ett stort verk blir *Gunnar Ekeröts Stockholms stads industrihistoria från äldsta till nuvarande tider.* Det ingår i Svenska industriella verk och anläggningar, hvars nionde årgångs första häfte nu utkommit med början af detta verk. I bilagan till nämnda tidskrift *Teknisk revy* skildrar *G. Ekerot* sina minnen *Bland brukskarlar och verkstadsfolk, uppfinnare och ingenjörer, finansmän och politiker.* Början göres med Theofron Munktell.

Johan Grönstedt fortsätter sina *Svenska hoffester* med *grefve Magnus Gabriel De la Gardie ambassad till Frankrike år 1646.*

Den berömde italienske diplomaten grefve *Lorenzo Magalottis* resa i Sverige är utgifven i svensk öfversättning under titeln *Sverige under år 1674.* Till denna bok höra 23 samtida teckningar.

Af nyss utkommen litteratur kunna vi endast anteckna: *Valda bref af Esaias Tegnér*, utg. af *O Sylvan.* — *Bengt v. Hofstens bref från 1809 års riksdag, af Lydia Wahlström.* — *Minnen af Fritz von Dardel, del 3.* — *Karl X Gustaf. Bält och Roskilde af J. Levin Carlbom.* — *Från Johan III:s tid af A. Tidner.* — *Karl XII, hans öden och hans personlighet af O. Kuylenstierna.* — *Amiral Carl Tersmedens memoarer utg. af N. Sjöberg.*

I våras ha på Norstedts förlag utkommit *Några minnesblad ur mitt lif.* Det är en fängslande skildring af generalen frih. *L. W. Stjernstedt* om svenskt hoflif och krigarlif i fred.

Af *Karl Wåhlins* Minnesteckning öfver *Ernst Josephson* har en praktupplaga utkommit.

Egentligen ej till vår litteraturafdelning hörande är det lilla läckra häftet *Värja och solfjäder* af *Folke Rudelius.* Det är en novellsamling som ger oss en förtjusande rokokomiljö. Om också personerna ej kunna återfinnas i Anrep eller andra släktböcker, så ger oss det hela dock den stämning vi söka i memoarlitteraturen.

Mila Hallman skrifver en för henne typisk bok *Jan Klopper och hans hustru och andra äktenskaps- och kärlekshistorier från flydda tiders Stockholm.*

Ett mycket vackert arbete är *Alfred Nobel*, några ord om hans lefnad och lifsgärning af Professor *A. Werner Cronquist.*

D:r Ruben G:son Berg har utlofvat anmäla *R. Sturzen-Beckers* stora bok om *Oscar Patrik Sturzen-Becker* (*Orvar Odd,*) delarne 1 och 2.

Från Danmark ha vi att anteckna *Melchioriana utgifvet i anledning af Melchiorianerförenings 25 aars jubilæum ved Max Grohshennig.* Likaså årsböckerna 1906—10 af *Fra Frederiksborg Amt* samt *Frederik Kaas, Bidrag till Helsingør Byes Historie. 1. Indskrifter fra karmeliterklostrets kirke, kaldet S:t Mariæ.*

C. M. S.

Frågor

1. Porträtt sökes af vice Presidenten i Wasa hofrätt *Adolph Fredric Silfversparre.*

W. Silfversparre.
Regementsauditör.
Venersborg.

---

2. Porträtt sökes af *Boye, Erik J:son,* generaladjutant, hofmarskalk.

G. Säve.
Smålands Taberg.

3. Christof Theodor Edler von Antivari — deutscher Ministerresident (Karl VI) in Stockholm; geboren: Langenschwalbach 1711 — gestorben 1783 hat 30 Jahre in Stockholm gelebt, ist dort gestorben und wurde auch dort begraben.

Es wird um Auskunft gebeten, ob von Genanntem in Stockholm ein portrait existiert, und wäre es erwünscht hievon eine photographie zu erhalten.

Königl. Schwedisches Konsulat
in Wien.

---

4. Porträtt sökes af *Salomon von der Osten genannt Sacken,* öfverste för östgöta infanteri, † 1667.

E. Westman.
Löjtn. vid Första lifgr.-reg.-tet.

---

5. Porträtt sökes af Kungl. Bohusläns regementes officerskår å följande personer.
   1. *Bortvik,* Bernard Daniel, född 7/10 1726 afg. från reg:t 22/5 1770 som löjtnant, beklädde redan samma befattning vid finska lätta dragonkåren.

2. *Reuterholm*, Axel Christ., friherre, född $^{27}/_{9}$ 1753, död $^{19}/_{1}$ 1811. Afg. $^{30}/_{11}$ 1774 från regementet som löjtnant, blef sedermera president i Wasa hofrätt.
3. *Marcks v. Würtemberg*, Gotthard Wilhelm, friherre, född $^{14}/_{5}$ 1688 död $^{17}/_{1}$ 1778. Afg. 1727 som öfverstlöjtnant från reg:t. Blef sedermera chef för Österbottens regemente samt fältmarskalk.
4. *Hård*, Carl Gustaf (till Krabbelmo), född $^{14}/_{6}$ 1723, död 1789. Afg. den $^{8}/_{8}$ 1768 som major från reg:t. Blef sedermera major vid Nylands och Tavastehus dragoner.

Upplysningar emotses tacksamt under adress:

Major *F. Nauckhoff.*

Backamo.

---

6. Borgmästaren i Falun *Johan Holenius*, f. 1663 $^{10}/_{2}$, † 1730 $^{1}/_{12}$, var gift 1:o 1689 $^{11}/_{8}$ m. Brita Zakrisdotter Troilius, f. 1672 $^{25}/_{5}$, † 1709 $^{20}/_{3}$ (*Anrep*, Svenska slägtboken. I: 277); — 2:o 1703 $^{25}/_{8}$ (el. $^{24}/_{8}$) m. Margareta Terserus, f. 1660 $^{28}/_{11}$ (*Munktell*. II: 164), † 1709 (*Örnberg*, Sv. ättartal. XII: 500); — 3:o 1710 $^{8}/_{12}$ m. Margareta Odenius, f. 1679 $^{28}/_{9}$, † 1762.
Då uppgiften, att första hustrun dog 1709 utan tvifvel är oriktig, önskas få veta rätta dödsåret.

C. B.

---

7. Enligt anteckning uti den 1752 af Justitiarien Claes Magnus Wiblingen sammanskrifna s. k. Wiblingska släktboken fanns å hans tid ett porträtt af släktens förste *Svenske* stamfader Georg (Göran) Wibling, eller såsom han själf å porträttets baksida lär skrifvit sig: Waibling. Porträttet förvarades denna tid af äldste sonens efterkommande »såsom en kär meubel».
För upplysning om detta eller event. andra porträtt af Wiblingar vore undertecknad ytterst tacksam.

Hilding Wibling.

---

8. Undertecknad vore tacksam få upplysning om förefintliga platser å kyrkogårdar, hvarest framstående vetenskapsmän, skalder, fältherrar etc. ligga begrafna och hvilkas grafvar sakna minnesvårdar eller ha bristfälliga sådana.

N. V. Hagström.

Adr: Övre Husargatan 35. Göteborg.

---

9. Önskas upplysningar om följande personer:
   1. *Gotfrid Hedelius*, f. i Landskrona, död som kirurg i Horsens 1740.
   2. *Henrik von Linden* kallas i 1734 »den svenske doktor» i Rakhestad, Norge.
   3. *Lorentz Moiwyck*, f. i Göteborg, död 1763 som regimentsfältskär i Norge.
   4. *Christian Rösky*, f. 1681? i Sverige, blef 1758 »enekirurg» i Stege Möen.
   5. *Daniel Walsted*, f. i Skåne, var 1777 kirurg i Sydsjælland.
   6. *Christian Frederik Silchmüller*, son af apotekare J. G. S. i Carlshamn, d. 1759 som overmester i asiat. kompagni.
   7. *Andreas Åmann*, f. i Sverige, d. 1785 som overmester i asiat. kompagni.
   8. *Daniel Tuscher*, f. i Sverige, d. 1800 som kirurg i Egersund Norge.
   9. *Gustav Kymell*, f. i Sverige, var 1806 kirurg å ostindiefart.
   10. *Nikolai Cederberg*, f. i Göteborg, d. 1804 som med. kand. i Overhalden Norge.
   11. *Johan Löfgreen*, f. i Sverige var 1808 kompagnikirurg i Norge.
   12. *Erik Helmer*, f. i Köpenhamn, kallas 1712 barberare i Stockholm, men d. 1727 som skeppskirurg i asiat. komp.
   13. *Martin Georg Zachaun*, f. i Tyskland 1730, blef 1750 inskrifven i kir. lära i Stockholm, men kom senare till Danmark.

Doktor *A. Levertin.*

---

10. Upplysning sökes om följande porträtt målade af A. U. Wertmüller (1798) af målarens moder, född Ravens, litet format 5 × 6 tum (ungefär) ovalt, utfört efter en pastell af Hall (1768) och efter en målning af Roslin (1774).

Omnämnda pastell af Hall.

1798. målarens självporträtt på kartong 5 × 6 tum.
1799. af systern Hedvig Caterina Dæwel, på trä, oval 5 × 6 tum.
1799. självporträtt, trä ovalt. 5 × 6 tum.
1799. af systern Fru Pauli, kopia efter ett större (finnes hos Akad. för de fria Konsterna), på två ovalf. 5 × 6 tum.
1799. af systern Fru Westerberg 5 × 6 tum fyrkantsformat.
1799. självpoträtt på trä ovalt. 5 × 6 tum.
1799. af målarens hustru Elisabeth Henderson på trä ovalt. 5 × 6 (pendent till det förra).

---

11. *Svenska Vitterhetssamfundet* förbereder en fullständig upplaga af *Lars Johanssons* (*Lucidor*) samlade skrifter. Utgifvaren, Fil. Lic.

Fredrik Sandwall, Uppsala, vädjar härmed till alla att meddela honom de upplysningar angående *Lucidor*, som de ha att ge, anteckningar och skrifter om och af *Lucidor*, tryckta och otryckta, afskrifter, särskildt af visorna, af hvilka *Andersén* i sin uppl. 1688 nämner början på ej mindre än 13 stycken, som han ej kunnat finna eller läsa (jfr Hanselli: Inl. S. XVI), upplysningar om personer med hvilka L. umgåtts eller till hvilka han riktat kväden eller annars kommit i beröring med.

---

12. Efterlyses porträtt af biskop *Franzéns andra fru Saphie Wester*, f. 1780, d. 1829 och gift 1:o med advokatfiskalen Robsahm, 2:o med Skalden Choræus. Anhålles därjämte att alla upplysningar af intresse rörande ätten *Lagercrantz* inklusive porträtt, tillställas undertecknad, som är betänkt på att ge ut ett arbete om nämnda ätt, därmed jämväl beröres stamsläkten *Gavelius*.

Stockholm, Birgerjarlsgatan 37.

Elias Lagercrantz
v. Häradshöfding.

Rättelse till häft 1. 83.

I C. M. S's anmälan af arkivarien L. M. Bååths upplaga af Styffeboken hade som exempel på att den tryckta litteraturen ej tillräckligt anlitats, nämnts K. H. Karlssons upplaga af den kända tvisten mellan Erik Erikson (Gyllenstierna) och Ture Tureson (Bjelke). Exemplet var olyckligt valdt. Boken citeras under Räfvelsta, men ej under Bjelkarnas stamgods Kråkerum, där jag sökt citatet.

PERSON-REGISTER.[1]

[1] Utarbetadt af O. B.
